

VI.

TANULMÁNYI ÉS FEGYELMI RENDTARTÁS.

Iskolánk tanulmányi és fegyelmi viszonyait csakúgy mint minden állami középiskoláét, először az 1869-ben 6020. szám alatt kiadott *Gymnasiumi Rendtartás*, majd az 1876. évi július 22-én 12.787. közokt. miniszteri szám alatt kelt *Középiskolai Rendtartás*, végül az 1890. évi 23.583. szám alatt rendelettel életbeléptett *Középiskolai Rendtartás* szabályozza.

A) *A tanulók felvétele.* A tanév ideje 1870/1-től az 1874/5. tanév befejezéseig minden év október 1-én kezdődött és július végén fejeztetett be. Az 1875/6. tanév is okt. 1-én vette kezdetét, de már június végén fejeztetett be, s a nagy szünidő július és aug. hónapokra helyeztetett át. Az 1876/7. tanév már az új Rendtartás értelmében szept. 1-én kezdődött és június 30-án érte végét.

Midőn a nagy szünidő kérdésében a miniszterium 1875. július 16-ki leiratában iskolánk tanári karának véleményét is tudni kívánta, hogy melyik két hónap volna a nagy szünidőre a legalkalmasabb, a jul.—aug. vagy aug.—szept. hónapok-e? tanári karunk többsége aug.—szept. hónapok mellett nyilatkozott.

A beiratások az első tanévben, 1870/1-ben okt. 1—4. napjain voltak, de a rendes előadások csak okt. 20-án kezdődtek. A többi tanévben, 1875-ig, szeptember hónap utolsó három napján, 1876-tól 1889-ig augusztus hó utolsó három napján, az 1890/1. tanévtől kezdve pedig szept. hó három első napján vannak. A beiratásokat követő napon, isteni tisztelet után, teendők meghallgatása végett osztályaikba szoktak vonulni az ifjak, másnap pedig megkezdődik a rendes előadás.

A beiratási napok délutánjain tartották meg az I. osztályba lépni akaró ifjakkal a felvételi vizsgát 1870-től egész 1883/4-ig. E felvételi vizsgálat, kivált a hetvenes években, iskolánknál nagyon szükséges intézmény volt, mert nagyon sok gyenge készűtségű ifjú tolongott a középiskolák, kivált akkor a reáliskola felé. Az 1875/6. tanévig az I. osztályba csak oly ifjakat vettek fel, kik életkoruk 10. évét már-már betöltötték s a népoktatási intézetek IV. osztályát vagy magán- vagy nyilvántanulással elvégezték.

A felvételi vizsgálatokat az első években nagyon enyhén kezelték. A magyarul elmondott egyszerű mondatokat kellett németre fordítaniok; 1875/6-tól kezdve azonban már sokkal többet követeltek nemcsak a magyarnyelvből, hanem a németnyelvből és a számtanból is. Így az 1875/6. tanév elején a felvételi vizsgálatra a temesvári népiskolákból jelentkeztek hetvenen. Ezek közül pedig csak 32 felelt meg, 38 pedig visszavetett. Nem felelt meg a követelményeknek:

Csak a németnyelvből	1
Csak a számtanból	28
A magyarnyelvből és számtanból	6
A németnyelvből és számtanból	2
A magyar- és németnyelvből	1
összesen	38

Az 1876-iki Rendtartás szerint már oly tanuló is felvehető az I. osztályba, a ki életének 9. évét betölté, de 12-nél nem idősebb. Az ismeretek mértékére nézve pedig megköveteli, hogy a népiskola IV. osztályának tananyagában kellő jártassággal birjon s ezt külön felvételi vizsgálattal is igazolja. A Rendtartás tehát az eddigi gyakorlatot állandósította, mi a tanári karra nézve felette fárasztó volt.

A felvételi vizsgálatnál iskolánkban az 1876/7. tanévtől kezdve az ismeretek mértékére nézve megkivánták, hogy az ifjú értelmesen és folyékonyan magyarul olvasni, feltűnő hibák nélkül, mondás után jól olvashatólag írni tudjon; a nyelvtanból az alaktan főbb részeit, az egyszerű, bővített és összetett mondatot ismerje; a számtanból a négy alapl műveletben egész és tört számokban jártasságot tanúsítson. E felvételi vizsgálat értelmében, minthogy a követelményeknek meg nem feleltek, minden évben többeket kellett visszautasítani.

A tanulók felvételi díja 1870/1—1884/5-ig bezárólag 2 frt 10 kr. volt, s ez összeget az egész középiskolai tanfolyamra egyszer fizette a tanuló, ha ugyanazon iskolában maradt. Ha máshova ment, ott újra kellett fizetnie, de ha ismét visszajött, akkor nem. A felvételi díj mindenkire és lefizetése minden tanévben kötelezővé, csak az 1885/6. tanévtől fogva tétetett, még pedig fejenként 2 frtjával, az 1889/90. tanévtől kezdve pedig fejenként már 3 frt a felvételi díj. Még nagyobb arányokban emelkedett a tandíj, mely az 1874/5. tanév végeig csak 8 frt

40 kr. volt, a következő tanév elejétől már 12, 1882/3-tól 18, 1893/4-től fogva pedig 24 frt. E gyors emelkedést azonban megmagyarázza a tanügyi kiadások folytonos emelkedése, mely évről évre nagyobb terheket ró az államra, míg a tandíjak nálunk még most sem érték el ama magassági fokot, melyet a nyugati államokban.

B) *A tanuló ifjúság és az osztályok száma.* Mindaddig, míg a reáliskolák hat osztályúak voltak, a tanulók száma országszerte emelkedett; így nálunk is. Mihelyt nyolcz osztályú középiskolákká lettek, intézetünknel is megcsappant a tanulók létszáma és évről évre csökkent az 1884/5. tanévig. Az 1885/6. tanévtől kezdve azonban állandó emelkedést mutat.

Részint az intézet fokozatos fejlődése, részint a tanuló ifjúság számának gyarapodása vagy apadása miatt az intézetnek nem minden tanévben volt egyforma számú osztálya. Tanévenként az ifjúság létszámát, a magántanulókkal együtt, valamint az osztályok minőségét és számát a következő táblázat mutatja:

Tanév	Az osztályok minősége	Az osztályok száma	A tanuló ifjúság száma
1870/1	I. IV.	2	120
1871/2	IA. IB. II. IV. V.	5	218
1872/3	IA. IB. II. III. IV. V. VI.	7	406
1873/4	IA. IB. IIA. IIB. III. IV. V. VI.	8	508
1874/5	IA. IB. IIA. IIB. IIIA. IIIB. IVA. IVB. V. VI.	10	487
1875/6	IA. IB. IIA. IIB. III. IV. V. VI. VII.	9	457
1876/7	IA. IB. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.	9	367
1877/8	I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.	8	318
1878/9	I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.	8	331*)
1879/80	I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.	8	319
1880/1	I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.	8	296
1881/2	I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.	8	259
1882/3	I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.	8	228
1883/4	I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.	8	227
1884/5	I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.	8	198
1885/6	I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.	8	220
1886/7	I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.	8	208
1887/8	I. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.	8	246
1888/9	IA. IB. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.	9	276
1889/90	IA. IB. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.	9	280
1890/1	IA. IB. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.	9	288
1891/2	IA. IB. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.	9	306
1892/3	IA. IB. II. III. IV. V. VI. VII. VIII.	9	335
1893/4	IA. IB. IIA. IIB. III. IV. V. VI. VII. VIII.	10	347
1894/5	IA. IB. IIA. IIB. III. IV. V. VI. VII. VIII.	10	340
1895/6	IA. IB. IIA. IIB. IIIA. IIIB. IV. V. VI. VII. VIII.	11	400
26 év alatt	. . . . .	214	7985

*) A szegedi árvíz miatt az ottani főreáliskolából ide jött 88 tanulóval együtt az 1878/9. tanévben 419 volt.

Ha a 7985 beirt tanulót a 26 év alatt létezett 214 osztály között arányosan lehetett volna felosztani, úgy mindenkor 37—38 tanuló jutott volna egy osztályra, mi a legrendezettebb állapotot tüntette volna fel. Azonban a tanulóknak tanévenként az egyes osztályok között való megoszlása terén nagy aránytalanságokat tapasztalhatunk. A felsőbb osztályok — az alsókhoz képest — úgy szólván néptelenek, mert a VI., VII. és VIII. osztályok ifjúságának létszáma az utolsó 15 évben osztályonként, alig egy-két kivétellel, 7 és 20 között váltakozott. A hetvenes évek végén még a felsőbb osztályok is elég népeseek voltak, míg azok ki nem kerültek az iskolából, kik a reáliskolát ama reményben kezdték, hogy azt hat év alatt elvégzik. Az alsó osztályok mindig igen népeseek voltak; így párhuzamos osztályok nélkül az 1870/1. tanévben az I. osztályban 94 tanuló volt, az 1872/3. tanévben a II.-ban 87, sőt ugyanakkor a párhuzamos I. osztályokban is 70—72 tanuló szorongott egy tanteremben; 1873/4-ben pedig a nem párhuzamos III.-ban 85, a IV.-ben 83 tanuló volt, 1875/6-ban a VI.-ban 67, a VII.-ben is 44 volt a létszám.

Az 1876-ki Rendtartás 11. §-a szerint egy osztályba rendszerint 50 nyilvános tanulónál több nem lett volna felvehető; az 1883. XXX. tezik 17. §. pedig e számot 60-ban állapítja meg. Mindazonáltal nemcsak a Rendtartás, hanem a törvény intentiója ellenére is, a szükség kényszere folytán 1876., sőt 1883. után is elég gyakori eset volt, hogy a megjelölt számokat jóval túl kellett lépni. Így mindjárt 1876/7-ben a II.-ba 66, a III.-ba 58; 1877/8-ban az I.-be 72, 1878/9-ben az I.-be 81, sőt a szegeiekkel együtt márczius hónaptól az év végeig 91; 1879/80-ban az I.-be 65; 1880/1-ben az I.-be 79; 1883/4-ben az I.-be 79, 1885/6-ban szintén az I.-be 76; 1891/2-ben a III.-ba 62; 1892/3-ba a II.-ba 65; 1893/4-ben a III.-ba 64 tanuló vétetett fel.

C) Időszakok. Szünnapok, a tanulás ideje. Mindezek a különböző időben kiadott tanulmányi és fegyelmi Rendtartások szabályai között mozogtak. A vásár- és ünnepnapokon kívül iskolánkban kezdettől fogva a szerda- és szombat délutáni szünidő divatozott. Az iskolai tanítás, e napok kivételével, két részre: délelőttire és délutánira oszlott. Így tartott az 1874. májushó 15-ig, midőn Hanthó Lajos igazgató az egyhuzamban való tanítást léptette életbe; és pedig úgy, hogy nyáron 7—12-ig, télen pedig 8—1-ig tartattak az előadások. A délutáni idő a tanulónak iskolai előkészületeire és üdülésére volt szánva.

Az igazgatónak ez intézkedése azonban a városi polgárság egy részénél elégedetlenséget keltett s e miatt a városi hatóságnál többen panaszt is emeltek, kérve a hatóságot, eszközölné ki a miniszteriumnál e — szerintök káros — intézkedés visszavonását. A városi hatóság magáévá tette e panaszokat és már 1874. június 8-án felterjesztést intézett a miniszteriumhoz; panaszában felhozza, hogy a szülők körében

főleg azért merültek fel kifakadások, hogy a félnapi szabadság folytán az ifjak, felvigyázással párosult foglalkozás hiányában, az egész délutánt oly szórakozással töltik, mely a helyes nevelés elveivel egyáltalán össze nem fér. Az igazgató intézkedése — úgymond — azért sem czélirányos, mert a tanulók délelőtti túleröltetésénél fogva a figyelem ébrentartása vagy egészen lehetetlen vagy mint túleröltetés káros.

A miniszterium megküldötte a városi hatóság panaszos felterjesztését az igazgatónak, ki július 8-án hosszú véleményes jelentést tesz a dologról. Hogy a tanulóknak foglalkozásuk nem volna — írja — azt tévedés volna elhinni. Hiszen igen sok szülő épen a miatt panaszkodik, hogy gyermekek nem bírja el a sok feladat készítését. Foglalkozást ad az iskola bőven; otthon felvigyázni pedig a szülők dolga. A május 15-ke óta szerzett tapasztalás nemcsak hogy hanyatlást nem észlel, de sőt igen örvendetes javulás mutatkozik mint viseletben, mint pedig a tanulmányi téren. A mely ifjú épen szórakozást keres, azt akármily órarend mellett is megteszi. Hogy az egyhuzamban való tanítás a figyelmet megfeszíti és így káros volna: azt czélszerű órabeosztással könnyen el lehet kerülni.

Ezek után az igazgató mondja el érveit az egyhuzamban való tanítás mellett. Először is a szülők nagy többségének (83%) ez az óhaja; csak 17%-a a szülőknek, nem helyeselte intézkedését. A külföldi legkiválóbb példák után indulva azért rendelte el az egyhuzamban való tanítást, mert akárhányszor jött az osztályokba, akár délelőtt, akár délután, mindig azt tapasztalta, hogy az ifjak — még a legjobbak is — nem voltak kellőleg elkészülve. Okul mindig azt hozták fel, hogy nem volt idejük elkészülni, és ez — a város szétszórt helyzeténél fogva — természetes is. Temesvárt négy külön városnak lehet tekinteni. Száz közül hetven ifjú a külvárosokban lakik, fél- vagy háromnegyed-óra járásnyi távolságban az iskolától. Ezt az utat kétszer tenni meg napjában, magában véve is absurdum. Téli időben 3—4. óra között a tanulók e szűk és sötét szobákban nem látnak írni, sem olvasni; a táblára irottakat elolvasni nem tudják. Téli időben a távollakók egy része haza sem jár, de az iskolában költi el a magával hozott ennivalót, s ez igen sok zavar és kellemetlenség forrása. De legfontosabbak az egészségi okok, melyek kivált nyári, de téli időben is azt ajánlják, hogy egyhuzamban legyen az előadás, és se a nagy hőségben, se a nagy hidegben ne tétessenek ki, kivált a kisebb tanulók forróságnak, esőnek, zivatarnak, hónak és hidegnek.

A miniszterium az igazgató e jelentését tudomásul véve, megmaradt az egyhuzamban való tanítás 1877. márczius 22-ig, midőn azt Mészáros Nándor főigazgató megszüntette s azóta, a szerda- és szombat-délutáni szünidők kivételével, ismét délelőtt és délután tartattak az

előadások. Az 1884. jun. 21-én tartott tanári tanácskozmány ajánlatára 28.578/1884. számú rendeletével azonban a miniszterium megengedte, hogy, tekintettel a helyi körülményekre, a délutáni előadások csakis a legszűkebb körre szoríttassanak. Ettől fogva csak hétfőn és csütörtökön délutánonként vannak rendes előadások, más napok délutánjai szabadok; e helyett délelőtt mindennap 8—12-ig van előadás.

Megjegyezzük végül, hogy 1891-ben igen tekintélyes állású szülők arra kérték a miniszteriumot, hogy az iskolánknál 1877-ben beszüntetett egyhuzamban folyó tanítást rendelje el a temesvári középiskolánknál. E kérvény véleményadásra megküldetvén a temesvári középiskolákhoz, iskolánk tanári karának többsége ekkor is az egyhuzamban való tanítás mellett nyilatkozott; hogy életbe nem léphetett, oka az, hogy a többi iskoláknak nem mindenike volt velünk hasonló véleményben. (32.770/1891. min. sz.)

D) Tantervek. Eltérések az általános tantervektől. A reáliskolák az osztrák császári kormány által 1849-ben kiadott „*Entwurf*“-nak köszönik keletkezésüket. Az *Entwurf* reáliskolájának célja volt: általános műveltséget nyújtani a klasszikus nyelvek tanulása nélkül s egyúttal középfokú előképzést adni a földművelő, iparos és kereskedő pályákra s azonfelül előkészíteni a technikai intézetekre. Volt al- és főreáliskola; az egyik három, a másik hat évfolyammal.

Az *Organisationsentwurf* reáliskolájának a tárgybeosztása a következő volt:

T a n t á r g y	I. o.	II. o.	III. o.	IV. o.	V. o.	VI. o.
Vallás tan	2	2	2	2	2	2
Anyanyelv	4	5	3	5	5	5
Második élő nyelv	4	3	3	5	5	5
Földrajz és történet	2	2	3	3	3	3
Mennyiség tan és alkalmazott számt.	5	5	3	5	4	4
Természetr ajz	5	4	—	4	2	—
Természettan	—	—	—	—	4	5
Technologia	—	—	5	—	—	—
Áru isme	—	—	I. félév 2	—	—	—
Rajz	5	5	I. félév 5 II. félév 7	6	6	6
Szépírás	2	2	2	—	—	—

Az *Entwurf* reáliskolájának tanterve, több kisebb-nagyobb változtatással nálunk is, egész 1875-ig volt alkalmazásban.

A temesvári főreáliskola órabeosztása 1872/3-ban, tehát akkor, midőn az intézet először volt teljes főreáliskola, a következő volt:

T a n t á r g y a k	I. o.	II. o.	III. o.	IV. o.	V. o.	VI. o.
Vallástan	2	2	2	2	2	2
Magyarnyelv	6	4	4	4	4	4
Németnyelv		2	3	3	2	3
Földrajz	3	3	3	—	—	—
Történet	—	—	—	4	4	3
Számtan	4	4	3	7	4	3
Építészet	—	—	4	—	—	—
Természettan	—	3	—	—	4	4
Természetrajz	3	—	—	2	2	2
Vegytan	—	—	5	2	2	2
Rajzoló geometria	6	6	—	4	—	—
Ábrázoló geometria	—	—	—	—	4	5
Szabadkézi rajz	—	4	4	4	4	4
Szépirás	2	2	2	—	—	—
Torna	2	2	2	2	2	2
Összesen	28	32	32	34	34	34

Iskolánk tantervének és órabeosztásának megállapításánál, a hetvenes évek elején, az Entwurf tantervének szem előtt tartásával a budai főreáliskola tanterve szolgált alapul (1871. ápril. 20-iki jkönyv). Az 1872/3. tanévre, mikor iskolánk először lett teljes hatosztályú főreáliskola, a következő tanterv lett megállapítva:

„Tekintettel arra, hogy a tanuló ifjúság az intézet első éveiben különböző elemekből alakul, és hogy ismereti foka a felvételi vizsgálatoknál szokásos eljárásból ki nem derül kellő szabotossággal: szükségesnek látta az igazgatóság akként intézkedni, miszerint a magyar és német nyelvtan a többi főreáltanodák tantervétől eltérőleg a IV. osztályban teljesen átisméltessék az ismeretek ama fokáig, meddig alreáltanodáink és algymnasiumaink emelkedni szoktak. Ugyanez okból zárattak ki a lefolyt tanévben a különböző rendkívüli tantárgyak is.“

I. osztály.

1. *Vallástan.* Az illető egyházi hatóság utasítása szerint.
2. *Magyarnyelv* és
3. *Németnyelv*, hetenként 6 órában. Bevezetés a nyelvtanba. Beszéd- és mondatrészek. Egyszerű és bővített mondat, ige- és névragozás, ele-

mezés, szavalmányok és helyesírásbeli gyakorlatok. A tananyag összehasonlítólag keletkezett.

4. *Földrajz.* H. 3 ó. Általános bevezetés; a csillagászati és természettani földrajz alapfogalmai. A földrészek és világtengerek különös ismertetése. Az államok és fővárosaik vázlatosan.

5. *Számтан.* H. 4 ó. A tizedes számrendszer; a négy alapművelet megnevezett és nevezetlen egész és törtszámokkal; a számok oszthatósága; legkisebb közös többses.

6. *Természetráajz.* H. 3 ó. A természetrajz három országa. Az állattanból: az állatok szervei és működésének megismertetése, az emberi boncztan vázlatosan, az állatrendszertan. A növénytanból: A növények szervei és azoknak működései, a növényrendszertan. Az ásványtanból: az ásványok tulajdonságai, a hét jegeczrendszer és a fontosabb ásványok megismertetése.

7. *Mértan és mértani rajz.* (Rajzoló geometria.) Hetenként mértan 2, mértani rajz 4 óra. A pont, vonal és sík elmélete; ezek összefüggése a testekkel. A szögek származása és beosztása. Három-, négy- és sokszögek általános tulajdonságai. Körvonal származása, tulajdonsága; húrjainak, szelőinek és érintőinek szerkesztése és tulajdonságai. Körök egymáshózi viszonylagos fekvése. Tömör mértan, szabályos és szabálytalan testek s a kúpszeletek keletkezése. A mértani rajzórákban mértani idomok, testek és díszítmények, utóbbiak egy része árnyékolással, rajzoltattak szabadkézzel.

8. *Szépírás.* H. 2 ó. Magyar és német betűk tanítása előíratok szerint; gyakorlatok folyóírásban.

9. *Tornászat.* H. 2 ó. — A heti órák száma 1—9 alatt 28.

II. osztály.

1. *Vallástan.* H. 2 ó. Az egyházi hatóságok utasítása szerint.

2. *Magyar nyelv.* H. 4 ó. Az I. osztályú tananyag ismétlése. Szó- és mondatkötés, a mondat- és segédjelek szabályai általánosan. Elemzés, szavalmányok emlézése s írásbeli gyakorlatok.

3. *Német nyelv.* H. 2 ó. Az első osztálybeli tananyag átismétlése. Az igeragozási szabályok kimerítőleg Elemzés, szavalmányok emlézése s írásbeli gyakorlatok.

4. *Földrajz és történelem.* H. 3 ó. A magyar birodalom földrajza és történelme, függetlenül az osztrák császárság földrajza.

5. *Számтан.* H. 4 ó. A közönséges és tizedes törtek átismétlése. A betűszámтан elemei, egyszerű első fokú egyenletek egy és két ismeretlennel.

6. *Természettan.* H. 3 ó. A testek közös tulajdonságai. A testek külső különbsége. A hő, a testek mozgása és egyensúlya. A delejesség, a villanyosság, a rezgő mozgás.

7. *Rajzoló geometria.* (Mértan és mértani rajz.) Mértan 2, mértani rajz hetenként 4 óra. A sík és térmértan alaptételei bizonyításokkal;

- területi, térfogati és felületi számítások. Alakítások az egyenesétől a kerékvonalig. Sodronyminták szerinti rajzolás. **8. Szabadkézi rajz.** H. 4 ó. A szabadkézi rajznak elemei többnyire körvonalokban. Díszítmények, virágok, arczrészek, Taubinger szerint. **9. Szépírás.** H. 2 ó. Gyakorlatok a magyar és német folyóírásban. **10. Tornászat.** H. 2 ó. — A heti órák száma 1—10 alatt 32.

III. osztály.

- 1. Vallásstan.** H. 2 ó. Az egyházi hatóság utasítása szerint. **2. Magyar nyelv.** H. 4 ó. A nyelvtan általános tanulmányozása az ígétannal. Szó- és mondatkötés. Elemzés, írásbeli gyakorlatok. **3. Német nyelv.** H. 3 ó. Hang- és írástan. Szótan, különös tekintettel az igehajlításra. Elemzés és írásbeli gyakorlatok. **4. Földrajz.** H. 3 ó. Az öt világrész földrajza a magyar birodalom és az osztrák császárság kivételével. **5. Számítan.** H. 3 ó. Összetett viszonyok és arányok; összetett hármasszabály. Egyszerű kamatszámolás, társaság-, vegyítés- és láncszabály; kamatos kamatszámítás. **6. Építészeti és építészeti rajz.** H. 4 ó. Az épülettárgyak ismertetése. Lak- és gazdasági épületek. Építészeti rajzgyakorlatok, épülettervek másolása. **7. Vegytan.** H. 5 ó. A szerves és szervetlen vegytan ismertetése. **8. Szabadkézi rajz.** H. 4 ó. Könnyebb díszítmények és emberi alakok körvonalokban, rajzminták után. **9. Szépírás.** H. 2 ó. Magyar és német folyóírás. Czífrázott magyar és rondírás. **10. Tornászat.** H. 2 ó. — A heti órák száma 1—10 alatt 30.

IV. osztály.

- 1. Vallásstan.** H. 2 ó. Az egyházi hatóságok utasítása szerint. **2. Magyar nyelv.** H. 4 ó. A nyelvtan általános ismételése az ígétannal kimérítülég. Szó- és mondatkötés, a mondat- és segédjelek szabályaival. Elemzés, írásbeli gyakorlatok s jelesebb költemények emlézése. **3. Német nyelv.** H. 3 ó. A nyelvtani szabályok ismételése a fő-, melléknév- és igekre vonatkozólag; a viszónyszók vonzatainak tárgyalása, fordítás, elemzés s írásbeli gyakorlatok; költemények emlézése. **4. Történet.** H. 4 ó. Történelmi bevezetéssel tárgyalattak az ó-kor népei, fősúlyt fektetve a görögök és rómaiak történelmére; a középkorból a népvándorlási mozgalmaktól kezdve a keresztes hadak koráig lefolyt események. **5. Mennyiségtan.** H. 7 ó. a) Betűszámтанból a négy alapművelet, hatványozás, gyökfejtés, elsőfokú egyenletek egy és több ismeretlennel; másodfokú egyenletek egy ismeretlennel. — b) A mértanból a vonalak és szögek

tételei a három-, négy- és sokszögek ismertetése, összeillősége és hasonlósága. A kör, a kör kerülete és területe.

6. *Természetrájk.* H. 2 ó. Állattan: Az állatok általános jellemzése; azoknak kifejlődése; állatbonttan, embertan; részletes állattan.

7. *Vegytan.* H. 2 ó. A vegytani műveletek megértéséhez való előismeretek; a nemleges fémek és azok vegyeinek tárgyalása.

8. *Rajzoló geometria.* H. 4 ó. Egyenes vonalak, szögek, háromszögek, négyszögek, szabályos sokszögek szerkesztése. Idomok átváltoztatása és osztása. A kör és érintőinek szerkesztése. Kúpszeletek, korongok, csiga- és kerékvonalak és mérvesszők szerkesztése.

9. *Szabadkézi rajz.* H. 4 ó. Könnyebb díszítmények részint árnyékolva, részint körvonalokban, utóbbiakat tollal rajzolva; virágok árnyékolva, arczrészek és fejek, Taubinger nagyobb és kisebb iskolája és Baueriskolája szerint.

10. *Tornászat.* H. 2 ó. — A heti órák száma 1—10 alatt 34.

V. osztály.

1. *Vallástan.* H. 2 ó. Az egyházi hatóság utasítása szerint.

2. *Magyar nyelv.* H. 4 ó. Irálytan, tekintettel a polgári ügyiratokra. Gyakorlatok és jelesebb költemények emlézése.

3. *Német nyelv.* H. 2 ó. Irálytan, fordítás, gyakorlatok és költemények emlézése.

4. *Történet.* H. 4 ó. A keresztes háborúktól a középkori események tárgyalása és bevezetése s az egész új-kor.

5. *Mennyiségtan.* H. 4 ó. a) Betűszámтанból: logarok, lánczörtek és sorok tanai. Másodfokú egyenletek két ismeretlennel. Határozatlan egyenletek, hatványjeles egyenletek és egybevetési műveletek. — b) A mértanból: Sík háromszögtan és térmértan.

6. *Természetrájk.* H. 2 ó. Növénytan: A növények általános tulajdonságai; szerveinek megismertetése, rendszertana és földrajza.

7. *Vegytan.* H. 2 ó. Az igenleges fémek és azok vegyei.

8. *Természettan.* H. 4 ó. A természettan fogalma. A testek sajátságai. Halmazállapot, ruganyosság, tapadás, olvadás. Nyugtan, erőtan, mozgástan, hígnyugtan és hígmozgástan. A hullámtan és hangtan.

9. *Abrázoló geometria.* H. 4 ó. Elemei, vagyis a pont, vonal és a síkkal való feladatok feloldása. Határolt lapok és testek ábrázolása, Mohs-féle vetületek. Testek átmetszése vonalak és síkok által. Testek áttöréseinek szerkesztése. Érintési síkok szerkesztése henger-, kúp- és gömbhöz.

10. *Szabadkézi rajz.* H. 4 ó. Díszítmények részint árnyékolva, részint csak körvonalokban, utóbbiakat tollal rajzolva, Taubinger, Bauer és Westmann iskolái szerint. Virágok, tanulmányfejek és egész alakok Taubinger iskolája szerint.

11. *Tornászat.* H. 2 ó. — A heti órák száma 1—11 alatt 34.

VI. osztály.

1. *Vallástan.* H. 2 ó. Az egyházi hatóságok utasítása szerint.
2. *Magyarnyelv.* H. 4 ó. Költészetten: A főbb költészeti fajok ismeretése és elemzése. Szónoklattan: A beszéd anyagának feltalálása és ez indulatok felköltése. Irodalomtörténet: A legrégebb kortól Kisfaludy K.-ig.
3. *Németnyelv.* H. 3 ó. A német irodalom története Schiller- és Goetheig; a nevezetesebb költők műveinek olvasása és értelmezése.
4. *Történet.* H. 3 ó. A magyarok története a honfoglalástól korunkig.
5. *Mennyiségtan.* H. 3 ó. Gömbháromszög- és elemző síkmértan; a III. és IV-ed fokú egyenletek algebrai és szögtani megfejtése: a Newton-féle kétszak.
6. *Természettan.* H. 4 ó. A delejesség, villanyosság, hő- és fénytan, tekintettel a kozmikus tüneményekre.
7. *Vegytan.* H. 2 ó. A szerves vegyek ismertetése iparműi tekintetben.
8. *Természetrajz.* H. 2 ó. Az ásványok általános tulajdonságai; rendszerisme. A földtanból a főbb fogalmak.
9. *Ábrázoló mértan.* H. 5 ó. Az árnyék mértani szerkesztése és távlatlan.
10. *Szabadkézi rajz.* H. 4 ó. Díszítmények és az emberi alakok rajzolása vázlatosan és árnyékolva rajz- és gipszminták, főleg Taubinger nagy iskolája után.

11. *Tornászat.* H. 2 ó. — A heti órák száma 1—11 alatt 34.

A következő, 1873/4. tanévtől kezdve iskolánkban is teljesen ama tantervek szerint tanítottak, melyeket a közoktatásügyi miniszterium időközönként megállapított; így az 1873/4. és 1884/5. tanévekben átmeneti tanterv szerint; az 1875/6. tanévtől fogva már az 1875. június 8-án 13.383. szám alatt kiadott „reáliskolai oktatás terve“ volt érvényben. Ezt ismét felváltotta a miniszteriumnak 1884. évi 15.446. és 1886. évi 11.891. szám alatt kelt rendeletével kiadott „reáliskolai tanítás terve“, mely jelenleg is érvényben van. Ez utóbbtól a temesvári reáliskola tanterve a közoktatásügyi miniszterium engedélyével, az óra beosztásokat illetőleg, a következőkben tér el:

a) Az 1886/7. tanévtől kezdve van az I. osztályban a magyar nyelvből 5 óra helyett 6; a németből pedig 5 óra helyett 4.

b) A II. osztályban van a németből 4 óra helyett 3; a földrajzból pedig 3 helyett 4. (24.997/1886. sz.)

c) Az 1892/3. tanévtől fogva van az I. osztályban a rajzoló geometriából 5 helyett 4, a természetrajzból pedig 2 helyett 3 óra.

d) A II. osztályban van a rajzoló geometriából 5 helyett 4; a természetrajzból pedig 2 óra helyett 3. (16.574/1892. szám.)

E) *Órarend.* Iskolánk órarendjei közül bemutatunk itt hármat; és pedig az 1870/1. tanévit, vagyis az első órarendet, továbbá az 1872/3. tanévit, mikor iskolánk először volt teljes hatosztályú főreáliskola, és a legutolsót, vagyis az 1895/6. tanévit.

AZ 1870/I. tanév órarendje.

Nap	Óra	I. osztály		IV. osztály	
		Tantárgy	Tanár	Tantárgy	Tanár
Hétfő	8—9	Számтан	Szalkay	Magyar	Kún
	9—10	Földrajz	Szalkay	Történet	Kún
	10—11	Kath. hittan	Zeh	Mértani rajz	Löschinger
	11—12	—	—	Mértani rajz	Löschinger
	2—3	Magyar	Kún	Mennyiségt.	Fülepp
	3—4	Természetr.	Szalkay	Német	Kún
4—5	—	—	Kath. hittan	Zeh	
Kedd	8—9	Német	Kún	Vegytan	Szalkay
	9—10	Mértan	Löschinger	Magyar	Kún
	10—11	Mértani rajz	Löschinger	Mennyiségt.	Fülepp
	11—12	Mértani rajz	Löschinger	Történet	Kún
	2—3	Számтан	Szalkay	Szab. kézi r.	Löschinger
	3—4	Torna	Milacsek	Szab. kézi r.	Löschinger
4—5	—	—	Torna	Milacsek	
Szerda	8—9	Magyar	Kún	Természetr.	Szalkay
	9—10	Földrajz	Szalkay	Mennyiségt.	Fülepp
	10—11	—	—	Mértani rajz	Löschinger
	11—12	—	—	Mértani rajz	Löschinger
Csütörtök	8—9	Természetr.	Szalkay	Német	Kún
	9—10	Szépírás	Löschinger	Mennyiségt.	Fülepp
	10—11	Számтан	Szalkay	Szab. kézi r.	Löschinger
	11—12	—	—	Szab. kézi r.	Löschinger
	2—3	Mértani rajz	Löschinger	Mennyiségt.	Fülepp
	3—4	Mértani rajz	Löschinger	Magyar	Kún
Péntek	8—9	Magyar	Kún	Vegytan	Szalkay
	9—10	Német	Kún	Mennyiségt.	Fülepp
	10—11	Mértan	Löschinger	Történet	Kún
	11—12	Szépírás	Löschinger	Kath. hittan	Zeh
	2—3	Számтан	Szalkay	Magyar	Kún
	3—4	Torna	Milacsek	Német	Kún
Szombat	8—9	Magyar	Kún	Természetr.	Szalkay
	9—10	Földrajz	Szalkay	Történet	Kún
	10—11	Természetr.	Szalkay	Mennyiségt.	Fülepp
	11—12	Kath. hittan	Zeh	Torna	Milacsek

Az 1872/3-dik tanév órarendje.

Nap	Óra	I. A) osztály	I. B) osztály	II. osztály	III. osztály	IV. osztály	V. osztály	VI. osztály
Hétfő	8-9	Magyar	Mértani rajz	Magyar	Számítan	Magyar Történet	Történet	Physika
	9-10	Mértani rajz	Mértani rajz	Számítan	Magyar	Történet	Mennyiségtan	Magyar
	10-11	Mértani rajz	Természetrajz	Mértani rajz	Yegytan	Német	Magyar	Szab. kézi rajz
	11-12	Természetrajz	Számítan	Mértani rajz	Hittan	Természetrajz	Abr. geom.	Abr. geom.
	2-3	Számítan	Torna	Physika	Szab. kézi rajz	Mennyiségtan	Hittan	Abr. geom.
Kedd	4-5	Számítan	Torna	Physika	Szab. kézi rajz	Yegytan	Physika	Torna
	8-9	Mértan	Német	Számítan	Földrajz	Mennyiségtan	Német	Német
	9-10	Német	Mértani rajz	Physika	Magyar	Történet	Mennyiségtan	Magyar
	10-11	Számítan	Mértani rajz	Német	Yegytan	Szab. kézi rajz	Történet	Történet
	11-12	Szépírtás	Mértani rajz	Torna	Német	Szab. kézi rajz	Magyar	Magyar
Szerda	2-3	Hittan	Hittan	Szab. kézi rajz	Mértan	Mértani rajz	Mértani rajz	Abr. geom.
	3-4	Torna	Földrajz	Szab. kézi rajz	Mértan	Mértani rajz	Yegytan	Physika
	4-5	Torna	Földrajz	Szab. kézi rajz	Mértan	Mértani rajz	Yegytan	Physika
	8-9	Földrajz	Természetrajz	Hittan	Földrajz	Nemnyiségtan	Történet	Physika
	9-10	Természetrajz	Magyar	Magyar	Német	Magyar	Physika	Yegytan
Csütörtök	10-11	Magyar	Számítan	Mértani rajz	Szab. kézi rajz	Hittan	Természetrajz	Abr. geom.
	11-12	Szépírtás	Földrajz	Torna	Yegytan	Mennyiségtan	Abr. geom.	Mennyiségtan
	2-3	Természetrajz	Földrajz	Szab. kézi rajz	Yegytan	Yegytan	Abr. geom.	Mennyiségtan
	3-4	Földrajz	Torna	Szab. kézi rajz	Számítan	Yegytan	Yegytan	Természetrajz
	4-5	Földrajz	Torna	Szab. kézi rajz	Számítan	Yegytan	Yegytan	Természetrajz
Péntek	8-9	Mértan	Magyar	Physika	Yegytan	Mennyiségtan	Német	Physika
	9-10	Magyar	Mértani rajz	Mértan	Földrajz	Természetrajz	Mennyiségtan	Történet
	10-11	Számítan	Mértani rajz	Szépírtás	Mértani rajz	Szab. kézi rajz	Történet	Yegytan
	11-12	Hittan	Szépírtás	Földrajz	Mértani rajz	Szab. kézi rajz	Hittan	Mennyiségtan
	2-3	Hittan	Hittan	Magyar	Szépírtás	Szépírtás	Mértani rajz	Szab. kézi rajz
Szombat	3-4	Torna	Német	Hittan	Magyar	Mértani rajz	Szab. kézi rajz	Német
	4-5	Torna	Német	Hittan	Magyar	Mértani rajz	Szab. kézi rajz	Magyar
	8-9	Német	Számítan	Mértan	Hittan	Mennyiségtan	Abr. geom.	Történet
	9-10	Számítan	Földrajz	Számítan	Német	Történet	Physika	Physika
	10-11	Földrajz	Természetrajz	Magyar	Számítan	Német	Magyar	Szab. kézi rajz
11-12	Földrajz	Természetrajz	Szépírtás	Szépírtás	Torna	Magyar	Szab. kézi rajz	

F) *Az ifjúság szorgalma és előmenetele.* Minthogy iskolánk ifjúsága kezdettől fogva a délvidék különböző iskoláiból kerül össze, s kivált kezdetben úgy a magyarnyelvben, mint más tantárgyakban is előismeretei vajmi csekélyek voltak, sőt a tanári kar sem állott kezdetben kellő színvonalon, azért az első években az előmenetel nem igen volt megfelelő. Az 1871. jan. 21-én tartott tanári tanácskozmány szerint a tanulmányi állapot nem volt kielégítő; márcz. 28-án — a tavasz kezdetével — már azt is konstatálják, hogy az egész ifjúság szorgalma hanyatlóban van; május 23-én is úgy találják a tanárok, hogy az előmenetel- és szorgalomban semmi javulás nem mutatkozik. A tanév végén — 1871. jul. 31-én tartott záró tanári tanácskozáson a tanárok megvallják, hogy a magyar- és németnyelvben, számtan-, földrajz- és természetrajzban nem volt meg a kellő eredmény. Ennek legfőbb okául a nagy nyelvi különbséget és a csekély előismeretet hozzák fel. A rajzban és mértani rajzban igen csekély volt az előmenetel, mert e tantárgyak előismereteit nem tanítják a népiskolákban. Még a IV. osztályban is baj volt; a tanulók annyira gyengék a magyarnyelvben, hogy egyes tantárgyakat e miatt nem is fejezhettek be kellően. A szabadkézi rajzban azonban igen szép előmenetelt tanusítottak, örömmel rajzoltak.

Az 1871/2. tanévben már javulás mutatkozott. Az okt. 24-ki tanári gyűlésen azt határozták, hogy minden szaktanár tartson a saját tantárgya egy-egy nagyobb részének befejezésével írásbeli szakvizsgálatot, lehetőleg minden hat hétben egyet; s ilyenkor különösen vegye figyelembe a beadott dolgozat szerkezeti oldalát. A decz 21-iki tanácskozmány szerint a szorgalmi állapot kielégítő volt.

Az 1872/3. tanévben az okt. 5-ki tanácskozmány alkalmával az igazgató indítványára a tanári kar elhatározta, hogy az ifjúság szorgalmának és előmenetelének nagyobb ellenőrizhetése végett minden egyes szaktanár, minden hó végével, írja be az osztályozó könyvbe minden tanulóról az azon hónapban adott feleleteik összeredményét jelző tanjegyet. A nov. 26-iki tanári tanácskozmány szerint az I. osztály tanulmányi tekintetben gyenge, a középosztályok ellen e tekintetben nincs kifogás, a VI. osztály pedig minden tekintetben példaszerű. Az 1873. jul. 21-iki tanári tanácskozmány szerint e tanévben az ifjúság közepes eredményt mutatott fel.

A negyedik tanév (1873/4) elején a szorgalom és előmenetel fokozása végett a szept. 27-iki tanári tanácskozmányon Hanthó L. igazgató behozta az intő czédulák rendszerét, melynek értelmében a hanyag tanulók szülői az igazgató által írásban értesítettek. Ennek csakúgy, mint az e tanévben behozott egyhuzamban való tanításnak jó eredményei voltak, mert az ifjúság előmenetele javult. Az 1874. május 1-én tartott gyűlésen a főigazgató az ifjúság szorgalmával és előmenetelével

meg volt elégedve. A tanév végén a tanári kar jul. 26-án konstatálta, hogy a nyilvános tanításnak a délelőtti órákra tétele a szerzett tapasztalatok szerint a tanulmányi előhaladásra igen üdvös hatásúnak bizonyult. A tanulmányi állapot kielégítő volt.

Az 1874/5. tanév tanulmány és előmenetel tekintetében nem volt kielégítő, bizonyítja ezt az évvégi eredmény. A vizsgálatot tett 427 ifjú közül másodrendű lett 164, harmadrendű 26. Eszerint megbukott összesen 190, vagyis az összes ifjúságnak 48%-a. Magában a két I. osztályban 69, a két II. osztályban pedig 41 tanuló volt II. vagy III. rendű. E szomorú eredménynek egyik fontos oka az volt, hogy az éretlen, kevés vagy semmi nyelvérzékkel nem bíró I. és II. osztályú ifjakkal a magyar- és németnyelven kívül még a franczianyelvet is mint rendes tantárgyat tanították.

A következő 1875/6. tanév tanulmányi eredménye az előbbi tanévhez képest örvendetes haladást mutatott. Az 1876. április 6-iki tanácskozányon a főigazgató kijelenté, hogy az iskola ellen tanulmányi okból sincs oka panaszkodni. A tanév végén a bukott tanulók száma 131 volt, vagyis az ifjúság vizsgálatot tett 409-nyi létszámának 35%-a. A bukott tanulók még így is magas százaléka számos tanulónak huzamosabb betegségében lelé egyik magyarozatát, mely több esetben százakra menő igazolt óramulasztásokat okozott.

Az 1876/7. tanév folyamán az év közben történt számos tanár-változás a tanuló ifjúság előmenetelére is befolyással volt. Mészáros N. főigazgató 1877. márczius 20—22-én meglátogatván az iskolát, az ifjúság szorgalma és előhaladása nem nyerték meg tetszését, ennek okait a tanárok készületlenségében, a tantárgyak helytelen felosztásában, az ellenőrzés hiányosságában, a módszertelenségben, pontatlanságban, az előadásoknak egyhuzamban való tartásában s az iskolai épület czél-szerűtlenségében látta.

Sajnosan tapasztalta, — úgymond a márcz. 22-iki konferencián — hogy némely tanárok előadásaikra nem készülnek, s egyik-másik külön, elütő irányban törekszik haladni, hogy a kijelölt tananyagot minél előbb elérhesse. A nyelvtanításnál ez iskolában tapasztalható a legtöbb visszásság, mert a növendékek nemcsak rosszul olvasnak magyarul, de a szabályokat sem képesek alkalmazni; a franczia- és németnyelvnél pedig hiányzik a szóbőség. Sajnosan tapasztalta azt is, hogy itt egyes tanárok egész órákon át magyaráznak, mint az egyetemen szokás, és csak azután kérdezik ki az elmondottakat. A gyakorlatok általában rosszak; a javítás szabályellenes vagy épen semmi.

Az elmondottak után a főigazgató kijelenté, hogy tapasztalatai szerint ezen főreáliskolában a tanulók előmenetele nem felel meg a

követelményeknek és azt bámulja, hogy az itt tapasztalt rendszer mellett hogyan tudják némelyek kihúzni az előadási órákat.

Nézetünk szerint is a főigazgató sok, valóban fenforgó bajt hozott fel az ifjúság hátramaradása okául, de a legfontosabbakról, a mélyekről sem az igazgató, sem a tanári kör nem tehetett, nem emlékezett meg. Ilyen a rendes tanárok elégtelen száma, a vizsgálatlan helyetteseknek folytónosan nagy számban alkalmazása, a tanároknak a tanév közben ide-oda helyezése. Eme bajokat kellett volna első sorban orvosolni, akkor a felhozottak nagy része önmagától szűnt volna meg. E konferenciára az is jellemző, hogy bár általánosságban súlyos vádak hangzottak ellő de konkrét eseteket a főigazgató sehol nem említett, s így senki nem is védekezett.

Az ifjúság tanulmányi előmenetelē az előbbi évhez képest, azonban az igazgató évvégi jelentése szerint, haladást mutatott.

Az 1877/8. tanévben az ifjúság előhaladása sokkal jobb volt mint az előbbi években. Ennek oka pedig épen abban rejlett, hogy a folytonosan alkalmazott helyettes tanárok helyett csakis rendes tanárok tanítottak. Az 1877. nov. 8-án tartott konferencián a főigazgató kijelenté, hogy a mi az előmenetelt illeti, itt még sok a tennivaló. A multból elég sok nehézség maradt vissza. Figyelmeztette a tanári kart, hogy egyik tanár se végezze el az előirt tananyagot, ha az előbbi tanévre előirt tananyag nem volt kellőleg feldolgozva. Inkább végezzen kevesebbet, de jól; a következő tanévben már rá lehet lépni a helyes útra, a mit egyelőre el kellett hagyni.

Az 1878/9. tanévben, az okt. 20—22. közt megtartott főigazgatói hivatalos látogatás után a főigazgató az ifjúság előmenetelét illetőleg a siker felett teljes megelégedését fejezte ki. „Az intézet az igazgató helyes vezetése folytán eddig is — alig egy év után úgymond — oly útra tereltetett, a milyenen a hazának csak legjobb tanintézetei lehetnek.”

A nagy számmal megtartott bizottsági, osztályfőnöki, szaktanári és egyéb értekezletek, valamint a rendes, ellenőrző és főigazgatói konferenciák voltak hivatva az ifjúság előhaladását biztosítani. E folytonos konferenciák, elgyötörték a tanári kart, de szép igazgatói jelentés volt a következménye:

„A tanári testület általában az egész éven át lelkiismeretes kitarással azon volt, hogy a tanítás a *módszeres értekezletek* alkalmazásával meghatározott, az intézet viszonyaihoz sorosan alkalmazott részletes tanterv szerint egybevágólag, és a rokon tárgyak közti kapcsolódást, illetve kiegészítőleg alakíttassék és kezeltessek.”

„Az előzetes *szaktanácskozmányok* nyomán *osztályonként*, majd *együttösen megéjtett módszeres értekezletek* mindig az illető időszakok elején tartattak meg, és pedig valamint már az 1877/8. úgy a lefolyt tanévben

is teljesen blyeszellemben és irányban, mint azt a kassai tanker-kirli főigazgatóságnak 1878. július 15-én kiadott utasítás szerű felvilágosítása kívánja. A tanulók előmenetelét ellenőrző *tandekozmányok* is minden időszak közepe és végén rendszeren megtartattak és az egyes osztályokat érdeklő jegyzőkönyvi kivonatot az illető osztályban az osztályfőnök jelenlétében az igazgató mindig felolvastatta a testület határozatához képest dicséretes intést vagy rovást alkalmazott, mi az érdekelt ifjak szüleivel is közöltetett.

A folyó, valamint az időközben felmerült rendkívüli ügyek elintéztése végett 14 rendkívüli értekezlet tartott. Az összes értekezletekről a k. hitelesített jegyzőkönyvi másolatok betekintés végett a kir. főigazgatóságnak terjesztettek fel.

Ószegényi jegyző, kinek az igazgató parancsára éveken át vezetett jegyzői tollal a tanítóval mellettes ölykoron még heti 18 órán át az alsó osztályokban magyar és német nyelvet is és javított az első osztály 72, illetőleg 91 tanulójának magyar és német dplgozatait, te jobbra voltaly érdemes. A jegyzőkönyveknek csak a első példányai is egy-egy évről a T. Gy. főigazgatóságra idejéből, a egyostes nyomtatott könyvek tehnének ki, pedig a jegyzőkönyveket második példányokban is lev kellett írni a főigazgató számára.

Az ifjúság szorgalma és előmenetel az 1878/9. tanévben megfelelő volt a fokozatosan javult, a tanév végén a bukottak száma 32% -ról 21%-ra szállt alá.

A következő 1879/80. tanévben is megfelelt az ifjúság szorgalma és előmenetel a követelményeknek. A tanév végén megmaradt 306 tanuló közül csak 76 bukott még, vagyis 25%. A márczius 13-án tartott konferencián a főigazgató teljes megelégedésének adott kifejezést. Az előmenetel a követelményeknek teljesen megfelel a büszkeségét képezi, hogy a temesvári főreáliskola az ő felügyelete alatt áll, amelyet mindig örömmel látogat meg.

A mint a helyes előmenetel akadályai évről-évre kevesbedtek, úgy javult az ifjúság előhaladása is. Az osztályok túlszűfolttsága, az iskolai épület czelszerűtlensége, a tanári kar egy részének a tanári pályára nem reátermettsége voltak az első években e tekintetben a bajok legkiválóbb forrásai. E bajok lassanként orvosoltattak. Az 1880/1. tanévtől kezdve egész mostanáig az ifjúság szorgalma és előmenetel általában kielégítő volt, csak az alsó osztályokban — kivált az I-ben — nem felelt meg minden tanévben a várakozásoknak. Ennek oka nagyrészt abban rejlik, a mit sajnosan kell évről-évre tapasztalnunk, hogy mind nagyobb számmal iratkoznak be öly tanulóknak kikben sem jó akarat, sem hajlam nincs a komolyabb tanulmányokhoz, sem az idő szerint

elég értelmi fejlettség nem mutatkozik. Ép oly sajnos azonban az is, hogy a szülőket arról, hogy ily körülmények között az iskoláztatással járó nagy költség, és még inkább a pótolhatatlan drága idő gyümölcsözés nélkül vesz gyermekeikre nézve kárba, meggyőzni csak igen kevés esetben lehet.

G) *Isteni tisztelet és hitoktatás.* Intézetünk fennállásának első éveiben az igazgatóság azon állásponton volt, hogy a felekezetek, illetőleg az általok kirendelt hitoktatók hatáskörébe tartozik gondoskodni arról, hogy a tanuló ifjúság mikor és mily mértékben vesz részt az isteni tiszteleteken. Az intézeti igazgatóság ebbe nem avatkozott, mert hatáskörén kívül állónak tekintette. E passiv magatartás nem maradhatott visszahatás nélkül az intézetre. A felekezeti hatóságok az intézettel szemben ellenséges álláspontot foglaltak el. T. Gy. igazgató az 1877/8. tanév elején azon elvből indulva ki, hogy miután a hittan rendes kötelező tantárgy, azért erre is épen olyan gond fordítandó mint a többi tantárgyakra, rendezte a hitfelekezettekkel az isteni tisztelet ügyét.

A csanád e. m. püspöki biztos G. J. kanonok, 1877. szept. 15-én felszólította az igazgatót, hogy miután a reáliskolai r. k. ifjúság az isteni tiszteletnél idáig még soha nem vett részt, a püspök kívánságára közölje vele, hogy mikép volna lehetséges az ifjúságot ebbeli kötelmeinek teljesítésére, tudni illik a szent misének legalább vásár- és ünnepnapokon való látogatására vezetni? Az új igazgató, ki épen ez nap foglalta el állását, az utolsó betűig méltányolván a püspöki biztos szavainak mély igazságát, készséggel ajánlotta fel szolgálatát a fegyelem kellő fentartására nézve. Az 1877. szept. 16-án tartott tanári tanácskozmányon a követendő eljárás akként rendeztetett, hogy a r. k. ifjúság, a tél zordonabb részét kivéve, vásár- és ünnepnapokon, az illető hittanár vezetése alatt 8 óraker az irgalmasok templomába isteni tiszteletre menjen. A többi vallásfelekezeti ifjúság szintén egyenlőkép szorítottatott vallásbeli kötelmeinek teljesítésére, s az ellenőrzés, lehetőleg, egy-egy hasonló vallásfelekezethez tartozó tanárra bízott. A rendes isteni tiszteleten kívül részt vesz a r. k. tanuló ifjúság 1877. óta húsvétkor a szokásos lelki gyakorlatokon, mely alkalommal meggyón és megáldozik, s ezen kívül a római kath. vallású tanáraival testületileg az úrnap körmeneten.

A római katolikus ifjúság hittani vizsgálata a tanév végén mindenkor a csanádi püspökség hittani biztosának elnöksége mellett történik meg.

H) *Érettségi vizsgálatok.* Érettségi vizsgálatok intézetünknel is, csakúgy mint mindenik magyarországi reáliskolánál, az 1875/6. tanév vége óta tartatnak. E tanévben lépett életbe a reáliskolák VII. osztálya, s így az ifjak e tanévben a VII. osztály bevégeztével bocsáttattak az érettségi vizsgálathoz. A következő tanévben 8 osztályú középiskolává

fejlesztetvén a reáliskola, ezóta a VIII. osztályt bevégzett ifjakkal tartatik meg az érettségi vizsgálat. E vizsgálatokhoz a főigazgatókon kívül gyakran küldettek ki intézetünkhöz miniszteri biztosok is, így 1878- és 1879-ben Vész János Ármin, 1880-, 1881- és 1882-ben Kriesch János, 1883-ban Krenner József, 1884-ben Ilosvay Lajos, 1889-ben Lóczy Lajos, mindannyian budapesti műegyetemi tanárok. Az 1895-ben megtartott érettségi vizsgálatához pedig Nátafalussy Kornél, nagyváradi tank. főigazgató akadályozva levén a megjelenésben, a közokt. miniszterium által Bartal Antal akad. tag és budapesti gyakorló főgimnáziumi nyugalm. igazgató küldetett ki elnökölni, miniszteri biztos gyanánt pedig ez alkalommal Hévízy János orsz. képviselő működött.

Az évenként megtartott érettségi vizsgálatok eredményét a következő táblázat mutatja:

Tanév	A VIII. osztályba beiratott	Az éretts. irásbelire jelentkezett	Az érettségi szóbelire bocsáttatott	Jelelesen érettt volt	Jól érettt volt	Érettt volt	2 vagy több óra vissza-vettett	Félévre vissza-vettett	Egy évre vissza-vettett	Végleg el-utasított
1875/6	45	23	23	2	—	13	—	2	6	—
1876/7	21	17	14	2	—	8	—	—	4	—
1877/8	25	23	21	3	—	16	1	—	1	—
1878/9	29	24	22	1	—	20	—	—	1	—
1879/80	18	19	18	2	—	16	—	—	—	—
1880/1	21	19	16	2	—	11	1	—	2	—
1881/2	18	23	23	4	—	16	—	2	1	—
1882/3	21	17	17	2	—	14	—	—	1	—
1883/4	12	13	14	1	5	7	1	—	—	—
1884/5	10	9	8	—	4	4	—	—	—	—
1885/6	14	14	13	2	4	7	—	—	—	—
1886/7	7	7	6	1	2	3	—	—	—	—
1887/8	13	11	11	3	3	3	1	—	1	—
1888/9	8	10	10	1	5	2	1	—	—	1
1889/90	10	10	10	2	5	3	—	—	—	—
1890/1	12	10	9	3	2	3	1	—	—	—
1891/2	9	9	9	2	1	3	2	—	1	—
1892/3	10	10	9	4	1	3	1	—	—	—
1893/4	14	14	14	3	4	5	2	—	—	—
1894/5	9	8	8	—	3	4	1	—	—	—
21 év alatt	326	290	275	40	39	161	12	4	18	1
%	100	88.96	94.83	14.55	14.18	58.55	4.36	1.45	6.55	0.04

Az érettségi vizsgálatok behozatala óta az 1894/5. tanév végéig 275 jelentkező közül 240 tanuló vagyis 87⁰/₁₀₀ tett le sikeres érettségi vizsgálatot intézetünknek. A különböző intézetek között az első helyen áll a mi intézetünk.

I.) Tanulmányi kirándulások. Ily kirándulások a vegytan, természetrajz, természettan, egészségtan s népisme tanulmányozásával kapcsolatban gyakran fordulnak elő az utóbbi tanévekben. E kirándulások főrendezője, és vezetője 1890/1. óta első sorban dr. Gáspár János, továbbá Themák Ede, dr. Láng István, Doroghi I. és dr. Tauffer Jenő tanárok. Így az 1891. év tavaszán az V. és VI. oszt. tanulók dr. Gáspár János vezetésével meglátogatták a temesvári Blau-féle szeszgyárat, a gyárudvart, a Kohn és Herzl-féle gyufagyárat, a gázgyárat, a Weisz és Társa nagy téglatelepét s terracotta és ornament készítő helyiségeit. 1892-ben ugyancsak dr. Gáspár J. vezetésével az V. és VI. osztály tanulói meglátogatták a Blau-féle szeszgyárat, a gyárudvart és a spodiumgyárat, ugyancsak e tanév alatt, 1891. őszén, a tanári kar nem engedte fölhasználatlanul elmulasztani azt a kiváló alkalmat, mely a temesvári ipar- és mezőgazdasági kiállítás idején az ifjúság ismereteinek szemléltető úton bővítésére önként kínálkozott. E végett a felsőbb osztályok, IV—VIII. ifjúsága 1891. szept. 30-át a kiállítás területén töltötte. Az ifjúságot ezúttal dr. Gáspár J. és Themák Ede, kik a természetrajz és vegytan, Doroghi Ignác és dr. Láng István, kik a természettan, és dr. Tauffer Jenő, ki az egészségtan körébe eső tárgyakat magyarázta meg az ifjaknak, vezették. Az 1893. év tavaszán pünkösdkor a VII. osztály tanulói tettek négy napig tartó tanulságos kirándulást az osztrák-magy. államv. társaság délvidéki bánya- és gyártelepeire. E kirándulást Themák E. és dr. Gáspár J. vezették. Themák E. e kirándulásról nagyon érdekes értekezést is közölt az intézet 1893/4. évi Értesítőjében. Ugyancsak az 1893/4. év tavaszán az V. és VI. osztályok növendékei dr. Gáspár J. vezetésével ismét meglátogatták a különféle temesvári gyárakat és a Mühle-féle műkertészeti telepet. Az 1894. év tavaszán dr. Gáspár J. vezetésével az V. és VI. osztály megnézte a helybeli gáz-, szeszfinomító-, téglá-, spodium-, sör-, szappan-, dohány-, műtrágyagyárakat és Mühle V. műkertészetét; a következő év tavaszán dr. Gáspár J. az V. és VI. oszt. ifjakkal ismét meglátogatta e tanulmányi kirándulást, míg a VII. oszt. tanulói Themák E. vezetésével 1895. június 1-én Temes-megye Lukarecz és Susanovecz nevű községeibe rándultak az ottani vulkán kúpok és bazalt kőbányák meglátogatására. Ugyane tanévben a kolozsvári tornaversenyt is felhasználta a tanári kar arra, hogy az ifjak történelmi, föld-, nép- és természetrajzi ismereteiket gyarapítsák. Themák, Perényi, Wälder és Jelics tanárok vezetésével meglátogatták Kolozsvár történelmi nevezetességeit, majd kirándultak Fordára, hol meglátogatták a híres hasadékot, a sóbányákat s a város nevezetességeit.

ségett. Kolozsvárról visszatérőben pedig Nagyvárad nevezetességeinek megtekintésére is fordíthattak némi időt.

K) Az ifjúság magaviselete. Fegyelem. A realiskolát kezdetben, kivált a nagy közönség, oly szakiskolának tekintette, mely hivatva van az ipar- és kereskedelmi pályára lépő ifjaknak nyújtani, kellő előismeretet. Ez oknál fogva és még kivált azért, mert csak hat osztályú volt és mégis főiskolára készített elő, a hetvenes években iskolánkat leginkább a szegényebb iparos és földműves szülők gyermekei nagy számmal lepték el. E gyermekek otthonról nagyon kevés, gyakran a semmivel határos házi nevelést hoztak magukkal, az iskola úgyszólván egymagára volt hagyva nevelésök irányításában. Ez még hagyján lett volna; de sokszor megtörtént, hogy a mit javított, tajtok az iskola, azt elrontotta az otthon látott sok rossz példa.

Iskolánk fennállásának első éveiben az ifjúság magaviselete és szorgalma nagyon sok kifogás alá esett. Minden esetre magában az iskolában is voltak oly tényezők, melyek az ifjúság fegyelmezését megnehezítették. Ily tényezők voltak az első kilencz évben az ideiglenes iskolai épület czélszerűtlensége. Az iskola a városi kórházzal egy fedél alatt, egy házban volt elhelyezve, szűk, kevésbé világos, alacsony szobákban. Szűk, falépcsű vezetett fel az emeletré, hol kórhadt fagerendákon álló, a fal mellett végigfutó folyosóról jutottak be a tantermekbe. A tanuló ifjúság szemeláttára hordták ki és be a kórházba a betegeket, sőrülteket, hullákat. Tanterem nem volt elegendő; azért voltak vándorló osztályok. Míg az egyik osztály a rajzteremben dolgozott, addig egy másik osztály az előbbinek elhagyott termébe vonult, majd a következő órára ismét más szobába kellett telepednie. A rajzterem fülkékkel és oszlopokkal ellátott terem volt, hol a rossz tanulónak könnyű volt elbujnia a tanár szemei elől. Ehhez járult, hogy az intézet osztályai három, egymástól jó messze eső utczában fekvő házban voltak elhelyezve, s a tanároknak ide-oda kellett szaladgálniok.

Az egyes osztályok túlszűfoaltsága is gyakran megnehezítette a fegyelmet. Volt eset, hogy egy-egy osztályban nyolczvanan, sőt kilenczvenen felül voltak a tanulók. Az alsó osztályokban az előadást sokan nem értették, mert az első osztályba lépők nagyobb része a hetvenes évek elején alig tudott egy pár szót magyarul. Nem lehet szemet hűnyunk ama körülmény előtt sem, hogy több tanárnak — s itt kiválóan a helyettes tanárokról lehet szó — tapintatlansága, a fegyelmezésben járatlansága szintén egyik erős oka volt az ifjúság között lábrakapott rendetlenségnek. Volt közöttük olyan is (L. A.), kiből valószínű csúfot íztek a nemű gyengesége miatt tanítványai, másoknak ismét módortalan és tapintatlan eljárása idézett elő súlyos fegyelmi eljárásokat.

Mihelyt megszűntek az okok, az okozat is azonnal elmaradt; az 1877/8. tanévtől kezdve az ifjúság magaviselete és fegyelme, csekély kivétellel, kielégítőnek mondható.

Az első tanévben (1870/1), midőn a meglevő két osztály összes ifjúsága csak 120-ra rugott, a fegyelmi állapot kielégítő volt; a főigazgató is kifogástalannak találta azt. A tanév alatt mégis két I. oszt. tanulót kellett lopás miatt az intézetből csendesen eltávolítani, egy pedig nyolcz órai bezáratásra ítéltetett.

Az 1871/2. tanévben a novemberi konferencián felemlítik, hogy az I. osztály magaviselete általában kifogástalan, de úgy itt mint a II. osztályban többen vannak, kik az utczán szivarozgatnak. A IV. osztályt rakoncátlannak jellemzik, s ebben elől jár gr. B. E., de nagyobb büntetéssel a tanév alatt senkit sem kellett sújtani.

A következő — 1872/3 — tanévben már súlyos kifogások vannak az ifjúság viselkedése ellen. Több tanár azért panaszkodik, hogy az ifjak a fiatal fákat rongálják; az utczán járó-kelőkre illetlen megjegyzéseket tesznek, az iskola ablakán kinézve az utczán alant járókra sértő szavakat mondanak, a közúti vaspálya sineire köveket, sőt gyutacsokat is tesznek s az eldurranván a lovak megbokrosodnak s így szerencsétlenséget is idézhetnek elő. Az igazgató szerint e kihágásoknak legfőbb oka az, mert nálunk az ifjúság semmi műveltséget nem hoz hazulról az iskolába; a családi kör nem bír reájok nemesítő hatással, a szülők és azok helyettesei nem sok gondot fordítanak otthoni nevelésökre. A IV. osztályban oly felnőtt ifjú volt, ki a katonákkal és pinczérekkel szokott volt tekézni, de az iskolában a tanárokkal szemben engedetlen volt. Ezért azt a büntetést szabják reá, hogy három vasárnap bezáratik. Értesítőjébe pedig a tanárokkal szemben tanúsított durva és szemtelen magaviselete bejegyeztetik. Ugyan e tanévben egy ifjú erkölcstelen iratok terjesztése miatt csendesen eltávolítottatott, kettő pedig nagyobb vétség miatt az intézetből kizáratott.

Az 1873/4. tanév alatt L. francia nyelvtanár oly botránys gyengeséget árult el a fegyelem fentartásában, hogy a nov. 28-ki konferencián a tanári kar neki egy havi határidőt szab ki, hogy azalatt a meglazult fegyelmet helyreállítsa, mert különben a tanári állása válik tarthatatlanná. A nyilvános táncztermek látogatását az ifjúságnak csak oly feltétel alatt engedték meg, ha a rendes tanfolyamra beiratkoznak; ha azonban a táncztermeknek belépő díjak mellett való látogatása a nagy közönségnek is megengedtetik, azon esetben az ifjúságnak az ily táncztermek látogatása megtiltatik.

Az 1874. május 1-én tartott konferencián a főigazgató kérdést intézvén az igazgatóhoz az ifjúságnak az intézet falain belül és kívül tanúsított magaviselete iránt, az igazgató erre azt felelé, hogy az ifjúság

mágviseletének ellenőrzése az iskolán kívül a város szétszórtságánál fogva igen nehéz. Az iskola falain belül pedig a helyiség szűke s az alkalmatlan berendezés által is hátráltatik. A legszigorúbb fegyelmi rendszabály e tanévben az volt, hogy két ifjú az intézetből csendesen eltávolított, az egyik makacs engedetlenség, a másik pedig lopás miatt. Az 1874. jul. 26-án tartott tanári záró értekezlet felsorolja a kihágások okait s azok gyógymódjait. Ajánlja a szülőkhöz intézendő „tudósító levelek” sűrűbb alkalmazását s azoknak komoly ellenőrzését. A külső fegyelem megóvása ügyében pedig, melyre nézve az iskola csak szórványos adatokat nyerhet, s az iskola ereje nem is elegendő, azt kéri a tanári kar, hogy legalább egy évre engedné meg a miniszterium, hogy a tettenért kihágókat azonnal eltávolíthassák az iskolából.

Az 1874/5. és 1875/6. tanévek alatt nagyobb fegyelmi vétségek nem fordultak elő; csak az 1875/6. tanév legvégén fordult elő ama sajnos eset, hogy az intézet három tanulója a vegytani szertárban nagy lopást követett el, melynek folytatása már a törvényszék előtt volt. A tanév folyamán, 1876. ápril. 6-án a főigazgató a tanári kar előtt még azt jelenté, hogy fegyelmi okból sincs semmi oka panaszt emelni; sok jó akaratot és elég jó fegyelmet tapasztalt. Az 1876. jun. 30-án tartott tanári záró értekezleten a tanári kar egy tagja amaz óhaját terjesztette elő, hogy tekintettel a helyi viszonyokra, a tanulók között lábra kapott rakoncátlanságra s főleg ama körülményre, hogy nevelésökben elhanyagolt gyermekek képezik az alsóbb osztályok nagy százalékát, a testi büntetés az alsó három osztályban alkalmaztathassék. Ez indítványt a tanári kar is magáévá tette. Hogy azonban e nézethez a felsőbb hatóság is hozzájárult volna, annak semmi nyoma sincs.

Az 1876/7. tanévben az intézetben állítólag lábra kapott fegyelmetlenség miatt több panasz merült fel egyesek részéről, kik úgy a főigazgatóhoz, mint magához a miniszteriumhoz is fordultak jogosnak hitt panaszjaikkal. A miniszterium e miatt 1877. márcz. 20-án ide küldte Mészáros N. főigazgatót, hogy az intézet ügyeit tüzetes vizsgálat alá vegye. A három napon át tartott vizsgálat után a főigazgató márcz. 22-én a tanári karral konferenciát tartván, a fegyelem fogyatékoságára nézve felhozta, hogy annak egyik oka ugyan az épület czélszerűtlensége, de még inkább a tanárok pontatlansága. Sajnosan tapasztalta — úgymond — mikor az intézet látogatására egy reggeli napon megérkezett, hogy a tanárok közül némelyek tíz percczel vagy egy negyed órával később jöttek az előadásra; alig egy-kettő volt a kellő időben jelen. Az ily eljárás csak a rendetlenséget mozdítja elő a tanulók között s egyik főoka annak, hogy sokszor az óra fegyelmi eljárásokkal és büntetésekkel telik el. Szükséges, hogy a tanárok ne csak pontosan jelenjenek meg, hanem még óra előtt is a növendékeket többszörösen szemügyre vegyék,

a mi itt eddigelé nem történt meg. Szükséges, hogy a tanárok az 5 és 10 percnyi időközökben se hagyják a tanulókat egészen magokra. A tanulók a szünetek alatt a folyosókban ne álldogáljanak tétlenül vagy egymással pajzánkodva, hanem vagy az udvaron együttesen, vagy a tantermekben töltsék el a szabályszerű óráközöket; de ekkor se legyenek egyedül, hanem egyik másik tanár felügyelete alatt, mert ily ellenőrizetlen percek alatt szoktak történni ama fali irodalmak, melyek itt igen nagy mérvben észlelhetők. Eltiltandók az iskolaépület körüli futkosások. A tanár azonkívül a társadalmi életben legyen előzékeny, fellépését műveltség jellemezze, respectálja a társadalmi illemszabályokat és mindenkor kötelmeinek pontos teljesítése lebegjen szeme előtt. Az ily fellépés által kerülhetők el ama kellemetlenségek, mint itten is történtek, melyek nemcsak a kormányra, de a tanári testületre is kellemetlenek. Különösen az osztályok változtatásakor kell felügyelni, mely itt sok rendetlenségre ad alkalmat. Beszédét azzal végezte, hogy tapasztalata szerint itt a fegyelmi állapotok nem megfelelők. Az ifjúság sehol sem oly fegyelmezetlen mint itt, sürgős azért a jó példaadás és oly rendszabályok életbélptetése, melyekkel a fegyelmet meghonosítani lehessen.

A jövőt illetőleg szükségesnek tartja, hogy az igazgató a miniszteri szabályzatok megtartását különösen sürgesse; kövessen el mindent, hogy rendeleteinek érvényt szerezzen; a tanárok lelkiismeretesen készüljenek a módszeres előadásra; az igazgató — a mint eddig is tette — az előadásokat, a mennyire csak lehetséges, ellenőrizze és tapasztalatairól jelentést tegyen.

E főigazgatói látogatásnak eredménye az volt, hogy H. L. igazgató állásától felmentetett s egyidőre rendelkezési állapotba helyeztetett, a helyettes tanárok pedig állásaiktól végleg elmozdítottak. A felmentett igazgató azonban nemcsak a tanév végeig maradt meg állásában, hanem a következő tanévet is ő vezette be. A főigazgató által a fegyelem meglazulására vonatkozó észrevételek ellen évvégi jelentésében megjegyzi, hogy az iskolát e tekintetben nagyon igazságtalanul éri a vád. „Gyermekes pajkosság, könnyelműség akad itten is, de másutt is, és itt sem gyakrabban mint máshol. Az nem történt soha, hogy egy tanuló engedetlen lett volna még a leggyengébb tanár iránt is. Hivatkozik a rosszul értesült miniszteriumtól a jobban értesülendőre. Soha sem volt okom panaszra egyetlen tanuló viselete ellen sem.“ Valóban e tanév alatt nagyobb fegyelmi eset nem fordult elő; még csendes eltávolítással sem kellett sújtani senkit; annál kevésbbé súlyosabb büntetési szerekhez fordulni.

Az új igazgató — T. Gy. — 1877. szept. 15-én elfoglalván hivatalát, egyik főfeladatának tekintette a közvélemény szerint megrendült fegyelem helyreállítását is. Ezt a következő eszközök által vélte elérhetőnek: 1. a

tanári kar megrendszabályozása, 2. gyökeres átalakítása az ifjúság erkölcsi és fegyelmi állapotának, 3. az ifjúságnak a tanulmányokban való biztos előhaladását évek óta gátló körülmények beszüntetése, 4. gondoskodás által arról, hogy az iskola a megbotránkozottat helyiségből minél előbb egy tiszta és megfelelő épületbe tétessék át.

A mi a tanári kar megrendszabályozását illeti; mindjárt beköszönőjében, első fellépése alkalmával kijelenté, hogy rendet csinálni jött ide, s teljes hatalma van egyeseket akár fel is függeszteni. A szept. 15-ki tanári konferencián pontokba foglalva körülírta, hogy mily esetekben szabad csak a tanárnak felszólalási jogával élni. „Miután a Rendtartás — írja — a tanári testületnek csakis a tanulók kivételes esetekben történő felvételében, a nagyobb fokú büntetések kiszabásában és a bíráló tanácskozmányokon a tanjegyek megállapításában ad hozzászólási jogot, szóval az intézet összes anyagi és szellemi vezetésében kizárólag az igazgatót teszi felelőssé, az új igazgató tehát mindjárt az első értekezleten érvényesítvén a teljes felelősségből származó teljes rendelkezési jogát, a testületnek az intézet vezetésében illetéktelenül gyakorolt és majdnem teljes anarchiára vezetett beleszólását megszüntette és a szolgálatban helyreállította a fegyelmet. És valóban, nemsokára ezen intézkedésnek azon üdvös következményei voltak, hogy a tanácskozások ezentúl a kellő komolysággal folytak le, hogy a sok haszontalan és gyakran az indultatoskodásig ment felszólamlások, meddő szóviták megszűntek s hogy végre a módszertani tanácskozmányokon, valamint egyéb rendes és rendkívüli értekezleteken a tanítás és fegyelem kezelésében az egyöntetű eljárást tervszerűleg és fennakadás nélkül lehetett keresztül vinni.“

E czél elérésében az új igazgatónak fontos eszközei voltak a tanárokkal szemben a rémítgetés, „az üdvös aggodalomban tartás.“

Alig mult még el hat hete, hogy T. Gy. elfoglalta igazgatói állását, midőn Mészáros Nándor főigazgató újlag meglátogatta a temesvári reáliskolát, és az 1877. nov. 8-án megtartott tanári tanácskozmányon már örömmel jelenté ki, hogy „most már ezen tanintézet is a rend és fegyelem követelményeinek minden tekintetben megfelel, és meg van győződve a felől is, hogy a rend és fegyelem az intézet falain belül és kívül is uralkodik.“ Ezekből mi mégis azt következtetjük, hogy még sem lehetett itt olyan feneketlen rendetlenség, sőt anarchia, ha azt az új igazgató hat hét alatt a legszebb rendre tudta átváltoztatni.

Ugyanez alkalommal a felsőbb rendeletek erélyes és gyors keresztül viteleért a főigazgató az igazgatónak teljes megelégedését nyilvánította, s egyúttal felszólította a tanári kart, hogy az igazgatóságnak — mint végrehajtó közegének — intézkedéseit oly pontossággal és lelkiismeretességgel fogadja és teljesítse ezentúl is, mintha magának a nagyméltóságú

miniszteriumnak parancsszavát hallaná. A főigazgató végül ama classicus nyilatkozatot tette, mely méltó arra, hogy a jövőnek megmentessék: „Jóakaratólag figyelmeztetem — úgymond — a tanárokat arra is, hogy úgy a felsőbb intézkedések, mint az igazgatósági követelmények mindig tiszteletben tartassanak és akár az intézet falain kívül, akár az értekezleteken bonczkés alá ne vétessenek és meg ne ítéltsenek.“

E szavakhoz nem kell kommentár; de ha már mondatott, lehetett volna azt illendőbb módon is végrehajtani. T. Gy. azonban a tanári kart nagyon félszeg erélyességgel kormányozta.

A mi a tanuló ifjúság fegyelmét illeti, az igazgató az egész tanév folytán — alig néhány esetet leszámítva — minden nap reggel, legkésőbb $\frac{1}{2}$ 8-kor, délután pedig $\frac{1}{2}$ 2-kor már az intézetben volt, s ott a folyosókon járkálva, az egyes osztályokba naponként többször is benyitott s igyekezett a rendre felügyelni. Az ifjúságnak eltiltatott az igen korai iskolába jövetel, legfeljebb a szigorú téli hónapokban tétetett kivétel. A gyanúsán kimaradó tanulókhoz az iskolaszolga küldetett. Az iskolába jövetel és a kimenetel alkalmával az igazgató rendszeren a lépcsők alján, a kapú alatt tartózkodott mindaddig, míg az összes ifjúság ki nem vonult az intézetből. A külső fegyelem helyreállítását a tanév elején újból kidolgozott fegyelmi szabályok czélozták. Az igazgató által osztályonként felolvasott és az ifjak értelmi fejlettségéhez képest megmagyarázott fegyelmi szabályok aztán keretbe téve minden osztályban kifüggesztettek.

Az előhaladást és fegyelmet egyaránt gátló körülmények megszüntetéséről a miniszterium legjobban gondoskodott azzal, hogy a tanári kart csupa rendes tanárokkal kiegészítette, az iskola czélszerű elhelyezése ügyében pedig a városhoz erélyes rendeletet intézett.

Ily körülmények után természetes, hogy az ifjúság fegyelme kielégítő volt, s a főigazgató évről évre meglegedését fejezte ki a kifogáson felül álló fegyelemért. Ennek daczára még sem volt elkerülhető, hogy egyes nagyobb fegyelmi esetek elő ne kerüljenek. Így egy III. oszt. tanuló bizonyítvány-hamisítás miatt az 1877/8. tanévben az intézetből kizáratott, az 1878/9. tanév alatt összesen hat tanuló csendesen távolíttatott el az intézetből, még pedig egy nazarénus szülőkkal bíró I. osztályú tanuló azért, mert semmiféle vallástant nem akart tanulni; egy izraelita vallású II. oszt. tanuló, mert a vallástani előadásokat atyja beleegyezésével nem látogatta, egy-egy I., IV., VI. és VIII. oszt. tanuló pedig azért, mert javíthatlannak látszó rossz magaviseletet tanúsítottak. Az 1879/80. tanévben egy VIII. oszt. tanuló tanárainak életveszélyes fenyegetéseért az ország összes iskoláiból záratott ki. Az 1880/1. tanévben szintén hat, az 1881/2-ben pedig három tanuló lett csendesen eltávolítva; 1882-től 1889-ig nem fordult elő nagyobb

fegyelmi büntetés; az 1888/9. tanévben egy III. oszt. tanuló betöréses tolvajlás miatt az ország összes tanintézeteiből kizáratott, az 1889/90. tanév alatt pedig egy II. oszt. tanulót kellett véres verekedés miatt az intézetből kizárni; 1890 óta mostanáig sem kellett a fegyelem szigorúbb eszközeihez folyamodnunk.

L) *Fegyelmi szabályaink.* Az első években iskolánk számára külön kidolgozott fegyelmi szabályaink nem voltak, hanem a vall. és közokt. miniszteriumnak 1869. évi 6020. szám alatt kelt rendeletével kiadott Gymnasiumi Rendtartás fegyelmi szabályai szolgáltak itt is irányadókul. E fegyelmi szabályokat évenként kétszer, a tanév elején és közepén az összes ifjúság előtt felolvasták és értelmi fokukhoz képest megmagyarázták.

Az 1876. július 22-én 12.787. szám alatt kiadott Iskolai Rendtartás 13. §-a szerint minden egyes intézet feladatához és a helyi körülményekhez képest tartozik egybefoglalni azon szabályokat, melyeket az iskolai rend, a jó szokás és a nemes erkölcs ápolására alkalmasnak tart s azokat egy-egy nyomtatott példányban a beiratás alkalmával a szülők vagy azok helyetteseinek kezéhez juttatja.

E rendelkezés értelmében az 1876. október 25-én tartott tanári konferencián a temesvári állami főreáliskolára nézve a tanári kar a következő kivonatos fegyelmi szabályokban állapodott meg, a melyek magyar és német nyelven kinyomatva, a szülőknek is megküldettek.

Magyar kir. állami főreáltanoda Temesvárott.

Kivonat a fegyelmi szabályokból.

1. A tanoda feltétlen engedelmisséget követel minden tanulótól.
2. Szállást változtatni az igazgató tudta és engedelmével tilos.
3. A tanórákról elkésni tilos, szinte a szünnapokon túl elmaradni. Engedély nélkül még azon napokra sem szabad távozni, a melyeken előadás nem tartatik.
4. Csín, tisztaság követeltetik mindenben, úgy a könyvek, iratok tartásában. A sajátját minden tanuló önmaga őrizze, azt nem szabad neki eladni, elcserélni, elzalogosítani, kikölcsönözni.
5. Az iskola-épületet csak a 3-ik óra után tartott szün-negyedben szabad elhagyni; ekkor üdülés az iskola épületen kívül keresendő.
6. Az iskola épülete, eszközei iránt a leggondosabb figyelemmel kell, hogy viseltessék minden tanuló. Ha a történt kár tette, ki nem puhatolható, az egész osztály felelős a kárért.

7. Lärmás járkálás az utcán, játék a térségeken, kártétel a növényzeten, házakon, csavargás a sánczokon, általában minden illetlen viselet tilos. Így a dohányzás különösen.

8. Tilos a tanulóknak összejönni játék vagy ivás végett, tilos a korcsmák, kávéházak, sörházak, czukrászdák látogatása; a színház vagy tánczterem csakis előleges engedély mellett.

9. Legyen a tanuló illemtudó, békés, előzékeny; sértegetés, csúfolódás tilos; nem lehet senki a maga bírója; az osztálytanár elintézi a pert; azonban ha valaki árulkodónak, hivatlan kárövendőnek tapasztaltatik, az meg fog rovatni.

10. Különös megrovás és büntetés éri a hazugot, engedetlent, ismét a tunyát, mert a tunyaság az iskola céljának elérését megsemmisíti.

11. Az intő czédulák, a melyeken a szülők vagy gyámok a kihágás felől értesíttetnek, ezek által aláírva, a következő napon az igazgatónál beadandók; az elmaradást igazoló orvosi vagy szülői bizonyítványok szinte u. o. bemutatandók. 30 igazolatlan óramulasztást kizárás követ.

12. A szülők és gyámok kötelessége: örködni, hogy a tanulók az iskolán kívül a szabad idejüket otthon töltsék foglalkozással, az intő czédulán kiirt büntetést végrehajtsák, hanyagságot, mulasztásokat bejelentsek s a tanári kar működését minden tekintetben előmozdítsák; ezen kötelesség teljesítését ezen ív aláírásával tudomásul venni szíveskedjenek.

Kelt Temesvárott, az 1876. évi október hó 25 én tartott tanári értekezletből.

Az igazgatóság.

Láttam: _____

(apa vagy gyám).

E kivonatos fegyelmi szabályok elégségeseknek nem bizonyulván, T. Gy. igazgató mindjárt hivatalba lépése alkalmával, 1877. szeptemberben, a tanári testületből egy bizottságot állított össze, mely iskolánk számára egy új, megfelelő fegyelmi szabályzatot állapítson meg. E bizottság elkészülvén munkájával, azt a tanári kar elfogadta s a főigazgató is megerősítvén, 1878. legelején életbe lépett és minthogy költségkimélelsből egyelőre ki nem nyomtatott, minden osztály tantermében keretben kifüggesztetett. E fegyelmi szabályok a következők:

Fegyelmi szabályok.

1. §. A tanoda feltétlen engedelmességet követel minden tanulótl, ki ezen intézetet látogatja.

2. §. A tanulók kötelesek a meghatározott isteni tiszteleteken s vallási gyakorlatokban részt venni s e tekintetben teljesíteni mindazt, a mi vallásuk köréhez tartozik.

3. §. Mivel minden növendék Isten után szüleinek köszönhet legtöbbet, háláját és szeretetét irántok jó magaviselete és szorgalma által igyekezzék tanusítani.

4. §. Tisztelje tanárait, kik anyagi és szellemi javának előmozdításán fáradoznak, tiszteletét ne csak szerény és illedelmes magaviselete, hanem főként az által tanusítsa, hogy figyelmeztetésökhöz s intésökhöz alkalmazkodik, tanácsaikat követi s rendeleteiknek engedelmeskedik.

5. §. Tisztelettel viseltessék az előljáró hatóságok, más intézetek tanárai s az öregebb korúak iránt vallás- és nemzeti különbség nélkül; legyen udvarias, illemtudó, békés, előzékeny mindenki iránt, mert ez a tanulónál kívánt műveltség elutasíthatlan követelménye.

6. §. Szeresse és becsülje tanuló társait; laktársával, más tanintézetek növendékeivel békében éljen. Sértegetés és csúfolódás tilos. Ha tanuló társai, más intézetek növendékei, vagy bárki őt megsértené: óvakodjék minden önhatalmú visszatorlástól, mert senki sem lehet bíró saját ügyében, hanem kerülve minden vádaskodást, terjessze ügyét az osztálytanár s ezen az úton az igazgatóság elé. Ha valaki azonban árulkodónak, kárörvendőnek, hazugnak bizonyul, keményen megrovatik.

7. §. Ha több tanulónak van panasza, tömegesen soha sem, hanem csak egyenkint jelenhetnek meg az illető tanár vagy igazgató előtt.

8. §. A tanintézeti épület s tanterem azon hely, hol az ifjú jövő boldogságának alapját veti meg; ennél fogva mellőzendő benne minden, mi azon nagy czél méltóságával ellenkezik. Ilyen a lárma, a tanterem küszöbének föltett kalappal átlépése, füttyülgetés, taszítgálódás a lépcsőkön, mások faggatása, pörlekedés, veszekedés, szitkozódás; a tanterem ablakain való kihajlás, papirdarabok s egyéb dolgok kidobálása. Az ablakközbe tan- vagy egyéb szereket tenni s így ezek leesésével a járókelőket veszélyeztetni nem szabad.

9. §. A tanulótól rend és tisztaság követeltetik mindenben. Az iskolában tisztán s illedelmesen öltözködve jelenjen meg, hogy külseje által is tanuló ifjúhoz illő műveltséget tanusítson.

10. §. Megkivántatik, hogy mindenki a szükséges és tisztán tartott könyvekkel és írószerekkel ellátva jöjjön az intézetbe; más könyvet vagy akármely szert, melyre ott szükség nincs, odahozni, elkobzás büntetése alatt nem szabad.

11. §. Előadások alatt a legnagyobb csend és figyelem legyen, mert ezek nélkül a tudományokban kellő haladást tenni nem lehet.

12. §. Szigorúan tilos a házi vagy iskolai feladványokat mástól átsempészni.

13. §. A jó rend hozza magával, hogy a kiszabott időben mindenki a saját osztálya termében kijelölt helyen legyen s ott feladatait ismételve várja be az előadás kezdetét.

14. §. Az előadásokra későn vagy igen korán jönni, vagy azokat szükség nélküli kimenés vagy akárminemű tett által megháborítani nem szabad.

15. §. A délelőtti és délutáni első óra után fontos ok nélkül kimenni tilos.

16. §. A második és harmadik előadási óra között engedélyezett tíz percnyi szünet alatt a tanulók elhagyhatják ugyan a tantermet, de az utcára menniök nem szabad.

17. §. Hanyagságból órát mulasztani vagy rendes szünnapokon túl elmaradni tilos. Engedély nélkül a város határából még azon napokra sem szabad távozni, a melyeken előadás nem tartatik.

18. §. Ha az iskolamulasztás előre nem látott akadály miatt történt, a tanuló legelső megjelenéskor az iskolában az osztálytanárnál igazolni tartozik a szülők vagy azok helyetteseitől kiállított hiteles irattal vagy orvosi bizonyítvánnyal, ha az elmaradás oka betegség volt.

19. §. Bizonyítvány-hamisítás esetén az illető tanuló fegyelmi eljárás alá esik. Iskolai értesítők vagy bizonyítványok hamisítása pedig, akár közvetlenül akár közvetve történt az, a törvény egész szigorával sújtatik.

20. §. Előre látható akadályoztatás esetén a tanuló, ha mulasztása 1 napnál továbbra nem fog terjedni, az osztálytanárnál, ezen túl pedig az igazgatónál tartozik előre engedélyt kieszközölni; de mindenkor csakis a szülők vagy ezek helyetteseinek írásbeli kérelme alapján. Ha az igazgató és a tanártestület a felhozott indokokat nem találja alaposaknak, a kért szabadságot megtagadja.

21. §. Azon tanuló, ki igazolatlanul habár szakadozottan is annyi tanórát mulaszt, a mennyi a heti órák összege, a tanintézetből kilépettnek tekintetik.

22. §. A tanintézetbe jövetel és abból való kimenetel mindenkor csendben és rendben történjék.

23. §. Tilos a csoportulás, az ácsorgás, a lárma, a szaladgálás, a füttyölgetés a tanintézetben és az utcákon vagy közhelyeken,

mint oly tettek, melyek az ifjúság irányában rossz ítéletekre nyújtanak alkalmat.

24. §. Tilos a tanintézeti falak, bútorok, taneszközök megromlása vagy bemocskolása. A kárt az illető megtéríteni tartozik s ha azt szándékosan tette, fegyelmi büntetés alá is vonatik.

25. §. Tulajdonát minden tanuló maga őrizze; azt nem szabad eladnia, elcserélnie, elzálogosítania. Nem szabad másnak jószágát megromlítani, annál kevésbé elidegeníteni.

26. §. Szüleinek engedélye nélkül a tanuló adósságot nem csinálhat. Panasz esetében szigorú fegyelmi eljárás alá vonatik. Adósságcsinálás miatt az illető hitelező a tanulónak szüleihez, esetleg a városi kapitányi hivatalhoz utasítatik az igazgatóság által, miután a kölcsönzésekért az intézet felelősséget nem vállal.

27. §. Egyleteket s társulatokat csak a tanári kar, illetőleg igazgatóság felügyelete és ellenőrzése mellett, ennek és a felsőbb tanhatóság engedélyével lehet alakítani.

28. §. Az iskola körén kívül levő egyletek vagy társulatok tagjai tanulók nem lehetnek.

29. §. Korcsmákat, vendéglőket, czukrászdákat csak a szülők vagy ezeket helyettesítő oly egyének társaságában szabad látogatnia a tanulónak, kik a tanuló illő magaviseletéről kezeskedhetnek. Nyilvános helyeken, köz- vagy sétatéren tekézni, pénzre kártyázni vagy egyéb játékokban részt venni egyáltalában tilos.

30. §. Színházakba a négy alsóbb osztályok tanulói csak szüleik vagy ezek helyetteseinek kíséretében, a négy felsőbb osztálybeliek azok engedélyével mehetnek. Műveltkörű táncmulatságokban részt venni, táncziskolákat látogatni, tánczpróbákon megjelenni, a szülők vagy gyámok írásbeli engedélyének előmutatása mellett csakis az igazgatóság előleges tudtával s beleegyezésével szabad. Jogában áll a tanári karnak e tekintetben is a helyi viszonyokhoz képest korlátokat szabni, hogy ha a nevelés és tanítás érdeke ezt kívánja.

31. §. A tanintézet sem egészségi, sem takarékosági szempontból nem helyeselheti, hogy tanulók dohányozzanak. A hetedik és nyolczadik osztály tanulóinak azonban fejlettebb koruknál fogva szüleiknek engedélyével megengedtetik ugyan, de csakis otthon.

32. §. Tilos a fegyverek vagy veszélyes sértésre alkalmas botok hordása. Sétapálcákkal iskolába jönni nem szabad.

Tiltatik továbbá:

a) a helybeli hatóság által kitűzött helyeken kívüli csúszkálás, korcsolyázás, csolnakázás vagy fürdés, ez utóbbinál az illem

szabályai az engedélyezett helyeken is mindenkor szem előtt tartandók;

b) a madárfészkek kiszedése;

c) az állatkínzás minden neme;

d) a lövöldözés, parittyázás, nyilazás, dobálás;

e) a városliget s egyéb ültetvényeknek, fáknak, cserjéknek, virágoknak és egyéb növényeknek letiprása, megcsonkítása, vagy bármily megsértése;

f) a köz- és magánépületek, utak, hidak s több efféle megromlása;

g) a falragaszok letépése vagy bemocskolása;

h) a lópályának kocsijain föl- és leugrándozni, főleg menetközben, valamint a kocsi belsejében mindennemű illetlen magaviselet;

i) a várbástyákon és várárkokban jární, játszani, itt vagy egyéb rejtekhelyeken gyülekezni.

33. §. Szállást fogadni vagy azt változtatni a szülők vagy megbízottjaik engedélye nélkül nem szabad. E részben minden eshetőleges változtatás a tanodai igazgatóságnak és az osztályfőnöknek előre bejelentendő.

34. §. Vendéglőkben s kávéházi helyiségekben lakást vagy étkezést fogadni tilos.

35. §. Ha a felfogadott szállás vagy a házi gazdák ellen kellő felügyelet hiánya vagy egyéb fontos ok miatt a tanodai elüljáróságnak kifogása lenne, az ilyen szállást az ifjak kötelesek elhagyni.

978. sz. Megerősítem.

Szeged, 1877. decz 20.

Mészáros Nándor
főigazgató.

E fegyelmi szabályok az 1890/1. tanév végeig maradtak érvényben. Ekkor a tanári kar megbízásából egy újabb javaslat készülvén s azt a vall. és közokt. miniszterium is megerősítvén, az 1891/2. tanév elejétől fogva a következő fegyelmi szabályok vannak iskolánknál érvényben:

A temesvári m. k. állami főreáliskola fegyelmi szabályai.

(Helybenhagyta a nagyméltóságú vallás- és közoktatásügyi miniszterium 1891. évi 32769. szám alatt.)

E szabályok keretében a szülőknek és helyetteseiknek mindazt nyújtjuk, a mi a tanulók testi és lelki épüléséhez, a tudományok-

ban való üdvös haladásához, szóval jövődő boldogságukhoz kívánatos. A szülők és nevelők érdeke tehát első sorban, hogy szívökre vegyék az itt mondottakat; az iskola érdeke, hogy a szülők sajátkezü aláírásukkal tanúsítsák, hogy e szabályokat elfogadják, megtartják és megtartatják.

I. A tanulók felvétele.

1. §. Az iskolaév szeptember hó 1-jén kezdődik.

2. §. A felvételi, javító és pótló vizsgálatok augusztus hó utolsó napjain tartatnak.

3. §. A beiratások szeptember három első napján tartatnak.

4. §. Minden tanuló a felvételre személyesen és rendszerint atya, anyja vagy gyámja, illetőleg azok helyetteseinek kíséretében tartozik az igazgatónál és az osztályfőnöknél jelentkezni.

5. §. A reáliskola első osztályába csak oly növendékek vétetnek fel, kik életök kilencedik évét már betöltötték és arról, hogy a népiskola négy alsó osztályát jó sikerrel végezték, nyilvános népiskolától nyert bizonyítványt mutatnak elő vagy felvételi vizsgálaton igazolják, hogy hasonló mértékű képzettséggel bírnak. A felvételnél tartozik a tanuló felmutatni keresztlevelét, illetőleg születési bizonyítványát, továbbá orvosi bizonyítványt arról, hogy kétszer oltatott vagy eredményes himlőt állott ki. — Tizenkét évesnél idősebb tanuló felvétele felett a tanári testület határoz.

6. §. Az egyik osztályból a következő felsőbb osztályba csak az a tanuló léphet, ki az elvégzett osztály rendes tantárgyaiból, nem számítva ide a szépirást és a tornázást, legalább is elégséges osztályzatot kapott.

7. §. Nyilvános reáliskolából e reáliskolába átlépni kívánók előbbi intézetök iskolai okmányaival (bizonyítvány és évi értesítő) tartoznak igazolni, hogy a megelőző osztályt a rendes tantárgyakból legalább is elégséges sikerrel végezték.

Azon tanulók, kik a gymnásium- vagy polgári iskolából e reáliskolába akarnak átlépni, kötelesek felvételi vizsgálatot tenni. E vizsgálat az elhagyott és a reáliskola tantervei közt mutatkozó lényeges különbözetre terjed ki. A felvételi vizsgálat díja 10 frt.

8. §. Azon szülők vagy gyámok kik nem laknak az intézet helyén, gyermekök vagy gyámfiok felvételekor alkalmas helyett tartoznak bejelenteni, kire a házi felügyelet és nevelés tekintetében köteleességek és jogukat átruházzák, hogy a gondviselésére bízott tanuló felől az igazgatóság vagy osztályfőnök értesítését elfogadhassa. A szülők és gyámok e részben minden változást személyesen vagy írásban tartoznak bejelenteni az igazgatónál; ennek viszont

joga és kötelessége ott, hol alapos oknál fogva a gondviselést elégtelennek vagy a befolyást épen károsnak tartja, megkövetelni, hogy e tekintetben czélszerű változás történjék.

Vendéglőben vagy kávéházi helyiségben lakást vagy étkezést fogadni tilos.

II. Vallás, erkölcs, magaviselet.

9. §. Az iskola feltétlen engedelmességet követel növendékeitől.

10. §. A tanulók kötelesek vallásuk istentiszteletén a meghatározott időben résztvenni; kötelesek teljesíteni mindazt, a mi vallásuk köréhez tartozik.

11. §. A tanuló tisztelettel tartozik mindazok iránt, a kik testi és lelki jólétéről gondoskodnak; szülei iránt, azok helyettesei iránt, tanárai iránt, az előljáróságok és az öregebb korúak iránt egyáltalán. — Azon magaviseletről, melyet másokkal szemben tanusít, ítélik meg a tanuló tisztességét, becsületét. Legyen tehát előzékeny, udvarias mindenkivel szemben. Becsülje meg tanulótársait is. Ne sértegessen, ne csúfoljon senkit, mert magát gyalázza meg, ki mást csúfol.

12. §. Az iskola méltósága megköveteli, hogy a tanuló az intézet falai között tisztességesen és rendesen öltözve jelenjék meg, nehogy az a szégyen érje, hogy az iskolából haza küldessék. — Tisztességes ifjú ügyel külső tisztaságára.

13. §. Az ifjúságnak minden iránt, a mi erkölcsös művelődésére befolyással van, tisztelettel és kimélettel kell viseltetnie. E kiméletnek ki kell terjeszkednie magára az iskolai épületre is, valamint minden taneszköze és bútorra.

14. §. A szülőknek vagy helyettesőknek is kötelességök a tanulóknak az iskolán kívül való erkölcsös magaviselete felett őrködni. A tanári testület elvárja a szülők vagy helyettesök nevelői közreműködését, az iskola tötekvéseinek gyámolítását abban az irányban, hogy a szülői ház is kötelességének ismeri a tanulókat az illedelem határai között megtartani.

Kivánatos, hogy a házi felügyelet is törekedjék arra, hogy a tanulók elkerüljenek magukviseletében mindent, a mi korukkal, tanulói pályájukkal meg nem fér, a mi az iskola jó szellemének árt, a mi botrányt okoz vagy a tanulók erkölcsiségét veszélyezteti.

15. §. A tanuló ugyan szülei és azok helyettesei kíséretében a felüdülésre szánt helyeken megjelenhetik; de a szülők azon legyenek, hogy a tanulók egyedül vagy társaikkal oly helyekre ne menjenek, (pl. korcsma, kávéház, nyilvános vagy magánmulatság),

melyek, a mellett hogy iskolai kötelességeiknek teljesítésétől elvonják, legtöbbször még erkölcsüket is veszélyeztetik.

16. §. Kisebb tanulók az egészségükre ártalmas dohányzástól eltiltatnak, nagyobbaknak szülőik vagy helyetteseik otthon engedhetik.

Nyilvánosan dohányozni egy tanulónak sem szabad.

17. §. Egyesületeket, társulatokat az iskola körén belül csak a tanári kar, illetőleg az igazgatóság, vagy más felsőbb tanhatóság engedélye mellett lehet alakítani. — Tanulók az iskola körén kívül semmiféle társulatot nem alakíthatnak, semmiféle társulatnak tagjai nem lehetnek.

18. §. A tanulónak nyilvános helyeken tekézni, pénzre játszani egyáltalán tilos.

19. §. Kivánatos, hogy a szülők vagy azok helyettesei, a a tanulók haladása érdekében, azoknak sehol semmiféle rendszeres, csoportos összejövetelét meg ne tűrjék.

A tanuló nyáron 9, télen 7 órán túl hozzátartozói kísérete nélkül utcán ne járjon.

20. §. Műveltségű táncmulatságokban részt venni, tánciskolákat látogatni, táncpróbákon megjelenni a szülők vagy gyámok írásbeli engedélyének előmutatása mellett csakis az igazgatóságnak előleges tudtával és beleegyezésével szabad.

21. §. Tilos a fegyverek vagy veszélyes, sértésre alkalmas botok hordása. Sétapálczákkal az iskolába jönni nem szabad.

22. §. A tanuló sehol semmiféle adósságot nem csinálhat; pénzt kölcsön se nem adhat, se nem vehet; semmit el nem cserélhet. Följelentés esetén szigorú büntetés alá esik.

23. §. Az iskolai padoknak, taneszközöknek megrongálása, falaknak bemocskolása a kár megtérítésén kívül még szigorú büntetéssel is jár.

24. §. Tiltatik továbbá:

a) a helybeli hatóság által kitűzött helyeken kívüli csuszálás, korcsolyázás, csolnakázás vagy fürdés; ez utóbbinál az illető szabályai az engedélyezett helyeken is mindenkor szem előtt tartandók;

b) a madárfészkek kiszedése;

c) az állatkínzás minden neme;

d) a lövöldözés, parittyázás, nyilazás, dobálás;

e) a városligeti és egyéb ültetvényeknek, fáknak, cserjéknek, virágoknak és egyéb növényeknek letiprása, megcsonkítása vagy bármily megsértése;

f) a köz- és magánépületek, utak, hidak s több effélék megromlására;

g) a falragaszok letépése vagy bemocskolása;

h) a lópályának kocsijain föl- és leugrándozás, főleg menetközben, valamint a kocsi bensejében mindennemű illetlen magaviselet;

i) a várkastélyokon és várakokban járás, játszás, itt vagy egyéb rejtkehelyeken gyülekezés.

III. A tanuló előmenetelének biztosítása.

25. §. Minthogy a neveléstől és tanítástól csak úgy várhatunk sikert, ha a szülők vagy azok helyettesei a tanárokkal lehetőleg összhangzóan működnek, felkéretnek a szülők, hogy a tanárok iránt bizalommal viseltetve, velük gyermekeik ügyében mentől többet érintkezzenek.

26. §. Óhajtandó, hogy a szülők, ha a tanulóra kihágása miatt alkalmazott büntetésről értesítettnek, lehetőleg közreműködjenek, nehogy hasonló vagy még nagyobb büntetésre szükség legyen.

27. §. A tanulás első feltétele, hogy a tanuló az iskolában szükséges tanszerekkel el legyen látva. Könyveit, füzeteit a legnagyobb rendben és tisztán tartsa.

Más könyvet vagy akármely szert, melyre az iskolában szükség nincs, elhozni nem szabad. Az ilyeneket a tanár a tanulótól elveszi.

28. §. Tanszerek, könyvek elcserélése, mások tanszereinek megromlására, bemocskolásra tilos.

29. §. Az előadások d. e. 8-kor, d. u. 2-kor kezdődnek és a leckeórák rendje szerint tartatnak meg (a leckeórák rendjét minden tanuló szülőivel vagy azok helyetteseivel megismertetni tartozik); az iskola az előadások megkezdése előtt negyedórával előbb nyitattat meg; korábban jönni vagy a megnyitás előtt az utcán ácsorogni tilos.

30. §. A szülők vagy helyetteseik tartoznak gondoskodni arról, hogy a tanulók az iskolát rendesen látogassák.

Minden iskolamulasztás okát még a mulasztás tartama alatt tartoznak a szülők vagy helyetteseik az igazgatóságnál vagy az osztályfőnöknél késelem nélkül bejelenteni s utólag igazolni.

31. §. A mely tanuló igazolatlanul, habár nem egy folytában is, annyi órát mulaszt, a mennyi a heti órák száma, az intézetből kimaradottnak tekintendő.

32. §. A tanítás lehető legnagyobb eredményének biztosítása azt kívánja, hogy a szülői ház az iskolamulasztásoknak lehetőleg

elejét vegye, a miért is az osztályfőnök minden igazolatlan óramulasztásról értesíti a szülőket vagy helyetteseiket s mindannyiszor figyelmezteti őket mind az igazolt, mind pedig főleg az igazolatlan mulasztások következményeire.

33. §. Ha valamely tanuló ragályos betegségbe esik, az igazgató a tanulót betegsége után csak akkor bocsáthatja a tanintézetbe, ha a hatósági vagy iskolaorvos megengedhetőnek tartja az intézet látogatását.

34. §. A mulasztásról hozott bizonyítványok, értesítők, aláírások hamisítása szigorúan büntetettik.

35. §. A szülők évközben kétszer értesíttetnek a tanulók előmeneteléről; és pedig az első értesítő deczember hó 23-án, a második márczius hó 31-én fog a tanulónak kiosztatni; mind-egyik tanulónak kötelessége, hogy az értesítőt atyjának vagy helyettesének átadja, vele aláírassa, s mihelyt iskolába jő, az osztályfőnök kezéhez visszaszolgáltassa. — A szállásadók az értesítőt nem irhatják alá.

36. §. A tanuló előmenetele megköveteli, hogy feladatait szorgalmasan maga készítse el. Erre a szülők a maguk és gyermekök érdekében ügyelni tartoznak.

37. §. Ha a tanulók rendkívüli tantárgy tanítására kötelezik magukat, tartoznak a jelentkezés alkalmával először a félévi díjakat az igazgatóságnál előre fizetni, másodszer az előadásokon egész éven át pontosan megjelenni.

IV. Fegyelmi eljárás.

38. §. Kellő tájékozás végett czélszerű a szülők figyelmét a Rendtartás 18. pontjára irányítani, mely a tanulókkal szemben alkalmazandó büntetések fokozatait foglalja magában.

Fegyelmi büntetések:

1. a tanár által való magános figyelmeztetés és intés;
2. szigorú feddés az osztályfőnök által;
3. az osztály előtt való nyilvános megdorgálás;
4. az igazgató elé idézés, ki ez alkalommal, ha szükségét látja, tanácsolhatja a szülőknak a tanuló csendes eltávolítását az intézetből;
5. a tanári szék elé idéztetés azzal a figyelmeztetéssel, hogy nem javulás esetén kizáratik az intézetből;
6. a tanuló kizárása a saját intézetéből vagy a helybeli középiskolákból;

7. oly esetben, midőn félreismerhetetlen az erkölcsi romlottság, s ez bármely intézet erkölcsiségét veszélyezteti, az ország összes középiskolaiból való kitiltás.

Kizárás esetén a tanulónak bizonyítványába a kizárás és ennek oka bejegyeztetik.

Temesvári m. kir. állami főreáliskola.

E szabályokat átolvasta és tudomásul vette

Temesvárott, 189..... évi ..... hó .....-én.

mint ..... oszt. tanuló.

atyja vagy helyettese.

M) Nevezetesebb fegyelmi esetek. B. K. IV. és B. A. I. oszt. tanulók fegyelmi esetei. 1873. márcz. 11-én Sz. tanár feleletre hívta fel a számtanból a IV. osztályú B. K. tanulót. Ez kijöven a padok elé, azt mondta: „én nem készültem.“ A tanár erre néhány pirongató szót intézett hozzá s azalatt kabátja két gallérját megfogva, megrázta őt, de minthogy a fiú igen kihívó arcot vágott, őt arczul is ütötte. Erre B. K. tanuló a Sz. tanárt kabátja gallérjánál megfogva jól megrázta s visszalökte s kezeit felemelve fenyegető állást foglalt el. Sz. tanár erre a tanulót helyre küldeni akarta, de ez a tanárt teremtettéve, hosszasan szidalmazva, nem engedelmeskedett, hanem dühösen távozott s az ajtót maga után becsapta. B. tanuló délután sem jött előadásra s így a tanári konferenzia elé sem volt idézhető, a mi különben felesleges is volt, mert a megtörtént dolognak az egész osztály szem- és fültanuja volt. A tanári gyűlés B. tanulót e tetteért az osztrák-magyar monarchia összes tanintézeteiből való kizárásra méltónak ítélte, nem látván reá nézve semmi enyhítő körülményt. Mi 23 év után enyhítő körülménynek találjuk e tanulóra nézve az illető tanár illetlen magatartását, mélylyel az egész ügyet önmaga idézte elő. A miniszterium sem hagyta jóvá egészben a tanári kar ítéletét; a mennyiben B. K. tanulót csak a temesvári intézetekből zárta ki, Sz. tanárnak pedig „rosszalását“ fejezte ki.

Ugyancsak a márcz. 11-ki konferenzián került elő B. A. I. oszt. tanuló dolga. E tanuló ellen minden tanár panaszkodott, hogy nem képesek vele boldogulni. A kiszabott büntetéseket ki nem állja, mert a bezáratás elől megszökik vagy a kitüzött órára el nem jön. Legutóbb is, örökös nyugtalanlansága miatt, a számtani óra alatt B. K. tanár által a „szégyenpadba“ küldetett. Ő azonban, a helyett, hogy engedelmeskedett

volna, a teremből eltávozott, s később az ajtó többszöri benyitogatása által a többi tanulót nevetésre indítván, az előadást szándékosan zavarta. Az osztályfőnök e miatt reá öt órai bezárást szabott büntetésül, s ez szerdai napon, 11—4-ig lett volna kiállandó, s az osztályfőnök 11 órakor reá is parancsolt, hogy vele menjen. B. tanuló ment is, de csak a lépcső aljáig; akkor egy ugrással a kapú aljánál termett s onnan a tanárnak visszakialtott: „az . . . nek sem leszek bezárva.“ Febr. 28-án az Értesítők kiosztásakor, azt az asztalra a tanár elé dobta ama szavakkal: „ez nekem nem kell.“ A szépírás tanfőjének pironogató szavaira pedig ezt válaszolta: „Halt's Maul.“ Különben is társait folyton bántalmazta. A konferenzia őt az intézetből való kizárásra ítélte, mit a miniszterium meg is erősített.

L. R. fegyelmi ügye. S. L. francia nyelvtanár óráján, 1876. febr. 16-án a VI. osztályban nagy köhécselés és krákogás támadt. A tanár arra felé irányozva pillantását, értésére adta az illetőknek, hogy e viselkedet nem fogja tűrni s erre folytatta az előadást; de a krákogás megint csak ismétlődött. Erre a tanár az utolsó padok felé nézett s azt mondta, hogy az ilyen viselkedet sokan fogják keserűen megbánni. Felállt erre L. R. tanuló s így szólt: „hiszen köhögni csak szabad.“ A tanár L.-t, e hivatlan felszólalása miatt az osztályból ki akarta küldeni, de az nem mozdult, mire a tanár L.-t kemény szavakkal dorgálta e sértő magaviseletért. L. tanuló erre dühbe jövén azt felelte vissza, hogy „a tanár úr tartsa meg az illem szabályait, mert ez már a VI. osztály“ s e szavakat még ismételte is. Az osztályt csak akkor hagyta el, mikor a tanár az iskolaszolgát hívatta. A másnap tartott konferenziára megidézettvén, L. beismerte tettét, mire a tanári kar majdnem egyhangúlag a kizárás mellett nyilatkozott. Az ítélet meghallgatása végett L. visszahivatván, midőn az előtte felolvastatott volna, kihívó daczczal azt felelte, hogy ő már a nmélt. miniszteriumhoz folyamodványt nyújtott be. Mielőtt erre válasz érkeznék, ő a tanári kar határozatát kötelezőnek el nem ismeri. A tanári kar vádloznak ezen újabb nyilatkozata alapján L. romlottságáról most már teljesen meg lévén győződve, előbbi határozatát oda módosította, hogy L. kizáratása most már a monarchia összes középiskoláira terjesztessék ki. A közokt. miniszterium 1876. febr. 28-án 4341. számú leiratával L.-t csak a temesvári középiskolákból zárta ki.

B. J. fegyelmi ügye. Az 1875/6. tanév legutolsó napjai egyikén B. J. VI. oszt. tanuló két társával, az utczáról az ablakon keresztül belopóztak az intézet vegytani szertárába s onnan több száz forintnyi értékű vegyszert loptak el. A lopást csak akkor vették észre, mikor az ifjak a tanév befejeztével már a várost elhagyták. Junius 27-én jelentette a vegyész tanára, hogy a laboratorium formalisan kiraboltatott. Az esetnek junius 25-én kellett történnie d. u., mikor egy városi rendőr két fiút

látott a vegytan termének ablakán belépni. A gyanú B. J. tanulóra irányult. A tanári konferencián a városi kapitány is részt vett, mert veszélyes szerek, mérgek is tűntek el. A gyanú alapján a városi kapitány sürgönyözött B. J. tanuló szülővárosa kapitányának, hogy a hazafelé útban levő fiút mindjárt a vasutnál tartóztassa le és ládáját motozza meg, nincsenek-e benne a vegytani teremből ellopott tárgyak? A keresett tárgyakat a fiú ládájában csakugyan meg is találták, mire őt Temesvárra visszaszállították két társával együtt. Itt a tanári kar színe előtt a városi rendőrségi kapitány hallgatta ki őket; először is azt kérde tőlök, hogy miért törtek be a vegytani laboratoriumba? A vádlottak töredelmesen elbeszélték dolgukat s kitünt, hogy mindhárman a vegytan iránti előszeretetből — mindhárman jelesek voltak abból — követték el a lopást s a lopott szereken megosztzkodtak; ezt már több ízben is megtették s onnan többféle, gyakran nehéz szereket is vittek el. Egyik azt is bevallotta, hogy kocsin küldött haza egy ládát, a melyben vegytani üvegek voltak. Elvittek egy Bunsen-lámpát is. E szerek egy részét eladták a kereskedőknek.

A szülők hajlandók lettek volna a 300 forintnyi kárt megtéríteni, ha az igazgató további lépéseket nem tesz. A városi rendőrkapitány azonban ez esetet már felterjesztette a büntető törvényszékhez, a törvényszék pedig az iratok kiadását megtagadta, illetőleg a bünyfenyítő eljárást beszüntetni nem akarta, minthogy az elkövetett bűntény attól volt függővé téve, vajjon az ifjak elérték-e már életök 14. évét vagy nem. B. pedig ez évben már a VI. osztályt végezvén, 14 évesnél jóval idősebb volt. Az ügy hosszabb ideig elhúzódott; a vége az lett, hogy a szülők az intézet kárát megtérítették. B. az intézetből kizáratott, az ügy további folytatást pedig a törvényszéknél nyert.

M. Gy. ügye. M. Gy. III. oszt. tanuló (1876/7.) egyik iskolatársától könyvet kölcsönzött, de azt többszörös kérésre sem adta vissza osztálytársának. Ez e miatt M.-et az osztály főnökének, K. tanárnak feljelentette. Az osztályfőnök erre meghagyta M.-nek, hogy a könyvet hozza vissza, mert különben az iskolában fog visszatartatni. (nov. 28.) Napokig nem hozta. Erre decz. 1. és 2-án mindkét nap két órára a fiút az iskolában visszatartotta. Decz. 4-én az apa, helybeli légszeszgyár-igazgató, jött el az iskolába, nem találván az igazgatót a hivatalos helyiségben, téli bundában egy irtóztató nagy kutya kíséretében a tanári szobába ment. Minthogy a tanárok előadáson voltak, elhelyezkedett és várta fia osztályfőnökét. Ez megérkezve, durván támadott reá, kérdőre vonva fia bezáratása miatt; kihívó magaviselete miatt oly jelenet fejlődött ki a tanári szobában, hogy már tettelegességektől tartottak s M. magaviseletén mindnyájan megbotránkoztak. Ily körülmények között K. tanár a kívánt felvilágosítást M.-től megtagadta, egy másik pedig figyelmeztette, hogy

ne feledkezzék el a helyről, a hol van. M. mindezt újabb sértésnek tekinté magára nézve s decz. 5-én az igazgatót kereste fel, hogy ettől kérjen elégtételt. Az igazgató ekkor értesült először az egész ügyről. M. kérte az osztálykönyvet, hogy mi van fiáról bejegyezve. Mikor ezt az igazgató neki megmagyarázta, roppant dühbe jött és másolatban magának kiadatni kérte. Decz. 9-ki levelében felkérte az igazgatót, hogy vizsgálja meg ez ügyet. Az igazgató megtette s kitűnt, hogy a fiú, a ki azt állította otthon, hogy a kölcsönkért könyvet visszahozta, nem mondott igazat s így osztályfőnöke annak idején méltán büntette meg. A decz. 16-án tartott conferentián a tanári kar K. osztályfőnök eljárását helyeslőleg vette tudomásul, M.-től minden elégtételt — mert panaszának alapja úgy sem volt — megtagadott s tekintettel M.-nek német nyelven irt panaszlevelére utasította az igazgatót, hogy ezentúl csak magyar nyelven irt beadványokat fogadjon el. Mindezt M.-nek jegyzőkönyvi kivonatban adták tudtára. M., ki szenvedélyes természetéről városszerte ismeretes volt, erre még jobban megboszoszkodott s most már az igazgatót is bepanaszolta K. tanárral együtt a miniszteriumnál. Beadványában azzal vádolja őket, hogy fiát elzárták; hogy két napon át 9—10 óra hosszat koplaltatták; hogy fia a könyvet elhozta, de azt az iskolában lopták el tőle s tanúra hivatkozik, a ki a könyvet látta nála is; hogy az osztályfőnök még azzal is megsértette őt, hogy a felvilágosítást megtagadta s végre, hogy az igazgató mindezzel egyetért. Mindezek után kéri úgy az igazgató, mint K. tanár „megfenyítését“ A főigazgató jan. 12-ki leiratával e panaszt megküldi az igazgatónak, hogy mindezekről felvilágosító jelentést tegyen. A tanári kar jan. 19-ki tanácskozmányán kimerítő jegyzőkönyvet vett fel ez ügyről s töviről hegyire kimutatja, hogy M.-nek mennyire alaptalan a panasza. Ha pedig panasza lehet, úgy nemcsak az intézet két tagja ellen kellett volna azt emelnie, hanem mindnyájok ellen, mert a decz. 16-iki tanácskozmányuk alkalmával mindnyájan egyetértőleg helyeselték K. eljárását és ítelték el M. föllépését. Nem igaz, hogy fia „bezárattott“; nem igaz, hogy 8—10 órán koplalni hagyták. Mind ez botránysos hazugság. Az sem igaz, hogy a kérdéses könyvet elhozta és azt az iskolában lopták el tőle, mert még az a fiú sem látta, a kire mint tanúra kivatkozik. Hogy K. tanár minden felvilágosítást megtagadott, az érthető M. botránysos fellépése után, mert M. minden köszönés nélkül, sapkával a fején, egy óriási kutyával jött be a tanári szobába s az előadási óra után a szobába bejövő tanárokat tekintetre sem méltatta, míg K. meg nem jelent, kire egész dühvel támadt. Ily fellépés után nem csodálkozhatni, hogy K. a felvilágosítást tőle megtagadta, sőt ő kért felvilágosítást M.-től, magaviseletét illetőleg. Minél lelkiismeretesebben teljesíti ez iskola a kötelességét, annál gyakoribb és szenvedélyesebb megtámadtatásoknak van

kitéve, ennek egyik symptomája a „porosz születésű“ M. fellépése is, ki tizenhét évi itt lakása után sem vett magának annyi fáradságot, hogy magyarul csak némileg is megtanult volna. Mindezek után a tanári kar kéri a miniszteriumot, hogy M.-et, ki az igazgató és K. tanár „*megfenyítettését*“ merete kérni, utasítsa rendre, ezzel a valóban sértett tanári karnak adjon elégtételt.

A miniszterium 1877. február 6-ki leiratában ez ügyben a következőleg határozott: a) M. Gy. tanuló a büntetésre érdemes, mert a kikölcsonzött könyvet vissza nem hozta, mert az osztályfőnök ismételt parancsának eleget nem tett s végre, mert hazudott. K. tanár utasíttatik, hogy ezentúl a Rendtartás értelmében járjon el, az igazgató pedig nagyobb rendet és szigort létesítsen, M. vádlót pedig figyelmezteti, hogy fiát a jövőben nagyobb engedelmességre, önmagát pedig hasonló esetekben több mérsékletre és illendőségre szoktassa, mely magatartás mellett úgy az igazgatónál, mint az egyes tanároknál mindenkor készsége felvilágosításra számíthat.¹⁾ A tanári kar az 1877. február 14-ki tanácskozmányon, mikor e leirat felolvastatott „tekintve azt, hogy ez esetben a túlszigor alkalmazása hozatott fel a vádló által legfőbb vádul, az idézett utasítást indokoltnak nem találta, s erről az igazgatónak, kérelmére, jegyzőkönyvi kivonatot adott.“²⁾

Ezek után csak azt jegyezzük meg, hogy M. Gy. tanuló még több éven át volt intézetünknek ezután is tanulója, és viselete ellen kifogás többé nem volt.

V. J. fegyelmi ügye. Az 1879/80. tanév végén egy V. J. nevű VIII. osztályú tanuló ügye keltett nagyobb körben is szomorú figyelmet. E tanuló, a VIII. osztálybeli tanulók évi osztályvizsgálata április 28-án befejeztetvén, ugyanazon nap d. u. két óra tájban megjelent az igazgatósági irodában és arra kérte az igazgatót, venné őt a vizsgálatok befejezte után tartandó tanári értekezleten pártfogása alá, mert attól fél, hogy ha néhány tantárgyból gyengén sikerült vizsgálatok miatt elégtelen tanjegyet találna kapni, akkor az érettségi vizsgálatokra nem fog bocsátatni. Az igazgató felvilágosítá őt, hogy ügyét az értekezlet az illető szaktanárok által az osztályozó ívbe bejegyzett érdemjegyek alapján fogja eldönteni s mivel az igazgatóság hatáskörén kívül eső dolgot cselekednék, ha valamely ígéret által az értekezlet határozatának eléje vágni akarna, a tanulót elbocsátotta. Mire ez bizalmas közeledéssel kérését ismételve ezen szavakat ejtette ki: „mert nem kívánom ám a pártfogást ingyért.“ E szavakra az igazgató a tanulót kiutasította.

¹⁾ Lásd az intézet irattárában az 1876. évi II. 1877. XXI. jegyzőkönyvet s az 1877. évi 7. sz.

²⁾ U. o. 1877. IV. jkőnyv.

Az április 30-án megtartott bíráló értekezleten V. J. tanuló a magyar nyelvből és történelemből elégtelen tanjegyet kapott. Az értekezlet ennek folytán elhatározta, hogy e tanulót, tekintettel arra, hogy az egész tanéven át az osztály leggyengébb tanulójának mutatkozott, s e miatt neki már évközben vagy a javulás vagy a kimaradás tanácsoltatott, az érettségi vizsgálatokra nem bocsájtja.

E határozat az illető tanulónak az érettségi írásbeli vizsgálatok megkezdése előtt hivatalosan tudtára adatott. V. J. tanuló erre, május 3-ról keltezve, egy ocsmány tartalmú levelet intézett az igazgatóhoz, melyben visszaadhatlan kifejezések mellett azzal fenyegeti meg úgy az igazgatót, valamint az intézet két tanárát, hogy őket le fogja löni. E levelet V. J. tanuló volt gazdája május 6-án átadta az igazgatónak oly közlés mellett, hogy V. J. május 3-án hazulról eltűnt. Az igazgató a sértő és fenyegető levél átolvasása után azonnal jelentést tett a rendőrségnél, hogy a tanulót keressék s ha megtalálnák, arról az igazgatóságot is értesítsék, hogy az ifjút a tanári értekezlet elé állítani és ügyét a kellő kihallgatás után tárgyalni lehessen.

V. J. tanulót azonban a rendőrség előkéríteni nem tudta. A levél határozottan az ő kezeirása levén, az igazgató máj. 11-én tanácskozásra hívta össze a tanári kart, hogy határozatot hozzon.

A levél felolvasása után az írásban a tanárok határozottan V. J. tanuló kezeirására ismervén, a tanácskozmány, tekintettel arra, hogy e levél tartalma már az ifjúság között is, valószínűleg maga V. J. által közölve, nem ismeretlen, őt a hazai összes tanintézetekből kizárandónak találta, mit a V. és K. miniszterium máj. 25-én 14.550. sz. a. kelt rendeletével meg is erősített.

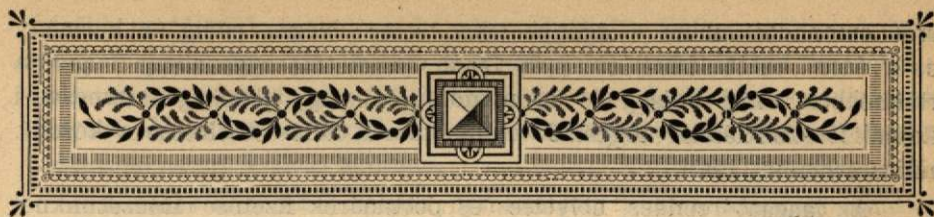
S. M. III. oszt. tanuló ügye. S. M., ki addig a magaviseletből „jó” jegyet kapott, ösztöndíjas, tandíjmentes és osztályában felvigyázó is volt, 1889. május 27. óta az iskolában nem jelent meg. Távolléte nem tűnt fel, mert már a múlt évben is egyiptomi szembetegségben szenvedvén, annak utókövetkezményeit sínylette s már eddig is több ízben kellett szemfájása miatt hosszabb-rövidebb időre az előadásokat elmulasztania. E távolmaradása alatt 1889. június 8-án, vasárnap este, a temesvári görög keleti szerb püspöki székesegyházba lopózott, ott elbújt, az éjszakát ott töltötte, a pénzgyűjtő perselyeket feltörte s azokból 6 forint 56 krt, az egész tartalmukat kiszedte. Június 9-én reggel a templomszolga kinyitván a templom ajtaját, észrevette, hogy valaki ott rejtőzik. Rögtön a rendőrségért ment s négy rendőrrel megérkezve, felkutatták az egész templomot, míg végre a bűnöst a templomtorony csúcsán felfedezték és elfogták. Tettét és gonosz szándokát a rendőrség előtt beismerte. Egy Péter nevű mehalai szűrszabósegéd beszélt rá, ki azt az ajánlatot is tette neki, hogy az iskolába is törjenek be. S. M. azonban

egyedül vállalkozott a betörésre. A lopott összesen kívül még hét darab zálogczédulát is találtak nála ezüst órákról és lánczokról.

A rendőrség a bűnöst a kir. ügyészséghez kísértette át s a lefolyt vizsgálatról az igazgatóságot is tudósítván, a tanári kar június 12-én tartott értekezletén őt a templomban elkövetett betöréses lopás miatt az ország összes iskoláiból való kizárásra méltónak találta, mit a miniszterium 1890. január 24-én 889. számú határozatával jóvá is hagyott. A temesvári törvényszék S. M.-et, minthogy 17 évet is túlhaladott volt, 1889. december 21-én az ítélet jogerőre emelkedésétől számítandó hat havi börtönre, három évi hivatalvesztésre és politikai jogainak ugyanannyi időre való felfüggesztésére ítélte.

Tanuljatok ez esetekből ifjak! mire vezet a könnyelműség és a rossz társaság.

VII.

A TANÁRI ÁLLÁSOK BETÖLTÉSE S A TÁRGYFELOSZTÁS.

Az állam és Temesvár sz. k. város közönsége között 1870. ápril 23-án kötött szerződés 7. pontja a következőkép szól:

„7. Az igazgatót és a tanárokat a m. k. miniszterium nevezi ki, a fentebbi (t. i. a város által adandó 4000 frt évi) segély fejében azonban négy, majdan közelebbről kijelölendő tanári állomás betöltésénél a hármaskijelölési jog a várost illeti.“

A várost a négy tanárra nézve megillető kijelölési joga szabatosan ama jegyzőkönyvben állapítottatott meg, mely az intézet épületének átadásáról, illetőleg átvételéről 1879. szeptember 14-én vétetett fel. Ezen jegyzőkönyvnek 5. pontja ugyanis a városnak a tanári állások betöltésére vonatkozó jogát a következőleg irta körül:

„5. Az 1870. ápril 23-án kötött szerződés 7. pontjában a város közönségét a földrajz-történelmi egy, a mennyiségtani egy, a szabadkézi rajzi egy, és végre a mértani rajzi egy, összesen tehát 1—4. tanszékre, a hármaskijelölési jog megilletvén, a város ebbeli joga továbbra is fennmarad.“

Minden egyéb tanszék betöltése mindenkor a kormánynak képezte korlátlan jogát.

A város azonban a kinevezésekre nézve, őt a szerződésekben kikötött jogot csak kezdetben gyakorolta; később — a nélkül, hogy

arról lemondott volna — igénybe nem vette; végre pedig, a kormány és a város között 1894. évi április 30-án megkötött egyezmény 5. pontja értelmében arról végleg le is mondott;¹⁾ s így jelenleg a temesvári állami főreáliskolánál megürülő mindennemű állás betöltése a közokt. miniszteriumot illeti.

Az igazgató rendes, helyettes és póttanárok fizetése intézetünknel mindig olyan volt, mint más állami középiskoláknál. Vagyis 1873. előtt az igazgató fizetése volt 1100 frt, pótléka 200 frt, lakáspénze pedig 200 frt és a szokott ötödéves 100 frtnyi pótlék. A rendes tanároké 900 frt, a magasabb 1100 frtra való előlépés igényével, 90 frt lakbér és 100 frt ötödéves pótlék. A rendes tanszékeken működő helyettes tanárok 800 frt fizetést húztak, a párhuzamos osztályok mellé felfogadott póttanárok pedig évenként 700 frtot. Megjegyzendő, hogy a helyettes és póttanárok a hetvenes években, mihelyt tanári vizsgálatot tettek, azonnal rendes tanárokká lettek előléptetve, s így a ki a hetvenes években helyettes vagy póttanár volt, az egyértelmű vala a vizsgálatot nem tett tanárral. A tanári javadalmazást 1873-ban szabályozta a törvényhozás akként, hogy az igazgató 1200 frt törzsfizetést, 300 frt igazgatói pótlékot, a szabályszerű 100 frtnyi ötödéves pótlékot és 300 frtnyi lakbért kapjon, a rendes tanárok pedig 1200 frt törzsfizetést, 100 frt ötödéves pótlékot és 200 frt lakbért. A helyettes és póttanárok fizetése ezután is 800 és 700 frt maradt, míg a hetvenes évek végén a 700 frtos tanári fizetéseket megszüntették.

Midőn báró Eötvös József közokt. miniszter 1870. május 3-án a temesvári áll. főreáliskola igazgatói állásának betöltésére a pályázatot közzétette, e pályázatot a temesvári városi hatóságnak ama felhívással küldötte meg, hogy az az itteni helyi lapokban is közzöltessék, bár ez állásra nézve a várost a hármaskijelölési jog nem is illette meg.

Egészen másként történt az az első tanári karral.

A három tanári állásra beérkezett folyamodványokat a miniszterium mind beküldé Temesvár város közönségének, hogy hármaskijelölési jogát gyakorolja s a város gyakorolta is; de az volt a baj, hogy a három, különböző tárgyú rendes tanári állásra nem akadt három alkalmas vizsgált tanár. Az új igazgató 1870. augusztus havában maga indult meg, hogy tanárokat keressen; különösen ritka volt a mértani és szabadkézi rajzra képesített tanférflak száma. Fülepp Ferencz igazgató maga kereste fel T. J.-t Aradon s L. Zs. akad. festőt Budán. Az első maga megvallotta, hogy úgy a magyarnyelvben való fogyatékosága, mint kellő képesség hiánya miatt nem érez elegendő erőt, hogy e tantárgyakat a

¹⁾ Lásd: Függelék, okmányok 3. szám.

felsőbb osztályokban tanítsa. L. végre elvállalta Fülepp ajánlatát, bár a magyar előadó nyelvben ő sem volt otthonos. A másik két tanszékre — számtan-természettan és történet-földrajz — akadt egy-egy vizsgázott pályázó, de időközben egyik visszalépven, a földrajz-történelmi tanszékre helyettes tanárt kellett ajánlani.

A város által első helyen ajánlottakat a miniszterium mind ki-nevezé; ekként alakult meg az első tanári kar az igazgatón kívül két rendes és egy helyettes tanárral.

A második tanévben — 1871. máj. 26 án — a miniszterium pályá-zatot hirdetett az iskolánknál betöltendő három tanszékre és pedig: 1. Ábrázoló mértan és mértani rajzra. — 2. Természetrajzra, melylyel a vegytan ideiglenesen s a II. osztályban a természettan tanítása is járt. — 3. A magyar- és németnyelv tanszékére, melyhez a földrajz tanítása köttetett.

A pályázat eredménye az volt, hogy a három tanszékre összesen hatan pályáztak. Legsomorúbb volt a mértani tanszékre kihirdett pályázat sorsa. Mint az igazgató 1871. jul. 1-én felterjeszté, az ábrázoló mértani tanszékre csak egy pályázó jelentkezett Temesvár város ható-ságánál, de az említett tanszékre ez sem alkalmas; kéri azért a minisz-teriumot, hogy e tanszékre újabb pályázatot hirdessen. A miniszterium e kérést — jul. 27-én — teljesítette is, de megint eredménytelenül. A másik két tanszékre öten pályáztak, de mindannyian vizsgálatlan tanárok. Minthogy azonban a pályázók között olyanok is voltak, kik a vizsgálat letételéhez közel állottak, ezek közül kettőt csakugyan ki is kerestek helyettes tanárokkul, s miután a vizsgálatot letették, rögtön rendes tanárokká lettek.

Az ábrázoló mértanra kiírt második pályázat azonban ismét siker-telen maradt, a mennyiben arra ismét csak egy pályázó jelentkezett, B. L. műegyetemi hallgató személyében. Minthogy ábr. mértani tanárra sürgetően szükség volt, az igazgató felhívta B.-t, hogy állását mielőbb foglalja el. A város felterjesztésére a kormány ki is nevezte egy év tartamára hely. tanárnak. Minthogy pedig az 1871/2. tanévben az I. osztályt párhuzamossá tették, egy póttanárra is volt szükség. Az igaz-gató ez állásra a hozzá intézett folyamodvány alapján S. S. érettségít tett és theológiát végzett magánnevelőt vette fel, s ekként intézetünk-ben a második tanév alatt a rendes tárgyak tanítására az igazgatón kívül hét tanár volt alkalmazva, de ezek között csak három volt rendes, négy pedig helyettes vagy póttanár.

Intézetünknek hosszú éveken keresztül, egész az 1877/8. tanév elejéig, az volt egyik legnagyobb baja, hogy egyszerre sok volt a helyettes és póttanárok száma s ezekkel szemben aránylag kevés a rendes

tanároké. Nemesak a párhuzamos osztályok mellett működtek pót-tanárok, hanem rendes tanszékeken is éveken keresztül még a legfelsőbb osztályokban is. A pót-tanárok felvételét a miniszterium az igazgatókra bízta; ezek pedig — kevés levén a kínálkozó egyén — nem igen válogathattak az erőiben, s így igen sokszor gyenge, alkalmatlan, fegyelmet tartani nem tudó egyének jutottak tanszékekhez.

Hogy rendes tanárokat nem alkalmaztak kellő számban, annak legfőbb oka az általános tanárihiány volt. Így például 1871- és 1872-ben is egész hajtóvadászatot tartottak, hogy az ábr. mértan és mértani rajz tanszékére rendes tanárt kaphassanak iskolánkhoz. A miniszt. 1871. nov. 29-én megbizván B. L.-t egy évre a hely. tanársággal, utasítá egyúttal az igazgatót, hogy e tanszékre új pályázat hirdetése végett 1872. május végeig jelentést tegyen. Egyúttal a miniszterium azt is közli, hogy Bajusz Mihály pozsonyi városi főreálisk. tanár azt igéri, hogy a kérdéses tanszékre magának a szabályszerű képesítést időközben meg fogja szerezni, azért leküldött pályázata visszatartandó s a nevezett pályázót felhívandó, hogy ha ez ígéreténél megmarad, a leteendő vizsgálatról szóló bizonyítványát intézetünk igazgatóságának küldje meg s az esetben rögtön rendes tanárként lesz alkalmazandó.

Az 1872/3. tanévben ismét két osztály, a III. és a VI. nyilván meg, három új rendes tanári tanszék lett volna betöltendő, e végett a miniszterium 1872. ápr. 21-én 9084. sz. a. a következő tanszékekre hirdet pályázatot: 1. Vegytan és természetrajz. — 2. Géptan, építészet s ábr. mértan. — 3. Magyar-németnyelv.

Időközben az igazgató Pozsonyba kérdést intézett, hogy Bajusz Mihály letette-e már a vizsgálatot az ábr. mért. és mértani rajzból? E felszólításra azonban a pozsonyi v. főreáliskola igazgatóságától ama választ nyerte, hogy a combinatioba vett Bajusz Mihály még 1872. márcz. 24-én meghalálozott, s így az ő helyére is pályázatot kellett hirdetni, mit a miniszterium 1872. május 7-én 10.877. sz. a. meg is tett. Ekként az 1872/3. tanév elején iskolánk tanári testületének négy rendes tanárral kellett volna gyarapodnia.

Az igazgató 1872. jun. 22-én tett jelentést a pályázatok eredményéről. Az építészet, géptan, ábr. mértani tanszékre egyetlen egy illetékes folyamodó sem jelentkezett s így új pályázatot kellene hirdetni; de ez az eljárás a siker legkisebb reményével sem kecsegtet. Az ábr. mért. és mértani rajz tanszékére egyedül B. L. helyettes tanár adta be kérvényét.

A másik két állásra összesen heten pályáztak. Egyikre — a vegytan-termetrajzira — egy, már eddig is állami főreáliskolánál működő rendes tanár, A. D. helyeztetett át N.-Kállórol, míg a magyar-német

nyelvi tanszéket ismét csak vizsgálatlan helyettes tanárral kellett betölteni Z. Gy. késmárki lyceumi tanár személyében.

Mint hogy az építészet, géptan és ábr. mértani tanszékre egy újabb pályázat sem kecsegtetett sikerrel, F. igazgató 1872. jun. 22-én hivatalos úton kérte meg a budai műegyetem rektorát, hogy a jelesebb műegyetemi hallgatók közül valakit birjon reá e tanszék elfoglalására. „Talán ily úton fog sikerülni — írja — a tanügynek oly erőt szerezni, melyre különben számítani sem lehetne.“ E felszólításra aztán egyedül Némethy János végzett III. éves műegyetemi hallgató pályázott e tanszékre, kinek az igazgató 1872. szept. 16-án levelet írt Budára, sürgetve őt, hogy szept. 27-re jöjjön Temesvárra, de egyúttal felkéri, hogy mielőtt elhagyná a fővárost, érintkezzék a szakmájabeli fővárosi tanárokkal, puhatolja ki a rendszert, melyet a III. osztályban az építészet, a VI.-ban az építészet, gépészet tanításánál követnek. „Mindezek iránt — írja F. igazgató — kénytelen leszek t. uraságotat megjelenésekor beható véleményadásra kérni fel.“ A miniszterium Némethyt 1872. okt. 9-én ki is nevezte iskolánkhoz az építészet, gépészet és ábr. mért. helyettes tanárául 800 frt fizetéssel s ama kötelezettséggel, hogy tanári vizsgálatát másfél év alatt tegye le. — Némethy azonban nem jött Temesvárra s deczember 13-án, mielőtt állását elfoglalta volna, lemondott, helyére aztán — Koncsek János, a műegyetemi dékán ajánlatára — Rusz Vilmos neveztetett ki szintén hely. tanáruul. Az ábr. mértan és mértani rajz tanszékére az egyetlen jelentkező: Bukó L. alkalmaztatott továbbra is h. tanárként, azonban ő már 1873. májusban letette a tanári vizsgát s rövid idő múlva, június 21-én már rendes tanárrá neveztetett ki.

E szerint az 1872/3. tanév elején a négy rendes tanszék közül csak egyet lehetett rendes tanárral betölteni, háromra pedig vizsgálatlan helyetteseket kellett kinevezni. Ugyan e tanév elején L. Zs. a szabadkézi és mért. rajz rendes tanára lemondván állásáról, az ő helyét is csak vizsgálatlan h. tanárral tudták betölteni. A szintén lemondott Smál S. póttanár helyére is vizsgálatlan póttanárt alkalmaztak Bukó Kálmán személyében. S így az 1872/3. tanév kezdetén iskolánk hét osztályánál a rendes tantárgyak tanítására az igazgatón kívül összesen csak három rendes tanár állott rendelkezésre; de volt még hét helyettes, illetőleg póttanár, s ezeken kívül a szépírás és a torna tanítói.

Hogy egy hétosztályú állami középiskolánál csak három rendes tanár legyen tizenegy helyett, az mai napság hallatlan valami; de a hetvenes évek elején nem volt épen ritka dolog. Mi is lelkesítette volna a tanulni vágyó ifjakat a tanári pályára, hol a kilátás vajmi szomorú volt! A helyettes tanárnak sem nagy ambíciója lehetett törekedni a rendes tanárság után, mely fizetésben egyelőre csak száz forinttal külön-

bőzött a helyettes tanárétől. A helyettes tanárságot ifjú kezdő emberek jónak találták addig, míg más pályára léphettek. Igen sok közülök nem is törekedett a tanári vizsga letételére, sőt akadtak közöttük, a kik érettségi bizonyítvánnyal sem bírván, (például L. A. 1873/4. és S. L. 1875/6-ban) egyáltalán képtelenek is voltak annak letételére. A legkülönbözőbb előkészültségű egyéneket találjuk közöttük, az egyetemi képzés azonban legritkább. Így vannak római kath. és ág. evangel. theologusok, sárospataki jogász, erdészgyakornok, orvosnövendék, magánnevelők, póstatárszt, ország-világ bejárt magánnyelvtanítók stb. Tisztelet az oly kivételeknek, kik közöttük komolyan fogták fel állásukat s idővel tanári vizsgát is tettek, de az ilyenek csakis kivételek voltak, a többség nem is gondolt arra.

Az 1873/4. tanévvel behozatván a francia nyelv is a rendes tárgyak sorába, ennek tanítását kényszerűségből országszerte leginkább oly helyettes tanárookra bízta, kik épenséggel nem készültek a középiskolai tanári pályára.

Az 1873/4. tanév különben iskolánkra nézve, a mi a rendes és helyettes tanárok számarányát illeti, jóval kedvezőbb volt a múlt tanévénél, mert az igazgatón kívül 7 rendes tanárral már csak öt helyettes tanár állott szemben. Hármat ugyanis intézetünk előbbi helyettes tanárai közül neveztek ki rendessé, egyet pedig Lőcséről helyeztek át iskolánkhoz pályázat nélkül. De nagyon is hátrányára válhatott az intézetnek, hogy a tantárgyak felosztását a tanárok között nem lehetett teljesen a szaktanítás elvének megfelelően keresztülvinni. Így természetrajz-földrajzra képesített tanár tanított teljes heti 18 órában mértant és mértani rajzot, a magyar- és németnyelv tanára pedig két osztályban is tanított természettant összesen 8 órában, egy harmadik tanár tanított földrajzot és egyúttal számtant, a történet és földrajz tanára a VI-ban magyar nyelvet és irodalmat.

Az 1874/5. tanév elején az igazgatón kívül 7 rendes, 9 helyettes tanár és egy tornatanító állott tíz osztály ellátására, a helyettesek közül csak a tanév legvégén neveztek ki egyet rendessé, ki szintén pályázat nélkül került a tanév elején iskolánkhoz. A szakszerűséget ekkor sem lehetett keresztül vinni, mert pl. a németnyelv és bölcsészet tanára földrajzot, számtant és történetet, a magyar- és németnyelv tanára a többek között mértant, a természetrajz-földrajz tanára pedig szabadkézi rajzot is tanított.

Különös sorsa volt iskolánknál az ábr. mértan és mértani rajz tanszékének. Évekig nem tudtak reá rendes tanárt kinevezni alkalmas pályázó hiányában. Végre Bukó L. hely. tanár két évi helyetteség után 1873. májusban letette a tanári vizsgát, rögtön rendessé is nevezték,

de alig két évi rendes tanárság után, 1875. jun. 4-én meghalt. Az igazgató sejtven, hogy a következő tanévre sem igen fogja a pályázat kellő eredményre vezetni, még az 1874/5. tanév végén alkalmas helyettes után nézett. A helybeli lapok jun 7. és 8-án megjelent számaiban oly értesítés volt olvasható, hogy az igazgató az elhalt B. L. helyére Mayer Arnold Ignác volt színészt hívta meg. Midőn ez a tanári karnak tudomására jutott, Kriesch M. r. tanár a jun. 9-ki tanári tanácskozmányon a következő hivatalos felszólítást intézte az igazgatóhoz:

„Igaz-e, hogy t. igazgató úr nevezett M—t helyettes tanárnak hívta meg; s ha igaz, minő jogánál fogva tette ezt, és mivel fogja indokolni amaz eljárását, hogy oly egyént, kit nem ismer, a tanári kar tudta és megkérdezése nélkül hívott meg? Meggyőződött-e a nevezett egyén végzett tanulmányairól, képességéről, ismeri-e múltját?“

Az igazgató jelentést tévén ez ügyről a miniszteriumnak, ez jun. 15-én 13663. sz. a. leiratában azt felelé, hogy „az állami középisk. igazgatóinak kétségtelenül joguk van a tanári testület meghallgatása nélkül is gondoskodni a helyettesekről, bár helyesebben cselekszik, ha úgy ebben, mint az intézetet érdeklő minden egyéb ügyben a tanári testülettel egyetértve jár el, de azt nem helyeselhetem, hogy oly kétes minősítésű egyént hajlandónak mutatkozik ajánlani, midőn az egyetemen e szakra készülő tanárjelöltek állanak rendelkezésre . . . . Az igazgatóság tapintatos modorától elvárom, hogy apró illetékességi kérdésekből eredő czivódások által a szükséges egyetértést nem fogja engedni megzavartatni.“

E leirat után M. Arnold I. alkalmazása iskolánknál elmaradt; e helyett a min. pályázatot hirdet jun. 23-án a francia nyelv, julius 2-án pedig az ábr. mértan és geometriai tanszékre. A pályázat eredménye az volt, hogy a fr. nyelvi tanszékre három pályázó folyamodott, még pedig egy született svájci magánnyelvtanító, egy szentesi izraelita elemi iskolai tanító és R. K. adóhivatali tiszt Csákován, ki már a sumlai iskolában is tanított négy éven át fr. nyelvet. Képesítő oklevele egynek se volt; a tanári kar mégis a három közül R. Kálmánt terjeszté fel kinevezésre h. tanáru.

Az ábr. mértani tanszékre öten pályáztak, de oklevele csak egynek volt. A tanári kar K . . . . r selmeczbányai akadémiái v. növendéket terjeszté fel kinevezés végett a hely. tanári állásra, a mi meg is történt. E szerint az 1875/6. tanévre a kilencz osztályhoz volt az intézetnek az igazgatón, torna- és hitoktatókon kívül ismét csak hét rendes és hét helyettes tanára.

A szaktanítás most sem volt keresztül vihető. Ugyanazon tanár tanít történetet, földrajzot és mértant, egy másik bölcsészetet, magyar-

nyelvet és számtant; az előbbi évekhez képest azonban e tekintetben javul a helyzet, de az már nem volt helyes, hogy a legmagasabb — VII. — osztályban is öt nem képesített hely. tanár tanítja a magyart, a francziát, a mennyiségtant, a szabadkézi és a mértani rajzot.

Az 1875/6. tanév végével a volt tanári karnak négy tagja vált meg az intézettől; egy rendes tanár, ki Budapestre helyeztetett át, egy helyettes, ki rendessé levén, más középiskolához neveztetett ki, két helyettest pedig állásuktól felmentettek.

Minthogy az 1876/7. tanévben már a VIII. osztály is megnyílt, s az osztályok összes száma kilencz volt, nagyobb számú tanerőre volt szükség. A miniszterium három tanszékre hirdet pályázatot: 1. mennyiségtan—termt., — 2. francz. nyelv. s irodalom, — 3. magyar- s németnyelvre.

A mennyiségtan—természettani tanszékre 10 pályázat érkezett, s ezek közül dr. Láng I. neveztetett ki r. tanárnak. A francia nyelvtani tanszékre érkezett öt pályázat, de csak egynek volt tanári képesítése. Ez — Ballenegger H. — ki is neveztetett. Folyamodtak mellette olyanok, kik francziául ugyan tudtak, de vagy magyarul nem értettek, vagy iskolában még nem működtek, sőt technikai pályára készültek. A magy. és németnyelvi tanszékre négyen pályáztak, de minthogy egynek sem volt tanári képesítése, az igazgató az eddigi pótthanárt (Bukó Kálmán) kéri állásában meghagyni. Ez meg is maradt.

A francia nyelv helyettes tanára (Rongé Kálmán) azonban tanév közben, karácsonykor, faképnél hagyta az iskolát s ekként évközben kellett új tanerőről gondoskodni. Állása 1877. április 1-én rendes tanárral töltetett be (Holtzmann József). Volt e szerint az 1876/7. tanévben 9 osztály mellett az igazgatón kívül 9 rendes és 4 helyettes tanár. A helyzet tehát az előbbihez képest ismét javult, csak az volt a baj, hogy e tanárok nem egyszerre, hanem egyenként a tanév folyamán lettek kinevezve. A tárgyfelosztásnál azonban a szakszerűség most már — nagyon csekély kivétellel — keresztül volt vive.

A temesvári reáliskola idáig a közönség körében nem nagy rokonszenvenek örvendett. A nagyszámú képesített hely. tanárok legtöbbsze nem szerzett becsületet és elismerést az intézetnek; gyöngékek voltak tantárgyaikban, több volt közöttük, a kik fegyelmet tartani semmikép nem bírtak, a mellett társadalmi viselkedése nem egynek megbotránkozást keltett. A panaszok a reáliskola ellen lépten-nyomon voltak hallhatók. E panaszok arra bírták a kormányt, hogy a temesvári reáliskolát mintegy ujonnan szervezze; ezt pedig első sorban csak úgy lehetett elérnie, ha a tanszékeket rendes tanárokkal tölti be.

Az 1877/8. tanévvel kezdődik ez újjá szervezés. Már az 1877. évi június 3-án 10.666. számú leirattal a tanév végétől kezdve mind a négy

vizsgálatlan helyettes tanár felmentetett állásától, s egyelőre három tanszékre kihirdettetett a pályázat. És pedig: 1. Mennyiségtan-ábrázoló mértanra. — 2. Szabadkézi és mértani rajzra. — 3. Magyar nyelv s irodalom és történetre.

Hogy három tanszékre hány pályázat érkezett; azt a helybeli hivatalos adatokból meg nem tudhatjuk. A miniszterium 1877. szept. 8-án mind a három állást vizsgázott rendes tanárokkal töltötte be; a negyedik, még eddig be nem töltött tanszékre pedig pályázat nélkül egy addig is állami alkalmazásban levő r. tanárt Pécsről helyezett át (Csizmazia V.) Ekként a tanári kar most már csupa rendes tanárokkal volt betöltve, még a párhuzamos osztály mellé is r. tanár alkalmaztatott.

Ez időtől kezdve, ha volt is hely. tanár iskolánknál, az csak kivételesen történt, és 1879 óta csakis vizsgált tanár lett még helyettesként is alkalmazva. E helyettes tanárokat pályázat nélkül nevezte ki iskolánkhoz a miniszterium, és rövid idő múlva 1—2 kivétellel ugyanitt rendes tanárokká lettek; sőt több esetben rendes tanszékekre pályázat nélkül helyezett át már máshol úgyszólván állami alkalmazásban volt rendes tanárokat, mint az 1883/4. tanév elején a mennyiségtan természettanira (Szecsődy J.), az 1893/4. tanév kezdetén a német-magyar szakra (Gyöngyössi L.), az 1894/95. tanév elején ugyanerre (Bergmann Á.); egy ízben — sürgős szükség esetén — az 1888/9. tanév közepén, szintén pályázat nélkül töltesztett be a földr. tört. tanszék egy hosszabb ideig a fővárosban szolgált hely. tanárral (dr. Berkeszi István).

Az utóbbi két év alatt két rendes tanári tanszék töltesztett be iskolánknál pályázat útján; és pedig az 1889/90. tanév elején a magyar-német nyelvi s irodalmi s az 1890/1. tanév kezdetén — a vegytan-tervezettani. Az előbbire tíz pályázat érkezett, és pedig mind vizsgált tanártól, az utóbbira pedig 13, hasonlóan okleveles egyénektől. Mindkét pályázat folytán a legjobb erőket nyerte iskolánk (Perényi Adolf és dr. Gáspár János.)

Minden intézetnek nagy előnyét képezi, ha tanári testületének tagjai nem esnek gyakori változás alá. Iskolánknak kezdetben az is egyik nagy baja volt, hogy a tanárok jöttek-mentek, s a tanári kar minden tanévben erős változásokon esett keresztül. Mindez 1879. óta megszűnt vagy legalább is a legszűkebb korlátok közé szorult, s a tantárgyak felosztása azóta, igen csekély kivétellel, szakszerűleg vitetett keresztül.

Hogy az utolsó 16 év alatt mennyire állandó volt a tanári kar, mutatják a következő adatok:

Az igazgató — dr. Laky Mátyás — 16 éve áll az intézet élén.

A 14 rendes tanár közül pedig az intézetnél szolgált 25 év óta 1 és pedig Themák Ede.

23 év óta 1 és pedig . . .	Berky Gusztáv.
20 " " 3 " " . . .	Ballenegger H., Holtzmann J., dr. Láng I.
19 " " 2 " " . . .	Doroghi Ignác, Wälder János.
17 " " 1 " " . . .	Stancsa Gyula.
13 " " 1 " " . . .	Szeesödy József.
9 " " 1 " " . . .	dr. Barabás Ábel.
8 " " 1 " " . . .	dr. Berkeszi István.
7 " " 1 " " . . .	Perényi Adolf.
6 " " 1 " " . . .	dr. Gáspár János.
1 " " 1 " " . . .	Bergmann Ágost, ki azonban 20 év előtt tagja volt már a tanári karnak.

Mind e mellett nem hunyhatunk szemet ama sajnos körülmény előtt, hogy a mostani tanári létszám a nyolcz rendes és három párhuzamos osztály ellátására nem elég. Még két tanerő hiányzik, kiket a meglevőknek kell erejük túlfeszítésével pótolni. A kormány pedig e bajon — legalább egyelőre — az általános tanárihiány miatt nem segíthet, pedig a meglevő tanári kar alig van ama helyzetben, hogy az erején felüli terhet hosszabb ideig vigye. Lassanként kezdünk visszafelé menni oda, a hol a magyar tanügy a hetvenes évek elején volt, mikor a tanári állások betöltése végett képesítetlen egyéneket is alkalmaztak, ha vállalkoztak rá.

VIII.

A TANÍTÁS NYELVE.

Temesmegye lakosságának az 1890. népszámlálás szerint is csak 10%^a, Temesvár város lakóinak pedig 27%^o volt magyar; a többi lakosság a német, román és szerb nemzetiségek között oszlik meg. E statisztikai adatból is következtethetjük, hogy e nemzetiségi vidéken még jelenleg is mily nehézségekkel kell megküzdeni egy magyar tannyelvű középiskolának kivált az alsóbb osztályokban; pedig a mostani viszonyok a húsz—huszonöt év előttiékhöz képest valóban rózsásaknak mondhatók. Huszonöt év előtt még Temesvár város községi iskoláiban is csak csekély mérvben tanították a magyar nyelvet. A temesvári népiskolák ugyanis egész az 1873/4. tanévig nem magyarosítottak, habár azokban sokszor előfordult a magyar nyelvtanítás is; de a magyar nyelvtanítás nem volt más mint magyar olvasás, nyelvtani szabályok betanulása, fordítás és legfeljebb magyar helyesírási mondatolás. Az erre szükséges tulajdonképeni tanítás, illetve magyarázat mindig németül folyt és a gyermekek még a magyar grammatikát is német nyelven tanulták. Pedig — eltekintve a kevés tanulót számító protestáns és a Gyárvárosban létező magyar elemi iskolától, az alkotmányos korszak elején a temesvári községi népiskolák voltak nemcsak Temesváron, hanem egész Temesmegyében a legmagyarabbak. A megye egész területén 1894-ben működő 753 néptanító közül még 1894-ben is csak 84 volt állami tanító; a 384 népiskola közül is csak 84-ben folyt a tanítás tisztán magyar nyelven. Ha ez az alkotmányos korszak 27. évében is így volt: elgondolhatjuk, mennyire nehéz volt egy temesvári magyar

középiskola helyzete oly korszakban, midőn még állami népiskolák alig voltak, a magyar nyelv tanítása pedig a közs. és felekezeti népiskolákban nem volt kötelező s így a középiskolákba jövő tanulósergnek legnagyobb része vagy semmit, vagy legfeljebb édeskeveset értett magyarul.

Tekintetbe véve e nehézséget, iskolánkban is éveken keresztül magyar és német volt a tanítás nyelve. Eme körülmény okozta azt, hogy intézetünk fennállásának első éveiben rendkívüli tantárgyakat nálunk nem tanítottak, mert a tanári testület ama véleményben volt, hogy növendékeinek első sorban a magyarnyelvet kell elsajátítaniok s e miatt idejüket ne forgácsolják el kevésbé szükséges tárgyak tanulására. Intézetünk fennállásának első éveiben minden tantárgyra nézve egy-egy magyar és német tankönyv volt használatban s a tanulóknak szabadságában állott akár magyar, akár német nyelven tanulni meg a feladott tananyagot és tetszésök szerint felelhetek magyar vagy német nyelven.

Az 1871. szept. 28-án tartott tanári tanácskozmány jegyzőkönyvének 9. pontja szerint: „az ifjoknak bármely tantárgyat tetszés szerint magyarul vagy németül lehet tanulni. Mindazonáltal a magyarnyelvet illetőleg a tanításban a legnagyobb gond és figyelem fordítassék; különösen szükséges leend a kiejtés és hangoztatásra felügyelni, hogy a másajkúak annál helyesebben megtanulhassák a nyelvet.“ Legnehezebben a szerb ajkúak tanulták a magyarnyelvet. Az 1872. jul 31-ki tanári tanácskozmányon a magyarnyelv tanárai azt jelentették, hogy a tanulók általában örömmel tanulták a magyarnyelvet. A német ajkúaknál azonban sokkal örövendetesebb e tekintetben a haladás, mint a szerb és román ajkúaknál. Az 1872. okt. 5-én tartott tanári tanácskozás alkalmával az igazgató ismét figyelmébe ajánlja a tanároknak, hogy az I., II., III. és IV. osztályokban kérdezzék meg a tanulókat, magyarul vagy németül kívánják-e a tantárgyakat tanulni. A felsőbb osztályokban már egyedül magyarul folyt a tanulás és felelés is.

Az 1874. május 1-én tartott tanári tanácskozás alkalmával is a tanulók hátramaradása egyik legfőbb okául azt tartja az igazgató, hogy a gyermekek nem bírják a magyar nyelvet, mert a helybeli elemi iskolákban nem fektetnek elég súlyt annak megtanulására. Krausz G. László, az elnöklő főigazgató erre azt ajánlotta az igazgatónak, keressék meg e miatt Temesvár város hatóságát, hatna oda, hogy a községi elemi iskolákban a magyarnyelv tanítására nagyobb súly fektetessék. A nagyobb súly alatt azonban a nyelvnek nem rendszeres tanítását érti, hanem a gyakorlati tanítást, hogy ekként a tanulók magyar szókincese gyarapodjék.

A helybeli róm. kath. főgimnázium igazgatósága már néhány héttel előbb, de hasonló tárgyú megkeresést intézett a temesvári községi iskolaszékhez, egyben tudtára adván, hogy a nevezett gimnázium tanári testülete elhatározta, hogy ezentúl a vegyes nemzetiségű elemi iskolákból, tehát a temesvári községi iskolákból is, a gimnáziumba felveendő tanulókkal szigorú felvételi vizsgát fog tartatni. A gimnáziumi tanártestületnek eme nézetét a temesmegyei tanfelügyelőség is magáévá tevén, ez értelemben még 1874. április elején körrendeletet bocsájtott a megye összes iskolaszékeihez. A Temesvár városi községi iskolaszék 1874. április 30-án tartott ülésén behatóan tárgyalta ez ügyet. Az iskolaszék elismerte a magyarnyelv tananyaga szaporításának fontosságát; azonban nehogy a felveendő fiúk iránt túlzott követeléseket támaszsanak s ezáltal csak a gyermekek szüleit büntessék, elhatározta az iskolaszék, hogy ez ügyben felterjesztést intéz a közoktatási miniszteriumhoz.

E felterjesztésben az iskolaszék különösen hangsúlyozta ama körülményt, hogy minden egyes iskolaszéki tag úgy a gyakorlati hasznosságra, mint a haza jövőjére nézve, mélyen át van hatva amaz érzéstől, hogy az ifjúságnak nagy szüksége van a magyar nyelv alapos megtanulására, miért is az iskolaszék már 1869. őszén, megalakulása alkalmával, a magyarnyelvnek minél terjedelmesebb tanításáról gondoskodott, daczára annak, hogy a népoktatásról szóló törvény akkor még a népiskoláktól az anyanyelven kívül más nyelv tanítását nem követelte. Az iskolaszék e miatt csakis oly tanítókat alkalmazott, kik a magyarnyelvet szóban és írásban tudják; azonkívül az iskolaszék az 1873/4. tanév kezdetétől oly tankönyvről is gondoskodott, mely szerint a hazai nyelv a két alsó osztályban magyarul gyakoroltatik. A nevezett — Kakujay-féle — magyar nyelvtannak III. és IV. része is néhány hónap alatt megjelenik s akkor a magyar nyelv a III. és IV. osztályban is hasonló módon fog taníttatni, tudniillik a fősúlyt a nyelv gyakorlati tanítására fogja fektetni. Az iskolaszék biztosít arról, hogy ezentúl is egyik legfőbb törekvése lesz a temesvári községi népiskolákat német jellegükből kivetköztetni s a magyarnyelvet tannyelvül hozni be.

A legközelebbi nagy szünidő alatt, azaz 1874. aug. 28-án tartott ülésében az iskolaszék egy lépéssel ismét tovább ment; kimondta ugyanis, hogy az 1874/5. tanév kezdetével minden tantárgy nemcsak német-, hanem magyarnyelven is megmagyarázandó. És ez a határozat a tulajdonképeni kezdőpontja a temesvári városi népiskolák megmagyarosodásának. Egy pár havi tapasztalás után a tanítótestület azt indítványozta az iskolaszéknél, hogy minden tantárgy magyarul és németül adassék ugyan elő, de a németnyelven kívül minden más tantárgy a gyermektől csak magyarnyelven hallgatandó ki. Ez indítványt az iskola-

szék is elfogadta. Ezentúl tehát a gyermekek csakis magyarul feleltek. Ez így maradt az 1888/9. tanév végeig. 1889. júl. 14-én tartott ülésében az iskolaszék kimondotta, hogy a temesvári községi iskolák főképp magyar iskolák. Ennek következtében az I. és II. osztályokban a fősúly a magyarnyelv begyakorlására fordítandó, a III. osztálytól kezdve pedig a tanítás kizárólag magyar legyen, kivéve a németnyelvet mint tantárgyat; 1892-ben ismét egy hatalmas lépés történt a községi népiskolák teljes megmagyarosítására. Ekkor ugyanis kimondta az iskolaszék, hogy az I. és II. osztályokban a magyarnyelv elsajátítása annál gyorsabban történjék, a német a tantárgyak sorából is kihagyassék s annak mint tantárgynak tanítása is csak a III. osztályban kezdessék meg.

Mint hogy iskolánk ifjúságának nagyobb része Temesvár községi iskoláiból kerül ki, természetes, hogy minél jobban magyarosodtak a temesvári népiskolák, annál magyarabbakká lettek a reáliskola alsó osztályai is, és ezzel együtt mindjobban eltűnedezett a tanításnak egyik legnagyobb akadálya is. De azért évek hosszú sorába került, míg a tanítás nyelve a legalsóbb osztályokban is teljesen magyarrá lett.

Hogy a középiskolákba teljesen nem odavaló elemeket, kivált a magyarul semmit nem értőket visszatartsák, iskolánk, alakulása óta, egész 1884. szeptemberéig, 1876. óta a Rendtartás értelmében is, minden tanév elején a beiratások alkalmával az első osztályba belépni akaró ifjakkal felvételi vizsgálatot tartott. E felvételi vizsgálat kezdetben, kivált a magyarnyelvre vonatkozólag, nagyon enyhe volt. Az első években abból állott, hogy a magyarul elmondott mondatokat az ifjúnak németre kellett fordítani. Az 1876/7. tanévtől kezdve némileg megnehezítették, mert német mondatokat kelle magyarra fordítaniok. Bármily alantas mértéket alkalmazott is a tanári kar a megítélésnél, évenként mégis többeket kellett a tökéletes nyelvbeli járatlanság miatt visszautasítani, sőt a fölveteknek egy nagy része sem értette meg az előadást.

A rendes haladásnak egyik nagy akadályát képezte az is, hogy a felsőbb osztályokba jelentkező ifjakat nem lehetett felvételi vizsgálat alá vetni, pedig több oly nyilvánossági joggal felruházott helybeli és vidéki középiskola volt, melyeknek tanítási nyelve kizárólag német vala. Az 1873/4. tanév végén tartott tanári értekezleten felemlítették a nyelvtanárok, hogy a nyelvtanítás nagy nehézséggel küzd, mert a belépő ifjak nagy része vagy keveset vagy semmit sem ért magyarul. Ez áll különösen ama tanulókra nézve, kik oly vidéki iskolából jönnek, a hol teljességgel nem tanítják a magyar nyelvet, de nyilvánossági joggal bírván, tanulóik a temesvári reáliskola megfelelő magasabb osztályaiba felvételi vizsgálat nélkül léphetnek fel. Ilyen német iskola volt a kikindai Schöberl-féle, a temesvári Wieszner-féle magán alreáliskolák, továbbá a

pancsovai és verseczi reáliskolák és a fehértemplomi polgári iskola. A tanári kar e bajon legalább némileg segíteni akarván, azt határozta, hogy addig is, míg a miniszterium e bajon érdemileg segítene, engedjék meg, hogy az ezen intézetekből jövő tanulókat, osztálykülönbség nélkül, felvételi vizsgálat alá vethesse s ha a magyarnyelvből meg nem felelhetnének, visszautasítsa.

A miniszterium azonban ezentúl is nagyon elnézően bánt ez iskolákkal, sőt azt is megengedte egyes esetekben, hogy magántanulók a temesvári reáliskolánál németnyelven tehessenek vizsgálatot. (12.332/1876. V. K. min. sz.)

Az 1876. november 11-én tartott tanári értekezleten is megjegyezte az igazgató, hogy az intézet összes növendékei a magyarnyelvben igen hátramaradtak. E nézetet az egész tanári kar osztotta, azért elhatározta, hogy minél több magyar írásbeli dolgozatot kell a tanulókkal készíttetni s ez intézkedést kiterjesztette minden szaktárgy tanárára.

Hogy a magyarnyelv az ifjúság között oly csekély előhaladást tett, annak egyik nagy oka volt az is, mert ifjúságunk legnagyobb része a közönség szegényebb osztályából került ki; a társalgás nyelve a család körében csak a legritkább esetben volt magyar. Mint az igazgató 1876. decz. 27-iki jelentésében írja: „a közönség ama része, melyből ifjúságunk kikerül, a magyarnyelv iránt legjobb esetben közönyös; otthon a gyermek magyar szót nem hall, nem gyarapodik a haza szeretetében. . . . Itt az iskolának, ha magyar, százszorosán nehezítve van a helyzete, a mit építünk benn, azt lerontják künn.“

Ugyanis a tanárok lelkiismeretes szigora miatt a szülők részéről mind gyakrabban érkeztek a panaszok és feljelentések az igazgatósághoz. E feljelentések legnagyobbrészt német nyelven voltak írva, miért is a tanári kar 1876. decz. 16-án ama határozatot hozta, hogy az igazgató ezután csakis magyar nyelven irt beadványokat fogadjon el.

A lelkiismeretes szigornak azonban, és még inkább ama körülménynek, hogy a temesvári községi népiskolákban, épen a gimnázium és a reáliskola fellépése folytán, mind nagyobb mérvben kezdtek a magyar nyelvet tanítani, lassanként mutatkozni kezdett a kívánt sikere s így a reáliskola alsóbb osztályaiban a németnyelv használata mind szűkebb körre szorult. Az 1877. nov. 8-án tartott tanári értekezleten az elnöklő főigazgatónak a tanítás nyelvére nézve a következő kívánsága volt: a temesvári reáliskolának tannyelve ugyan a magyar, ámde a tanulók nagyobb része e nyelvben egészen idegen, járatlan levén, hogy járatlanságuknak kárát ne vallják, azért különösen az alsó osztályokban oly eljárás követendő, hogy a magyarnyelv mellett — a hol szükséges — a németnyelv is használtassék. Ezt már azon okból is meg kell

tenni, hogy a magyar nyelv a túlnyomó idegenajkú lakosság előtt gyűlöletessé ne tétessék.

Az 1877/8. tanév végén tett végjelentésében az igazgató a magyar nyelvről a következőleg nyilatkozik: „a túlnyomólag németajkú ifjak miatt a magyar tannyelv mellett a német nyelv is használtatott segédnyelvül, a míg ez szükségesnek mutatkozott, kivált az I. és II. osztályban. A magyar nyelv immár kivívta magának az öt megillető helyet. Az előadások az utolsó hónapokban már kivétel nélkül magyar nyelven folytak még az I. osztályban is. Sőt voltak osztályok, hol az ifjak kezdeményezése folytán, legalább az intézet falai között, kizárólag magyarul társalogtak. Remélhető, hogy a jövő tanévben a magyar nyelv az önképzőkör működése folytán és az ifjúsági könyvtár használata mellett még nagyobb hódításokat fog tenni.“

Még örvedetesebb az 1878/9. tanév végjelentése: „A tannyelvet illetőleg a lefolyt tanévben az I. osztálybeli tanulók okoztak sok nehézséget, de csakis az első négy hónapon át, mert ezentúl a magyar nyelvű előadásokat minden nehézség nélkül megértették és a német segédnyelvet csak igen ritka esetben kellett használni. A felsőbb osztályokban a magyar előadási nyelv ugyanoly eredménnyel kezeltetett, mint bármely tiszta magyar vidékkel bíró intézetnél, mert az ifjak felelés közben sohasem kívánták a németnyelvet használhatni, mi a magyar nyelvben való örvedetes jártasságra mutat. Sajnos azonban, hogy a tanulók legnagyobb része társalgási nyelvül egymás között is, még mindig a német nyelvet használja.“

Ez utóbbi körülmény az 1879/80. tanév elején, a magyar nyelv gyorsabb elsajátítása végett egy újabb eszköz foganatosítására készítette a tanári kart. Elhatározta ugyanis, hogy az intézet falai között az ifjúság társalgási nyelve egyedül a magyar nyelv legyen. E végett az igazgató egy körözüvényt szerkesztett, s az minden tanév elején minden egyes osztályban felolvastatott. E körözüvény tartalma a következő:

„Körözüvény. Minthogy a temesvári állami főreáltanodát a magas kormány magyar tannyelvű intézetül alapította és mint ilyen — tehát magyar intézet — számára emelte Temesvár sz. k. város nagy áldozatokkal ez új épületet: könnyen érthető, hogy a főreáltanoda úgy a magas kormány, mint e nemes város óhajainak csak az által fog megfelelni, ha növendékeit a magyar nyelvű előadás mellett a magyar nyelv gyors és alapos elsajátítására segíti.

Mivel továbbá maguk a szülők is épen az által, hogy gyermekeiket e magyar tannyelvű intézetbe járatják, fejezik ki azon ha-

tározott szándékukat, hogy gyermekeik az országos magyar nyelvet mennél hamarább elsajátítsák: a tanári testület ez okból szent kötelességének tartja, hogy a szülők kívánságának megfelelően, ez intézet tanulóit a magyarnyelv gyakorlati elsajátítására minden rendelkezése alatt álló eszközzel buzdítsa és szorítsa.

Mivel végre maguk az egyes tanulók is csak akkor fogják a magyarnyelvű előadásokat alaposan megérteni, csak akkor fognak feleléseik alkalmával könnyen és helyesen számot adni a jól megértett és megtanult leckeikről, ha magukat a magyarnyelven könnyen tudják kifejezni és így előmenetelök csakis a magyarnyelv alapos tudása által lesz biztosítva: önként következik, hogy maguknak az ifjaknak is szoros érdekükben áll az, hogy a magyarnyelvben mentől hamarabb kellő jártasságra tegyenek szert.

A tanári testület eddigelé inkább tanácsolva és buzdítva igyekezett az ifjúságot arra bírni, hogy legalább az intézet falai közt használja a magyarnyelvet társalgási nyelvül. Mivel azonban e jóakarató eljárás czélhez nem vezetett: a tanári testület 1879. évi okt. 24-én tartott tanácskozmányában elhatározta, hogy ezentúl az intézet falai közt legalább, minden tanulónak kizárólag a magyarnyelvet kell társalgási, illetőleg érintkezési nyelvül használni és hogy az ezen határozat ellen vétő ifjak a fegyelmi szabályok 1. §-nak értelmében mint engedetlenek fognak büntetés alá vonatni.

Midőn a fentebbi végzést szigorú miheztartás végett az ifjúságnak a legkomolyabban figyelmébe ajánlom, elvárom, hogy az ifjúság saját jól felfogott érdekében örömet fog a tanári testület jóakarató intézkedésének eleget tenni“ (1879. XVII. sz. jegyzőkönyv.)

A körözüvény nem is tévesztette el hatását. A németnyelv az intézet falai között mindinkább a törvényes határok közé szorítottatott. Az 1879/80-i tanév végén az igazgatói végjelentés a következőket adja elő a tanítás nyelvéről: „A tannyelv magyar volt minden osztályban, csak az I. osztályban kellett a tanév első hónapjaiban a németnyelvet segédnyelvül használni. Az ifjúság magyarosodása örvendetesen halad előre, mit azonban az igazgatóság nem erőltetve, hanem észrevétlenül a magyarnyelv kiváló ápolása és okszerű kezelése által iparkodik elérni. Három év előtt még itt-ott a német tankönyvek voltak használatban; ma már minden tankönyv tisztán magyar, minden tantárgy kizárólag magyarul adatik elő, sőt az ifjúságnak az intézet falain belől kizárólag csak a magyarnyelvet szabad használnia. Az eredmény igen örvendetes, mert már az I. osztályú tanulók a tanév végén kivétel nélkül

minden tantárgyból elég folyékonyan tudták magukat magyarnyelven kifejezni.“

Ezek után a tanítás nyelvéről kevés mondani valónk van. A mi nehézség még fennforgott, az évről évre mindjobban elenyészett s a magyar mint tanítási nyelv intézetünkben teljesen általánossá lett. Akadnak ugyan még jelenleg is a tanév elején, elvétve egyes esetek, midőn az I. osztályba lépő ifjak között 2—3% nem érti a magyarnyelvet. Ezek vagy horvát-szlávonországi illetőségűek, vagy oly felekezeti népiskolába jártak, hol — az 1879. évi törvény ellenére — még mostan sem tanítják az állam nyelvét. Az ilyenek kedvéért — ha ugyan német-anyanyelvűek — egy pár héten keresztül még a németet mint segédnyelvet is kell használnunk, de az ily esetek mindinkább kivételek lesznek.

IX.

TANKÖNYVEK.

I. osztály.

I. **Magyarnyelv.** a) *Lutter Nándor*: A magyar nyelvtan elemei 1870/1—1871/2. — b) *Dallos*: Magyar nyelvtan I. rész 1872/3—1873/4. — c) *Ney-Ollendorf*: 1874/5—1877/8. — d) *Simonyi Zsigmond*: Magyar nyelvtan mondattani alapon I. rész 1878/9—1883/4. — e) *Szemák*: Magyar nyelvtan 1884/5—1887/8. — f) *Ihász-Barbarics*: Magyar nyelvtan 1888/9—1894/5.

Magyar olvasókönyvek: a) *Trautwein*: Magyar olvasókönyv I. rész 1870/1—1873/4. — b) *Kármán*: Magyar olvasókönyv I. rész 1874/5—1883/4. — c) *Tomor-Várdi*: Olvasókönyv I. rész 1884/5—1887/8. — d) *Lehr-Riedl*: Olvasókönyv I. rész 1888/9—1894/5.

II. **Németnyelv.** a) *Ney F.*: Gyakorlati német nyelvtan I. rész 1870/1—1871/2. — b) A magyar- és németnyelv együttesen tanított; külön német nyelvtan nem volt 1872/3—1873/4. — c) *Lüben és Nacke* olvasókönyve III. rész szerint 1874/5—1875/6. — d) *Landgraf*: Német nyelvtan I. rész 1876/7—1877/8. — e) *Felsmann*: Német grammatika 1878/9—1894/5.

Külön olvasókönyvek: a) *Vernaleken*: Deutsches Lesebuch für die I. Klasse der Mittelschule 1870/1—1873/4. — b) *Heinrich*: Német olvasókönyv 1877/8. — c) *Felsmann*: Német olvasókönyv 1878/9—1891/2. — d) *Harrach J.*: Német olvasókönyv I. rész 1892/3—1894/5.

III. **Franczianyelv.** Az 1873/4. és 1874/5. tanévben az I. osztályban is tanítottott. Mindkét tanévben tankönyv volt a *Hofer K.* Francia nyelvtana.

IV. **Földrajz.** a) *Bellinger-Fényes*: Földrajzi vezérfonal 1870/1—1873/4. — b) *Hunfalvy J.*: Földrajz I. rész 1874/5.—1878/9. — c) *Haucke-Környei-Cherven*: Földrajz I. rész 1879/80—1883/4. — d) *Cherven-Schneider*: Földrajz I. rész 1884/5—1894/5.

V. **Történet.** Az 1875/6—1882/3. tanévek között tanítottak. Tankönyvek voltak: a) *Dierner-Hanthó*: Magyarország története és *Zsilinszky Mihály*: Egyetemes történet életrajzi vázlatokban I. rész 1875/6—1876/7. — b) *Horváth M.*: Magyarok története rövid előadásban és *Zsilinszky* fennebbi tankönyve 1877/8—1882/3.

VI. **Számтан.** a) *Mocnik-Szabóki*: Számтан algymnasiumok és alreáliskolák számára I. rész 1870/1—1878/9. — b) *Dr. Császár Károly*: Számтан 1879/80—1894/5.

VII. **Rajzoló geometria.** a) *Mocnik-Szabóki*: Mértani nézlettan I. és II. rész 1870/1—1877/8. — b) *Szabó Ignác*: Szemléltető alaktan I. rész 1878/9—1883/4. — c) *Landau-Wohlrab*: Planimetria, alaktan I. rész 1884/5—1890/1. — d) *Kiss R.*: Rajzoló geometria I. rész 1891/2—1892/3. — e) *Suppan V.*: Rajz. geometria I. rész 1893/4—1894/5.

VIII. **Természetrájz.** a) *Kriesch J.*: A természetrajz elemei. 1870/1—1885/6. — b) *Báthery Nándor*: Állat-, növénytan I. rész. 1886/7—1894/5.

II. osztály.

I. **Magyar nyelv.** a) *Lutter N.*: Magyar nyelvtan. 1871/2—1877/8. Mellette használatban voltak még 1872/3. és 1873/4-ben a gyengébbek számára *Dallos* magyar nyelvtanának II. része, 1874/5-ben az *Ollendorf* segédkönyve, 1875/6. és 1876/7. *Ney F.* magyar nyelvtana. — b) *Simonyi Zs.*: Magyar nyelvtan mondattani alapon II. rész. 1879/80—1884/5. — c) *Dr. Szemák J.*: Magyar mondattan. 1885/6—1888/9. — d) *Ihász-Barbarics*: Magyar nyelvtan. 1889/90—1894/5.

Magyar olvasókönyvek: a) *Trautwein N. J.*: Magyar olvasókönyv I. r. 1871/2—1874/5. — b) *Kármán*: Magyar olvasókönyv II. rész 1875/6—1884/5. — c) *Tomor-Várad*: Olvasókönyv II. rész 1885/6—1888/9. — d) *Lehr-Riedl*: Magyar olvasókönyv II. rész 1889/90—1894/5.

II. **Német nyelv.** a) *Ney F.*: Gyakorlati német nyelvtan I. k. 1871/2—1873/4. — b) A német nyelv a magyarnyelvvel együttesen tanítottak, *Lüben* és *Nacke* olvasókönyvei III. rész alapján 1874/5—1875/6. — c) *Landgraf M.*: Német nyelvtan II. rész 1876/7—1877/8. — d) *Felsmann*: Német grammatika 1878/9—1894/5.

Német olvasókönyvek: a) *Vernaleken*: Deutsches Lesebuch für die I. Classe der Mittelschule 1871/2—1873/4. — b) *Lüben* és *Nacke* 1874/5—1876/7. — c) *Heinrich*: Német olvasókönyv 1877/8. — d) *Felsmann*: Német olvasókönyv II. rész 1878/9—1892/3. — e) *Harrach*: Német olvasókönyv II. rész 1893/4—1894/5.

III. **Franczianyelv.** Az 1874/5. tanévtől kezdve az 1882/3. tanév befejezéseig a II. osztályban is tanítottatott. *Tankönyvek:* a) *Hofer K.* módszeres francia nyelvtana I. rész 1874/5—1882/3. Az 1882/3-tól kezdve ugyancsak Hofertől francia olvasókönyv I. rész.

IV. **Földrajz.** a) *Hauke-Környei:* Egyetemes földrajzi tankönyv 1871/2—1873/4. — b) *Hunfalvy J.:* Földrajz II. rész és jegyzetek 1874/5—1879/80. — c) *Hauke-Környei:* Egyetemes földrajzi tankönyv II. rész 1880/1—1883/4. — d) *Cherven-Schneider:* Egyetemes földirat II. rész 1884/5—1894/5.

V. **Történet.** a) Az 1871/2—1873/4. tanévekben a földrajzzal kapcsolatban tanítottatott. — b) *Zsilinszky Mihály:* Egyetemes történet életrajzi vázlatokban, I. rész, Ó-kor és *Dierner-Hanthó:* Magyarország története 1874/5—1877/8. — c) *Horváth M.:* Magyarok története rövid előadásban és *Zsilinszky M.:* Egyetemes története rövid életrajzokban, Ó-kor. 1878/9—1882/3.

VI. **Számтан.** a) *Mocnik-Szabóki:* Számтан 1871/2—1878/9. — b) *Császár K.:* Számтан II. rész 1879/80—1894/5.

VII. **Természettan.** Az 1870/1. tanévtől 1873/4-ig tanítottatott, és pedig a *Pisko-Aujeszky* kis természettana szerint.

VIII. **Rajzoló geometria.** a) *Mocnik:* Mértani nézlettan I., II. rész 1871/2—1878/9. — b) *Szabó Ignác:* Szemléltető alaktan II. rész 1879/80—1883/4. — c) *Landau-Wohlrab:* Rajzoló geometria II. r. 1884/5—1892/3. — d) *Suppan V.:* Rajzoló geometria I. r. 1893/4—1894/5.

IX. **Természettan.** Az 1874/5. tanévtől. a) *Kriesch J.:* A természetrajz elemei 1874/5—1886/7. — b) *Báthory N.:* Állat- és növénytan II. rész 1887/8—1894/5.

III. osztály.

I. **Magyarnyelv.** a) *Riedl-Szende:* Kisebb magyar nyelvtan 1872/3—1873/4. Ugyanakkor a gyengébbek számára: *Ney F.:* Gyakorlati magyar nyelvtana. — b) *Szvorényi:* Magyarnyelvtan 1874/5. — c) *Lutter Nándor:* Magyar nyelvtan 1875/6—1877/8. — d) *Simonyi Zs.:* Magyar nyelvtan 1878/9—1894/5.

Olvasókönyvek: a) *Trautwein N. J.:* Magyar olvasókönyv II. rész 1872/3—1874/5. — b) *Kármán:* Olvasókönyv III. rész 1875/6—1885/6. — c) *Tomor-Várad:* Olvasókönyv III. rész 1886/7—1889/90. — d) *Lehr-Riedl:* Olvasókönyv III. rész 1890/91—1894/5.

II. **Németnyelv.** a) *Riedl-Szende:* Német nyelvtan 1872/3—1874/5. — b) *Lüben és Nacke* olvasókönyve III. rész szerint 1875/6—1876/7. — c) *Landgraf M.:* Német nyelvtan 1877/8. — d) *Felsmann:* Német grammatika 1878/9—1894/5.

Olvasókönyvek: a) *Vernelaken:* Deutsches Lesebuch für die II. Klasse der Mittelschule 1872/3—1873/4. — b) *Lüben és Nacke* olvasókönyve

IV. köt. 1874/5—1876/7. — *c) Felsmann*: Olvasókönyve III. rész 1877/8—1892/3. — *d) Harrach*: Olvasókönyv III. rész 1893/4—1894/5.

III. **Franczianyelv.** *a) Hofer K.*: Rendszeres francia nyelvtana I., II. rész 1875/6—1886/7. — *b) Hofer K.*: Rendszeres francia nyelvtan I. rész 1887/8—1894/5.

Olasókönyv: *a) Hofer K.*: Francia olvasókönyv I. rész 1877/8—1884/5.

IV. **Történet.** Az 1874/5. tanév előtt nem tanítottott. *a) Zsilinszky*: Egyetemes történet I. rész és *Dierner-Hanthó*: Magyarország Története 1875/6. — *b) Zsilinszky*: Egyetemes Történet I. rész és *Dierner-Zsilinszky*: Magyarország Története 1876/7—1878/9. — *c) Zsilinszky*: Egyetemes Történet I. rész és *Horváth M.*: A magyarok története rövid előadásban 1879/80. — *d) Horváth M.*: A magyarok története stb. 1880/81—1892/3. — *e) Mangold*: A magyarok története 1893/4—1894/5.

V. **Földrajz.** *a) Hauke-Környei*: Egyetemes földirati tankönyv III. rész 1872/3—1874/5. — *b) Hunfalvy J.*: Földrajz III. rész 1875/6—1883/4. — *c) Cherven-Schneider*: Egyetemes Földrajz II. rész 1884/5—1885/6. Az 1886/7. tanévtől kezdve külön nem tanítottott.

VI. **Számтан.** *a) Jegyzetek szerint* 1872/3-ban. — *b) Mocnik-Szabóki*: Számтан II. rész 1873/4—1887/8. — *c) Császár K.*: Számтан III. rész 1878/9—1894/5.

VII. **Természettan.** Az 1875/6. tanév előtt nem tanítottott. *a) Pisko-Aujeszky L.*: Természettan 1875/6—1884/5. — *b) Heller A.*: Fizikai földrajz 1885/6—1890/91. — *c) Dr. Schmidt*: Fizikai földrajz 1891/2—1894/5.

VIII. **Vegyтан.** *a) Say M.*: A vegyтан alapvonalai. 1872/3—1874/5.

IX. **Rajzoló geometria.** *a) Hieser-Szabóki*: Rajzoló Mértan 1873/4—1875/6. és az utóbbi tanévben *Mocnik* II. rész. — *b) Tankönyv* nem léteben az előadó tanár saját jegyzetei 1876/7—1878/9. — *c) Krisz Ferencz*: Elemi ábrázolástan 1879/80—1883/4. — *d) Schröder*: Mértani szerkesztéstan. 1884/5. — *e) Krisz F.*: Szerkesztő síkmértan. I. rész 1885/6—1892/3. — *f) Kiss*: Szerk. síkmértan I. rész 1893/4—1894/5.

IV. osztály.

I. **Magyarnyelv.** *a) Ihász*: Magyar nyelvtan 1870/1—1871/2. — *b) Riedl-Szende*: Magyar nyelvtan 1872/3. — *c) Névy*: Gyakorlati irálytan 1873/4. — *d) Laky D.*: Irálytan 1874/5. — *e) Névy*: Irálytan és olvasókönyv 1875/6—1877/8. — *f) Bodnár Zs.*: Irálytan és olvasókönyv 1878/9—1879/80. — *g) Névy*: Irálytan és olvasókönyv I. rész 1880/1—1894/5. és *Lehr*: Arany Toldija 1884/5—1894/5.

Olasókönyv: *a) Szvorényi*: Magyar olvasókönyv 1870/1—1874/5.

II. **Németnyelv.** a) *Ney F.*: Gyakorlati német nyelvtan 1870/1—1871/2. — b) *Riedl Sz.*: Német nyelvtan 1872/3. — c) Gyakorlatilag taníttatott *Lüben* és *Nacke* olvasókönyvei után 1873/4—1875/6. — d) *Riedl Sz.*: Német nyelvtan 1876/7. — e) *Felsmann*: Német grammatika 1877/8—1894/5.

Olaszókönyv: a) *Mozart*: Deutsches Lesebuch für die unteren Klassen III. kötet 1870/1—1873/4. — b) *Felsmann*: Német olvasókönyv III. rész 1877/8—1893/4. — c) *Harrach J.*: Német olvasókönyv 1894/5.

III. **Franczianyelv.** Az 1870/1—1874/5. tanévekben nem taníttatott. a) *Hofer K.*: Módszeres franczia nyelvtan II. rész 1875/6—1894/5. és *Hofer K.*: Franczia olvasókönyv I. rész 1877/8—1894/5.

IV. **Történet.** a) *Ribáry*: Világtörténet I. és II. rész 1870/1—1874/5. — b) *Tankó*: Világtörténet I. rész Ó-kor 1875/6—1876/7. — c) *Ribáry*: Világtörténet I. rész Ó-kor 1877/8—1883/4. Az 1884/5. tanévtől kezdve nem taníttatott.

V. **Földrajz.** Az 1870/1—1874/5. tanévekben nem taníttatott. a) *Hauke-Cherven*: Egyetemes földrajz (Amerika és Ausztrália) 1875/6—1876/7. — *Hunfalvy J.*: Földrajz IV. rész 1877/8—1883/4. — c) *Cherven-Schneider*: Egyetemes Földrajz I. II. rész 1884/5—1894/5.

VI. **Természetrész.** Az 1870/1—1875/6. tanévekben taníttatott és pedig *Kriesch J.*: A természetrez alapvonalai I. Állattan, kézikönyv szerint; utóbb megszűnt ez osztály tantárgya lenni.

VII. **Természettan.** Csak az 1875/6—1884/5. tanévekben taníttatott, és pedig *Pisko-Anjesszky*: Természettana kézikönyv szerint.

VIII. **Számтан.** a) *Kommenovits*: Betűszámтан és *Abel K.*: Mértan I. II. 1870/1—1873/4. — b) *Mocnik-Szabóki*: Számтан II. rész és *Mocnik-Szabóki*: Mértan 1874/5—1877/8. c) *Császár K.*: Számтан III. rész 1878/9—1894/5.

IX. **Rajzoló geometria.** a) *Hieser-Szabóki*: Szerkesztéstán 1870/1—1878/9. — b) *Schröder K.*: Mértani szerkesztéstán 1879/80—1884/5. — *Krisz F.*: Szerk. síkmértan II. rész 1885/6—1893/4. — d) *Kiss*: Szerkesztő síkmértan 1894/5.

X. **Vegyтан.** a) *Say Mór*: A vegyтан alapvonalai 1870/1—1874/5. — b) *Nendtvich G.*: Vegyтан 1875/6—1876/7. — c) *Say M.*: A vegyтан alapvonalai 1877/8—1886/7. — d) *Balló*: Vegyтан 1887/8—1894/5.

V. osztály.

I. **Magyарnyelv.** a) *Laky*: Irály-és költészettán 1871/2—1874/5. — b) *Névy*: Stilisztika II. rész 1874/5—1877/8. — c) *Bodnár Zs.*: Irály-és szerkesztéstán, olvasókönyvvel II. rész 1878/9—1879/80. — d) *Névy*: Stilisztika II. rész. Szerkesztéstán 1880/1—1883/4. — e) *Névy L.*: Rhetorika és olvasmányok az írásművek elméletéhez 1884/5—1890/1. — f)

Riedl Fr.: Rhetorika és rhetorikai olvasókönyv 1891/2—1894/5. — *Olvasókönyv*: *Szvorényi*: Olvasókönyv I. rész 1871/2—1874/5.

II. **Németnyelv és olvasókönyv.** a) *Schönpflug*: Deutsches Lesebuch I. rész 1871/2—1873/4. — b) *Lüben és Nacke* olvasókönyvei V. rész 1874/5—1876/7. — c) *Heinrich G.*: Deutsches Lehr- und Lesebuch II. rész 1877/8—1883/4. — d) *Heinrich*: Deutsches Lehr- und Lesebuch I. rész 1885/6—1894/5.

III. **Franczianyelv.** Az 1870/1—1874/5. tanévekben ez osztályban nem tanítottott. a) *Hofer*: Rendszeres francia nyelvtan I. rész 1875/6—1894/5 és *Hofer*: Francia olvasókönyv II. rész 1875/6—1894/5.

IV. **Történet.** a) *Ribáry F.*: Világtörténet II. és III. rész 1871/2—1874/5. — b) *Ribáry*: Világtörténet I. rész Ó-kor 1875/6. — c) *Tankó*: Világtörténet II. rész 1876/7. — d) *Ribáry*: Világtörténet II. rész 1877/8—1884/5. — e) *Ribáry*: Világtörténet I. rész 1885/6—1891/2. — f) *Mangold*: Világtörténet I. rész 1892/3—1894/5.

V. **Földrajz.** Az 1870/1—1874/5. tanévekben nem tanítottott. a) *Hauke-Cherven*: Egyetemes földrajz II. rész 1875/6—1876/7. — b) *Hauke-Környei*: Egyetemes földrajz II. rész 1877/8—1882/3. Az 1883/4. tanévtől kezdve ismét nem tárgya ez osztálynak.

VI. **Mennyiségtan.** a) *Kommenovich*: Betűszámтан és *Abel K.*: Mértan 1871/2—1874/5. — b) *Mocnik-Szabóki*: Betűszámтан és Mértan 1875/6—1876/7. — c) *Mocnik-Arenstein*: Betűszámтан és *Mocnik-Szabóki*: Mértan 1877/8. — d) *Mocnik-Klamarik*: Számтан és Algebra. *Abel K.*: Mértan 1878/9—1885/6. — e) *Mocnik-Klamarik-Wagner*: Számтан és Algebra. *Abel K.*: Mértan I. rész 1886/7—1894/5.

VII. **Ábrázoló mértan.** a) *Hieser-Szabóki*: Ábrázoló mértan 1871/2—1872/3. — b) Az előadó tanár magyarázata után 1873/4—1874/5. c) *Hieser-Szabóki*: Ábrázoló mértan 1875/6—1878/9. — d) *Schröder K.*: Mértani szerkesztéstan 1879/80—1884/5. — e) *Krisz F.*: Ábrázoló mértan I. rész 1885/6. — f) *Suppan V.*: Ábrázoló geometria I. rész 1886/7—1893/4. — g) *Kiss*: Gyakorlati ábrázoló geometria 1894/5.

VIII. **Természetráajz.** a) *Kriesch*: A természetráajz vezérfonala, II. rész. Növénytan 1871/2—1894/5.

IX **Vegytan.** a) *Say Mór*: A vegytan alapvonalai 1871/2—1886/7. — b) *Say-Hankó*: Vegytan 1887/8—1894/5.

X. **Természettan.** a) *Pirko-Aujeszky L.*: Természettan 1871/2—1873/4. — b) *Fehér-Ipoly*: Természettan I. rész 1874/5. Az 1875/6. tanévtől kezdve ez osztályban nem tanítottott.

VI. osztály.

I. **Magyarnyelv.** a) *Laky*: Irály- és költészettan. *Verbőczy*: Szónoklattan és *Névy*: A magyar nemzeti irodalom történetének vázlatá

1872/3—1873/4. — *b) Laky*: Irály- és költészettan. *Szvorényi*: Irodalmi szemelvények 1874/5—1875/6. — *c) Laky*: Irálytan, és *Szvorényi*: Irodalmi szemelvények 1876/7. — *d) Szvorényi*: Magyar irodalmi szemelvények 1877/8. — *e) Névy L.*: Írásművek elmélete és Olvasmányok az írásművek elméletéhez 1878/9—1879/80. — *f) Névy L.*: Rhetorika és olvasmányok az írásművek elméletéhez 1880/1—1883/4. — *g) Névy L.*: Rhetorika és Poetika. Továbbá: Olvasmányok az írásművek elméletéhez 1884/5. — *h) Névy L.*: Poetika. A költői műfajok elmélete és u. attól Olvasmányok az írásművek elméletéhez 1885/6—1892/3. — *i) Riedl Fr.*: Poetika és u. attól Poetikai olvasókönyv 1893/4—1894/5.

II. **Németnyelv.** *a) Riedl-Szende*: A német irodalom kézikönyve 1872/3—1874/5. — *b) Lüben és Naecke* olvasókönyv V. kötet szerint 1875/6. — *c) Riedl-Szende*: A német irodalom kézikönyve 1876/7. — *d) Heinrich*: Deutsches Lehr- und Lesebuch I. Theil Poetik 1877/8—1879/80. — *e) Heinrich*: Deutsches Lehr- und Lesebuch I. und II. Theil 1880/1. — *f) Heinrich*: Deutsches Lehr- und Lesebuch I. Theil Stylistik 1881/2—1883/4. — *g) Heinrich*: Deutsches Lehr- und Lesebuch II. Theil 1884/5—1894/5.

III. **Franczianyelv.** Az 1875/6. tanév előtt nem tanítatott. *a) Hofer K.*: Rendszeres francia nyelvtan I. rész 1875/6. — *b) Hofer K.*: Rendszeres francia nyelvtan II. rész 1876/7. — *c) Hofer*: Rendszeres francia nyelvtan II. rész és ugyanattól Francia olvasókönyv II. rész 1877/8. — *d) Hofer*: Francia olvasókönyv II. rész 1879/80. — *e) Hofer*: Rendszeres francia nyelvtan és ugyanattól Francia olvasókönyv II. r. 1880/1—1883/4. — *f) Hofer*: Rendszeres francia nyelvtan II. rész és olvasókönyv II. rész 1884/5—1892/3. — *g) Hofer*: Rendszeres francia nyelvtan II. rész és Olvasókönyv I. rész 1893/4—1894/5.

IV. **Történet.** *a) Horváth-Vaszary*: A magyarok története rövid előadásban 1872/3—1874/5. — *b) Ribáry*: Világtörténet I., II. kötet 1875/6—1876/7. — *c) Ribáry*: Világtörténet III. kötet 1877/8. — *d) Ribáry*: Világtörténet II. és III. kötet 1878/9. — *e) Ribáry*: Világtörténet III. kötet 1879/80—1885/6. — *f) Ribáry*: Világtörténet II. és III. kötet 1886/7—1891/2. — *g) Mangold*: Világtörténet II. és III. kötet 1892/3—1894/5.

V. **Földrajz.** Az 1875/6. tanév előtt nem tanítatott. *a) Hauke-Cherven*: Egyetemes földrajz III. kötet 1876/7. — *b) Hauke-Környei*: Egyetemes földirati tankönyv III. rész 1877/8—1883/4.

VI. **Mennyiségtan.** *a) Abel K.*: Mértan. A betűszámtau az előadó tanár magyarázata után 1872/3. — *b) Komnenovich*: Betűszámtan és *Abel K.*: Mértan 1873/4—1874/5. — *c) Mocnik-Szabóki*: Betűszámtan és Mértan 1875/6—1876/7. — *d) Mocnik-Arenstein*: Betűszámtan és *Mocnik-Szabóki*: Mértan 1877/8—1878/9. — *e) Mocnik-Klamarik*: Algebra és *Abel K.*: Mértan 1879/80—1886/7. — *f) Mocnik-Klamarik-Wagner*: Algebra és *Abel K.*: Mértan I. rész 1887/8—1894/5.

VII. **Ábrázoló mértan.** a) *Hieser-Szabóki*: Ábrázoló mértan 1872/3—1873/4. — b) Tankönyv hiányában az előadó tanár magyarázatai után 1874/5—1876/7. — c) *Krisz F.*: Ábrázoló mértan I. rész 1877/8—1885/6. — d) *Suppan V.*: Ábrázoló geometria I. rész 1886/7—1894/5.

VIII. **Természetráajz.** a) *Szabó*: Ásványtan 1872/3—1874/5. — b) *Kriesch*: A természetráajz vezérfonala. Növénytan 1875/6. — c) *Kriesch*: Állattan 1876/7—1894/5.

IX. **Vegytan.** a) *Say Mór*: A vegytan alapvonalai 1872/3—1873/4. — b) *Nendtvich*: Vegytan 1875/6—1876/7. — c) *Say M.*: A vegytan alapvonalai 1877/8—1886/7. — d) *Say-Hankó*: Vegytan 1887/8—1894/5.

X. **Természettan.** a) *Pisko-Aujeszky L.*: Természettan a főreáliskolák és főgymnasiumok számára 1872/3—1874/5. — b) *Fehér-Ipoly*: Természettan 1875/6. Az 1876/7. tanévtől kezdve ez osztálynak nem tárgya.

VII. osztály.

I. **Magyaryelv.** a) *Laky*: Irály- és költészettan és *Szvorényi*: Szemelvények I. II. rész 1875/6—1876/7. — b) *Szvorényi J.*: Magyar irodalmi szemelvények II. rész a szónoklat és költ. rövid elméletével 1877/8. — c) *Névy L.*: Az írásművek elmélete és *Névy*: Olvasmányok az írásművek elméletéhez 1878/9—1882/3. — d) *Névy L.*: Poetika és u. attól: Olvasmányok az írásművek elméletéhez 1883/4—1884/5. — e) *Beöthy Zs.*: A magyar nemz. irodalom tört. ismertetése I. rész 1885/6—1894/5.

II. **Németnyelv.** a) *Lüben* és *Nacke* olvasókönyve VI. köt. 1875/6—1876/7. — b) *Heinrich*: Deutsches Lehr- und Lesebuch I. rész 1877/8—1881/2. — c) *Heinrich*: Deutsches Lehr- und Lesebuch II. rész. Poetik. 1882/3—1894/5.

III. **Franczianyelv.** a) *Hofer K.*: Rendszeres franczia nyelvtan I. II. rész 1875/6—1876/7. — b) *Hofer K.*: Rendsz. franczia ny. II. rész és olvasókönyv II. rész 1877/8—1889/90. — c) *Haraszthy*: A franczia költészet ismertetése, és *Hofer K.*: Rendszeres franczia nyelvtan II. rész 1890/91—1894/5.

IV. **Történet.** a) *Horváth-Vaszary*: Magyarok története és *Hanthó L.*: Olvasókönyv (ez utóbbi nem kötelezett.) 1875/6. — b) *Tankó*: Világtörténelem: a forradalmak kora 1876/7—1878/9. — c) *Ribáry*: A legújabb kor története 1879/80. — d) *Ribáry*: Világtörténet III. rész. Uj-kor. 1880/1—1884/5. — e) *Ribáry*: Világtörténet III. rész és *Varga O.*: Politikai földrajz 1885/6—1892/3. — f) *Mangold*: Világtörténet III. rész és *Varga O.*: Politikai földrajz 1893/4—1894/5.

V. **Földrajz.** a) Összehasonlító földrajzi tankönyv hiányában az előadó tanár magyarázata után 1875/6. — b) *Visontay*: Természettani összehasonlító földrajz 1876/7—1877/8. — c) *Brózik K.*: Rendszeres ter-

mészettani földrajz 1878/9—1881/2. — *d) Requinji Géza*: Általános összehasonlító földrajz 1882/3.

VI. **Mennyiségtan.** *a) Komnenovich*: Betűszámтан és *Abel K.*: Mértan I. II. 1875/6. — *b) Mocnik-Szabóki*: Betűszámтан és *Abel K.*: Mértan I. II. 1876/7. — *c) Láng J.*: Elemző betűszámтан és *Abel K.*: Mértan II. rész 1877/8—1882/3. — *d) Mocnik-Klamarik*: Algebra és *Abel K.*: Mértan II. rész 1883/4—1886/7. — *e) Mocnik-Klamarik-Wagner*: Algebra és *Abel K.*: Mértan II. rész 1887/8—1894/5.

VII. **Ábrázoló geometria.** *a)* Tankönyv hiányában az előadó tanár magyarázata 1875/6—1876/7. — *b) Krisz F.*: Ábrázoló mértan II. rész 1877/8—1886/7. — *c) Sappan V.*: Ábrázoló geometria II. és III. rész 1887/8—1894/5.

VIII. **Természettan.** *a) Szabó*: Ásványtan 1875/6—1877/8. — *b) Krisch*: Ásványtan 1878/9. — *c) Kriesch I.-Koch A.*: Ásvány- és földtan 1879/80—1883/4. — *d) Roth S.*: Ásvány- és földtan 1885/6—1891/2. — *e) Kriesch-Koch*: Ásvány- és földtan 1892/3—1894/5.

IX. **Természettan.** *a) Pisko-Aujeszky L.*: Természettan 1875/6. — *b) Fehér Ipoly*: Kísérleti természettan 1876/7—1894/5.

X. **Vegytan.** *a) Nendtvich*: Vegytan 1875/6—1876/7. — *b) Say M.*: A vegytan alapvonalai 1877/8—1884/5.

VIII. osztály.

I. **Magyarnyelv.** *a) Szvorényi*: Magyar irodalmi szemelvények I. II. rész a magyar irodalom történetének vázlatával 1876/7—1877/8. — *b) Erődy B.*: A magyar nemz. irodalom története és olvasókönyv a nemzeti irodalom oktatásához 1878/9—1879/80. — *c) Beöthy Zs.*: A magyar nemzeti irodalom-tört. ismertetése 1880/1—1884/5. — *d) Beöthy Zs.*: A magyar nemz. irod.-történet II. rész 1885/6—1894/5.

II. **Németnyelv.** *a) Lessing*: Laokon és Minna von Barnhelm 1876/7. — *b) Heinrich*: Deutsches Lehr- und Lesebuch II. rész 1877/8—1879/80. — *c) Heinrich*: Deutsches Lehr- und Lesebuch I. II. rész 1880/1—1881/2. — *d) Heinrich*: Deutsches Lehr- und Lesebuch I. II. III. rész 1882/3—1894/5.

III. **Franczianyelv.** *a) Hofer K.*: Rendszeres franczia nyelvtan I. rész 1876/7. — *b) Hofer K.*: Rendsz. franczia nyelvtan II. rész és Franczia olvasókönyv II. rész 1877/8—1878/9. — *c) La Bruyère*: „Les Caractères“ és *Molière*: „L'Avare“ 1879/80. — *d) Hofer K.*: Nyelvtan és Franczia olvasókönyv II. r. 1880/1. — *e) Boileau*: L'Art poétique 1881/2. — *f) Ugyanaz és Hofer K.*: Rendsz. fr. nyelvtan és olvasókönyve II. r. 1882/3. — *g) Hofer K.*: Franczia olvasókönyv II. rész és *Theisz Gy.*: Petite histoire de la littérature française 1883/4—1885/6. — *h) Hofer K.*: Franczia prózai olvasmányok és *Theisz id. m.* 1886/7—1890/1. — *i) Hofer*

K.: Rendszeres francia nyelvtan II. rész és *Haraszthy Gy.*: A francia költészet ismertetése 1891/2. — *j) Hofer K.*: Francia olvasókönyv és *Theisz i. m.* 1892/3—1894/5.

IV. **Bölcsészet.** *a) Fekete Endre:* Lélektan és *Purgstaller:* Gondolkodástan 1876/7—1877/8. — *b) Klamarik:* Psychologia és Logika 1878/9—1894/5.

V. **Földrajz.** *a) Visontay:* Összehasonlító természettani földrajz 1876/7. — *b) Hauke-Környei:* Egyetemes földirati tankönyv 1877/8—1879/80. — *c) Kaszap Antal:* Összehasonlító polit. földrajz 1880/1—1882/3.

VI. **Történet.** *a) Horváth M.:* A magyarok okny. története 1876/7—1888/9. — *b) Mangold:* A magyarok okny. története 1889/90—1894/5.

VII. **Mennyiségtan.** *a) Abel K.:* Mértan és *Mocnik:* Betűszám-tan 1876/7. — *b) Abel K.:* Mértan II. rész 1877/8—1894/5.

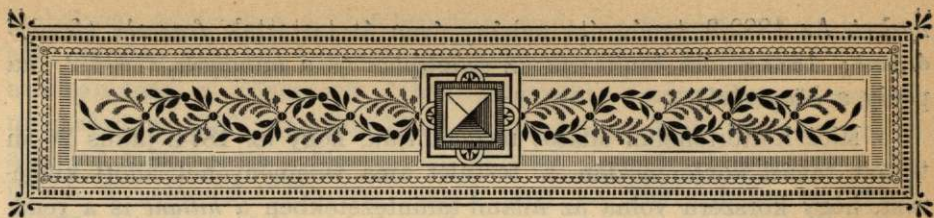
VIII. **Ábrázoló geometria.** *a)* Az előadó tanár magyarázata szerint 1876/7. — *b) Krisz F.:* Ábrázoló mértan II. rész 1877/8—1886/7. — *c) Suppan V.:* Ábr. geometria III. rész 1887/8—1894/5.

IX. **Természettan.** *a) Fehér-Ipoly:* Kisérleti természettan 1876/7—1894/5.

X. **Természetráajz.** *a) Szabó József:* Ásványtan 1876/7. — *b) Paszlavszky-Thomé:* Természetráajz I. rész 1877/8—1882/3.

XI. **Vegytan.** *a) Nendtvich:* Vegytan 1876/7. — *b) Say Mór:* A vegytan alapvonalai 1877/8—1878/9.

X.

RENDKÍVÜLI TANTÁRGYAK.

A) Latinnyelv. Irta dr. Kovács Gyula. — B) Egészségtan. Irta dr. Tauffer Jenő. — C) Könyvvitel-tan. Dr. B. I. — D) Francia társalgó órák. B. I. — E) Természettajzi gyakorlatok. B. I. — F) Chemiai gyakorlatok. B. I. — G) Szabadkézi rajz és mintázás. B. I. — H) Szépirás. B. I. — I) Rondírás. — K) Gyorsírás. Irta Perényi Adolf. — L) Zene. B. I. — M) Ének. Irta dr. Laky Mátvás.

Az első három tanévben, minthogy ifjúságunk a magyarnyelvben nagyon gyenge lábon állott, a tanári kar semmiféle rendkívüli tantárgy tanulását meg nem engedte; az 1873/4. tanévtől kezdve van először nyoma annak, hogy rendkívüli tantárgyak is előadattak, de az 1878/9. tanévig mégis nagyon szórványosan, s egy-egy tanfolyam nagyon rövid életű volt. E tekintetben kivételt csak az ének tesz, mely 1874/5. óta állandóan tanítatik. Az 1873/4. tanévben *a) a vegyelemzés*, — *b) az állattani gyakorlatok* fordultak elő mint rendkívüli tantárgyak. Az elsőt dr. Alföldy Dénes, a másodikat Themák Ede hirdették. Az 1874/5. tanévben az éneken kívül rendkívüli tantárgyak voltak: *a) Angolnyelv*, heti 2 óra, tanította Hanthó L. igazgató. Tanultak 16-an. — *b) Francia nyelv*, a III—VI. osztályúaknak tartotta Berker Nándor h. tanár, heti 2—2 órában. — *c) A gyorsírást* heti 1½ órán tanította Köller Peregrin. A következő tanévben e rendkívüli tantárgyak is elmaradtak, s az 1875/6—1877/8. tanévekben az éneken kívül más rendkívüli tantárgy nem fordult elő.

Az 1878/9. tanévtől kezdve már nagy lendület áll be a rendkívüli tantárgyak tanítása terén. E tanévben tanítanak *éneket, gyorsírást, természetrajzi gyakorlatokat, gyakorlati vegytant, szabadkézi rajzot*, az 1880/1. tanévtől kezdve pár tanévben át *zenét, szépirást, rondírást*, 1882-ben *latin-*

nyelvet. Az 1882/3. tanév óta néhány éven át tartottak *francia társalgó ó. ákat*; 1887/8. óta tanítatják az *egészségtan* és a *latinnyelv*, 1891/2. óta pedig a *könyvitel*.

Mint kortörténelmi adatot megemlíjtjük, hogy az 1874. július 26-án tartott tanári konferencián a testület ama véleményének adott kifejezést, hogy korszerű volna az állami tanintézetekben a *hittant* is a rendkívüli tantárgyak közé sorozni.

Az 1878/9. óta tanított rendkívüli tantárgyakra vonatkozó részletes adatok a következők:

A) **Latinnyelv.** Iskolánkban a latinnyelvnek mint rendkívüli tárgynak tanítása az 1887/8. tanévvel veszi kezdetét, amikor a nm. Vk. miniszterium Grósz Jakab tanárt küldé rendkívüli tanári minőségben az intézethez. Ez időtől fogva, tehát immár 9-ik éve, folyik iskolánkban a latinnyelv tanítása.

A tanulók számát úgy összesen, mint az egyes tanfolyamokban a következő táblázat tünteti föl. (Az 1895/6. évre szóló kimutatás a karácsonyi „Értesítők“ alapján történt).

Iskolai év	I. tanf.	II. tanf.	III. tanf.	IV. tanf.	Az összes résztvevők száma	A latinnyelv tanára
1887/8	3	—	—	—	3	Grósz
1888/9	8	3	—	—	11	„
1889/90	4	6	2	—	12	„
1890/1	8	4	5	—	17	„
1891/2	—	6	4	2	12	dr. Ferencsik
1892/3	5	2	5	4	16	„
1893/4	13	2	—	4	19	„
1894/5	8	6	2	—	16	dr. Kovács
1895/6	11	7	7	1	26	„
1887/8-től 1895/6-ig	60	36	25	11	132	3 tanár

Tehát kilencz év alatt 3 tanár vezetése mellett összesen 132 tanuló vett részt a latin tanfolyamokon.

Feltűnő az egymásra következő tanfolyamokon a tanulók számának rohamos hanyatlása.

Az I. évben mindössze 3 tanuló vette igénybe a latinnyelv tanulmányának kedvezményét. E csekély számnak oka az intézmény újságán és szokatlanságán kívül főleg azon körülményben keresendő, hogy a

szabályzat értelmében a tanfolyamban csak oly tanulók vehettek részt, akik minden tárgyból legalább „jó“ tanjegyet nyertek. Ezen megszorítás azonban már a következő évben megszűnt, amennyiben a nm. Vk. miniszterium 1888. márczius 27-én 7220. sz. a. kelt rendelete mindazoknak megengedte a résztvevést, akiknek a rendes tárgyakból 1, legfőlebb 2 „elégleges“-ök van; majd meg az 1891. december 23-iki 56.075. számú rendelet minden elégleges előmenetelű tanulónak megadja a kedvezményt.

Az engedélynek illetően fokozatos bővítése azonban a latinnyelvet tanuló növendékek számában lényeges változást, illetve szaporodást nem idéz elő. Mint azelőtt, úgy az engedély megadása után is majdnem kivétel nélkül csak a jobb előmenetelű tanulók vesznek részt, kiknek buzgalma és szorgalma reményt nyújt arra, hogy kitartó munkájuk meg hozza gyümölcsét. Kitartó munkát mondok, mert valóban nagy kitartás, szilárd akaraterő szükséges ahhoz, hogy a tanuló a rendes órák keretébe be nem illeszthető latinnyelvi cursuson mindvégig részt vegyen, főleg Temesvárott, melynek speciális helyrajzi viszonyai, a városnak szétszórtsága sokszorosan tekintetbe veendő. A serdülő gyermek-íjjától alig várható erély és kitartás kell ahhoz, hogy télviz vagy forró nyár idején félórainál nagyobb távolságról jöjjön egy-egy latin órára. S talán nem tévedek, ha ennek a körülménynek tulajdonítom első sorban azon szomorú tapasztalatot, hogy az I. évfolyamokban résztvevő 60 tanuló közül a IV-ig csak 11 tanuló jutott azaz 18%.

Még kevésbé lesz kielégítő az eredmény, ha meggondoljuk, hogy az összes tanulók közül latin pótérettségi vizsgálatot csak 3 tanuló tett sikerrel, névleg:

Trebits Gyula (1891),

Alföldy Dezső (1893) és

Szilágyi Géza (1893).

Ha ezt a végeredményt — a latinnyelvi pótérettségit — vesszük mértékül, úgy az államnak egy-egy latin érettségi vizsgálat 2400 frtjába kerülne, ami mindenesetre magas ár. Ámde ezen tény nem szolgálhat abszolút mértékül. A legtöbb fiúnál ugyanis a végcél nem épen az érettségi vizsgálat, hanem a latin nyelvnek oly mértékben való elsajátítása, a mennyire a művelt embernek a társadalomban lépten-nyomon szüksége van, erre pedig 1—2 évi tanfolyam is módot nyújt. Másrészt meg azon körülmény is lényegesen módosítja a mértéket, hogy a latin nyelv tanárai — a legelső évfolyam leszámításával — mindnyájan egyéb tárgyakat is tanítottak, legalább a köteles (18) óraszámig. Tagadhatatlan azonban, hogy az érettségit tett tanulók száma nagyon csekély (5%), s ennek oka kétségkívül azon sokszor panaszolva hangoz-

tatott körülményben rejlik, hogy a tanulóknak a latinnyelvi érettségi vizsgálatra a tankerületi főigazgatóság székhelyén levő gimnáziumhoz (a mieinknek Nagyváradra) kell menniök. E nagyon is számbaveendő nehézségen a győri reáliskola kezdeményezésére megindult mozgalom volna hívatva segíteni, amely a reáliskolák számára kéri a latin érettségi vizsgálat megtarthatásának jogát. Hangosan szól a méltányos kivánság mellett a tanulóknak a latinnyelv tanulásában tanusított élénk szorgalma, szép előmenetele, amelynek világos jele, hogy iskolánkban a 132 tanuló közül a latinból „jéles“ előmenetelt 63, jót 50, elégségest 18, elégtelent csak 1 tanuló tanusított.

Ilyen szorgalom, ilyen előmenetel mellett lehetetlen volna a meddség, ha a tanulók a czélt és a módokat világosabban s közelebb látnák!

Ami a tananyagot, az olvasott auctorokat illeti, az meglehetősen ugyanazon körben mozgott mindvégig. A magánszorgalomból teljesített olvasáson kívül főleg a kis Livius, Phaedrusrnak néhány meséje, Naevius, Ennius sŕverse, Catullus-, Tibullus-, Propertius- s Ovidiusból vett költői szemelvények, Vergilius Aeneise (különösen a II. ének), Horatiusnak egy-két ódája s epistolája (leginkább az Ars poëtica), Sallustius: „De bello Ingurthino“ (egy ízben De coniuratione Catilinae is), Ciceronak levelei (12—15 levél) s néhány beszéde (De imperio Cn. Pompei, In Catilinam I.) és Tacitus (Agricola) szolgáltak iskolai olvasmányokul.

Mint a latin tanítással összefüggő dolgot meg kell említenem, hogy Grósz Jakab tanár az 1887/8. évi iskolai értesítőben a reáliskolai latin tanítás kérdéséről, módszeréről érdekes és tanulságos értekezést közölt. Végül meg kell emlékeznem az ifjúság kebelében fennálló Petőfi-önképzőkorról, amely egy-egy római költemény szavalása, a klasszikus népek életéből s irodalmából vett általános érdekű themák szabad előadása által hathatósan hozzájárul a klasszikus irodalom iránti érdeklődés felkeltéséhez. Így szavalták e körnek díszgyűlésén Catullus Lesbia verebét latinul és magyarul, Vergilius Aeneiséből a Laocoon-jelenetet szintén mindkét nyelven; szabad előadást tartottak a következő címeken: „Achilles paizsa és a leírás általában“, „Demosthenes és Cicero“, „Latin lyrikusok, különösen Horatius“ és „Pompei.“

Mindössze ennyi az, amit az iskolánkban folyt latin tanításról mondhatok. Az idő rövid volt, a tanulás kevés. Annyi azonban világos előtttem, hogy a latinnyelvnek a reáliskolák körében szép jövője van, de ez az idő csak akkor fog elérkezni, ha a reáliskolát a latinnyelv tekintetében kivonják a gimnáziumnak gyámsága alól.

B) Egészségtan. Iskolánk egyike volt az elsőeknek, hol képesített középiskolai orvos és egészségtan-tanár alkalmazva lett.

A VKM.-nak 1887. aug. 26-iki 32.969. számú rendeletével dr. Tauffer Jenő budapesti egyetemi tanársegéd bízott meg ezen feladat teljesít-

tésével. Nevezett orvos 1887. szeptember 1-én jelentkezővén az igazgatóságnál, működését a miniszterium 1887. évi 44.280. számú rendeletével kiadott részletes utasítás értelmében meg is kezdte.

Iskolaorvosi teendőit ezen utasítás I. és II. szakasza értelmében végezvén, minden iskolaév elején megvizsgálta a tanulók egészségi állapotát, mely vizsgálatokról rendszeres jegyzőkönyvet vezetett. Ezen jegyzőkönyv alapján a tanulók testi épségének megóvása iránt az utasítás értelmében javaslatokat tett az igazgatóságnak, azonkívül a vizsgálatok befejezése után egy héten át egy meghatározott órában az iskolában tartózkodott, hogy az orvosi vizsgálat eredménye iránt érdeklődő szülőknek felvilágosítással, esetleg tanácscsal szolgálhasson.

Végezte ezenkívül az iskola épületének és tartozékainak egészségügyi vizsgálatát s a fennforgó hiányok pótlása iránt az igazgatóságnak javaslatokat tett.

Az egészségtant az igazgatóság utasítása és a fennálló módszer, valamint az utasítás III. szakasza szemelött tartásával a VII. osztályban hetenkénti két órában, délután 4—5-ig tanította és rendszeresen májushó végén az igazgató és egy-két tanár jelenlétében a tanulókkal vizsgálatot tartott.

Az egészségtan tanításával teljesen kielégítő sikert ért el, amennyiben a tanulók ezen nem kötelező órákra mindnyájan pontosan eljártak s az egészségtanból évenként kitűzött pályatételekre szép sikerű pályamunkákat nyújtottak be.

C) Könyvviteltan. E rendkívüli tantárgy tanítását a reáliskolákban az 1891. évi 11.982. számú miniszteri rendelet szabja meg, melynek értelmében az az 1891/2. tanévtől fogva a negyedik osztályban heti két órában taníttatik. A tanári kar felterjesztésére a miniszterium 58.477/1893. számú leiratával azt is megengedte, hogy e tanfolyamban már a III. osztályúak is részt vehetnek. A tandíj egész évre 6 forint; előadja 1891/2. óta Themák Ede. A tankönyv Novák Sándortól „Könyvviteltan reáliskolák számára.” A tananyag: Bevezetés a könyvviteltanba, gazd. és keresk. alapfogalmak; leltár, jegyzék, számla elkészítése; időrend szerinti feljegyzés. Egyszerű könyvvitel, leltár és mérleg, napi könyvelés a naplóban és pénztárkönyvben, elszámolás a főkönyvben és a scontokönyvben, segédkönyvek. A tanfolyamot hallgatta az 1891/2. tanévben 11, 1892/3-ban 8, 1893/4-ben 16, 1894/5-ben 17 tanuló.

D) Francia társalgó órák. Ez órákat a franczianyelv tanára, Ballenegger Henrik, az 1882/3-ik tanévben oly czélből rendezte, hogy a tanulóknak a franczianyelv gyakorlati elsajátítására alkalmuk nyíljk. A társalgás tárgyát mindig egy olvasmányi részlet képezte, a melyről a tanulók a tanár útbaigazító kérdései segítségével eszmecserét

folytattak. Olvasmányul szolgáltak az 1882/3. tanév alatt: Piccard: „Leo deux Philibert“ című vígjátéka és Bernardin de Saint Pierre: „Paul et Virginie“ című művéből vett részletek, az 1883/4. tanévben pedig Balsac: „Mercadet“ című vígjátéka. Hetenként 2 társalgó óra volt, de tekintettel az érettségire készülő VIII. osztályú ifjúságra, a tanfolyam csak márczius végeig tartott. Az első évi tanfolyamban 14 tanuló vett részt, a másodikban már csak 5. A következő tanévekben még ennyien sem jelentkezhévén, a francia társalgó órák megszűntek. A tandíj havonként minden tanulótól 2 frt volt.

E) Természettrajzi gyakorlatok. Intézetünk természettrajz tanára, Themák Ede, az 1878/9. tanévtől kezdve három tanévben rendezett ily tanfolyamot. Mindig az intézet természettrajzi szertárában tartattak, 1878/9-ben a tanév négy utolsó hónapjában, az 1879/80. és 1880/1. tanévek alatt pedig a téli hónapokban hetenként egyszer, szerda vagy szombat délutánonként. A gyakorlatok a tanulók előismeretei szerint részint állatok kitéréséből és csontvázak kidolgozásából, részint górcsői vizsgálatokból, különösen csiszolatok készítéséből és forraszcsői kísérletekből állottak. E tanfolyamon részt vett 1878/9-ben 4, 1879/80-ban 19, 1880/1-ben 17 tanuló.

F) Chemiai gyakorlatok. Ily tanfolyamok 1873/4. óta tartatnak, de gyakori megszakításokkal: így például az 1874/5—1877/8. tanévekben már nem volt; 1878/9. és 1879/80. tanévekben volt, 10 illetőleg 15 résztvevővel, 1880/1-ben szünetelt, 1881/2-ben szintén volt és 9 tanuló vett benne részt. E tanfolyamokat dr. Alföldy Dénes, a vegyészet tanára vezette, s a tandíj 10 frt volt. Az 1882/3. tanév elejétől kezdve ismét 8 éven át szünetelt, de egészen új lendületet vett, midőn dr. Gáspár János neveztetett ki intézetünkhöz a chemia tanárává; az 1890/1. tanévtől fogva rendszeren tartatnak ily gyakorlatok, és pedig heti 4 órában két csoportban, kezdők és haladók számára. E gyakorlatok célja a laboratóriumban megismertetni a tanulókat az egyes műfogásokkal, kísérletek végrehajtásával és rászoktatni őket a tünemények helyes megfigyelésére, végre bevezetni a chemiai testek előállítására módszerébe. A tandíj egy tanévre 10 frt. E gyakorlatokon részt vett 1890/1-ben 16, 1891/2-ben 20, 1892/3-ban 21, 1894/5-ben 32 tanuló.

G) Szabadkézi rajz és mintázás. Mint külön tanfolyam az 1878/9. tanév előtt nem tartatott. Már az 1877/8. tanévben számos szülő azon óhaját nyilvánította, bárha az intézet alkalmat nyújtana a rajzolásra kiváló hajlammal bíró tanulóknak, hogy e szakban a tanterv keretén kívül álló kiképzést, esetleg a mintázásra előkészítést nyerhessenek. Ez okból a diszitényei, figurális, tájképi, építészeti és műipari rajzolásra, valamint az aquarell festésre, sőt a mintázásra is mérsékelt

díjért az 1878/9. tanév elején külön tanfolyam nyitott, melynek vezetője Wälder János rajztanár volt. Az 1878/9. tanévben e tanfolyamnak 32, 1879/80-ban pedig 15 hallgatója volt. Az 1880/1—1885/6. tanévekben kellő számú résztvevő nem jelentkezvén, a tanfolyam szünetelt; az 1886/7. tanévben ismét életbe lépett s azóta évről évre megtartatik, hetenként két órában. A tandíj 10 frt. Hallgatója volt 1886/7-ben 35, 1887/8-ban 23, 1888/9-ben 28, 1889/90-ben 22, 1890/91-ben 26, 1891/2-ben 27, 1892/3-ban 34, 1893/4-ben 20, 1894/5-ben 18.

H) Szépirás. Az 1880/1. tanév alatt hetenként egy órában félévi 1 forintnyi díj fizetése mellett tanította Holtzmann József tanár, tanulta pedig 35 tanuló. A következő tanévben az I. osztályba lépett tanulók túlnyomó része az írásban rendkívüli gyarlóságot tanusítván, Karnay Alajos tanár az 1881. decz. 16-án tartott értekezleten önként ajánlkozott, hogy 1882. január elejétől fogva e fogvatkozás pótlása végett heti 2 órában a tanulókat — díjmentesen — tanítani fogja. Résztvevett az egész osztály. A következő tanévben a szépirás már a kötelező tantárgyak sorába soroztatott.

I) Rondírás. Az 1881/2. tanév alatt, heti egy órában félévi egy forintnyi díjért tanította 33 tanulónak Holtzmann József tanár.

K) Gyorsírás. (Lásd alább XII. fejezet C. Markovics-gyorsíró kör.)

L) Zene. Kajetán Lipót, a gyárkúlvárosi elemi iskola zenetanítója tanította hetenként 3 órában 2 frtnyi havi díj mellett az 1880/1. és 1881/2. tanévekben. Mindkét tanév alatt 10—10 tanulója volt. Az első évben a hegedű zenét tanuló növendékek tanulták az általános elméleti szabályokat, gyakorlatilag pedig mindennemű vonó-húzást, továbbá a hanglépcsőket és hangnemeket az első fekvésben. A második tanévben a zenét tanulók már kezdőkre és haladókra oszoltak. A haladók folytatták a Huber-féle Hegedű Iskola II. részét, míg a kezdők ugyanezen zeneiskola I. részét tanulták.

M) Ének. Míg ma alig van tanintézet, melynek kebelében ének-vagy zenekar vagy mindkettő nem állana fön, a 60-as évek végén és a 70-es évek elején csak kevés iskola dicsekedhetik ilyennel, bár föl kell és lehet tennünk, hogy nem volt egy testület sem, mely az ének és zene szív- és kedélyképző hatását nem tudta volna kellőleg méltányolni. És ha a nevelés e nemes eszköze mégis hiányzott a legtöbb helyen, annak okát leginkább abban kell keresnünk, hogy az iskolák legtöbbje megfelelő, ahhoz értő tanító nélkül szűkölködött, vagy ha volt is, ez az erő nem az iskola tanító személyzetéből került ki, a mi a tanítás sikerét ennek hátrányára nagyon befolyásolta, mert általán ismert és indoklásra nem szoruló tapasztalat, hogy a rendkívüli tárgyak tanítása siké-

rének éppen nem utolsó tényezője, hogy a vezető a rendes tanári testület tagja legyen.

Iskolánkban fennállása 5. évében, az 1874/5. tanévben találunk az énektanítás első nyomaira. E nyomok még ma is tisztelettel párosult csodálatunkat keltik fel azon bátrak iránt, kik e rendkívüli tárgy tanításának úttörői voltak, mert a tanári karnak 1874. okt. 2-án hozott végzése alapján a testület 3 érdemes tagja Bergmann Ágost, Zimmermann Gyula és Berky Gusztáv, nem kevesebbre, mint az *egész* ifjúság énektanítására, heti 1–1 órában külön-külön csoportban vállalkoztak, olykép, hogy a két első az összes alsó osztályok tanulóit az ének elemeire oktatta, a harmadik pedig a felső osztályok tanulóiból férfikart szervezett. A három tanár e vállalkozása valóban tiszteletreméltó voltát és lelkesedését az énekművészet iránt csak akkor fogjuk föl, ha egyenlő tehermegosztást tartván szemünk előtt, megtudjuk, hogy 1874/5-ben az ifjúság létszáma 483 főből állott, átlag egy-egy előadó tanárra tehát, a csekély számú fölmentetteket leszámítva, legalább 150 tanuló esett, vagyis oly tömeg, mely, bár az adatok nem beszélnek is, magában rejtette, ha nem is a teljes sikertelenségnek, de mindenesetre a csekélyebb előhaladásnak okát. Teljesen így kell 3 tanárnak az 1875/6. tanévben, 457, egyenként tehát átlag ismét 150 tanulóval küzdenie, mely helyzet az 1876/7. tanévben, mikor Bergmann Ágost a zombori állami főgimnáziumban működött már, még nehezebbé vált, mert a 367 tanulóknak énektanítása már csak Berki G. és Zimmermann Gy. tanárok között oszolhatott még olykép, hogy az előbbi a 4 felső osztály 118 tanulóját heti 2, az utóbbi pedig a 4 alsó osztály 239 tanulóját heti 1½ órában tanította. Midőn pedig e tanév végével Zimmermann Gyula tanár is megvált iskolánktól, az egész énektanítás az 1877/8. tanévtől fogva kizárólag Berky Gusztáv vállaira nehezült, ki nehéz feladatát olykép oldotta meg, hogy hetenként fölváltva más-más alsóbb osztályok ifjúsága kapott az ének elemeiből oktatást, a felsőbbeké pedig karba osztva hangonként fölváltva jelent meg az énekorán. Csekély eltéréssel ez volt az énektanítás elfogadott módja az 1885/6. tanév befejeztéig, mely évben Berki Gusztáv tanár, ki magának lankadatlan, odaadó fáradozásával és példás kitartásával az ének megkedveltetése körül el nem muló érdemeket szerzett, e tárgy tanításától visszalépett.

A tanítás az 1886. 7. tanévtől fogva dr. Laky Mátyás igazgató kezeibe ment át, melyek közt az még ma is van.

A változás a tanító személyében változást jelentett a részvevők módjára nézve is. Míg ugyanis 1874/5–1885/6-ig az egész ifjúság tanult éneket, az új énekezetető a tanári kar hozzájárulásával a rendkívüli tárgy általános kötelező voltát megszüntette s énektanításra csak azokat kötelezte, kiknek jó hangja az énekkarba bevált. A változást indokolta

a) hogy oly nagy tömegnek, milyen az egész intézetnek 3—400 között váltakozó ifjúsága, sikeres tanítása rendkívüli órákban nagyon is kétes vállalkozás, hacsak a teher több vezető között nem oszlik meg. — b) ha az egyik rendkívüli tárgyra minden tanuló köteles: ha nem lehetetlen is, minden esetre igen nehéz az ifjúságnak más rendkívüliekben részt vennie, e nehézséget azonban az iskolának a tanulók hajlamainak különfelesége miatt meg kell szüntetnie.

Innentúl vagyis 1886 7-től fogva tehát az énektanulásban részvétel hangpróba alapján történt mindig és történik még ma is.

A hangpróba alapján beválogatják az énekkart és két csoportra osztanak: a kezdőkére, kiknél az első hónapokban elméleti és a haladókéra, kiknél az elmélet alkalmi ismétlése mellett gyakorlati énektanítás folyik. Az énekvezetők a beválogatottból férfi- vagy vegyeskart szerveztek. A tanítás első tizedében Berky Gusztáv tanár vezetése mellett leginkább a férfikar, dr. Laky Mátyás igazgató idejében pedig leginkább a vegyeskar szerepelt. Évkönyveink megemlékeznek gyermekkar létezéséről is, de e csoport még akkor is, mikor egyik-másik évben megalakult, a „férfi- vagy vegyeskar“ mellett háttérbe szorult annyira, hogy a „gyermekkar“ ünnepélyeken szerepléséről még csak emlékezés sincs.

Az énektanítás a középiskolákban nemcsak művészeti szempontból folyik, a mely tekintetben a rendelkezésre álló csekély idő miatt bizony csak igen kevés történhetik, hanem és még inkább a hasznosság és kivált nemzetiségi vidékeken a magyar hazafias érzésnek ez uton is ápolása, emelése szempontjából. Az iskolának nemcsak az értelmet kell képeznie, hanem a gyermek kedélyvilágára is hatnia. E cél megközeledésére szolgáltak mindig és szolgálnak ma is a különféle iskolai ünnepek, melyek tárgyát részint az iskolai, részint a nemzeti élet szolgáltatja. Ez ünnepélyeken a hallgató közönség és a tanuló ifjúság erkölcsi, vallási és nemzeti érzületének fölkelésére egyik leghathatósabb eszköz az ének. Ez adja meg úgyszólván a beszédekből, szavalatok-, fölolvadások- és mutatványokból álló tárgysorozatnak díszes keretét. Ének nélkül hallgatóság és ifjúság egy-egy iskolai ünnepélyről a lelki és kedélyi kielégítetlenség érzetével távoznék.

E fontos szerepét a mi iskolánk énekkara is igyekezett betölteni. Sajnos, az első éveiből azon 20 évnek, a mióta az éneket iskolánkban tanítják, csak szórványosan találjuk meg egy-egy szűkszavú kifejezésben nyomát karunk nyilvános működésének és ekkor is megnevezése nélkül az előadta daraboknak. Legelőször a haza bölcsének, Deák Ferencznek emlékére 1876. évi márcziushó 10-én rendezett gyászünnepélyen lépett fel a kar. „Szép közönség jelenlétében történt ez meg, az emlékbeszédet

Bergmann Ágost tanár tartotta, az énekkarokat Berky Gusztáv tanár tanítá be¹⁾, mondja az egykorú irat.¹⁾

Intensívebb gyakorlatra vannak az énekkarok országszerte az 1876/7. tanévtől kezdve utalva. Ekkor lépett ugyanis életbe a Rendtartás, melynek 22. §-a szerint a Király Ő Felsége születése-, neve- és koronázási évfordulóján, továbbá 20. és 50. §-a szerint a tanév elején és végén iskolai ünnepélyt kell tartani. E rendelkezéshez alkalmazkodott mindjárt a mi iskolánk is, a mikor is „az énekkar az iskolai ünnepélyek alkalmával (szept. 1., jun. 8., jun. 30.) bemutatta képzettségét és kivívta a teljes megelégedést.“²⁾

Innentúl, bár, mint fönnebb kifejtők, az éneket az egész ifjúság tanulta, bár 1877/8-ban „a felsőbb osztálybeli ifjúságból férfi vegyeskar állíttatott össze“, bár 1878/9-ben gyermekkar is szerveztetett: egyiknek szerepléséről sem adhatunk hírt, mert „alkalmas helyiség hiányában a szokásos iskolai ünnepélyeket nem tarthatták meg, mivel az összes ifjúságot ezelőtt befogadott nagy termet az új főreáltanodai épületnél folyamatban lévő építkezések miatt használni nem lehetett.“³⁾ — Azonban jóllehet iskolánk 1879.80-ban már saját otthonában és így megfelelő nagy terem birtokában volt; bár a gyermek- és férfikarok e tanévben is fennállottak: az iskolának nyilvános ünnepélyei nem voltak és így énekkarai sem szerepeltek.

Ünnepélyeink és velük énekkarunk szereplése tekintetében fordulópontot képez az 1881/2. tanév, a melynek folyamában sikerült az ünnepélyek színteréül szép és díszes otthont teremtenünk. Sikerült ugyanis Temesvár sz. kir. város tanácsától a díszterem stilszerű kifestésére 125 frtot kapnunk, továbbá az átalányokból gázcsillárokat beállítanunk, a tanári testület egyik érdemes tagjának, *Wälder János* akadémiai festőnek nagylelkű ajándékából a falakat iskolánk nagy jötevőinek olajfestésű mellképeivel⁴⁾ és ugyanannak az ő mesteri ecsetéből a VKM. megrendelésére Apostoli Királyunk Ő Felsége térdképeivel földíszítenünk.

Ilykép ékesen berendezett dísztermünkben énekkarunk ajkiról Berky Gusztáv vezetése mellett Verdi „Nabuco“ című dalműve „Imá“-jának magasztos dallama zendült meg először 1882. májushó 17-én önképzőkörünk ünnepélyes zárógyűlésén, melyet a halhatatlan emlékü id. Ormós Zsigmond kíséretében a vármegye és a város kitünőségei tiszteltek meg jelenlétükkel.

¹⁾ Lásd 1875/6. tanévi Értesítő 1. lap.

²⁾ L. 1876/7. tanévi Értesítő. 44. lap.

³⁾ Értesítő 1877/8. 41. lap.

⁴⁾ Eötvös József báró és Trefort Agoston miniszterek; Küttl Károly és Török János polgármesterek, id. Ormós Zs. főispán és Szász Károly min. tanácsos.

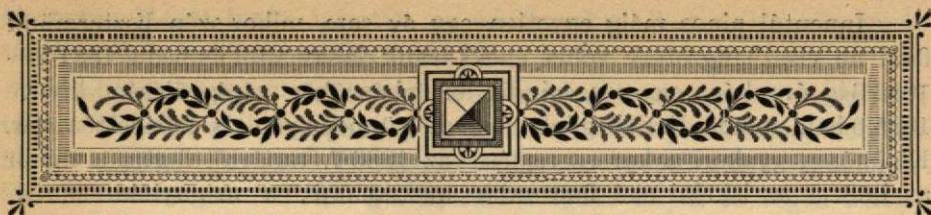
Innentúl nincs máig egyetlen egy év sem, mikor szép dísztermünk falai ne visszhangzottak volna énekkarunk dallamaitól és pedig 1881/2—1885/6-ig évenként egyszer, mindig az önképzőkör zárógyűlésén, kivéve 1885/6-ban, mikor díszlobogónk felavató ünnepélyén is föllépett a kar. Különösen gyakori a kar szereplése az 1886/7. tanévtől fogva, a mikor az intézet az iskolai élet fontosabb mozzanatai: a megnyitás, az évzárás, az önképzőkör zárógyűlése mellett a nemzeti történet és irodalom halhatatlanjai emlékét ünnepelte meg, hogy az ifjúság fölkeltett hazafiérzetét, lelkesedését, kegyeletét megfelelő hangulatkeltő darabok elzenegésével is éleszsze és erősítse.

Ez alkalmak, melyeken ifjúságunk lelkes vegyes kara mindig több ének szabatos elzengésével föllépett, az önképzőkör fejezete alatt, hol az iskolai ünnepélyekről bővebb emlékezés van, említvék meg a darabokkal együtt, melyeket esetenként előadott.

A mily örvendetes az ének meghonosodása iskolánkban, sajnos, nem mondhatjuk el ezt a zenéről; bár a 70-es évek közepén, mikor az iskola nagy népessége a siker reményével biztatott, fölmerült egy iskolai zenekar alapításának eszméje, miről a zongora, gordonka és 2 hegedű beszerzése is tanúskodik. E szép eszme azonban nem testesült meg, minek oka egyrészt az lehet, hogy leginkább a kisiparos és kiskereskedő osztály gyermekeiből kikerülő ifjúságunk nem sok zenei ismeretet hozott és hoz magával az iskolába; másrészt és még inkább az ok az, hogy a viszonyok eladdig úgy hozták magukkal, hogy a tanári testületben nem találkozott olyan erő, ki a zene különböző ágaiban az ifjúság vezetését elvállalni kész volt volna. Pedig itt is, mint azt az összes rendkívüli tárgyakról elmondhatjuk, csak vezető kell, és az ifjúságban fog megfelelő számú vállalkozó találkozni.

A mi zenetanítás iskolánkban folyt, az kizárólag csak a hegedűre szorítkozott, melyben Kajetán Lipót zenetanár az 1880/1. és 1881/2. tanévekben a kevés vállalkozó tanulót vezette.

XI.

ÖSZTÖNDÍJ — ALAPÍTVÁNYAINK.

A temesvári állami főreáliskolához számra nézve hét különféle ösztön- és szorgalomdíj van csatolva. Ezek a következők:

1. **A temesvári első takarékpénztár alapítványa.** Midőn Délmagyarország e nagy pénzintézete 1871. évi április hó 4-én fennállásának 25-éves jubileumát ünnepelte, az intézet igazgató tanácsa, melynek élén akkor Babusnik Ágoston állott, az 1871. évi február 5-én tartott közgyűlésén azt indítványozta, hogy a takarékpénztár alapításának emlékére az intézet évi jövedelméből 600 forint, 150 frtos részletekben, a temesvári állami főreáliskola négy temesvári születésű vagy illetőségű, tehetséges és jóviseletű tanulójának segélyezésére fordíttassék olyképen, hogy a kitüntetett tanuló az egyszer megnyert ösztöndíjat mindaddig élvezhesse, míg tanulmányait helyben, sőt figyelmet érdemlő esetekben a főiskolák valamelyikén is be nem fejezte. A takarékpénztár igazgató tanácsának e javaslata a közgyűlés által is elfogadtatván, az 1872/3. tanév óta rendszeren kiosztatik. Ez ösztöndíj alapszabályait a temesvári első takarékpénztár közgyűlése 1872. febr. 11-én fogadta el.¹⁾ Az 1872/3. tanév óta az 1894/5. tanév végeig ösztöndíjakban kifizetett összeg 13.800 frtra rúg. Az adományozás joga mindig a temesvári első takarékpénztárt illeti.

2. **Temes vármegye „Ormós-alapítványa“.** Midőn idősb Ormós Zsigmond 1871. május 21-én Temesvárott főispáni székébe igttattott, Temes

¹⁾ Az alapszabályokat lásd: Függetlek, okmányok 5. szám.

vármegye nagyérdemű közönsége az új főispánnak addigi alispáni minőségében szerzett érdemei elismeréseül 2000 frtos alapítványt tett „Ormós-alapítvány“ cím alatt oly czélból, hogy annak kamataiból egy temesvármegyei származású szegénysorsú, de tehetséges ifjú évenként 120 forinttal segélyeztessék. A megye közönségének és Ormós Zsigmondnak köszönheti intézetünk, hogy ez ösztöndíj-alap iskolánknak jutott, s azonfelül még azt is, hogy Ormós Zsigmond kívánságára elhatározta a megye közönsége, hogy az évenkénti kamatok egy részéből és más adományokból új ösztöndíjak tőkáját kell összegyűjteni mindaddig, míg hat — egyenként 120 frtos — ösztöndíj leszen ez alapok jövedelméből iskolánknál évenként kiosztható. Az eredeti 2000 frtos alapítvány évi kamatainak ugyanis 10%-a egy második 2000 frtos ugyancsak Ormós nevét viselendő ösztöndíj-alapítvány alapjaként mindaddig tőkésített, míg egy másik 2000 frt egybe nem gyűlt. Ez meglevén, 1881. óta kiadatott a második, 1886. óta pedig a harmadik „Ormós“-ösztöndíj is, s egyúttal megkezdett az előbbi módon egy negyedik — 120 frtos — „Ormós“-ösztöndíj-alapjának az összegyűjtése. Idősb Ormós Zsigmond és Temes vármegye közönsége mindig szívélyesen viselték ez ösztöndíj ügyét; annak tőkáját nemcsak az alapszabályokban biztosított módon nevelték, hanem önkéntes adományokkal is gyarapították, úgy hogy „*Temes vármegye Ormós-alapítványa*“ alaptőkéje 1895. végén már 8540 frt 02 kr-ra emelkedett, de az időközben beállott kamatsökkenés miatt 1895. óta csak két ösztöndíj-állás van betöltve. Az ösztöndíjat mindenkor Temes vármegye közönsége adományozza.¹⁾

3. Buziási Eisenstädter S. Ignác alapítványa. A temesvár-belvárosi izr. hitközség elnökét, B. Eisenstädter Ignácot, 1880. aug. 15-én megült ezüst lakodalma alkalmából, közel másfél évtized óta viselt elnöki tisztében szerzett érdemei elismeréseül megtisztelni óhajtván, az 1880. május 20-án megtartott értekezlet e célra pénzügytéseket rendezését határozta el és saját kebeléből egy kilencztagú bizottságot választott, hogy az a begyűlendő összeg számbavételével a kitűzött czélt saját intenzioi szerint keresztülvigye és foganatosítsa. A gyűjtések kerek számban 500 frtot eredményezvén, a kilenczes bizottság az értekezlet által reáruházott föltétlen rendelkezési jogával élve, 1880. július 4-én tartott ülésén a begyűlt összeget csonkítatlan épségben a temesvári áll. főreáliskolánál örök alapítvány gyanánt letenni határozta oly rendelkezéssel, hogy az összegnek 25 frtnyi kamatát egy a temesvári áll. főreáliskola felsőbb osztályait látogató, helybeli születésű vagy legalább illetőségű, jó magaviseletű oly izrael. vallású ifjú kapja, ki a magyarnyelv és irodalom körében kiváló ismeretei és a magyar irályban nagyobb reményekre jogosító előmenetelei által kitűnik. Az ösztöndíj odaitélésé

¹⁾ Az alapszabályokat lásd: Függelék okmányok 6. szám alatt.

felett a tanári kar az alapítványra felügyelő hitközség két képviselőjének jelenlétében határoz. Egy és ugyanazon tanuló az ösztöndíjat két egymásutáni évben is elnyerheti, de többször nem.¹⁾

4. Buziási Eisenstädter Árpád-alapítvány. B. Eisenstädter Árpád tartalékos hadnagy, a nagyérdemű b. Eisenstädter S. Ignác fia, 1891. évi február 19-én 24 éves korában, gyümölcsözőnek ígérkező élete virágában meghalálózván, a boldogult szülei, nagyszámú barátai és tisztelői a külső hiú pompánál többre becsülték a benső, igazi fájdalomnak oly alakban nyilvánulását, hogy a helyett, hogy a ravatalra koszorút tegyenek, nemes célú alapítvány alkotása végett gyűjtést rendeznek. A gyűjtés 1000 forintnyi összeget eredményezett, melyhez a család a maga részéről még külön ezer forintot csatolt. Az adakozók azt határozták, hogy az elhunyt ifjú emlékének megörökítése végett „Buziási Eisenstädter Árpád“ név alatt alapítványt tesznek oly rendeltetéssel, hogy a tőke évi kamatainak felét minden év február 19-én, mint a boldogult halála évfordulóján, izraelita vallású szegények között osztják el, másik felét pedig iskolánk oly tanulójának segélyezésére fogják fordítani, vallásra és nemzetiségre való tekintet nélkül, ki a felső (IV—VIII.) osztályok valamelyikébe jár, vagyontalan, példás magaviseletű, és őt a tanári kar az izraelita hitközség képviselőinek hozzájárulásával kiváló tehetsége, szorgalma és jeles előmenetele miatt a jutalomra érdemesnek tartja. Az alapító levélnek ez utóbbi, iskolánkra vonatkozó rendelkezése az 1893. 4. tanévben lépett életbe.²⁾

5. Varadiai Baics Milos-alapítvány. Varadiai Baics Milos, temesmegyei, varadiai nágybirtokos, a vaskoronarend II. oszt. lovagja, a közművelődési céloknak e megye területén előmozdítása végett 1881-ben Ormós Zsigmond temesmegyei főispánnak kezébe 2000 frtot tevén le, ezen összegből 500 frt a „Temesmegyei Ormós-alapítvány“ című reáliskolai ösztöndíjalapnak jutott, azonfelül pedig nevezett főispán úr iskolánkhoz még 100 frtot oly kikötéssel küldött át, hogy ezen „Varadiai Baics Milos-alapítvány“ név alatt kezelendő összegnek évi kamatját a tanári kar arra érdemes főreáliskolai tanulóknak jutalomdíjul adja ki. Ez alapítvány egy db. 200 koronáról névre szóló 4%-kal kamatozó járadékkölesönkötvényben van, a vétel után maradt összeg 35.07 frt pedig a temesvári első takarékpénztárban kamatozik. Először 1882. júniusban adatott ki a jutalom.

6. A temesvári m. kir. állami főreáliskola Lenau-ösztöndíj alapítványa. Az 1871. év tavaszán, midőn a Torontálvármegye Csatád nevű községében született Lenau Miklós, elsőrangú német költő és író hazánkfia emlékének dicsőítésére nemcsak országszerte, de Németország több helyén is némi moz-

¹⁾ Az alapszabályokat lásd: Függelék, okmányok 7. szám alatt.

²⁾ Az alapszabályokat lásd: Függelék, okmányok 8. szám alatt.

galom mutatkozott, Temesvárott is alakult egy társaság, melynek tagjai: Fischer János nyerges és kereskedő, Hissinger Nándor kereskedő, Járny J. kereskedő, Karnay Alajos tanár, Rauch Ferencz pénzügyi hivatalnok, Sedlmayer Ferencz iparos és háziúr, Szabady Frigyes gyáros és háziúr, mind megannyi tisztelője az elhúnyt költőnek és írónak, a kedvező viszonyokat arra használták fel, hogy műkedvelői előadások rendezése által oly összeg teremtsék, melyen vidékünk e jeles férfjának itt Temesvárott méltó emlékszobor állíttathassék. Lenau tisztelőinek e törekvését siker koronázta, a mennyiben két műkedvelői előadás tiszta jövedelme 427 forint volt, mely összeg az általános viszonyoknak rosszabbra fordultával nem növeltethetvén, a temesvári takarékpénztárba tételt kamatozás végett. Ez összeg négy év múlva, 1875. első felében, a kamatok kamataival együtt 550 frtot tett ki, de még így is sokkal csekélyebb összeg volt, sem hogy azon érczből vagy kőből a költőnek méltó emléket lehetett volna állítani; azért az egész összeget 1875-ben „*Temesvári Lenau-alapítvány*“ cz. alatt ösztöndíjalappá tették, melynek kamatainak egy része a temesvári áll. főreáliskola III. vagy IV. osztálya egyik szorgalmas, jeles tehetségű tanulójának évenként lett odaítélendő.

A Lenau-alapítvány kezelése feletti felügyelet, valamint a kamatok kiutalványozása és átadása joga 1893-ig Temesvár város képviselő-testületét, a kijelölés joga pedig a temesvári áll. főreáliskola igazgatóságát és tanártestületét illette. Az 1893/4. tanév folytán azonban ez alapítvány, mely leginkább intézetünk egykori derék tanára, néhai Karnay buzgólkodásának köszöni keletkezését, új alapszabályokat kapott és állandó ösztöndíjjá lett olyképen, hogy azt a reáliskola III. osztályától felfelé bármelyik csatádi vagy temesvári születésű vagy illetőségű tanuló megkaphatja és azt mindaddig élvezi, míg iskolába jár és a követelményeknek megfelel.

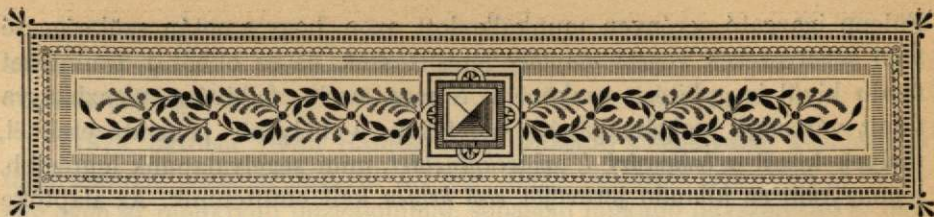
Ez alapítvány áll; a) 800 frt értékű, a „Temesvári állami főreáliskolai Lenau-alapítvány“ névre szóló, $4\frac{1}{2}\%$ -kal kamatozó regale kötvényből és b) a temesvári I. takarékpénztár 84.353. sz. könyvecskéjében elhelyezett 65 frt 46 krból. Ösztöndíjul évente csak 600 frtnak a kamata adatik ki, míg 200 frtnak a kamata, a végett, hogy az ösztöndíjnak évi összege emelkedhessék, félévenként mindaddig tőkésítetik, míg az alap-tőke annyira nem emelkedik, hogy 50 frt lesz ösztöndíjul adható. Az alapítvány nevére szóló kötvény és a tőkésített kamatokat képviselő takarékpénztári könyvecske is a mindenkori temesvári áll. főreáliskolai igazgató kezelése alatt áll.¹⁾

¹⁾ A Lenau-ösztöndíj-alapítvány alapító levelét lásd: Függelék, okmányok 9. szám alatt.

7. Az „Eipel Mihály-féle alapítvány.“ Eipel Mihály, temesvár-gyár-
városi polgár, 1893. évi augusztushó 14-én meghalálózván, a szerény
visszavonultságban élő polgár végrendeletében iskolánkról is száz forint
hagyománynyal emlékezett meg anélkül, hogy az örökhagyó ez összeg
rendeltetését közelebbről meghatározta volna. Az igazgatóság e hagyomán-
ymányt Rieger Nándor úrtól, az örökösök ügyvédétől, 1895. évi január
hó 20-án átvevén, azt a temesvári I. takarékpénztár 88.910. számú
könyvecskéjében gyümölcsözőleg elhelyezte. A hagyaték rendeltetésére
nézve a tanári kar 1895. évi február hó 16-án 23. jkönyvi végzésével
azt határozta, hogy ez összeg „Eipel Mihály alapítvány“ czímen tartas-
sék fenn, az esedékes kamatok pedig az 1895/6. tanévtől kezdve minden
tanév végén valamely érdemes tanuló jutalmazására fordíttassanak.¹⁾

¹⁾ A róla szóló hivatalos értesítést lásd: Függelék, okmányok 10. sz. a.

XII.

IFJÚSÁGI EGYESÜLETEK.

- A) Ifjúsági segélyző egyesület. Irta Doroghi I. — B) Petőfi-önképzőkör. Irta Perényi A. —
C) Iskolatársak egyesülete. Irta Perényi A. — D) Markovics-gyorsírókör. Irta Perényi A.

A) Ifjúsági segélyző egyesület.

Irta **Doroghi Ignác.**

Korunk hathatós segédeszközét, társulás útján segíteni a szerényebb anyagi tehetséggel bíró, szorgalmas és jó előmenetelű iskolatársakon, a tanuló ifjúság is érvényesíti, midőn a beiratások alkalmával csekély önkéntes adományt ad az ifjúsági segélyalap céljaira. Ezen alap tanintézetünkkel egykorú, mert iskolánk első igazgatója *Fülepp* Ferenc 1870. októberhóban az első beiratások alkalmával önkéntes adakozásra hívta fel a beiratkozó tanulókat és ezeknek szüleit s ily módon első talpköveit rakta le azon jótékonyan működő ifjúsági segélyző-alapnak, mely ma közel háromezer forintnyi tőkével rendelkezik. Ezen alap-tőkének kamataiból s az ifjúságnak és nagylelkű jótevőknek adományaiból vagyunk képesek intézetünknek számos tanulóját tankönyvekkel ellátni, több szegénysorsú tanulóért a tandíjat vagy ennek egy részét megfizetni és nehéz anyagi gondokkal küzdő vidéki tanulókat élelmezési költséggel is istápolni, előforduló betegségi esetekben gyógyszerrel ellátni.

Az első beiratásoknál az ifjúság 80 frt és 80 krajczárnyi összeget hozott össze a segélyalap részére. A megnyitás évében és a reá következő tanévben az osztályok és így a tanulók száma még nem volt nagy, minélfogva a segélyalapot még nem kellett igénybe venni. Mindazonáltal

Fülepp igazgató serényen munkálkodott azon, hogy a netán szükségessé váló segélyezések végett *alaptőke* létesíttessék, és ez okból a tanintézet falain kívül is gyűjtést eszközölt. Nemes célú felhívása visszhangra talált városunk polgárságánál, de főkép a helybeli pénzügyintézeteknél, melyek közül a *temesvári I. takarékpénztárt*, mint segélyalapunk legrégebb, legnagyobb és állandó jötevőjét *első helyen* kell említenünk. Az alaptőke létesítése végett Fülepp igazgató, ki egyúttal a segélyalap kezelője is volt, rendkívüli, sőt mondhatni bámulatos buzgalmat fejtett ki. 1872. jan. 6 án és márczius 24-én a megyeház termében hangversenyek rendezettek, melyek a segélyalapnak 294 frt 84 kr. tiszta hasznot hoztak. A közönség s a tanárok is adakoztak, s rövid három tanév alatt a segélyegylet alaptőkéje 1015 frt 69 krt tett ki, s e három tanévben 256 frt és 02 krt lehetett fordítani szegény tanulók segélyezésére.

1873. év őszén a tanügyi kormány Fülepp Ferencz igazgatót az akkor ujonnan megnyitandó nagyváradai állami főreáliskolához helyezvén át, augusztus 22-én utódának *Hanthó Lajos* igazgatónak adta át a temesvári jelzálog- és iparbanknak 1015 frt 69 krról szóló betéti könyvecskéjét, mely az ifjúsági segélyegyletnek vagyonát képviselte. Hanthó igazgató neszét bevén annak, hogy nevezett bank ingadozik, a tőkét mindjárt fölmondta, szeptember 2-án pedig liquidálni akart, de a bank ezt megtagadta. Erre az ügyet szeptember 13-án átadta *Nagy Gyula* helybeli jóhírű ügyvédnek, a ki gyors és erélyes eljárása által megmentette a segélyegylet vagyonát, mert a fönnebbi összeg elvégre teljesen megkerült a 6%-os kamatokkal együtt. Ugyanis Nagy ügyvéd úr azonnal a megbízatás napján, tehát szeptember 13-án a bíróságnál sürgős keresetet nyújtott be és még az nap este 6 órakor foganatosított biztosítási végrehajtást. Másnap szeptember 14-én a bank csődött mondott, s így az összeg per alá került.

Két és fél évi perlekedés után az összeg öt részletben visszakerült, és pedig:

1876. október 13-án	500 frt	— kr.	tőke	és	187 frt	78 kr.	kamat,
1877. február 5-én	200	"	"	"	10	"	30
1877. február 12-én	100	"	"	"	—	"	39
1877. július 7-én	200	"	"	"	5	"	40
vége 1877. október 7-én	15	"	69	"	—	"	22
összesen	1015 frt	69 kr.	tőke	és	204 frt	09 kr.	kamat

Nagy ügyvéd úr négy évi munkálata és fáradozásai és kész kiadásai fejében összesen 117 frt 55 kr. mérsékelt összeget számított fel, melyet annál inkább érdemelt meg, mert segélyalapunkon kívül a többi betevőknek alig sikerült a banktól pénzt kapniok.

1873. augusztustól kezdve a segélyalap három tanéven át tőke és kamat hiányában a beiratásokon összegyűlt bevételre volt utalva, a mi évenként átlag 150 frtot tett ki.

1875. október 13-án Hanthó Lajos igazgató a segélyalap kezelését a tanártestület hozzájárulásával *Karnay Alajos* tanárnak adta át, a ki tizenegy éven át rendkívüli buzgalommal, sohasem lankadó ügyszerettel és összes szabad idejének feláldozásával vezette a segélyalap ügyeit. Ő Hanthó Lajos igazgatótól a fönnemlített napon 22 frt 18 krt vett át a segélyalap vagyonaként, s 1886. év végén 2103 frt és 12 krra rugott az alapnak vagyona. Ezen összegnek fele a per útján visszakerült összegből telt ki. 1883. december 15-én, midőn a segélyalap vagyona a másfélezer forintot meghaladta, 1500 frt névértékű 5%-os magyar papír-járadékkötvényt vétetett árfolyam szerint 1287 frton; ezen állampapírok a nmlt. pénzügyminiszteriumhoz küldetvén fel, az *ifj. segélyalap nevére szóló* kötményezett járadékkötvényt kaptunk, mely után a kamatok fizetési ív alapján adattak ki a kir. adóhivatalnál.

Karnay Alajos 1886. év végén súlyos betegsége miatt kénytelen lévén 3 havi szabadságot kérni, a segélyalap kezelését *Aldor Imre* tanár vette át, ki e tisztséget csak a tanév végeig vitte, mert az 1887. évi nyári szünidők alatt a székelyudvarhelyi állami főreáliskolához helyeztetett át.

Az 1887/8. tanév óta *Doroghi Ignác* tanár kezeli a segélyalapot és végzi e tisztséggel egybekötött teendőket. A tanév elején a tanulók kérő lapot adnak át, melyre a még hiányzó könyveiket jegyezik; ezek alapján kapnak azután a meglévő készlethez képest tankönyveket, melyeket június végén visszaadni tartoznak. Használati díj fejében a könyvek értékének 10 százalékát fizetik, a teljesen vagyontalanok azonban e díj fizetése alól fölmentetnek. Az egyes tanulóknak kiadott könyvek s a fizetendő s tényleg fizetett díjak egy e célra szolgáló naplóban jegyeztetnek föl. A tandíjjárulékot az illető érdemes tanulóknak folyamodvány alapján a tanári kar szokta minden félév elején oda itélni. Hasonlóképen a tanári kar állapítja meg esetről-esetre valamely nagyon szorult viszonyok közt élő tanulóknak a havi élelmezési járulékot vagy betegsége esetén a gyógytári költségek kifizetését.

Az alaptőke 1887. novemberben nagyobbodott 500 frt névértékű, 1889. januárban 200 frt névértékű és 1890. májusban 100 frt magyar papírjáradékkötvényvel, úgy hogy 1893. februárban, midőn az 5%-os magyar papírjáradékkötvények 4%-os koronajáradékokra lettek convertálva, segélyző alapunk 2300 frt névértékű papírjáradékkötvényt cserélt be. Ezért kaptunk 4900 korona névértékű járadékkötvényt és 42 frt 25 krt készpénzben.

Az alapnak rendes bevételei: 1. az ifjúság járuléka, 2. adományok, 3. a járadékkötvényeknek és a takarékpénztárban elhelyezett összegnek kamatai, 4. a könyvkölcsönzési díjak. — Az ifjúság járuléka az első években teljesen önkéntes volt; a beiratások alkalmával minden tanuló vagy annak szülei tetszés szerinti összeget jegyeztek és ezen adományokat aztán osztályonként összegyűjtötték. Az 1878—79. tanévtől kezdve azonban *Tordai György* igazgató más középiskolák példájára 30 kr. járulékot hozott be, s azóta a beiratások alkalmával minden tanuló fizeti ezen 30 kr. összeget a segélyalap javára, s csak a teljesen vagyontalanok mentetnek fel. — Adományokat az alap fennállása óta évenként kaptunk. Legrégibb és legnagyobb jótévője a segélyalapnak a Temesvári I. Takarékpénztár, mely rendes évi közgyűlésén még minden évben szép adományt szavazott meg segélyalapunknak, így 8-szor 50 frtot, egyszer 20 frtot és 16-szor 25 frtot, tehát eddigelé **összesen 820 frtot!** Fülepp igazgató mindjárt az első évben 21 frt 17 krt adományozott az alapnak; az igazgatóktól, a tanároktól s az iskolán kívül álló jótévedőktől is jelentékeny összeg folyt már be a segélyalap javára; a temesi takarékpénztár két ízben 50—50 frtot, az I. Bánsági kereskedelmi és iparbank 50 frtot, a Temesvári iparbank 15 frtot, a temesvár-józsefvárosi szeszégető és finomító részvény-társulat egyszer 15 frtot és egyszer 20 frtot stb. stb. adományoztak. — A járadékoknak és a takarékpénztárban elhelyezett összegnek kamatai meghaladják a 100 frtot. — A tanulók a nekik kölcsönzött tankönyvekért ezek értékének tíz százalékát fizetvén, ezen cím alatt 40—50 frt jön be évenként.

A segélyalap vagyona az 1894—95. tanév végével a következő volt:

4300 korona névértékű járadék (bevásárlási ár szerint) . .	2150.— frt
600 „ „ „	300.— frt
1 db magyar vörös keresztgyuleti sorsjegy (beszerzési ár szerint)	7.50 frt
Ifjúsági könyvtár tartozása	50.— frt
Takarékpénztárban elhelyezve	486.32 frt
Kézi pénztárban	55.18 frt
Összesen	3049.— frt

A járadékkötvények és a takarékpénztárban elhelyezett összeg képezik a *segélyalapnak alaptőkéjét*, melyhez még sohasem kellett nyúlunk, sőt még minden évben képesek voltunk azt kisebb-nagyobb összeggel szaporítani. A tankönyvek, melyeknek száma az ötszázat meghaladja, a segélyalapnak fönnbibi vagyonteljesítésében nincsenek fölvéve. Miután ugyanis ezen tankönyvek a több évi használat által el-elkopnak, némelyek pedig tankönyvváltoztatás folytán reánk nézve

értéköket veszítik, ennél fogva tankönyveink állományát *fogyás alá eső vagyonnak* kell tekintenünk. Az alapnak jelenlegi tankönyveit 400 frt értékben lehet fölszámítani.

Az ifjúsági segélyalap nemcsak számos ifjú kiképzését mozdította elő, hanem hozzájárult ahhoz is, hogy iskolánk előbb készíthette el azon díszes zászlóját, a melyet 1886. május 30-án nagy és lélekemelő ünnepélyességgel szenteltünk föl. Addig t. i., míg a zászló összes költségei egybegyűltek, a segélyalap kölcsönzött 366 frtot, a mely egy év múlva lőn visszafizetve, illetőleg ezen összegből 360 frt a *diszterem-alapnak* általadva, mely 1890. január 31-én lett teljesen lefizetve. Az *ifjúsági könyvtárnak* nagyobb mérvű beruházásra levén szüksége, 1891. január 17-én 300 frtnyi kölcsönt vett föl a segélyalaptól, mely összegből ez idő szerint még 50 frt áll fenn.

A segélyalap tehát az intézetünkkel kapcsolatos intézmények fejlesztéséhez is hozzájárult.

Legutóbb, 1894. szeptemberben a kolozsvári tornaversenyen résztvett tanulók vasúti költségeihez járult 53 frt 50 krajczárral, hogy ez által is megkönnyíttessék tanulóinknak a versenyen való részvétel.

Hogy segélyalapunk mennyire felelt meg céljának, azt e számadatok is legjobban mutatják: A lefolyt 25 évben tankönyvekre kiadott a segélyalap 2172 frt 13 krt; segédeszközökre (rajzszerék, füzetek) 74 frt 39 krt; szegény vidéki tanulók élelmezési költségeire 101 frt 70 krt, gyógyszerre 17 frt 20 krt, tandíjak fejében pedig szegénysorsú tanulókért 1140 frt 70 krt, miáltal a megélhetés gondjaival küzködő szülőkön tehetőségeinkhez mértén segíteni és gyermekeiknek neveltetését és kiképzését előmozdítani igyekeztünk. S ha még azt is tekintetbe vesszük, hogy a nyújtott segély által vidékünk igen sok nem magyarajkú tanulója volt képes az iskolát elvégezni és nemzeti kulturánkat elsajátítani, akkor ki-kí belátja, hogy a segélyalap jótevőinek adományai gazdagon gyümölcsöztek, mert közvetve édes hazánk felvirágzását mozdították elő.

B) A Petőfi-Önképzőkör. (1877/8—1894/5.)

Irta **Perényi Adolt.**

I. **Bevezetés.** Az önképzőkörnek általában több az ellensége mint a barátja. Ujabb időben már a nevéől is óvakodnak némelyek, és nehogy régi nevével régi ferdeségei vagy azoknak csak árnyéka is vetődjék rájuk, gyakorló iskolának, irályképzőkörnek nevezték el őket.

Sokat vitatkoztak már felette; sokan nyilatkoztak mellette, még többen ellene. Tény az, hogy az önképzőkör intézményében olyan

veszélyek fenyegetik az ifjúságot, melyek csak nagy körültekintéssel, csak kiváló buzgóság és tapintat mellett kerülhetők el. Természetes dolog tehát, hogy inkább magát az intézményt hajlandók legtöbben eltörölni, semhogy az ifjúságot, sőt magát az iskolát tegyék veszedelmes kísérletezés tárgyává.

Az ellenséges indulatot csak növelte az, hogy a tanférfiak legtöbbje főleg a visszásságait, ferde kinövéseit ismerte ezen köröknek, mert kevésbé czéltudatos működésükben a vezetők a fenyegető veszélyeket nem is látták, nemhogy leküzdeni törekedtek volna.

Így lettek az önképzőkörök versgyárákká; így burjánzott fel bennük a hiúság, elkapatottság, és mivel régebben a felügyelet, a vezetés sem volt mindig a tanár kezében, pártoskodás, fegyelmetlenség tanyáivá lettek.

Ezen erkölcsi hátrányok miatt lett az önképzőkör a gúny tárgya; ezért voltak ellenségei és ezért viseltetnek bizalmatlansággal iránta manapság is, holott az önképzőkörök iránya, működése teljesen megváltozott.

Ujabb időben ez a kérdés is alapos megvitatás tárgyát képezte tanári körökben és a szaklapokban egyaránt; kiváló tanférfiak nyilatkoztak mellette és állapították meg azon feltételeket, melyek az önképzőkör hasznos voltát biztosítják. Meg is szűnt immár az önképzőkör *versfaragó műhely* lenni; a buzgó tanár vezetése mellett minden veszély elhárítatván, az önképzőkör határozottan támaszává lett az iskolai oktatásnak.

És itt örömmel hivatkozom egy kiváló tanférfiúnak, dr. *Fináczy* Ernő igazgatónak, csak nem régiben, a legutóbbi tanügyi enquetten, elmondott beszédére, melyben az aesthetikai, irodalmi és történelmi oktatás eredményesebbé tételéről szólván, az önképzőkörökről is megemlékszik, és örömmel constatáljuk, hogy a köröknek nemcsak jelentőséget tulajdonít, hanem egyenesen kimondja, hogy az önképzőkör olyan tényező, melynek működését *a jövőben a humaniorák tanításába bele kell vonni*. Ez azt jelenti, hogy az önképzőkör helyes vezetés mellett a tanítás eredményét határozottan előmozdítja.

Ezt nem tagadhatja senki, a ki valamely okszerűen vezetett önképzőkörnek működését figyelemmel kísérte; nemcsak nem tagadhatja, hanem a legnagyobb mértékben pártolnia kell ezen intézményt oly vidékeken, hol a magyar nyelv gyakorlati elsajátításán, a hazafias érzelem ápolásán kell a tanárnak kiválólag fáradoznia. Ily helyeken az önképzőkör okszerű vezetés mellett valósággal nélkülözhetetlen tényező; haszna kihat az iskolára, kihat a társadalomra egyaránt.

Hogy milyen irányban kell működnie az önképzőkörnek, mely céljának meg akar felelni, azt hosszas fejtegetés helyett azon néhány pontba foglalhatjuk, melyek *Riedl* Frigyesnek közlönyünkben megjelent cikke végén állanak, annál is inkább, mert a pontok teljesen megegyeznek *Alexander* Bernátnak felfogásával is az 1888/9-iki értesítőben.

Miután a „lenni vagy nem lenni“ kérdését e szavakkal: „Az önképzőkör megalakítása a hajlam, a passió dolga. Ha a tanárnak nincs kedve vagy nincs ideje; ha a felső osztályok anyaga nem alkalmas, inkább ne legyen önképzőkör“ — eldöntötte, a következő pontokban összegezi az önképzőkörrel való nézeteit:

1. Az önképzőkörök célja az iskola működését a tagok öntevékenysége útján kiegészíteni.

2. Az önképzőkörök csak szoros és gondos tanári vezetés mellett felelhetnek meg céljuknak. Tanár nélkül nem lehet ülést tartani.

3. Az önképzőkör vezetője fektessen súlyt az *élszóval való előadásra*, az olvasmányok helyes kiszemelésére.

4. Az elnök *inkább a próza-írásra* irányítsa a kör működését, mint versek írására.

5. Az önképzőkörök főiránya *humanistikus*.

6. A tagok műveit nem szabad kinyomatni.

7. Az önképzőkört közel kell vinnünk az iskolához anélkül, hogy a tagok öntevékenységét megszorítanók.

Egyebekben ajánlotta még a VI. osztály felvételét, a hanyag tanulók kitiltását. Az előbbi nagyon helyes, mert hisz hallgatókként is gyarapodhatnak ismeretekben, az utóbbi rendeletileg is megvan.

A magam részéről e pontokkal teljesen egyetértek és csak mint kiváló fontosságút még egy-kettőt teszek hozzá, azt t. i., 1. hogy a reáliskolai önképzőkörök vezetői az ó-klasszikus irodalom termékeire irányítsák a kör figyelmét; — 2. az V. és VI. osztály tanulói pártoló tagok minőségében felvehetők és a szavalatra nekik engedély adható; — 3. teljesen elegendőnek tartok kéthetenként egy ülést.

Meg vagyok győződve, hogy azon kör, mely ilyen felfogás mellett alakul, és melyet ilyen szempontok vezérelnek, a tanuló ifjúságra és az intézetre egyaránt áldást hoz. Tapasztalatból mondhatom, hogy nyelv-szeretet és nyelvgyakorlat szempontjából a hatás a legörvendetesebb; azért az önképzőkört a középiskolákban és különösen nemzetiségi vidékeken a fenti alapfeltételek mellett mint az iskolai oktatás erős támaszát, mint a hazai nyelv művelésének egyik fontos tényezőjét, a legüdvösebb intézmények egyikének tartom.

II. **A Petőfi-Önképzőkör megalakulása és alapszabályai.** A temesvári főreáliskolai Petőfi-Önképzőkör közben két évi szüneteléssel 1877/8. óta áll fenn, tehát 18 év óta működik.

Az intézet fennállásának 8-ik évében, 1878. május 19-én, tartatot meg az alakuló közgyűlés, miután előzőleg már *Mészáros* Nándor főigazgató a felterjesztett alapszabályokat 219/1878. sz. a. megerősítette.

Már 1876-ban január 26-án folyamodtak az intézet V., VI., VII. osztályú növendékei a tanári karhoz, hogy engedtetnék meg egy *önképzőkör* alakítása, melynek célja az lett volna, hogy az ifjak magukat különösen a magyar és e mellett a német és francia nyelvben tökéletesítsék és a tudományok egyéb ágaiban a fentjelzett nyelveken magukat képezzék.

A tanári gyűlés az ifjak kérését tekintettel arra, hogy egyéb tanulmányaikkal úgy is eléggé el vannak foglalva, nem teljesítette. (1876. január 27.)

A kört *Tordai* György igazgató alatt dr. *Benedek* Albert tanár alapította meg, egyszersmind az alapszabályokat az igazgató kiküldte bizottsággal elkészíttette. Az alapszabályok egy példánya díszesen leírva és üveg alatt keretben a kör rendes üléstermében van kifüggesztve.

A *Petőfi* nevét 1880. nov. 7-én vette fel a kör.

A tanárelnök az igazgatóval egyetértőleg az eredeti alapszabályokat 1892-ben főleg az ifjúság munkakörét illetőleg czélszerűen bővítette. Ezen alakjában közöltetnek e helyt.

A Petőfi-Önképzőkör alapszabályai.

I. FEJEZET.

A kör célja és eszközei.

1. A temesvári m. kir. állami főreáliskolai ifjúság a fennálló iskolai törvények keretén belül „Önképző-kört“ alakít.

2. A kör célja: helyes irányú önképzés általában s főként a magyar nyelvben.

3. A cél elérésére a kör működése következőkben nyilvánul:

a) Bármely irányú szaktudományi vagy szépirodalmi szabad dolgozatok, a politikai, nemzeti és hitfelekezeti kérdések és illetőleg sértő vonatkozások kizárásával.

b) Olvasott jeles munkáknak kivonatolása vagy ismertetése.

c) Előadás alatt csak érintett fontosabb tételek bővebb kifejtése.

- d) Jeles idegen művek magyar nyelvre fordítása. (Műfordítás.)
 e) A dolgozatok megbirálása.
 f) Magyar remekírók műveinek fejtegetése a tanulók, illetőleg a tanárelnök által.
 g) Költemények és színművek alkalmas jeleneteinek szavalása; jeles szónokok beszédének előadása, érdekes szép prózai darabok felolvasása.
 h) Pályázatok. A pályaművek az önképzőkör birtokában maradnak. A bírálat kivonata és a nyertes neve elnöki ellenjegyzéssel a műhöz mellékeltetik. A nem nyertes mű névtelen marad.
 i) Esetleg az ifjúsági könyvtár gyarapítása.
 k) Szabad vitatkozások szépirodalmi és természettudományi tárgyak fölött.

4. Önként értetik, hogy mind a szépirodalmi szabad dolgozatok, mind a tudományos értekezések, valamint a bírálatok és szavalatok az intézet céljából és jellegéből folyólag kizárólag magyar nyelven adatnak elő; továbbá hogy minden oly dolgozat felolvasása vagy szavalása tiltva van, mely a 3. § a) pontjába ütközik, vagy a közérkölcstiséget sérti.

5. A legjobb munkák „dísz“-; a jók „emlék“-könyvbe iratnak s a sikerrel működőket a tanárelnök az iskolai értesítőben méltatja; de a munkálatok kinyomatása vagy az elnök előleges beleegyezése nélküli közzététele bármely hírlapban tilos.

II. FEJEZET.

A kör tagjai, azok kötelességei és jogai.

1. A kör tagjai kétfélek: működők és pártolók. *Működő rendes tag csak az iskola VII. és VIII. osztályába járó jó viseletű és szorgalmas, nyilvános tanuló lehet; pártoló tagok az V. és VI. osztály jó előmenetelű tanulói.*

2. A működő tag kötelességei:

a) *Minden működő tag tartozik rendes kötelességeinek elhanyagolása nélkül tagságának tényleges jeléül legalább egyszer bármely írásbeli művel vagy szavallattal a kör működéséhez hozzájárulni.* A bírálat mint ilyen nem számít.

b) Beiratáskor nevét sajátkezűleg jegyzi be a névkönyvbe s az egyesület pénztárába alaptagsági díjul 20 krt fizet; azután pedig minden hó első hetében tagsági díjul 20 krt. Köteles tagnak maradni az iskolaévv végéig; ezen kötelezettség, valamint az ezzel járó jogok

csak akkor szünnék meg, ha az illető a tanintézetet elhagyja. Különben bárki bármikor kiléphet, de az év hátralevő részére eső összes díjt tartozik előbb kifizetni.

c) A gyűléseken tartozik minden működő tag jelen lenni, különben minden igazolatlan elmaradásért büntetésül 10 krt fizet a pénztárba. Az elmaradás igazolt voltát a tanár-elnök ítéli meg.

3. *A működő tag jogai.* Minden működő tag választó és választható s joga van a kör gyűlésein szólni, indítványozni és szavazni.

4. *A pártoló tag* köteles minden hónap első hetében 10 krt fizetni a kör pénztárába tagdíj fejében; ez alapon joga van ismereteinek kibővítése és tapasztalatok szerzése végett a gyűléseken jelen lenni s a jelentkező rendes tagok után a szavalatokban résztvenni, de nem választó és nem választható; szólási joga csak a szavalatok elbírálásában van.

5. Kik a tagok közül kötelességeiknek eleget nem tesznek, 3 hónapon át a fizetéseket nem teljesítvén, a körből kizáratnak; ha pedig meg nem felelnének iskolai kötelességeiknek, az illető osztálytanár indítványára az igazgató és a tanár-elnök eltilthatják őket a körben való részvételtől. Az így kitiltottak nem kötelesek a tagsági díjt tovább fizetni.

6. Illetlen viselet miatt előleges figyelmeztetés után az elnök az illető tagot a gyűlésből azonnal kitilthatja s ismételt visszaesés miatt a körből is kizárhatja.

7. Szegénysorsú jó tanulóknak a tagdíj a tanár-elnök indítványára elengedhető.

III. FEJEZET.

A kör elnöke.

1. A kör tiszteletbeli elnöke az iskolai igazgató, a kör tényleges elnöke rendszerint a magyarnyelv és irodalom tanára.

2. Az igazgató képviseli a kört, ellenőrzi annak összes működését s a netán változó viszonyokhoz mérten a tanár-elnökkel az alapszabályokon módosíthat, illetőleg bővíthet.

3. A tanár-elnök lehetőleg gondoskodik az egyesület szellemi és anyagi előhaladásáról; örködik a társulat minden működése s főképp az alapszabályok megtartása felett; e szerint az elnök határozza meg a gyűlések napját és idejét — az igazgatóval egyetértőleg; — megnyitja, vezeti és bezárja, eshetőleg felosztatja a gyűléseket; a pénztárt az illető kör-tisztviselővel gyakran és várat-

lanul megvizsgálja; megszünteti a netán előforduló visszaéléseket; a szünetidők alatt őrködik a kör javai felett.

4. A tanár-elnök jelen nem létében gyűlés nem tartathatik, kivéve, ha az elnök magát valamely nyelvész-tanárral helyettesített.

IV. FEJEZET.

1. A tisztviselők u. m. a titkár, főjegyző, aljegyző, pénztárnok és ellenőr, az iskolai év elején a közgyűlésen titkos szavazattal, általános szótöbbséggel választatnak a működő tagok közül. A választási előkészületek, mint maga a választási tény a fegyelmi szabályok keretében történjenek. Választás előtt az elnök 3 tagú szavazatszedő bizottságot nevez ki, mely az elnök folytonos ellenőrzése alatt áll. A szavazat eredményét az elnök hirdeti ki.

2. A titkár:

a) A beadott dolgozatokat átveszi, bejegyzi, folyó számmal ellátja és a legközelebbi gyűlésen felolvassa.

b) A titkár a szerző nevét titokban tartja, kivéve ha a dolgozat a gyűlésen elfogadtatik.

c) A gyűlésen el nem fogadott dolgozatokat szerzőik neveinek folytonos titokban tartása mellett visszaadja.

d) A szerző művét a legközelebbi gyűlés sorrendjének megállapítása előtt még vissza is veheti, különben nem.

e) A titkár az ellenbirálatokat elfogadja s azokat a gyűlésen felolvastatja; azonban ha a birálatban valami sértő volna, azt előre közli a tanár-elnökkel.

f) Az egyesületi irományokat ellenjegyzi, rendben tartja s azokról iktatókönyvet vezet.

g) A kör állapotáról a zárógyűlésen évi jelentést tesz, s e jelentés magában foglalja a többi tisztviselők számadásait is, melyeket már előbb a kör kebeléből kiküldött négytagú bizottság az elnök jelenlétében átvizsgált; de hogy a tagok évközben is értesülhessenek, kétszer röviden is tesz jelentést, I. jan. 1. gyűlésén, II. márcz. közepén.

3. A főjegyző:

a) A gyűlések menetéről rendes és kimerítő jegyzőkönyvet vezet s azt a következő gyűlésen felolvassa; az elfogadott jegyzőkönyvet az elnök, titkár és a működő tagok közül a, b, c-rendben következő egy-egy tag aláírásával hitelesíti.

b) Az egyesület hivatalos levelezéseit az aljegyző segédkezelésével két példányban kiállítja.

c) A díszkönyv szerkesztését vezeti. Esetleg segédkezet nyújt a titkárnak.

d) Év elején utasítást ad a tagoknak a dolgozatok külső alakját és a bírálóknak a hibák czélszerű jelzését illetőleg.

4. Az aljegyző:

a) Ha szükséges, helyettesíti a főjegyzőt.

b) Az „emlékkönyv“ szerkesztését vezeti.

5. A pénztárnok:

a) Rendes számadást vezet az egyesület bevételeiről és kiadásairól; a bevételeket az ellenőri aláírással ellátottan nyugtázza, a kiadásokról pedig nyugtát vesz és azokkal számol.

b) Lelkiismeretesen megőrzi az egyesület pénztárát.

c) A gyűlésen minden hónapban rendes kimutatást ad s a saját hibájából eredt kárt pontosan megtéríti.

6. Az ellenőr:

a) Átnéz s ellenjegyez minden pénztárnoki számadást vagy nyugtát.

b) Következőleg azokért a pénztárnokkal együttesen felelős és felelősséget vállaló személyek közt tartozhat.

c) A pénztár minden évnegyedben az elnöknek előlegesen teendő jelentés után egyszer megvizsgálja, s

d) arról a gyűlésen jelentést tesz.

7. Ugy az ellenőri mint az elnöki pénztár-vizsgálatok a pénztárnok által szerkesztendő jegyzőkönyvbe vezetettnek s az illető vizsgálóktól ellenjegyeztetnek. A pénztáros rövid jelentése a titkár jelentéseihez csatoltatik.

V. FEJEZET.

A gyűlésekről.

1. A kör gyűlései: a közgyűlés, a rendes gyűlések, az ünnepi gyűlések s a zárógyűlés. A gyűlések csakis a tanintézetben s csak is a tanár-elnök jelenlétében tarthatók s azok ideje sem valamely rendes, sem pedig rendkívüli tantárgy óráival össze nem eshetik.

2. Közgyűlés évenként csak egyszer: az iskolaév elején tartatik; erre a minden tanév elején s a közgyűlés előtt beiratkozott működő tagok kétharmad részének az elnök által névsor felolvasással megállapított jelenléte kívántatik, kik általános szótöbbséggel határoznak. E gyűlés teendői: az alapszabályok felolvasása s a tisztviselők választása.

3. Rendes gyűlés tartatik kéthetenként egyszer; szükséges, hogy ezen a működő tagoknak legalább fele jelen legyen. E gyűlés tárgyai:

a) A működő tagok névsorának felolvasása; az elmaradottak igazolása.

b) A jegyzőkönyv felolvasása, erre az észrevételek megtétele, a jegyzőkönyv hitelesítése.

c) Szavalatok s azok bármely működő tag által való bírálása. A szavaló köteles előre két tagot felkérni bírálókul, hogy azok a bírálatra készülvén ne legyen az meddő.

d) Eredeti vagy fordított munkálatok felolvasása.

e) A beadott dolgozatok bírálata. Minden munka ugyanis két önkényt vállalkozó, vagy esetleg az elnök által kijelölt s a munkálat szakszerű tartalmához képest nagyobb jártassággal bíró tagnak adatik át bírálás végett.

A bírálók észrevételeiket a legközelebbi gyűlésen olvassák fel, vagy ha a munkálat terjedelmesebb, a bírálatok elkészítésére a tanár-elnöktől hosszabb időt is nyerhetnek.

A bírálóknak az észrevételek megtételében egymástól függetlenül kell eljárni.

A bírálatok felolvasása után a kör minden működő tagja tehet észrevételt a műre vagy a bírálatra.

A munkálat sorsát, azon esetben, ha a bírálatok egymással teljesen ellenkeznek, a tanár-elnök dönti el.

Esetleg az elnök a szakjába nem tartozó munkálatok elolvasására és lehetőleg írásba tett rövid bírálatára a tanintézet illető szaktanárát kéri föl s az ily felülbírálat alapján szintén az elnök dönt.

f) Magyar remekírók felolvasása és fejtegetése.

g) E gyűlés határoz általános szótöbbséggel az egyesület lényegesebb kiadásai felett; javaslatba hoz pályázatokat s mindenféle intézkedést; elintéz a tagok által az elnök előtt négy szemközt tett mindenféle panaszt; a kötelességüket elmulasztó tagokat vagy tisztviselőket az igazgatóval egyetértőleg kizárja, illetőleg leteszi.

h) Szabad előadások a tanár-elnök kijelölte körből vagy a tanuló választása alapján előleges bejelentéssel.

i) Szabad vitatkozások. A tanár-elnök vagy esetleg egy működő tag a gyűlésen kitűzi a tárgyat úgy, hogy a tagok a másik gyűlésre készülhessenek belőle.

A kör szavazás útján kijelöl egy tagot, ki rövid-referatutumot tart. Ezután következnek betűsorban a jelentkezett tagok, kik, ha vita forog fenn, már előre kijelentik, vajjon pro vagy contra akarnak-e szólni.

4. Ünnepi gyűlés tartatik nagyobb hazánkiai születése, illetve halála napjának évfordulóján. E gyűlésen kiválóan az illető hazával foglalkoznak a tagok; életét ismertetik, jelesebb munkáiból részlet olvastatik föl, egyes művei fejtegettetnek, esetleg beszédet tart róla a kör valamelyik tagja. A szavalók tárgyaikat az ünnepeltnek műveiből veszik. E gyűlést a tanár-elnök rendkívüli időben is összehívhatja.

5. Zárógyűlés tartatik évenként egyszer a tanév végén; valamint az ünnepi gyűlések úgy ez is nyilvános, melyre a tanári testület is különösen meghívatik. E gyűlés tárgyai: a tanár-elnök jelentése a pályázatok eredményéről, a titkár évi jelentése, szavaltok, jutalmazott munkálatok felolvasása, díjak kiosztása.

VI. FEJEZET.

A kör feloszlásáról.

1. A kör feloszlik általános részvétlenség következtében. A feloszlást az igazgatósággal egyetértőleg az elnök mondja ki.

2. A feloszlás esetére az elnök rendkívüli közgyűlést hí össze, melyen az egyesület vagyonát felerészben a temesvári állami főreáliskola ifjúsági könyvtára, felerészben pedig a főreáliskola segélyalapja részére adja át.

Jelen alapszabályokat a 3. f. h. i. pontja kivételével, melyek 1891-ben vétettek bele, 1878. ápr. 10-ikén 219. sz. a. megerősítette

Mészáros Nándor,
főigazgató.

III. **A kör tanár-elnökei.** Dr. Benedek Albert, az önképzőkör megalapítója és első tanár-elnöke, a kört 9 éven át vezette 1878. május havától 1887. jan. 30-ig.

Aldor Imre az 1887. tanév végeig.

Dr. Barabás Abel 1887/8-ban.

Perényi Adolf két évi szünetelés után az igazgatónak és a tanári karnak beleegyezésével az önképzőkört újra megalkotta 1890-ben és vezeteti azóta folyton.

IV. A kör tagjai és ülései. A kör tagjai rendesek: a VII. és VIII. osztály tanulói; és pártolók: az V., VI. osztály tanulói. Az első nyolcz évben reáliskolánk felső osztályai népesebbek; később a reáliskolának nyolcz osztályúvá tételével a létszám egyáltalán apad, s így az önképző-kör tagjainak száma is csökken.

Egybevetve a felsőbb osztályok létszámát a kör tagjaiéval, általában kimondható, hogy 16 évi fennállása alatt a két felső osztály tanulói alig egy-kettő kivételével *mindnyájan tagjai voltak a körnek*. Ez nem volna jelentős, ha a statisztikai adatok ki nem tüntetnék, hogy a tanulók 70—80%-a idegen ajkú; így azonban felette sokat mondó; azt jelenti, hogy az idegen ajkú német, román és szerb tanulók az önképző-kört, tehát a magyarnyelvnek és a magyar haza szeretetének az iskolában állított oltárát, szívesen látogatják.

A pártoló tagok szintén teljes számmal látogatták a kört az első nyolcz év alatt; már 1885-ben pártoló tagokról nincsen említés, nincs egészen 1890/1-ig bezárólag; csak 1891-ben vétetik fel ismét előbb a VI., 1893-ban az V. osztály is, és így helyreáll az alapszabályoknak a tagságra vonatkozó pontja. Csak hasznára válik a többnyire idegen ajkú ifjúságnak a kör látogatása, annál is inkább, mivel a kibővített alapszabályok nekik is juttattak a szereplésre egy kis tért, megengedtetvén a költemények és szónoki művek szavalása, sőt a szavalatok elbírálásában való részvétel is. (L. II. fej. 4.)

A kör gyűléseit dr. Benedek Albert vezetősége alatt *hetenkint* tartotta. Az évi gyűlések átlaga 29-re tehető; 1886/7-től fogva az átlag 18, mert a gyűlések csak *kéthetenkint* tartattak. Tekintettel az ifjúság iskolai elfoglaltságára, még inkább pedig a felső osztályok csekély népességére, minélfogva a productio is kisebb, az üléseknek ez a rendje a jövőben is a legalkalmasabb lesz.

Az önképzőkörnek 16 évi fennállása alatt volt 452 *rendes*, 383 *pártoló* tagja; 373 *ülés* tartatott.

V. A kör dolgozatai. Legfontosabb, egyszersmind legérdekesebb része a kör történetének a munkásság arányának mennyiség és minőség tekintetében való feltüntetése.

A rendelkezésre álló értesítői adatokon kívül teljes épségben és jobbára a legnagyobb rendben vannak megőrizve a jegyzőkönyvek és iktatók; a munkák pedig pompás nagy kötetekben: két díszkönyvben, egy emlékkönyvben és nagyszámú díszesen kötött kisebb kötetekben mind e mai napig a kör birtokában vannak. Ezek alapján az alábbi táblázatos kimutatásban érdekes képét nyerjük a kör működésének.

K i m u t a t á s

a temesvári m. kir. főreáliskola Petőfi-Önképzőkörének működéséről 1877/8—1895/6-ig.

Gyűlés tartatott	Tanár-elnök	Tanév	Tagok			Gyűlések	Dolgozatok			Elfogadott munkák				Bírálat	Szavalat	Szabad elbádas	Titkárok	Az ünnepély jellege	Észrevételek		
			Működők	Pártolók	Összesen		Próza	Vers	Összesen	Diszkönyv		Emlékkönyv									
										Próza	Vers	Próza	Vers								
H e t e n k é n t	Dr. Benedek Albert	77-8	43	24	67	5	5	5	10	5	2	1	1	1	—	6	—	Denifée S. VII.	—	—	
		78-9	34	41	75	33	18	9	27	21	10	1	5	5	54	60	—	u. a. VIII.	Zárógyűlés	Zártkörű	
		79-80	40	46	86	32	20	37	57	39	4	15	5	15	104	56	—	Szabó László	"	"	
		80-1	38	49	87	28	26	52	78	54	7	30	6	11	177	52	—	Fröhlich Teofil.	"	Nyilvános	
		81-2	40	36	76	28	16	59	75	43	5	22	5	11	143	46	—	Zolnay Béla	"	"	
		82-3	36	34	70	29	21	91	112	82	5	34	5	38	224	40	—	Denifée Ferencz	"	"	
		83-4	26	29	55	28	23	101	124	102	8	64	6	24	251	51	—	Pataky József	"	"	
		84-5	25	26	51	26	19	106	125	103	7	66	5	25	256	47	—	Thanhofer Antal	"	"	
85-6	22	—	22	33	22	260	282	155	8	79	9	59	574	40	—	Ratkovszky Ödön	"	"			
K é t h e t e n k é n t	Áldor Imre	86-7	20	—	20	22	19	250	269	186	5	80	8	93	524	53	—	Grotto János	Zárógyűlés	Az országban a legmag. munkaszám, lásd Dengi tanulm. 141.	
		Dr. Barabás Abel	87-8	19	—	19	18	23	155	178	42	2	21	3	16	373	47	—	Boskovity Gyula	Zárógyűlés	Csak márcz. 4-ikéig volt számítható
	Szünet	88-9	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Pályadíjak kioszt.	Nyilvános
		89-90	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Pályadíjak kioszt.
	P e r é n y i A d o l f	90-1	18	—	18	20	22	15	37	27	7	2	9	9	60	70	—	Fasching Mátyás	Vörösnarty, márczius 15. évszáró	Diszgyűlések	
		91-2	22	11	33	20	22	31	53	36	7	8	7	14	108	73	—	Munkácsy Dezső	Széchenyi, Arany, márcz. 15., záró	"	
92-3		22	12	34	18	19	40	59	30	8	6	4	12	108	50	—	Szilágyi Géza	Katona, márcz. 15., záró	"		
93-4		25	37	62	18	29	18	47	20	7	3	4	6	90	36	16	Kornis Károly	Jókai, márcz. 15., záró és évszáró	"		
94-5	22	38	60	15	28	19	47	27	8	3	13	3	64	36	16	Osztoics György	Márcz. 15., záró	"			
95-6	34	43	77	11	21	20	40	20	9	1	5	5	64	35	15	Deutsch Arthur	Az int. 25 éves jubileuma márcz. 15.	Csak márcz. 15-ikéig volt számítható			
Összesen			486	426	912	384	353	1268	1620	992	109	436	100	347	3174	798	47				

A kör első éve egy hónapon át tartott, miután az alakuló 1878. május 19-én volt; a munkák száma 10; már a második évben 27 és a következőkben szinte folytonos emelkedéssel 1885/86-ig 282-re rúg a dolgozatok száma.

Különös és szinte meglepő, hogy a munkálatoknak ezen emelkedése a tagok létszámával fordított arányban áll; *a kör tagjainak száma 1877/8-tól 1885/6-ig 43-ról 22-re apad, a munkálatok száma 27-ről 282-re emelkedik*; és még különösebb az, hogy e rohamos emelkedés *mind a verses művek javára esik*. Míg a próza a 20-as számon alig megy túl (egyszer van 26), a *versek száma 9-ről 260-ra emelkedik*; *a vers túltengése tehát elnyomja a prózát*.

E viszonyok és arányok nem mutatnak változást 1886-tól 1888-ig sem; 1888-tól 1890-ig az önképzőkör szünetel, helyébe a pályázatok léptek.

A megszüntető határozat a tanári testületnek 1888. szept. 3-iki üléséből ered. Indító okul a jegyzőkönyv az 1883. évi XXX. t. cz. 16. §-ára, az iskolában rendszeresített két rendkívüli tárgyra, a két felső osztály népességének csekély voltára, és így azon ifjak csekély számára utal, kik rendes tanulmányaik sikerének kockáztatása nélkül működhethének az önképzőkörben.

Az ifjúság túlterhelésétől tényleg óvakodni kell. Ha az önképzőkör vezetője az ifjúság képességeit mérlegelni, a körben való működést figyelemmel kísérvén mérsékelni tudja, akkor az önképzőkör a tanulmányoknak nem lesz hátrányára. Hogy ez csakugyan így van, annak legcsattanósabb bizonyítéka, hogy a legtöbb önképzőkörben azok a legszorgalmasabb munkások, a kik az iskolában jó és jeles előmenetelűek; viszont a kik az iskolában nem dolgoznak, a körben is csak lézengők.

A két évi szünetelés után a kör 1890/1-ben ilyen irányeszméssel új életet kezd és működésében is új, egészségesebb élet kap lábra. Míg az előző években *a vers* óriási arányokban növekedik a próza mellett; az utóbbi években próza és vers arányában az egyensúly helyreáll, sőt az utolsó két évben a prózai munkák emelkednek túlsúlyra; az önképzőkör tehát *a prózai stíl gyakorló iskolájává válik*.

Nem kevésbé érdemel figyelmet az is, hogy a munkák száma tetemesen apadt; a legmagasabb szám 59 munka a régi 282-vel szemben, a mi bizonynyal nem azt jelenti, hogy kevésbé szorgalmasak a kör tagjai, hanem részben azt, hogy az ülések kéthetenként tartatnak, más részben azt, hogy *versek helyett tartalmasabb, hasznosabb prózai munkákkal tesznek kísérletet*. Legjobban látható ez az elfogadott munkák kimutatásában, a hol a 282 összes munka közül — példaképpen — 165 fogadtatik el és 8 próza esik a díszkönyvre; ugyanazt érték el 59 munkával, melyből 30 fogadtatott el és szintén nyolcz esett a díszkönyvre. Egyáltalán, ha a díszkönyv és emlékkönyv elfogadott prózai munkáin végig-

tekintünk, azt látjuk, hogy az újabb időbeli munkásság eredménye számra nézve a régit nemcsak eléri, hanem meg is haladja; az pedig, hogy a verselés mezején mértéket tart a kör, csak előnyére válik; egészséges szellemre mutat.

Az elfogadott művek legnagyobb része a dísz- és emlékkönyvben rendelkezésünkre áll. Szép emlékei ezek az iskolának, kedvesek a megtett férfiúnak, a ki, ha egyszer-másszor betekint régi iskolájába, édes emlékeit mosolyogva újíthatja bennük, a mi, az „Iskolatársak egyesülete“ megalakulván, ezentúl évről évre meg is történik.

E kötetekben lapozgatván, sok figyelemre méltót talál az érdeklődő, a ki az ifjúság érzelmeit és vágyait, vergődéseit, szárnypróbálgatásait a nevelő szemeivel nézi.

A két régebbi nagy díszkönyv prózai és verses munkákat tartalmaz. A verses dolgozatok némelyike kitűnő rythmus mellett tartalmilag is kiválik. A hazaszeretetnek áldoznak gyakorta ódában és emelkedett hangon; megéneklék nagyjainkat lyrában és epikában; legtöbbit zongicsélnék szerelemről. Van itt sikerült népdal, epigramm is egy-kettő, ballada, leíró költemény; novella, még vígjáték is.

Az újabb idő díszkönyveiben több a próza, kevesebb a vers; ezek közül is több az alkalmi, kevesebb a szerelmes vers; több a műfordítás, kevesebb az eredeti.

Még a *szavalatokról* kell megemlékeznünk, melyeket a táblázat szintén feltüntet. E tekintetben is örvendetes haladás mutatkozik. A tanulók a körben megtalálják az alkalmat arra, hogy nyilvános fellépésben, hatásos előadásban gyakorolják magukat. A két utolsó évben a szavalatok aránya nagyobb hanyatlásra vall. Ez azonban magyarázatát abban találja, hogy a Petőfi-önképzőkörben az 1893/4. tanévben a szavalatok mellé *szabadelőadások* is felvételtek a kör munkarendjébe, főleg oly czélből, hogy a tanulók előadóképessége fejlesztessék. Az eredmény örvendetesnek mondható, a mennyiben a két utolsó évben 16—16 szabadelőadás tartatott.

E szabadelőadások írásban is beadtnak és az előadás nyomán a kör itélete szerint külön kötetbe jutnak, míg az előadást magát a kör *lelkesedéssel* vagy *egyszerűen* elfogadottnak itéli.

A szabadelőadások tárgyát a tanuló maga is megválaszthatja, a vezető tanár azonban egy-egy csoport tárgyat ad írásban a körnek, hogy a választást megkönnyítse. 1894/5-ben a magyar szónoklat jeleseit méltatta a kör szabadelőadásokban majdnem teljes számmal. Évről-évre *szavalat- és szabadelőadás-pályázat* is van, melyek tárgyát az irodalom, történelem és a természettudományok szolgáltatják.

A tapasztalat azt mutatja, hogy a munkakörnek illetően való tágítása kedvezőleg hat, a mennyiben a tanulók munkásságát komolyabb

tárgyra tereli, a silány verselgetéseket korlátozza és — a mi legfőbb — a tanulóknak nyilvános fellépését megkönnyíti, előadóképességüket örvendetesen fejleszti.

VI. **A kör ünnepei.** Az iskolai ünnepek értékéről nem szükséges szólanunk. Mindenki elismeri, hogy a szép ünnepek kellő mértékben a legüdvösebb hatással vannak az ifjúságra.

Ha végigtekintünk iskolánk 25-éves történetén, fennállásának első 8 esztendejében, tehát mindaddig, míg az önképzőkör meg nem alakult, iskolai ünnepről alig találunk említést. Ténynek vehető ugyan, hogy az évfűzés rendesen bizonyos ünnepséggel ment végbe, bár erről sincs mindenütt említés; de ezen ünnepekben az ifjúságnak egyáltalán nem volt tevőleges része.

Az önképzőkör megalakultáig 1878-ig csak egyetlen ünnepről van szó értesítőinkben; ez ünnepet „néhai Deák Ferencz emlékére“ rendezték 1876. márczius 10-én. Említés tételik emlékbeszédéről (Bergmann Ágost tanár tartotta), énekről, sőt nagy közönség jelenlétéről is. Díszterem hiányában a városház gyűléstermében tartatott az ünnep.

Iskolai ünnep, melyen az ifjúság szavalataival, énekkel szerepelne, az önképzőköri záró-ünnepeken kívül más 1888-ig egyáltalán nem tartatott, hacsak a zászlószentelő ünnepet ide nem soroljuk 1886. május 30-án.

Az önképzőköri záró-ünnep tehát az intézetnek egyedüli iskolai ünnepe 1880-tól 1888-ig. Ezen ünnepeken az ifjúság titkári jelentéssel, énekkel és szavallatokkal, zenével szerepel; ilyenkor osztattak ki a pályadíjak az igazgató buzditó beszéde kíséretében. A közönség ez ünnepeket szívesen látogatta.

Nagyobb tért foglalnak az ünnepek 1888-tól kezdve. Ez évben *ünnepli az intézet először a szabadság ünnept, márczius 15-ikét.* Az első ünnepi beszédet dr. Barabás Ábel tanár tartja. Ugyanezen évben tartatik még az ifjúság részvétele mellett a kör záró ünnepe és a koronázás ünnepe. Ime *három* szép ünnep egy évben! 1888/9-ben *kettő*, 1889/90-ben ismét *négy* az ifjúság szerepeltetésével, és pedig: 1. márczius 15-ike, — 2. a kör záró ünnepe, — 3. a koronázás ünnepe, — 4. évfűzés ünnep.

Az önképzőkör újból megalakítatván, az ünnepek rendezésére nézve is változás állott be. A rendes és záró-gyűléseken kívül *díszgyűlések* tartása határozatott.

Díszgyűléseinken egy-egy nagy férfiú emlékét ünnepelte a kör. A kör tagjai a nagy költőt vagy szónokot dicsőítették, működését értekezésekben méltatták, műveiből szavalltak, jelesebb műveit aesthetikai dolgozatokban ismertetni igyekeztek.

Ilyenkor a díszterem emelvényén az ünnepeltnak babékoszorúval ékesített arczképe állítatott fel; a koszorú szalagján: „Hazádnak rendületlenül, Légy híve oh magyar!“ felirat olvasható.

A közönség mindenkor nagy számmal jelent meg e díszgyűléseken; a díszterem rendesen kicsiny volt a jelentkező közönség befogadására.

A díszgyűléseken ezideig Vörösmartyt, Petőfit, Széchenyit, Aranyt, Katonát, Jókait ünnepelte az ifjúság.

Márczius 15-ike Petőfi-ünnepelésével hozatott kapcsolatba; a szabadság ünnepén a szabadság legnagyobb költőjét ünnepelte a Petőfi-önképzőkör. A záró díszgyűlések a hagyományos alakban továbbra is fennmaradtak.

Végeredményképpen az önképzőkör ünnepeinek története azon tanulsággal szolgál, hogy

1. az önképzőkör, egyéb fentebb érintett hasznán kívül, az iskolának azáltal is előnyére válik, hogy az ifjúságnak a szavalásra, szabad-előadásra, általában a nyilvános fellépésre alkalmat nyújt; ezáltal ünnepek tartását lehetővé teszi, megkönnyíti;

2. az iskola és társadalom közötti kapcsolatot erősíti; az iskola iránti érdeklődést felkelti és ébren tartja;

3. alkalmat nyújt egyeseknek és társulatoknak arra, hogy az intézet iránti vonzódásuk, becsülésük tetteleg kifejezésre jusson; (L. Pályadíjak.)

4. az iskolának van ezáltal egy lelkes kis gyűlekezete, melyben a jutalmak ünnepies módon, lélekemelő hatással oszthatók ki; és végül

5. az önképzőköri ünnepeken a hazának és a hazai nyelvnek szeretete, a nagy hazafiak iránti kegyelet jut szép és nemes alakban kifejezésre.

Ünnepeink rendezésénél különösen kiemelendőnek tartjuk, hogy előzetes, rendszeres próbák alapján az idő kimérésére nagy gondot fordítunk, úgy hogy *öt negyedórán* túl soha sem vesszük igénybe a közönség figyelmét.

Nem tartjuk szükségesnek a tárgysorozatok teljes közlését, elhagyjuk belőle az énekeket és főleg csak arra szorítkozunk, a mi az ünnepet jellemzi. Irodalmunkban még nem igen utaltak szavalókönyveken kívül íróinknak és költőinknek olyan darabjaira, melyeknek előadása tanulságos és hatásos egyaránt. Azt hisszük, hogy e tárgysorozatok egyik-másik pontja megérdemli az ifjúság barátjainak figyelmét, méltó lesz arra, hogy önképzőköreinkben általánossá váljék.

1890. április 30-án. Pályadíjak kiosztásának ünnepe.

1. A jeligés levelek felbontása és a pályadíjak kiosztása.
2. *Ábrányi* Emil: A monolog ellen. — Szavalja *Kremer* J., VIII. o. t.
3. *Gyulai* Pál: Pókainé. — Szavalja *Szecsődy* István, VIII. o. t.
4. *Vida* József: Az anya. — Szavalja *Kohn* Richárd, VII. o. t.
5. *Kakujay* Károly: Egy kis correctió. — Szavalja *Kakujay* Imre VIII. oszt. tanuló.

1890. december 7-én. **Vörösmarty-ünnep.**

1. Vörösmartyhoz. *Szász Károlytól*. — Szavalja *Trébits Gyula*.
2. Emlékbeszéd Vörösmarty Mihály felett. — Tartja *Fasching Mátyás*.
3. Petike. — Szavalja *Pépa János*.
4. Zalán futásának bevezetése. — Szavalja *Cerbul János*.
5. Szép Ilonka című költemény fejtegetése. — Tartja *Trébits Gy.*
6. Szép Ilonka. — Szavalja *Kohn Richárd*.
7. Brutus beszéde. — Szavalja *Heiduschka Alfréd*.
8. Szózat. — Szavalja *Taussig Ármin*.

1891. márczius 15-én. **Petőfi-ünnep.**

1. Ünnepi beszéd. — Tartja *Perényi Adolf*, tanár.
2. Petőfihez. *Endrődy Sándortól*. — Tartja *Trébits Gyula*.
3. Emlékbeszéd Petőfi Sándor felett. Tanuló beszéde. — Tartja *Fasching Mátyás*.
4. Nemzeti dal. — Szavalja *Heiduschka Alfréd*.
5. Szülőföldemen. — Szavalja *Kohn Richárd*.
6. Falu végén kurta kocsma. — Szavalja *Silágyi Géza*.
7. Arany Jánoshoz. — Szavalja *Taussig Ármin*.
8. „Arany Jánoshoz“ című költemény fejtegetése. — Tartja *Trébits Gyula*.
9. Részlet János vitézből. — Szavalja *Habekost Alajos*.
10. Egy gondolat bánt engemet. — Szavalja *Cerbul János*.

1891. április 26-án. **Önképzőköri záró-ünnep.**

1. Megnyitó beszéd és titkári jelentés. — Tartja *Fasching Mátyás*.
2. Éji párhaj. *Temérdektől*. — Szavalja *Trébits Gyula*.
3. Igazgatói beszéd. — A pályadíjak kiosztása.
4. Udvarias ember. *Pradels-Sziklai*. — Szavalja *Pépa János*.
5. Az utolsó szó. *Temérdektől*. — Szavalja *Heiduschka Alfréd*.

1891. június 25-én. **Évzáró ünnep.**

1. *Petrovich* Ferencz, kir. tanácsos, cz. prépost-kanonok, volt tank. kir. főigazgató, képeinek felavatása. — Dr. *Berkeszi István* beszéde.
2. Ünnepi óda. Irta *Perényi Adolf* tanár. — Szavalja *Taussig Ármin*.
3. A paraszt és a szolgabíró. Irta *Greguss*. — Szavalja *Weisz Ármin*.
4. Lesbia verébének halálára (latinul) *Catullus*. — Szavalja *Alföldy Dezső*.
5. Szeget szeggel. Irta *Petőfi*. — Szavalja *Doroghi Ervin*.
6. Éji látogatás. Irta *Gyulai*. — Szavalja *Láng Kornél*.

7. Los! von Karl *Beck*. — Szavalja *Szilágyi Géza*.
8. A haza. Irta *Pósa Lajos*. — Szavalja *Schell János*.
9. Az igazgató évváró beszéde. — A jutalmak kiosztása.
10. Búcsú az intézettől. Tanuló beszéde. — Tartja *Kohn Richárd*.
11. Monologue de Rodrigue. (Le Cid. I. 9.) — Szavalja *Leipnik Manó*.
12. A fülemile. Irta *Arany János*. — Szavalja *Strasser Erich*.

1891. szeptember 21-én. **Széchenyi-ünnep.**

1. Dr. *Berkeszi István* tanár ünnepi beszéde.
2. Arany János: Széchenyi emlékezete. — Szavalja *Szilágyi Géza*.
3. Gróf Széchenyi István „Hitel“-ének bevezetése és végszava. — Szavalja *Vászy Vazul*.
4. Részlet gróf Széchenyi István 1842. évi akadémiai beszédéből. Szavalja *Leipnik Manó*.
5. Gróf Széchenyi Istvánt jellemző részlet báró Kemény Zsigmond tanulmányából. — Szavalja *Alföldy Dezső*.
6. Gróf Széchenyi István dicsőítése. Tanuló beszéde. — Irta *Munkácsy Dezső*.

1892. február 28-án. **Arany-ünnep.**

1. Emlékbeszéd Arany János felett: Tanuló beszéde. — Tartja *Munkácsy Dezső*.
2. Arany János emlékezete. Óda. Irta és szavalja *Szilágyi Géza*.
3. Részlet „Toldi“-ból. — Szavalja *Leipnik Manó*.
4. Arany János: V. László. — Szavalja *Alföldy Dezső*.
5. Arany János elbeszélő művészete. — Előadja *Baja József*.
6. Arany János: A bajusz. — Szavalja *Pollák Béla*.
7. Arany János dicsőítése. Tanuló beszéde. — Tartja *Taussig Ármin*.

1892. márczius 15-én.

1. Ünnepi beszéd. — Tartja dr. *Barabás Ábel*.
2. Nemzeti dal. — Szavalja *Baja József*.
3. A ledólt szobor. — Szavalja *Pollák Béla*.
4. Szózat. — Szavalja *Taussig Ármin*.
5. Dicsőítő beszéd. Tanuló beszéde. — Tartja *Horváth Kálmán*.
6. A szabadság fája. Költemény. — Irta és szavalja *Szilágyi Géza*.

1892. május 1-én. **Önképzőköri záró-ünnep.**

1. Megnyitó beszéd. — Tartja *Vászy Vazul*.
2. Titkári jelentés. — Tartja *Munkácsy Dezső*.
3. Kiss József: Gedővár asszonya. — Szavalja *Taussig Ármin*.
4. Lévy József: Szüretünk. — Szavalja *Leipnik Manó*.

5. Szüretünk. Paródia. — Szavalja *Pollák Béla*.
6. Vörösmarty: A vén cigány. — Szavalja *Alföldy Dezső*.
7. Igazgatói beszéd. — Pályadíjak kiosztása.

1892. november 18-án. **Katona-ünnep.**

1. Emlékbeszéd Katona József felett. Tanuló beszéde. — Tartja *Kohn Oszkár*.
2. Részlet Katona „Bánk Bán“-jából. (II. felv. 2. jel.)
Szereplők: 3 tanuló: Bánk Bán: *Leipnik Manó*.
Petur Bán: *Ross Gusztáv*.
Miklós Bán: *Ormándy János*.
3. Katona emlékezete. Óda. — Irta és szavalja *Szilágyi Géza*.

1893. márczius 15-én.

1. Buzdító beszéd. — Irta és elmondja *Pollák Béla*.
2. Petőfi: Nemzeti dal. — Szavalja *Alföldy Dezső*.
3. Tóth Kálmán: Kik voltak a honvédek? — Szavalja *Schwarz J.*
4. Gyulai Pál: Szabad sajtó. — Szavalja *Leipnik Manó*.
5. Márczius idusa. Óda. — Irta és szavalja *Szilágyi Géza*.
6. Ünnepi beszéd. — Tartja *Perényi Adolf*, tanár.

1893. április 30-án. **Onképzőköri záró-gyűlés.**

1. Megnyitó beszéd és titkári jelentés.
2. Fóti dal. Vörösmarty. — Szavalja *Pollák Béla*.
3. Igazgatói beszéd. — Pályadíjak kiosztása.
4. A bűvészinás. — Fordította és szavalja *Horváth Kálmán*.
5. Szép Ilonka. — Melodráma.
6. Hegyen. Pályanyertes költemény. — Irta és szavalja *Szilágyi G.*
7. A beteg és az orvosok. Greguss. — Szavalja *Stolp Ödön*.
8. Madách: az ember tragediájából a XII. szín előadása.

1893. június 25-én. **Évzáró ünnep.**

1. Petőfi: Anyám tyúkjá. — Szavalja *Baja Mihály I. o. t.*
2. Laocoon. Ex Virgílii libro II. — Szavalja *Kohn Oszkár VII. o. t.*
3. Sophokles: Antigone, — Kreon és Haemon jelenete.
Bevezetést tart: *Osztoics György, VI. o. t.*
Kreon: *Ormándy János, VI. o. t.*
Haemon: *Stein József, VI. o. t.*
4. Berzsenyi: Fohászkodás. — Szavalja *Jankovich Miklós IV. o. t.*
5. Louis Fournier: Le printemps. — Szavalja *Taussig Ármin, IV. o. t.*

6. Arany János: A bajusz. — Szavalja *Doroghi* Ervin, III. o. t.
7. Dr. Laky M. igazgató évváró beszéde. — Jutalmak kiosztása.
8. Arany: Nyalka huszár. — Szavalja *Eördögh* Virgil, II. o. t.
9. Castelli: Der Stotterer. — Szavalja *Stolp* Ödön, VII. o. t.
10. Elemek harca: Vegytani előadás.
     A tűz: *Gaitia* Trifun, V. o. t.
     A levegő: *Deutsch* Arthur, V. o. t.
     A szénsav: *Strasser* Erich, V. o. t.
11. Búcsu. Költemény. — Irta és szavalja *Szilágyi* Géza.

1893. november 12-én. **Jókai-ünnep.**

1. Ünnepi beszéd. — Tartja *Kohn* Oszkár VIII. o. t.
2. A mi fejedelmünk. Irta *Mikszáth*. — Előadja *Schwarcz* József, VIII. o. t.
3. A munkácsi rab. Novellarészlet. — Előadja *Steiner* Bernát, VIII. o. t.
4. Szónokok gyertyája. Irta Jókai. — Szavalja *Stolp* Ödön, VIII. o. t.
5. Óda. Irta Perényi Adolf, tanár. — Szavalja *Osztoics* György, VII. o. t.

* * *

Jókai Mór arcképét *Schmitt* György VIII. o. t. rajzolta.

1894. márczius 15-én. **Petőfi-ünnep.**

1. Ünnepi beszéd. — Tartja dr. *Berkeszi* István, tanár.
2. A szabadság fája. — Irta és szavalja *Szilágyi* Géza.
3. Szász Károly: Petőfihez. — Szavalja *Schwarcz* J.
4. Jókai: Mi a forradalom. — Szavalja *Osztoics* György.
5. Petőfi: Ha férfi vagy légy férfi. — Szavalja *Stolp* Ödön.
6. Arany: Letésem a lantot. — Szavalja *Steiner* M.
7. Petőfi mint a szabadság hőse. — Irta és előadja *Kornis* Károly.

1894. április 22-én. **Önképzőköri záró-ünnep.**

1. Megnyitó beszéd és titkári jelentés. — Tartja *Kornis* Károly, VIII. o. t.
2. Poe Edgar: A holló. — Szavalja *Steiner* Bernát, VIII. o. t.
3. Emlékbeszéd Jósika felett. — Tartja *Hagyits* István, VIII. o. t.
4. Krülov-Radó: A libák. — Szavalja *Osztoics* György, VII. o. t.
5. Jelenet Vörösmarty Marót bánjából. V. 2.
     Bod . . . . . *Stein* József, VII. o. t.
     Marót . . . . . *Schramm* Ede, VII. o. t.
     Juszuf . . . . . *Jankovich* Miklós, V. o. t.

6. Igazgatói beszéd. — Pályadíjak kiosztása.
7. Hood-Radó: Ünnepi óda fiamhoz. — Szavalja *Stolp* Ödön, VIII. o. t.

1894. június 24-én. **Évzáró-ünnep.**

1.

A FOGLYOK.

Vígjáték. Irta: Plautus, fordította Csiky.

Személyek:

Hegio, római polgár	<i>Gaupp</i> Ferencz, VI. o. t.	
Philopolemus, fia	<i>Gaitia</i> Trifun, VI. o. t.	
Ergasilus, elődi	<i>Schramm</i> Ede, VII. o. t.	
Stalagmus, szökevény	<i>Tauszig</i> Ármin, V. o. t.	
A foglyok felügyelője	<i>Büchler</i> Izsó, V. o. t.	
Philocrates	} foglyok	
Tyndarus		<i>Krivácsy</i> Ödön, V. o. t.
Aristophontes		<i>Jankovich</i> Miklós, V. o. t.
		<i>Sipos</i> Béla, V. o. t.

Történik egy aetoli városban, Hegio háza előtt. A prologust és epilogust *Gaitia* Trifun mondja el.

2. Boszorkányságok. Chemiai és phisikai mutatványok. — Tartja *Weisz* Mór, V. o. t.
3. Dr. Laky M. igazgató évzáró beszéde. — Jutalmak kiosztása.

1895. márczius 15-én.

1. Ünnepi beszéd. — Tartja *Pérenyi* Adolf, tanár.
2. Jakab Ödön: Márczius 15. — Szavalja *Themák* Ede.
3. Gyulai: Szabad sajtó. — Szavalja *Fasching* Antal.
4. Petőfi: A mióta én megházasodtam. — Szavalja *Mikájlovits* Kálmán.
5. Petőfi költészete. — Irta és előadja *Osztoics* György.
6. Petőfi: Egy gondolat bánt engemet. — Szavalja *Doroghi* Ervin.
7. Tóth Kálmán: Előre. — Szavalja *Csete* Mihály.
8. Petőfi: A hazáról. — Szavalja *Deutsch* Arthur.
9. A hazaszeretet oltáránál. Jelenet. — Irta *Pérenyi* Adolf, tanár.

1895. április 30-án. **Önképzőköri záró-ünnep.**

1. Megnyitó beszéd és titkári jelentés. — Tartja *Osztoics* György.
2. Endrődy: A keltő óra. — Szavalja *Fasching* Antal.
3. Bánk Bán. 4. 5. jelenet: *Stein* József és *Petz* K.
4. Igazgatói beszéd. — Pályadíjak kiosztása.
5. Gyulai: Pókainé. — Szavalja *Deutsch* Arthur.
6. Kisfaludy: Kérők II., 5. *Gaupp* Ferencz és *Themák* Ede.

VII. **Pályadíjak.** Hogy az önképzőkör csakugyan erősíti a kapcsolatot az iskola és társadalom között, azt nemcsak az ünnepeknek nagy látogatottsága mutatja, hanem különösen kitűnik abból, hogy egyesületek és egyesek szívesen járulnak a kör nemes céljának előmozdításához.

Különösen és a legnagyobb hálával emeljük itt ki a *Magyarnyelv-terjesztő-egyesületet*, mely 1883. óta mind e mai napig nagyobb összeggel, évenként 20 frttal, járul a kör pályatételeinek jutalmazásához. Adományainak összege az 1884/5. tanév végeig 260 frt.

Ezenkívül a kör pénztárából és magánosok részéről könyvekben és pénzben a kör díjazására fordítottatott 75 díszmű és 381 frt; fenti összeggel együtt 75 díszmű és 641 frt fordítottatott az ifjúság szorgalmának jutalmazására.

Ide kell számítanunk néhai buziási *Eisenstädter* Ignác alapítványát is, melynek 25 frt kamatja évenként az önképzőkör ülésén adatik ki a magyar nyelvben kiváló eredménnyel haladó felső osztálybeli tanulóknak. 15 év óta osztatik ki e jutalom, összege tehát 375 frt és így a fentivel együtt 1016 frtot tesz ki az önképzőkörben kiosztott díjak összege.

A pályadíjakat rendszeren az önképzőköri záró-díszgyűlésen nyújtja át az igazgató a nyerteseknek, előző buzdító beszéddel emelvén az ünnep jelentőségét.

Önképzőkörünk történetében fontos a tanári karnak 1890-ben hozott azon üdvös határozata, hogy ezentúl a pályadíjak a tanulóknak ne pénzben, hanem csupán *maradandó becsü díszművekben* adassanak ki. E határozat értelmében 1890. óta a jutalmazott tanuló lehetőleg saját kívánsága szerint szorgalmának elismerésül egy díszes művet kap, melyen a jutalmazás alkalmá és módja röviden jeleztetik. Az igazgató és a tanár-elnök aláírása valamint az intézet pecsétje hitelesíti a jutalmat.

A jutalmazások ilyen módja némi fáradsággal jár ugyan, de annál örvedetesebb azon tapasztalat, hogy a tanuló ifjúság a legnagyobb örömmel fogadja a szép műveket, melyekre az „emlék“ ráiratását maga is szorgalmazza.

Megható eset a jutalmazások történetében, melylyel e fejezetet zárjuk.

1879. febr. 10-én elhunyt az önképzőkör jegyzője, *Quapill* József, VIII. o. t.; társai fájdalomtól lesujtottan kísérik őt örök nyugvó-helyére és díszes koszorút helyeznek sírjára.

A záró díszgyűlésen történt, hogy a legjobb munkák jutalmazására kerülvén a sor, a pályanyertesek közé jutott az elhunyt *Quapill* József is. Meghatottan hallgatta a közönség a jelentést. Művét mai nap is őrzi a díszkönyv; „*Halottak napján*“ a címe. Kegyeletes érzülettel, fájdalomtól meghatottan vitték ki hozzá szomorú társai a pályadíjat szép koszorú alakjában . . . . . a temetőbe.

VIII. **Pályatételek.** Az önképzőkör a rendelkezésére álló díjakra fennállása óta évről évre pályázatokat hirdet. A nyertes pályamunkák leg-többje a díszkönyvekben és később külön füzetekben az önképzőkör birtokában maradt.

Azt hisszük, nem lesz érdektelen e pályatételek közlése, azért minden megjegyzés nélkül ide iktatjuk 17 évnek pályakérdéseit, megjegyezvén, hogy azon tételre, mely után név nem szerepel, pályázó nem jelentkezett, vagy ha igen: a megoldás nem felelt meg, és a díj nem adatott ki.

- 1878/9. 1. A vas jelentősége a természetben és iparban.
 2. Beszély.
 3. A tengerek és vizek befolyása az egyes világrészek éghajlatára és az emberi nem közművelődésére.
 4. Beszély. (A költőinek előny adatik.)
 5. „Rendületlenül“ című óda fejtegetése.

*

- 1879/80. 1. Vilmos és Vilma. Beszély. *Engel* Zsigmond.
 2. Nagy Károly és kora. *Balta* Gyula.
 3. Hegedűszó. (Dal.) *Veng* Antal.
 4. A nap befolyása a szerves életre. *Bartha* Lajos és *Diakonovich* Aurél.

*

- 1880/1. 1. Szerelem, becsület. Beszély. *Kakujay* Károly.
 2. Nagy Frigyes. *Fröhlich* Teofil.
 3. A mézesny fontossága az életben és iparban. *Kakujay* K.
 4. Mennyiségtan. *Kakujay* Károly.
 5. Öreg molnár lánya. (Ballada.) *Zolnai* Béla.
 6. Elegia a szabadságharcban elesettek felett. *Hesz* Ferencz.

*

- 1881/2. 1. Azon természeti viszonyok fejtegetése, melyek folytán Európa a műveltség hazája lett. *Zolnai* Béla.
 2. „Levél egy elutazott barátom után.“ Fejtegetés. *Hesz* F.
 3. A mohácsi vész okai és következményei. *Hesz* F.

*

- 1882/3. 1. Arany emlékezete. (Emlékbeszéd.)
 2. Pásztorélet. (Idyll.) *Patak* József.
 3. A folyók haszna. — Nem pályázott senki.
 4. Peloponnesosi háború. *Denifée* Ferencz.

*

- 1883/4. 1. Ideáalomhoz. (Dal.) *Pataky József*.
 2. Kun László. (Ballada.) *Pataky József*.
 3. Szerelem mátyrja. (Beszély.) *Rabong János*.
 4. Tompa élete és költészete. *Weitner Gyula*.
- *
- 1884/5. 1. Egy ifjú panasza kedvese ravatalánál. (Elegia.) *Fellegi A.*
 2. Az éji magány. (Óda.) *Fellegi Alajos*.
 3. Petőfi élete. *Rabong János*.
 4. A szén. *Kimmel Kálmán*.
 5. Emlékezések. (Beszély.) *Thanhoffer Antal*.
 6. A növényrostok szerepe a növényi életben. *Thanhoffer*.
- *
- 1885/6. 1. Az árapály tüneménye és e tünemény beható magyarázata. *Bezerán Márk*.
 2. Vörösmarty lyrája. *Hellenschuss Emil*.
 3. Naplótöredékek. (Beszély.) *Ratkovszky Ödön*.
 4. Zách. (Ballada.) *Tauber Zsigmond*.
 5. Bánatosan. (Dal.) *Tauber Zsigmond*.
- *
- 1886/7. 1. Ulászló. (Ballada.) *Krausz Adolf*.
 2. Kedvesem sírján. *Tauber Zsigmond*.
 3. Arany epikája. *Krausz Adolf*.
 4. A kereszténység befolyása a magyarok művelődésére. *Piláth Vilmos*.
 5. Bánátfalvy Róza. (Beszély.) *Boskovity György*.
- *
- 1887/8. 1. Zrinyi mint eposzköltő. *Krausz Adolf*.
 2. Bűnhődés. (Románcz.) *Tauber Zsiga*.
 3. Magyarország kettészakadásának okai. *Kukin Vojin*.
 4. Petőfi szobránál. (Óda.) *Tauber Zsiga*.
 5. Butóra. (Epigramm.) *Krausz Adolf*.
 6. Az egészségtan ismerete mindenkinek szükséges. *Magyar Rafael*.
 7. A növényvilág befolyása az állatok életére. *Engländer M.*
 8. Testvérek. (Beszély.) *Boskovity György*.
- *
- 1888/9. 1. A classicismus fejlődése és hatása irodalmunkra, tekintettel Berzsenyi költészetére. *Jakobi Arnold*.
 2. Európa hegy- és vízrajza. *Ross Nándor*.

3. A ferde hajítás törvényei. *Kubicsek Emil.*
4. Mértani tétel. *Magyar Ráfáel.*
5. A királyi szék betöltése a mohácsi vészig és az irányeszmék, melyek őseinket eljárásukban vezérelték. *Lindner Ármin.*
6. Az egészséges lakóház. *Wolf Sándor.*
7. Az iskolai gyűjtemény quarzfajai. *Kintzig János.*
8. Népdal. *Stamboly Pál.*
9. Eötvös: A megfagyott gyermek című költeményének paródiája. *Stamboly Pál.*
10. Ponsard Rolandjának fordítása. *Tauber Zsiga.*
11. Az idegrendszer szerepe az életben élettani és bölceleti szempontból. *Lindner Ármin*
12. Az érzéki csalódások. *Jakoby Arnold.*
13. Egyenlet. *Magyar R. Kakujay Imre.*

*

- 1889/90.
1. Természeti tünetények és jelenségek mint a szemléletesség tényezői Petőfinél és Aranynál. *Stamboly Pál.*
  2. A magyar hadügy az Árpádház kihaltáig. *Löbl Mór.*
  3. A felsőbbfokú egyenletek rendszeresen előadva és példakkal illusztrálva. *Kakujay Imre és Kremer József.*
  4. A földrengések magyarázata. *Kubicsek Emil.*
  5. A vérkészítés, vérkeringés és a vér élettani szerepe a gerinczeseknél. *Fasching Mátyás.*
  6. Mit értünk ragályos betegségek alatt? *Habekost Alajos.*
  7. Gróf Széchényi István méltatása. *Löbl Mór.*
  8. Mértani tétel. *Ulrich Béla.*
  9. A költészet szerepe a reformkorban különös tekintettel legjelesb költőinkre. *Kremer József.*
  10. A jellem. *Pépa János.*

*

- 1890/91.
1. Versformák a magyar népköltészetben. *Fasching Mátyás.*
  2. Minő befolyást gyakorolt Magyarország és a magyar nemzet az európai események alakulására? Nem nyert díjat.
  3. Az anyagvonzás. *Tauszig Ármin.*
  4. Az erdők jelentősége. Nem nyert díjat.
  5. A víz jelentősége az egészségügy terén. *Tauszig Ármin.*
  6. A klíma befolyása az emberre. *Pifát Emil.*
  7. Mennyiségtani tétel. *Heiduschka Alfréd.*

8. Pályázat búcsúbeszédre. *Fasching* Mátyás.
9. A gyűrű meséjének szavalása. *Trebits* Gyula.

*

- 1891/92. 1. Horatius, Boileau és Arany: A költészetről. (Egybevetés.)
Szilágyi Géza.
2. „Fohászzkodás“. (Fejtegetés). — Nem pályázott senki.
3. Műfordítás, verses. *Fröhlich* József.
4. Périklés és Deák. Összehasonlító élet- és jellemrajz. —
Nem pályázott senki.
5. Egy szónoki beszéd elmondása. *Baja* József.

*

- 1892/3. 1. Tragikum a balladákban példákkal. *Horváth* Kálmán.
2. „Jehova“ szavalása. *Szilágyi Géza.*
3. Metaphorák és cömparatiók az életben és irodalomban,
melyeknek magyarázata az ókori történelemben van.
Szilágyi Géza.
4. A virágok szerepe és jelentősége a népdalokban. *Szilágyi G.*
5. Párhuzam a görög és római nép jelleme és története
között. *Horváth* Kálmán.
6. A tömörség és fajsúly meghatározásának módszerei.
Alföldy Dezső.
7. Az erjedés tüneténye, föltételei és terményei. Nem nyert.
8. Műfordítás, verses. *Horváth* Kálmán.
9. Eredeti költemény. *Szilágyi Géza.*

*

- 1893/4. 1. „A gólyához.“ Fejtegetés. *Osztóics* György.
2. A középkori énekesek nevééről és szerepéről. *Rosenthal*
József.
3. „Gyulai: Vörösmarty, életrajzá“nak ismertetése külön-
ösen a stílus szempontjából. *Kornis* Károly.
4. Az 1867-iki kiegyezés előzményei. *Kornis* Károly.
5. A chemiai ismeretek befolyása az ember jólétére és
művelődésére. *Rosenthal* József.
6. A fény méréséről. *Hagyits* István.
7. Eredeti költemény. — A pályázat meddő maradt.
8. Verses műfordítás. — A pályázat meddő maradt.

*

- 1894/5. 1. Az iskolában olvasott drámák tragikumáról. *Osztóics* Gy.
2. Az idő jelzése Arany és Petőfi nagyobb epikai műveiben. *Osztóics* György.

3. Emlékbeszéd Mikes Kelemen felett. *Tasch* Antal.
4. China és Japán. *Petz* Károly.
5. Az egészségügyi ismeretek haszna a nagy közönség körében. *Endresz* Ferencz.
6. Az érzés és az érzékek szervei. *Rosenthal* József.
7. A legszebb növénygyűjtemény díjaztatik. *Orsós* Ferencz.
8. Menniségtan. — A pályázat meddő maradt.
9. A mesterséges (kátrány) festőanyagok előállításának ipari és nemzetgazdasági fontossága. — Meddő maradt.
10. Műfordítás, prózai. *Rosenthal* J.
11. Szavalatverseny. *Deutsch* Arthur.
12. Szabad-előadás. *Kalitovics* Miklós.

*

- 1895/6.
1. Ezer év! Ünnepi beszéd.
  2. A falu jegyzője és a régi Magyarország. Értekezés.
  3. A légkör nedvességi foka.
  4. Megfejtendő a következő egyenletrendszer:

$$\begin{cases} x - y = a(1 + xy) \\ x + y = b\sqrt{1+x^2}\sqrt{1+y^2} \end{cases}$$
 speciális eset áll be, ha $\left. \begin{array}{l} a = 1 \\ b = 1 \end{array} \right\}$
  5. Szabad előadás:
    - a) Arany balladáiban a költői igazságszolgáltatás.
    - b) A helybeli szeszgyár ismertetése.
  6. Szavalat.
  7. Az állatvédő egyesület díja 5 frt, állatvédelmi eszméket felkaroló elbeszélésért vagy költeményért.

IX. A kör vagyona és leltára. A kör az alapszabályok megszabta díjakat szedi tagjaitól. Jövedelmét folyóiratokra, szükséges nyomtatványokra és egyéb költségeire fordítja.

A kör jelenleg takarékpénztári könyvecskén 10 frt készpénzzel és a folyó költségek fedezésére ugyanannyival rendelkezik.

Leltárában vannak:

7 kötetnyi szavalókönyv és 30 szám alatt különböző könyvek és füzetek.

Állandó babérkoszorú széles nemzeti szalaggal.

35 kötet pályamunkák.

2 nagy díszkönyv.

1 nagy emlékkönyv.

1 vendégkönyv.

26 csomagban jegyzőkönyvek, bírálatok és munkák.

Alapszabályok keretben.

Költők és írók arcképei keretben.

Az önképzőkör pecsétje és nyugtatványok.

A kör járatta a „Tanulók Lapját“, a „Vasárnapi Ujságot“, a „Mennyiségtani Lapokat“ (Győr) és a „Magyar Nyelvört“.

X. **Befejezés.** A temesvári főreáliskolai „Petőfi-Önképzőkör“ fennállásának 18 évéről igyekeztünk hí képet nyújtani. A kép, mely a figyelmes szemlélő elé tárul, meg vagyunk győződve, csak megnyugtató lehet. Az idő, melyet az ifjúság e körben tölt, nem vész kárba; sőt határozottan hasznossá válik azáltal, a mit már egyebütt is hangoztattunk, hogy az mind a szóbeli, mind az írásbeli előadás gyakorlásában telik el. Az önképzőkör ily iránynyal lassankint rászölgül arra, hogy ne legyen gúnyos czélatok tárgya, hanem legyen az, a mi lenni akar és a minek már sok helyütt el is ismerik: az *iskolának segítője* egyrészt, az *életnek iskolája* a tanulóra nézve másrészt.

C) Iskolatársak Egyesülete.

Irta **Perényi Adolf.**

A temesvári m. kir. főreáliskola fennállásának 25-ik évfordulója alkalmából azon nemes czélt tűzte maga elé, hogy volt tanítványait egyesíti. E czélt a „*Volt iskolatársak egyesületének*“ megalapításával törekedett elérni.

Immár az egyesület egy év óta áll fenn, és az eredmény, a kezdet nehézségeivel való küzdelmeket számításba véve, kedvezőnek mondható, mert az egyesület már is *34 alapító, 117 rendes és 15 pártoló* tagot számlál, egy *50 frtos adomány* birtokosa; a főreáliskolai tanári testület *100 frtos alapítványa* is nagyot lendít az egyesület anyagi állapotán.

Igy az első három év alatt majdan befolyó 1000 frtnyi bevétel biztosítja az egyesület anyagi sikerét, biztosítja fennállását.

Az egyesület rövid életének történetére térvén, az alapításról kell első sorban szólnunk.

1894. szeptember 7-ikén gyűltek össze a volt tanítványok *Perényi Adolf*, főreáliskolai tanár, felhívására. Személyesen megjelentek 17-en, sürgönyileg és levélben hozzájárulásukat jelentették ki még 15-en. A szervező bizottság következőleg alakult: *elnök: Perényi Adolf*, tanár; *jegyző: Lager Ármin*, hivatalnok; *a bizottság tagjai: Grottó János*, adótiszt; *Heisinger Antal*, posta-főtiszt; *Kohn Richárd*, hivatalnok; *Tauber Zsigmond*, hivatalnok.

A szervező bizottság melegehangú felszólítására gyűltek és gyűlnek még az alapító és rendes tagok a fenti számban. Miután a bizottság többszörös ülésezése alatt az alapszabályok is elkészültek és felterjesztettek, a belügyminiszterium 1895. máj. 22-ikén a jóváhagyó záradékkal azokat ellátta.

A temesvári m. kir. áll. főreáliskolai

„Volt Iskolatársak Egyesületé“-nek alapszabályai.

1. §. *Az egyesület címe.* Temesvári m. kir. áll. főreáliskolai volt iskolatársak egyesülete.

2. §. *Az egyesület pecsétje.* Temesvári áll. főreáliskolai iskolatársak egyesülete. 1894.

3. §. *Az egyesület székhelye.* Temesvár.

4. §. *Az egyesület célja.* a) Az iskola volt tanítványainak erkölcsi és anyagi támogatása. — b) A volt iskolatársak közötti társas érintkezésnek ápolása.

5. §. *Megvalósítás.* a) Az intézetből tanulmányainak folytatása végett távozó szegény tanulónak legalább az első évben segélyezése, esetleg segélyre szoruló volt tanulótárs támogatása. — b) A társas érintkezés ápolására minden évnek *junius 29 ikére, Péter-Pál napjára*, úgynevezett „*Intézeti nap*“ tüzetik ki. E napon d. e. 10 órakor a főreáliskola dísztermében ünnepies közgyűlés tartatik.

6. §. *Az egyesület vagyona.* Az egyesület vagyona és e nemes cél érdekében kifejtendő működése állandólag a temesvári áll. főreáliskolához van kötve.

7. §. *Eszközök.* a) A tagok erkölcsi támogatása. — b) Az alapító tagok alapítványai, melyek az egyesület tőkét alkotják. — c) A pártoló és rendes tagok évi díjai, melyekkel, valamint a tőke kamataival a választmány a 4. és 5. §§-ok értelmében rendelkezik. — d) Adományok; a 20 frtot meghaladó adományok, ha mire-fordításukat az adományozók ki nem jelölik, szintén a tőkéhez csatolandók. Csak az egyesületnek a 4. §-ban kimondott célját előmozdító adományok fogadhatók el. — e) A tőke elhelyezéséről a választmány határoz.

8. §. *Az egyesület tagjai.* a) Az egyesület tagjai: tiszteletbeliek, alapítók, pártolók és rendesek. — b) Tiszteletbeli tag az, a kit a közgyűlés egyszer és mindenkorra annak megválaszt. — c) Alapító tag az, a ki legalább 20, azaz husz frtnyi alapítványt tesz s azt egyszerre vagy két egymásra következő évben törlesztendő részletben lefizeti. — d) Pártoló tag lehet bármely feddhetlen jellemű

egyén, ki évente legalább 1 frt tagdíjat fizet. — e) Rendes tag az, a ki a temesvári főreáliskolába járt és vagy érettségi vizsgálatot tett, vagy legalább 20. életévét betöltötte, ha a közgyűlés a választmány ajánlatára rendes tagnak megválasztja és vagy legalább 1 frt évi tagdíjat fizet vagy egyszer és mindenkorra 20 frt alapítvánnyal járul az egyesület tőkéjéhez, a mely összeget egyszerre vagy két egymásra következő évben törlesztendő részletben fizeti le. A rendes tagság tartama 3 év.

9. §. *A tagok jogai.* A tiszteletbeli és rendes tagok szavazati joggal bírnak, de az egyesület megalakulása után három év múlva csak oly tagok választhatók, a kik legalább három éven át voltak az egyesület tagjai.

10. §. *Az egyesület igazgatása.* Az egyesület ügyeit vezetik: a) A közgyűlés. — b) A választmány. — c) A tisztviselők.

11. §. *A közgyűlés.* a) A közgyűlés szavazó tagjai a tiszteletbeli, az alapító és a rendes tagok. — b) Rendes közgyűlés évenként egyszer, még pedig a június 29-ére kitűzött „intézeti napon“ tartatik. A rendes közgyűlés ünnepiesen tartandó és napjára az elnök két héttel előbb felhívja a tagok figyelmét. — c) Rendkívüli közgyűlést az elnök a választmány határozatára vagy 10 tagnak írásbeli indokolt kívánatára hívhat össze és ezt szintén 2 héttel előbb hirdeti ki. — d) A közgyűlés megtartásához szükséges, hogy a személyesen megjelent tagok száma legalább 20 legyen, ellenkező esetben elhalasztatik és 8 nap múlva a tagok számára való tekintet nélkül tartatik meg. — e) A közgyűlésen a szavazás joga akár személyesen, akár írásbeli megbízás alapján gyakorolható. Egy tag azonban öt tagnál többet nem képviselhet. — f) A közgyűlésen minden oly esetben, melyre külön rendelkezés nem áll fenn, általános szavazattöbbség határoz; szavazategyenlőség esetében a választások kivételével az elnök szavazata dönt. Választásoknál a szavazategyenlőség esetén a sors határoz. — g) A szavazás személyes ügyekben, választásoknál, vagy 10 tag írásbeli kívánására bármely más esetben is titkos. — h) *A közgyűlés illetékeségéhez tartozik:*

1. A tisztviselők és a választmány megválasztása. — 2. Az egyesület működéséről szóló jelentések átvétele. — 3. A számadások megvizsgálása és a felmentvény megadása. — 4. A tőke elhelyezéséről szóló jelentés átvétele. — 5. A választmány által tett segélyezések felülbírlása. — 6. Tagok által tett indítványok tárgyalása. Önálló indítványok legalább 8 nappal előbb jelentendők be a választmánynak. — 7. Az alapszabályoknak közgyűlésileg való módosítása jóváhagyás végett a m. kir. belügyminiszteriumhoz

felterjesztendő. — 8. Az alapszabályok módosításához a tagok harmadának személyes megjelenése vagy képviseltetése szükséges és határozathozatalhoz a jelenlevők, illetőleg képviselteknek kétharmad többsége kivántatik, különben 8 nap múlva új közgyűlés hirdetendő, s azon a tagok számára való tekintet nélkül kétharmad többség módosíthatja az alapszabályokat. — *j)* A közgyűlés jegyzőkönyvét két tag hitelesíti.

12. §. *Választmány.* *a)* A választmány áll a tisztviselőkből, 15 helybeli, 10 vidéki tagból és 5 helybeli póttagból. A póttagok mindig szavazattöbbség szerint foglalják el a választmányban megüresedett helyeket. — *b)* A választmány tagjai 3 évig működnek. — *c)* A választmányi határozatokhoz a tisztviselőkkel együtt 12 választmányi tag jelenléte kivántatik. — *d)* A választmány szótöbbséggel határoz. Szavazategyenlőség esetében az elnök, illetőleg az alelnök dönt. — *e)* A választmányi jegyzőkönyvek hitelesítése, elnöki, illetőleg alelnöki aláírás mellett két-két választmányi tag aláírásával történik. — *f)* A választmány teendői: 1. Az egyesület folyó ügyeinek rendezése. — 2. A folyó pénzkészlet kamatozó elhelyezése. — 3. A segélyezések megállapítása. — 4. A pénztár és könyvelés ellenőrzése, a számadások átvizsgálása, a költségvetés előirányzása. — 5. A közgyűlésnek a megválasztandó tagokat bejelenti. — 6. Összeállítja a megválasztandó tisztviselők és választmányi tagok névsorát, a mely azonban senkire sem kötelező. — 7. Az egyesület működéséről a közgyűlésnek jelentést tesz.

13. §. *A tisztviselők.* *a)* Az egyesület tisztviselői: 1. az elnök; — 2. az ügyvivő alelnök; — 3. a titkár; — 4. a pénztárnok; — 5. az ellenőr. — *b)* A tisztviselőket a közgyűlés választja meg 3 évre. A három év leteltével újból megválaszthatók. — *c)* A tisztviselők hatásköre: 1. Az elnök képviseli az egyesületet a hatóságokkal szemben; vezeti az egyesület működését az alapszabályok értelmében. A közgyűléseken és választmányi üléseken elnököl. Jogában áll a pénztárt bármikor megvizsgálni. — 2. Az ügyvivő alelnök intézi az egyesület belső ügyeit és helyettesíti az előbbit. — 3. A titkár az üléseken az előadó; évi jelentést készít; közvetíti a tagokat a választmánynál és vezeti a jegyzőkönyveket. — 4. A pénztárnok kezeli az egyesület vagyonát; gondoskodik a tagdíjak beszedéséről; átveszi a bevételeket és az elnöktől látta-mozott nyugtákra fizetéseket eszközöl. — 5. Az ellenőr a pénztárt és könyvelést ellenőrzi; ellenjegyzi a pénztári jelentéseket.

14. §. *Anyagi segélyezés.* *a)* Az anyagi segélyezés a választmány hatáskörébe tartozik oly módon, hogy a rendelkezésre álló összeg-

nek $\frac{2}{3}$ -a az intézetből távozó, $\frac{1}{3}$ -a pedig volt tanulótárs segélyezésére fordítandó. Esetleg ki nem osztott harmaddal a választmány rendelkezik. Működéséről a közgyűlésnek számol be. — *b)* Segélyezésekért a választmány kitűzte határidőben nyújtandók be a folyamodványok.

15. §. *Az egyesület feloszlása.* 1. Az egyesület feloszlik, ha 20 tag írásbeli indítványára a közgyűlés, a melyen a tagoknak két harmad része személyesen jelen van, illetőleg képviseltetik, két harmad többséggel azt elhatározza. Ha a tagok nincsenek kellő számmal jelen, nyolcz nap múlva új közgyűlés tartatik és azon a jelenlevők számára való tekintet nélkül két harmad többség dönt. — 2. Az egyesület feloszlására vonatkozó közgyűlési határozat jóváhagyás végett a m. kir. belügyminiszteriumhoz felterjesztendő. — 3. Feloszlás esetén a tőke a jelenlegi temesvári reáliskola vagy az abból esetleg alakulandó intézet segélyegyletének javára fordítandó.

16. §. *Az egyesület életbelépése.* Az egyesület az alapszabályok jóváhagyásával lép életbe.

17. §. *Állami felügyelet.* Az 1875-ik évi májushó 2-án 1588. eln. sz. alatt kelt, az egyletekre vonatkozó belügyminiszteri szabályrendelet 9. pontjához képest, az egyesület az esetben, ha az alapszabályokban meghatározott czélt és eljárást, illetőleg hatáskörét meg nem tartja, a kir. kormány által, amennyiben további működésének folytatása által az állam vagy egyleti tagok vagyoni érdeke veszélyeztetnék, haladéktalanul felfüggesztetik és a felfüggesztés után elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszlatik, vagy esetleg az alapszabályok legpontosabb megtartására, különbeni feloszlás terhe alatt köteleztetik.

Kelt Temesvárott, a *Temesvári Áll. Főreáliskolai Volt Iskolatársak Egyesületének* 1894. szept. 7-én tartott előleges közgyűléséből.

Láger Armin,

az Erzsébet-gőzmalom levelezője,
mint jegyző.

Perényi Adolf,

főreáliskolai tanár,
mint a bizottság elnöke.

44.632. sz. V. 6. Látta a m. kir. belügyminiszter azzal a hozzáadással, hogy feloszlás esetén az egyleti vagyon alapszabályszerű rendeltetésének foganatosítása iránt hozott közgyűlési határozat jóváhagyás végett a m. kir. belügyminiszteriumhoz felterjesztendő.

Budapest, 1895. májushó 22-én.

Magy. Kir. Belügyminiszter
pecsétje.

A miniszter megbízásából

Jekelfalussy,
miniszteri tanácsos.

Az alapszabályokból kitűnik, hogy az egyesület célja szép és nemes. Néhány pontban igyekeztünk e szép és nemes célt összegezni: 1. A főreáliskola volt tanítványait egyesíti. Célja e mellett kettős: az egyik az, hogy az iskola láthassa kulturális munkájának eredményét; láthassa volt tanítványainak társadalmi szerepét; a másik az, hogy a tanítványok iskolájuk köré gyűlve erősítsék annak működését példájukkal; terjeszszék az intézetnek megérdemelt jó hírét és védelmezzék meg méltóképpen ellenséges áramlatok ellen. — 2. Egymás között a társas érintkezés fentartása, egymásnak erkölcsi és anyagi támogatása. — 3. *Évi 1 frtnyi tagsági díjjal alap teremendő, melyből az intézetnek a fővárosba távozó szegény tanulója legalább az első éven segélyt kaphasson.* — 4. A társas érintkezést az *intézeti nap* teszi lehetővé, mely évenként egyszer, június 29-én nagyobb számmal gyűjti egybe az intézet régiebb és újabb tanítványait.

Az első közgyűlés a kitűzött intézeti napon, 1895. június 29-én meg is tartatott és az emelkedett hangulat folytán valóságos örömnappá vált.

Az egybegyűlt volt tanítványok száma 62 volt, kik régi és legrégebb időből a városból és vidékről, valamint a fővárosból is örömmel jöttek el az iskola hívó szózatára. Érdekes találkozásoknak volt színhelye az intézet szép díszterme, hol a Petőfi-Önképzőkör dísz- és emlékkönyvei is ki voltak téve, hogy régi emlékeiket felkereshessék, ujtíthassák a megjelent vendégek.

A közgyűlést ünnepi istentisztelet előzte meg, melyre az intézet összes ifjúságával együtt a dísz-zászló alatt vonult ki a közgyűlésre érkezett meglelt férfiak csapata.

A közgyűlést *dr. Laky Mátyás*, intézeti igazgató nyitotta meg; szép, lélekemelő beszéddel üdvözölte a megjelenteket, mire *Perényi Adolf* tanár, mint a szervező bizottság elnöke, vázolta a megalakult egyesület történetét, fejtegette célját és felolvasta a miniszterileg jóváhagyott alapszabályokat. Ezután a tisztikar választatott meg és pedig:

Díszelnök: *dr. Laky Mátyás*, az intézet igazgatója; — elnök: *dr. Lendl Adolf*, műegyetemi mag. tanár; — alelnök: *Perényi Adolf*, főreáliskolai tanár; — jegyző: *Láger Ármin*, hivatalnok; — pénztáros: *Cossel Arnold*, könyvkereskedő; — ellenőr: *Schwarz J. C.*, gyáros.

A választmány tagjai. a) Helybeli rendes tagok: 1. *Bonn János* ifj., építész; — 2. *Miskolczi Gotthilf Ferencz*; — 3. *Grotto János*, adótiszt; — 4. *Heisinger Antal*, postafőtiszt; — 5. *Hirschler Dezső*, földbirtokos; — 6. *Kecskeméti Sándor*, kereskedő; — 7. *Kimmel Kálmán*, földbirtokos; — 8. *Kohn Richárd*, bankhivatalnok; — 9. *dr. Pálffy Dezső*, bíró; — 10. *Schwarz János*, mérnök; — 11. *Stumpfoll Ede*, igazgató; — 12. *Tauber Zsigmond*, banktitkár; — 13. *Totis Mór*, kereskedő; — 14. *Ulrich Béla*, számtiszt; — 15. *Weisz Károly*, kereskedő.

b) Póttagok: 1. *Németh* Arnold, banktisztviselő; — 2. *Schwarz* Henrik, banktisztviselő; — 3. *Rabong* János, vasúti tiszt; — 4. *Thomasz* Manó, gyáros; — 5. *Oesterreicher* Ignác, tisztviselő.

A vidéki választmány tagjai: 1. *Deniflée* Pál, vasúti tiszt, Arad; — 2. *Fasching* Mátyás, gépészmérnök, Budapest; — 3. Miskolczi *Gotthilf* Ernő, műépítész, Bécs; — 4. *Habekost* Alajos, technikus, Budapest; — 5. *Jenovay* Zoltán, földbirtokos, Ittebe; — 6. *Kakujay* Károly, főmérnök, Kassa; — 7. *Krausz* Adolf, mérnök, Nagy-Becskerek; — 8. *Rupčić* György, igazgatómérnök, Orsova; — 9. dr. *Wirkmann* József, mérnök, Budapest; — 10. *Zolnay* Béla, mérnök, Békés.

Az első közgyűlés a választások megejtése után az intézet megtekintésével ért véget. Este pedig kedélyes társas vacsora mellett vidám beszélgetéssel töltöttek együtt néhány kellemes órát a volt tanítványok és tanárok.

Az eszmének lelkes felkarolásával az egyesület létele biztosítottnak látszik, bár a munka a kezdet kezdetén áll. Ha végigtekintünk azon mozzanatokon, melyek az iskolatársak egyesületének megalapításánál felmerültek, lehetetlen ügyet nem vetnünk az örömmek, a lelkesedésnek azon nyilatkozataira, melyekkel a felszólítottak legnagyobb része az eszméhez csatlakozott. E nyilatkozatok mindannyija arról tanuskodik, hogy a volt tanítvány a legnagyobb készséggel csatlakozik az eszméhez, melyet jónak, nemesnek ítél lelkes szavakkal; de e mellett nem állapodik meg, hanem rögtön küldi az alapító vagy rendes tagsági díjat is, hogy az eszmét a megvalósuláshoz közelebb juttassa.

E lelkes nyilatkozatok a tanítványi hálának őszinte jelei, az iskolához való ragaszkodásnak legszebb bizonyítékai. És ha csak ennyit értünk volna el az alapítás fáradsággal járó munkájával, ez is erkölcsi sikernek volna mondható; sikernek, melyből a tanári pálya súlyos munkájában vigasztalást, új erőt meríthetünk. Mert lélekemelő az a tudat, működésünkben fejlesztheti, ébren tarthatja az erőt az a meggyőződés, hogy iskolánk 25 éves munkájában e hazának oly téren adott derék, értelmes munkásokat, a melyen hosszú időn át e munkások hiánya nagyon is érezhető volt.

Számokban láthatjuk magunk előtt, hogy magyar hazánk társadalmának a reáliskola adott mérnököket és építészeket; a reáliskola adott vasuti és posta-távíró tiszteteket; fejlesztette az ipart, a kereskedelmet és a gyáripart.

E munkában iskolánk is résztvett 25 éves fennállása alatt és hogy munkája nem volt áldás nélkül, mutatja a volt tanítványainkról közölt kimutatás.

És ez a *reál*-nak nevezett iskola, melynek a neve miatt hosszú időn át és nem ritkán czélzatosan, bizonyos nevelésbeli ferdeségeket

tulajdonítottak, ez a reáliskola büszkén tekinthet multjára és bizalommal a jövőre, mert oly férfiakból teremtett védő hadsereget magának, a mely — ámbár az életben *reálisan*, a hazának hasznot hajtó munkában fáradozik, — nem merült el a köznapiasságban, fel tud emelkedni, tud lelkesülni, megőrizte a *reál*-iskola beléoltotta *ideált*.

Ez a lelkesedés teremtette meg az iskolatársak egyesületét; ennek az idealismusnak adnak kifejezést volt tanítványaink levelei, melyeket részben az egyesület alapítása, részben az intézet 25 éves fennállása alkalmából írtak.

Az intézet jubileumáról más helyen számol be a jelen mű; itt a tanítványi hálának, az intézethez volt ragaszkodásnak örvendetes megnyilvánulását mutatjuk be azon szép levelekben és táviratokban, melyek az intézethez érkeztek.

Első sorban e keretbe iktatjuk *Stumpfoll* Ede, temesvári ipariskolai igazgatónak, a jubileum alkalmával elmondott szép beszédét, mely az iskolatársak egyesületére, a volt tanítványok szellemére és az iskolához való viszonyukra vet világot. E beszéd mind tartalmánál, mind alakjánál fogva méltó arra, hogy a szép sornak élén álljon.

*

Mélyen tisztelt Közönség!

Szeretve tisztelt Tanári Kar!

A temesvári m. kir. állami főreáliskola 25 éves jubileumán ez intézet volt tanítványai kedves kötelességüknek tartván színtén megjelenni, engem, mint a legrégebb tanítványok egyikét bíztak meg azzal, hogy ez alkalommal érzelmeink tolmácsolója legyek. Azzal kezdem, hogy kinyilatkoztatom, hogy *mi*, volt iskolatársak a főreáliskola mai örömnépén szívünk legbensőbb és legmelegebb érzelmeivel veszünk részt; testtel, lélekkel osztozkodunk az önkörömében és büszkeségében; mert érezzük, hogy ez nemcsak jogunk hanem legszentebb kötelességünk.

A temesvári állami főreáliskola 25 éves fennállása óta annyi fényes sikert ért el, oly jelentékeny kulturális és nemzeti missziót teljesített, hogy minden igaz hazafi hálával és elismeréssel kell, hogy adózzék a mai napon azon nagyérdemű férfiaknak, kik e munkában résztvettek és a sikereket kivívták. Mennyivel bensőbb, mennyivel intenzívebb kell, hogy legyen a mi hálánk, a mi elismerésünk, kik közvetlen osztályosai, mondhatnám médiumai voltunk ezen áldásos tevékenységnek, mely alapját vetette meg jelenlegi társadalmi pozíciónknak. A mik ma vagyunk s a mit ma tudunk, azt legnagyobb részben ezen intézetnek köszönhetjük, hol nemcsak a mindennapi életben szükséges ismereteket, nemcsak száraz tudo-

mányokat, *hanem a legszebb s a legnemesebb érzelmeket is oltották belénk.* Mi itt nemcsak *magyarul beszélni,* hanem *magyarul érezni és gondolkozni* is megtanultunk.

Hogy Temesvár városa ma már annyira a mennyire magyar, az első sorban a helybeli középiskolák érdeme. S hogy ez érdem nem csekély része épen a főreáliskolát illeti meg, azt saját tapasztalatomból tudom, mert én s velem együtt sok százan *egy árva magyar szót sem ismertünk,* mikor a főreáliskola tanulóivá lettünk, s *mikor az intézetet elhagytuk, oly jó magyarokká neveltek bennünket, hogy magyarság tekintetében bizony nem álltunk hátrább senki fiánál.* Ezt tartjuk mi a főreáliskola legnagyobb érdemének; hogy ezt az eredményt birták velünk elérni, ezért vagyunk Önöknek leghálásabbak t. tanári kar!

Azt tartják t. hölgyeim és uraim, hogy a gyümölcsről ismerni meg a fát. Nos, ha az igaz, akkor a temesvári főreáliskola a javából való, mert köztudomásu, hogy ez az intézet 25 éves fennállása óta már igen sok derék polgárt nevelt a hazának. Hány kiváló tudóst, mérnököt, tanárt, hivatalnokot, gyárost, gazdát stb. ismerünk, kik büszkén a temesvári főreáliskola volt tanítványainak vallják magukat, és kik bizonyára nem foglalhatnának el ma oly kiváló pozíciót közéletünkben, ha itt ez intézetben oly gondos nevelésben és helyes oktatásban nem részesültek volna!

Hogy a temesvári főreáliskola fennállása óta mindig fentartani és ápolni törekedett azt a szép benső viszonyt tanárok és tanítványok között, mely egy jó iskola legbiztosabb ismertető jelét képezi, mi sem bizonyítja inkább, mint az az őszinte szeretet és ragaszkodás, melylyel a volt iskolatársak ezen intézet iránt mindenha viseltettek.

Az első felhívásra nemcsak az itt s a közelben lakók, hanem az ország, sőt a világ minden részéből jelentkeztek a volt iskolatársak s megalakították azt a jelenleg még szerény, de a jövőben nagy kihatással bíró egyesületet: a volt iskolatársak egyletét, mely hivatva van azon phalanxot képezni, melynek támogatására és közreműködésére a temesvári főreáliskola mindenkor bizton számíthat. A legnagyobb készséggel adtuk és adjuk össze filléreinket egy oly alap megteremtésére, melyből szegénysorsu érdemes reáliskolai tanulókat segíyezni lehessen. S ez nekünk nagy megnyugvásunkra és örömünkre szolgál, mert azt hiszszük, hogy ez által leróhatjuk legalább egy csekély részét annak a nagy hálának, melylyel ez intézetnek és n. é. tanári karának tartozunk.

Különös hálával tartozunk azon kiváló tanférfiúnak, ki 15 év óta ez intézet élén állva, munkát és fáradságot nem kimélve, szün-

telenül ezen intézet felvirágoztatásán és a tanuló ifjúság javán dolgozott: értem tek. dr. *Laky* Mátyás, főreáliskolai igazgató urat, ki nemcsak tanuló korunkban, hanem azóta is mindig tanácsadónk, jóakarónk és igaz barátunk maradt. Áldja meg őt az isteni gondviselés! És hálával tartozunk tek. *Perényi* Adolf, tanár úrnak, kinek legnagyobb érdeme van abban, hogy a volt iskolatársak egyesülete megalakult s már is szép sikerrel működik.

Fogadják tehát valamennyien ez ünnepélyes órában, mikor jóságos önérettel és megelégedéssel visszatekintenek intézetük 25 éves multjára, a volt iskolatársak legszívélyesebb üdvözlését, legőszintébb köszönetét és szerencsekívánatait.

Kivánjuk és óhajtjuk, hogy a temesvári főreáliskola az Önök bölcs vezetése mellett továbbra is virágozzék, fejlődjék és maradjon a jövőben is, a mi a multban volt: *a magyar nemzeti kultúra egyik letéteményese és védbástyája itt a délvidéken.*

Ti pedig jelenlegi virágai e nemes életerős fának, szeretett utódaink ez iskola padjain, vessétek jól sziveitekbe és elmétekbe e nemes férfiak bölcs tanításait, szeressétek és tiszteljétek úgy, miként mi még ma is szeretjük és tiszteljük őket. Legyetek tudatában annak, hogy a magyar nemzet most egy második ezredév küszöbén áll, melyet hogy ép oly dicsőséggel mint becsülettel megállhasson, mulhatatlanul szükséges állami és nemzeti életünket erős védbástyákkal öveznünk, mert hiszen kevesen vagyunk, és sok az ellenségünk. Ezen nagy munkában a magyar nemzetnek erős és jellemes férfiakra van szüksége. Igyekezettek tehát olyanokká válni, törekedjetez minket tudományban, akaraterőben és hazaszeretben tulszárnyalni, akkor majdan tárt karokkal fogadunk be titeket is a volt iskolatársak szövetkezetébe. Ily értelemben s ez irányban az Isten áldása legyen veletek!

*

És hadd kövesse e beszédet néhány levél.

Békés, 1894. szept. 3.

Örömmel olvastam a tegnapi lapokban azon ideális - szép törekvés hírét, mely a temesvári főreáliskolát végzettek közt az „iskolatársak egyesületét“ akarja megvalósítani. A temesvári főreáliskolából ezen eszmével üdítő fuvalom kél utra s gyöngéden érinti az ezen iskolától már régen elszakadt, de reá a sírig kegyeletes érzelemmel gondoló iskolatársak homlokát, szívét. Oly üdítő fuvalom ez, melylyel az élet sivár mezéjén ritkán találkozunk.

Az „intézeti nap“ és az iskolatársak egyesülete nemcsak a volt tanítványok közötti kapcsolatot fogják fentartani, hanem új életre ébresztik a kedves tanári kar s volt növendékeik között a szellemi rokonság családi érzületét!

Ezek megvalósítására való törekvésük nemes érzületre vall, s a hála és köszönet visszhangját költi fel keblemben.

Midőn e nemes érzületükért forró köszönetemet fejezem ki s a szép törekvéshez igaz szívvel szerencsét kívánok: sajnálattal jelentem be, hogy a f. é. szept. 7-ikére kedves körükben meg nem jelenhetek; de velük leszek szellemileg és az iskolatársak egyesületének megalkotásához készséges örömmel hozzájárulok.

Isten virágoztassa fel az új egyesületet!

Zolnay Béla,
mérnök, Békés.

*

1895. máj. 26.

Örömmel értesültem azon nemes célról, melyet az alakulóban levő *iskolatársak egyesülete* az iskola volt tanítványainak erkölcsi, de különösen anyagi támogatása által maga elé tűzött.

Mint a nevezett iskolának mindig hálás volt tanítványa, a nemes cél tőlem telhetőleg előmozdítani óhajtván — tisztelettel bejelentem, hogy az egyesületbe mint alapító tag 20 frtnyi járulékkal kívánok belépni . . . .

Bécsy Dezső,
m. kir. erdész, Budapest.

*

1895. jun. 22.

. . . A szép és nemes cél mint alapító szívesen támogatom, a jun. 29-ikén tartandó első összejövetelen örömmel fogok részt venni, mint az intézetben legelső évben érettségítettek közül való. Fogadja . . . .

Dr. Wirkmann József,
vegyész, Budapest.

*

N.-Becskerek, 1895. máj. 9.

. . . Szívem minden lelkesedésével üdvözlöm a felvetett szép és nemes eszmét és örömmel lépek az egyesület rendes tagjainak sorába . . . .

Krausz Adolf,
mérnök, N.-Becskerek.

*

Kairó, 1895. jun. 22.

A temesvári magy. kir. áll. főreáliskola jelenlegi és volt tanítványai e hó 29-én ülik meg az első intézeti napot; ünneplik annak a szép egyesületnek megalapítását, a mely a multat a jelenhez fűzi. Valóban szép nap! Melegen érzek én is az ünneplőkkel, mert örömmel emlékszem vissza azon napokra, a mikor életemnek legfogékonyabb korát a temesvári főreáliskolában töltöttem.

Tiszta szívből üdvözlöm kedves régi és új iskolatársaimat, üdvözlöm . . . .

Herz Miksa Bey,

mérnök, az arab műemlékek főfelügyelője, Kairó.

*

Orsova, 1895. jul. 11.

. . . . Örömmel üdvözlöm az egyesületet, mely hivatva lesz az iskolatársakat összetartani . . . Készséggel fogom az egyesületet támogatni.

Rupčić György,

igazgató-mérnök, Orsova.

*

Zágráb, 1895.

Nem dicsérhetem eléggé azon nemes czélt, melynek megvalósításán fáradoznak, de remélem, hogy áldás és siker fogja koronázni fáradságos munkájokat . . . . Örömet csatlakozom Önökhöz és kijelentem, hogy kész vagyok rendes tagsági díjamon fölül is kisebb-nagyobb összegekkel nemes célunk megvalósításához járulni . . . .

Neuberger József,

vasúti hivatalnok, Zágráb.

*

Kassa, 1895.

. . . igen érthető rokonszenv fűz engem az intézethez, melyben életpályámnak alapját vetettem s tanáraihoz, kiknek legnagyobb része nekem közvetlen oktatóm volt. Fogadja . . . egy egy hálás tanítvány szívből jövő üdvözlését.

Kakujay Károly,

mérnök, villamos közuti vasp. igazgató, Pozsony.

*

Budapest, 1895. okt. 11.

A mai szent ünnepély alkalmával hálaérzettel kérem a Mindenható áldását Nagyságod és a mélyen tisztelt tanári kar sikerdús működésére.

Stoy

mérnök, Budapest.

*

Bécs, 1895. jun. 4-én.

Örömmel vettem tudomásul, hogy egykori tanítványuk még nem ment feledésbe. Szívesen hozzájárulok az egyesület alapításához és mellékelve alapító-tagsági díj fejében 20 frtot küldök. Az új egyesületnek felvirágzását szívből kívánom.

Miskolczi Gotthilf Ernő,
műépítész, Bécs.

*

Szászrégen, 1895. okt. 17-én.

A szép ünnepélyhez fogadják legőszintébb szerencse-kívánatomat, az igazgatóság és tanári testület tiszteletemet, régi bajtársaim szíves üdvözetemet, mint az intézet alapításakor a legelső tanítványok közt volt legifjabbik.

Fischhof Móricz,
szeszgyáros, Szászrégen.

*

Budapest, 1895. okt. 17-én.

Áthatva a legbensőbb hálától, a lelkesedéstől az ünneplő intézet iránt, örömmel sietek ama legbensőbb kívánatomnak kifejezést adni, hogy a példás intézet a jövőben még fokozódó sikerrel és hírnévvel szolgálja a magyar kultúra ügyét. Hálás üdvözlettel

Alföldy Dezső,
joghallgató, Budapest.

E nyilatkozatok és a térszűke miatt nem közölt más száz, megannyi jelei a tanítványok hálájának, az intézethez való ragaszkodásuknak. Ez a hála tette lehetővé az iskolatársak egyesületének létesítését. És ha majd a közel jövőben már az újabb nemzedék egy-egy derék ifja az egyesület nyújtotta segélyben részesül; ha nem lesz kénytelen emésztő munkában nyomorogva küzdeni a létért, hanem minden idejét tanulmányainak szentelheti, és ha a hazának kitűnő munkás fia válik így belőle, míg egyébként talán elzúlik a nehéz küzdelemben: akkor méltó örömezzet hatja át az egyesület minden egyes tagjának szívét, mert egyesületünk oly missziót teljesített, mely nemcsak az egyénre, hanem a hazára is áldást hoz.

Azzal az óhajtással zárom e sorokat, vajha az intézet volt tanítványai mennél nagyobb számmal jelentkeznének, hogy az egyesület a szép eszme szolgálatában áldást hozzon az egyesület tagjaira, áldást intézetünkre és áldást szeretett hazánkra.

*

Itt közöljük névsorát azoknak, kik az 1894/5. tanév végeig iskolánkban érettségi bizonyítványt nyertek, és a kiknek a nemes célú egyesületbe lépésére első sorban számítunk.

Az érettségit tett tanulók névsora.¹⁾

A tanuló neve	Foglalkozása	Lakása
1875/6.		
1 Babics Döme		
Dániel Ernő	földbirtokos	Gyér
Jezovics Gyula	ügyvéd	Módos
Jung Antal		
5 Kabdebó Lajos	tanár	Arad
† Kengyelác Sándor		
Kimmel Ernő	kereskedő	Temesvár
Knab Ádám	mérnök	N.-Beckerek
Kratochwill Péter		
10 Lang Lajos	cs. k. mérnök, százados	Temesvár
Lattenberg Lajos	városi főmérnök	N.-Szeben
Meininger Péter	kir. mérnök	N.-Szeben
Nagy Virgil	kir. főmérnök	Budapest
Probst Mihály	építész	Arad
15 Ross Gyula	posta- és távirde-hivataln.	Temesvár
Schmitz János		
Swartz Miklós	máv. hiv.	Hegyeshalom
Streer Emil	máv. hiv.	Budapest
† Tarjányi István		
20 Várnai Ödön	főerdész	Visegrád
Waller József	máv. mérnök	Arad
Wirkmann József dr.	vegyész-mérnök	Budapest
1876/7.		
Debreczi Ödön		
Funke Károly	igazgató	Oravicza
25 Haas Simon	vállalkozó mérnök	Budapest
Krecsmári Sándor		Facset
Pécs Béla	kulturmérnök	Budapest
Stumpfoll Ede	igazgató	Temesvár
Szatmári Gyula		
30 Sziij Pál	máv. hiv.	Arad
Dániel Dezső	mérnök	Arad
† Verbirs Aladár		Szeged
Cselkó Gyula	földbirtokos	Temesvár
Jasper József	postafőnök	Verscecz
1877/8.		
35 Agárdi Vilmos	földbirtokos	Gonzaga Huny.-m.
Brankovics Lucian		
Brtoun Ignác	postafőtiszt	Budapest
Cossel Arnold	könyvkereskedő	Temesvár
Dobó (Duschnitz) Gyula	gyógyszerész	Moór
40 Fischhoff Mihály		
Fischhoff Mór	szeszgyáros	Szász-Régen

¹⁾ Az eddig ismeretlenek címét szívesen fogadja az igazgatóság.

A tanuló neve	Foglalkozása	Lakása
Gábron Arpád	máv. hiv.	Debreczen
Girnth József	vár. hiv.	Temesvár
Hauer Ferencz		
45 Jenovay Zoltán	földbirtokos	Ittebe
Kosztics Fülöp	mérnök	Temesvár
Kubik Béla		
Mayer Emil		
Nicolits Lázár	távíró mérnök	Budapest
50 Rupčić László	mérnök	Arad
Seiffert (Szegő) Fülöp	postafőtiszt	Ó-Becse
Spitzer Jakab	szeszgyáros	Buenos-Ayres
Steiner Mór dr.	orvos	Bécs
Vater József	kir. főmérnök	Budapest
55 Keleti Lajos		
1878/9		
Asbóth Sándor dr.	tanár	Pozsony
Babó Zoltán	földbirtokos	Mező-Kövesháza
† Balassa Jenő	mérnök	
Denifée Sándor	máv. hiv.	Arad
60 Deutsch Miksa		
Dzsida Lajos	városi főmérnök	Fehértemplom
† Junkert Mátyás	földbirtokos	Bruckenaу
Kanitzer Károly	máv. mérnök	Budapest
Kopp József	máv. hiv.	Kolozsvár
65 Lendl Adolf dr.	műegyetemi tanár	Budapest
Lövinger Emil	máv. mérnök	Budapest
Mayer György dr.	törvénytörvényszéki jegyző	Temesvár
Pollák Károly		
Reinlein Károly		N.-Teremia
70 Saltzberger Zsigmond	műhely-főnök	Miskolcz
Schlosser Károly	adófőtiszt	Orsova
Schwartz Ignác	mérnök, gyáros	Temesvár
Schwartz János	mérnök	Temesvár
Steiner (Solymos) L.	gyáros	Arad
75 Theisz Károly	vámfőtiszt	Fiume
Vojtek Ödön	mérnök	Budapest
Weingärtner Andor		
1879/80:		
Arnstein Frigyes	városi hiv.	Temesvár
Balta Gyula dr.	orvos	Kolozsvár
80 Bartha Lajos	földbirtokos	Világos
Braila Illés		
Diaconovits Aurél		Resicza
Engel Zsigmond		
Fried Albert		
85 Hoffmann László		

A tanuló neve	Foglalkozása	Lakása
Jovits Lázár	erdész	Ruszkicza
Kabdebó Béla	mérnök	Arad
Kayser Sándor	főerdész	Zágráb
Néher Albert		
90 Pridafka Géza		
Szabó László		
Tauber Tivadar	kereskedő	Versecz
Thomas Manó	gyáros	Temesvár
† Verbirs Andor	mérnök	
95 Vojka József		
1880/1.		
Dirck Mátyás		
Feichtinger József	postatiszt	
† Fröhlich Teofil		Gyarmata
Gruber Árpád	posta- és távirafőtiszt	Orsova
100 Heisinger Antal	postafőtiszt	Temesvár
Kakujay Károly	vill. vasuti igazgató	Pozsony
Lechner Kálmán	máv. főmérnök	Porta Orientalis
Oesterreicher Ign.	pénzügyi hiv.	Temesvár
Pavlik Gusztáv		
105 Podlaha József	vámtyiszt	Pancsova
Popovits János	máv. hiv.	Temesvár
Rauch Árpád	vállalkozó mérnök	Kecskemét
Röhrich Márton		
Schattelesz Mihály		
110 Ségertz Ferencz	vámtyiszt	Sopron
Strasser János	postatiszt	Ujvidék
Veng Antal		
Vallentiny Antal		Temesvár
Vendörfer Károly		Zenta
115 Abartanell Aladár	máv. hivatalnok	Budapest
1881/2.		
Bécsi Dezső	m. k. erdész	Budapest
Csiky László	földbirtokos	Folya
Fenster Alajos	máv. mérnök	Hatvan
Gutfreund Adolf	máv. mérnök	Mély-Nádas
120 Hesz Ferencz	máv. forg. igazg. titkár	Fiume
Jenser Mihály	tanár	Nagy-Károly
† Klein Zsigmond	technikus	
Müller Fülöp	mérnök	
† Müller Gyula		
125 Recht Henrik	kereskedő	Lugos
Reiber Henrik	takarékpenzt. hivatalnok	Temesvár
Rosenwald Dávid	mérnök	Temesvár
Rótsching Alajos		Cseney
Seemayer Tamás	adótyiszt	Oravicza

A tanuló neve	Foglalkozása	Lakása
130 Teimer Boleszláv		
Törtely Szilárd		
Zolnay Béla	mérnök	Békés
Fodor (Feichtinger) József . .	postafőtiszt	Pancsova
Léhner Károly	állom.-főnök	Oravicza
1882/3.		
135 Denifléé Ferencz	máv. hiv.	Arad
Elsics Iván	lelkész	Ó-Becse
Falu Gusztáv	főhadnagy	
Fischer Adolf		
Gotthilf Ernő	műépítész	Bécs
140 Hauer Róbert	mérnök	Temesvár
Hönig József		
Koitsch Mihály	állomásfőnök	Bellotince, Szerbia
† Lusztig János		
Mekovits Dusán		
145 Mixich Mátyás		
Plavosin Árpád	számtiszt	Alsó-Kubin
Rosenthal Ferencz		Temesvár
Schiller Arthúr	máv. hiv.	Hatvan
Sevits Simon		
150 Thierjung János		
1883/4.		
Bonomi József		Orsova
Brebenár József	erdész	Ném.-Bogsán
Genal József	postatiszt	Budapest
Haberfeld Márk		
155 Klein Béla		
Laub Gáspár	hivatalnok	Temesvár
Lehner Adolf	főhadnagy	Temesvár
Pataki József	mérnök	
Ratkovszki Gyula	mérnök	Kolozsvár
160 Rosenwald Miksa	mérnök	Temesvár
† Skelezsán Viktor		
Weitner Gyula	főhadnagy	Bécs
Fertig Zsigmond	megyei hiv.	Temesvár
1884/5.		
Demetreszku Mihály		
165 Fellegi Alajos	rajztanár	Rózsahegy
Kimmel Kálmán	földbirtokos	Jolá-pusztá
Lojkička Okt.	körjegyző	Zsebely
Rabong János	máv. tiszt	Temesvár
Serbán József		
170 Stöckl Ferencz		
Thanhoffer Antal	állomás-főnök	Báziás
Weil Gyula	orvos	Báziás

A tanuló neve	Foglalkozása	Lakása
1885/6.		
Belintzán V.		Arad
† Bezerán Márk	hadnagy	Temesvár
175 Hamburger Mór		
Hellenschusz Emil	kultur-mérnök	Budapest
Höfer István	főhadnagy	Uj-Arad
† Kintsei József	hadnagy	
Milutinovits János		Arad
180 Nikl Hubert	megyei hivatalnok	Temesvár
Pálffy Dezső dr.	biró	Temesvár
Ratkovszki Ödön	mérnök	Temesvár
Schwimmer József		
Teitlbaum Arnold		Temesvár
185 † Weitner Vilmos		
1886/7.		
Grottó János	adótsízt	Temesvár
Milutin Illés	városi hivatalnok	Temesvár
Neuberger József	vasúti tsízt	Zágráb
Piláth Vilmos	máv. hiv.	Budapest
190 Putnik Béla	hadnagy	
Szamek Márk		
1887/8.		
Bezerán Milutin	hivatalnok	Temesvár
Bleier Mór	főhadnagy	Dolnia-Tuzla
Boskovity György	vár. hivatalnok	Temesvár
195 Csamperlik Alfréd	tűzérhadnagy	Topolovetz
Engländer Márton	orvos	Bécs
Fekete Ede		
Kónya Vincze	postatiszt	Szeged
Krausz Adolf	mérnök	N.-Beckerek
200 Kukin Vojin	kir. mérnök	Szombathely
Mutzu Sándor	hivatalnok	Temesvár
Wuits Milivoj		
1888. 9.		
Deniflée Pál	máv. tsízt	Arad
Jacobi Arnold	máv. mérnök	Budapest
205 ifj. Kinczig János	földbirtokos	Arad
Lindner Ármin	városi hivatalnok	Temesvár
Magyar Rafael	mérnök	Budapest
Ross Nándor	gazdatiszt	Ikloda
Rummer Dezső	máv. tsízt	Nagy-Beckerek
210 Tauber Zsigmond	banktsíztviselő	Triest
Millenovits Ferencz		
1889/90.		
Buchwald Károly	tűzérhadnagy	Szobráncz
Krémer József	építész	Temesvár

A tanuló neve	Foglalkozása	Lakása
Kakujay Imre	tanár	
215 Kubitssek Emil	mérnök	Bécs
Lager Ármin	tisztviselő	Temesvár
Löbl Mór	mérnök	Budapest
Riesz Antal	hivatalnok	Párdány
Stamboly Pál		
220 Szecsődy István	mérnök	Sopron
Weil (Adorján) Samú	jogász	Budapest
1890/1.		
Bossányi György	vasúti tiszt	Temesvár
Fasching Mátyás	mérnök	Budapest
Gabei Leó	hivatalnok	Temesvár
225 Heiduschka Alfréd	technikus	Temesvár
Habekost Alajos	technikus	Temesvár
Kohn Richárd	banktiszt	Temesvár
Pépa János	vasúti tiszt	N.-Bogsán
Pifát Emil	hadnagy	Bécs
230 Trebits Gyula	orvosnövendék	Budapest
† Ulrich Béla	pénzügyi számtiszt	Temesvár
1891/2.		
Baja József	postatiszt	Ó-Becse
Bonn Károly	posta- és táviradahiv.	Pancsova
Munkácsi Dezső	hadnagy	N.-Szeben
235 Tauber Vilmos	technikus	Budapest
Tauszig Ármin	technikus	Budapest
Tücherer Viktor	hadnagy	Orsova
† Vászai Vazul	postatiszt	Saágh
Weisz Károly	kereskedő	Temesvár
240 Vinkler Ármin	postatiszt	Temesvár
1892/3.		
Alföldy Dezső	joghallgató	Budapest
Br. Baselli Rezső	hadnagy	Szeged
Emanuel Zsigmond	máv. tiszt	Temesvár
Fröhlich József		
245 Horváth Kálmán	kat. akad. hallgató	Bécs-Ujhely
Leipnik Manó	technikus	Budapest
Pollák Béla	technikus	Budapest
Ross Gusztáv	gazdatiszt	Ikloda
Schmidt Sándor	postatiszt	Resicza
250 Szilágyi Géza	joghallgató	Budapest
1893/4.		
Binder Gyula	katona	
Brasch Mór	technikus	Budapest
Havas Sándor	technikus	Budapest
Frieb Alfréd	katona	Bécs

A tanuló neve	Foglalkozása	Lakása
255 Gergutza János		Domány
Hagyits István	technikus	Budapest
Kornis Károly	technikus	Budapest
Mierka Ignác	tűzérhadnagy	Temesvár
Oravitz József	telekkönyvi hiv.	Rékás
260 Schmitt György	technikus	Bécs
Schwarcz József		
Steiner Bernát	tanárjelölt	Budapest
Stolp Ödön	gazdatiszt	Magyar-Óvár
Zsulán Árkád		
1894/5.		
265 Faber Adolf	technikus	Budapest
Kalitovič Miklós	technikus	Bécs
Osztoics György	technikus	Budapest
Rosenthal József	technikus	Budapest
Stein József	hivatalnok	Csongrád
270 Tasch Antal	tanárjelölt	Budapest
Waldmann K.	technikus	Budapest
Ujházi Ede	hadnagy	Bécs
Willheim Gyula	keresk. akad. hallg.	Budapest

**A temesvári magyar kir. áll. főreáliskolai
Iskolatársak Egyesületének tagjai.**

I. Alapítók. ¹⁾

N é v	Állás	Lakás
Biach Hermann	kereskedő	Temesvár
Perky Gusztáv	tanár	Temesvár
Bécsy Dezső	kir. áll. erdész	Budapest
M. Gotthilf Ernő	műépítész	Bécs
5 M. Gotthilf Ferencz		Temesvár
Grabler Árpád	körjegyző	N-Kövérés
Györgyössy József	városi főkönyvelő	Temesvár
Herz Miksa bey	műépítész	Cairó
Hirschler Dezső	földbirtokos	Temesvár
10 Horváth Kálmán	tiszti akad. hallg.	Bécsujhely
† Habekost Benő	kereskedő	Temesvár
Jenovay Zoltán	földbirtokos	Szerb-Ittebe
Jovanovits György	jegyző	Szerb-Ittebe
Kimmel Kálmán	földbirtokos	Jolánpuszta
15 Kohn Richard	bankhiv.	Temesvár

¹⁾ Volt iskolatársak címét szívesen fogadja Perényi A. tanár, alelnök.

N é v	Állás	Lakás
Kalitovics Miklós	technikus	Budapest
Kecskeméti Sándor	kereskedő	Temesvár
Kintzig János ifj.	földbirtokos	Tövisgyeh., Aradm.
Laky Mátyás dr.	főreálisk. igazgató	Temesvár
20 Läger Ármin	hivatalnok	Temesvár
Lendl Adolf dr.	műgyet. tanár	Budapest
Lindner Ármin	városi hivatalnok	Temesvár
Perényi Adolf	tanár	Temesvár
Probst Mihály	építész	Arad
25 Rauch Árpád	mérnök	Kecskemét
Schwartz C. J.	mérnök	Temesvár
Szecsődy István	mérnök	Pozsony
Szilágyi Géza	joghallgató	Budapest
Spitzer Jakab	gyárigazgató	Buenos-Ayres
30 Tauber Zsigm.	bankhiv.	Triest
Thomas Manó	kalapgyáros	Temesvár
Tasch Antal	technikus	Budapest
Wirkmann J. dr.	mérnök	Budapest
Weisz Károly	fakereskedő	Temesvár

A tanári testület alapítása 100 frt. Ehhez járultak a tanári testület tagjai: *Dr. Laky Mátyás, Ballenegger Henrik, dr. Barabás Abel, dr. Berkeszi István, Berky Gusztáv, Doroghi Ignác, dr. Gáspár János, Holtzmann József, dr. Láng István, Perényi Adolf, Stancsa Gyula, Szecsődy József, Themák Ede, Wälder János.*

II. Rendes tagok: 1)

N é v	Állás	Lakás
Asbóth Sándor dr.	tanár	Pozsony
Alföldy Dezső	jogász	Budapest
Arnstein Frigyes	városi hiv.	Temesvár
Abarbanell Aladár	máv. hiv.	Budapest
5 Bundsmann Árpád	kereskedő	Versecz
Bonn János ifj.	építészeti rajzoló	Temesvár
Bleyer Mór	tűzérőhadnagy	Dolna-Tuzla
Buchwald Károly	tűzérőhadnagy	Bibnyicze
Baja József	postatiszt	Ó-Becse
10 Brasch Mór	technikus	Budapest
Chorlé Gyula	jegyző	N.-Torák
Cossel Arnold	könyvkereskedő	Temesvár
Czedik Hugó	vámatiszt	Arad

1) Volt iskolatárs címét szívesen fogadja Perényi A. tanár, alelnök.

N é v	Állás	Lakás
Cselkó Gyula	földbirtokos	Temesvár
15 Csamperlik Alfréd	hadnagy	Temesvár
Dobó Gyula	gyógyszerész	Moor
Denifléé Pál	vasuti tiszt	Arad
Denifléé Sándor	vasuti tiszt	Arad
Derera Ede	földbirtokos	Temesvár
20 Duschnitz László	kereskedő	Temesvár-Gyárv.
Deutsch Arnold	banktisztviselő	Temesvár
Emanuel Zsiga	hivatalnok	Temesvár
Fasching Mátyás	gépészmérnök	Budapest
Faber Adolf	technikus	Budapest
25 Fenster Alajos	gépészmérnök	Hatvan
Fischof Mór	szeszgyáros	Szászrégen
Fodor József	ptáv. főtiszt	Pancsova
Frey Gyula	hivatalnok	Bécs
Grottó János	adótiszt	Temesvár
30 Habekost Alajos	technikus	Budapest
Hesz Ferencz	állomásfőnök	Somogy-Jáhó
Haiduschka Alfréd	technikus	Budapest
Hagyits István	technikus	Budapest
Havas Sándor	technikus	Budapest
35 Hladik János	adótiszt	Temesvár
Heisinger Antal	postafőtiszt	Temesvár
Igali Szvetozár	szerkesztő	Budapest
Junga Lajos		Ságh
Jakobi Arnold	máv. mérnök	Budapest
40 Jorgovits Sándor	tanár	Ujvidék
Ivkovits Lukács	ker. főmérnök	Kragujev. Szerbia
Kopp József	vasúti tiszt	Kolozsvár
Krausz Adolf	mérnök	N.-Beckerek
Kakujay Károly	vasúti igazgató	Pozsony
45 Klein Károly	kereskedő	Bécs
Kohn Lajos	hivatalnok	Temesvár
Klein Rezső	hivatalnok	Temesvár
Kanitzer Károly	mérnök	Budapest
Kubicsek Emil	mérnök	Bécs
50 Kornis Károly	technikus	Budapest
Kukin Vojin	kir. mérnök	Szombathely
Lager Uzor	kereskedő	Szeged
Lederer Mór	hivatalnok	Budapest
Laub Gáspár	adótiszt	Temesvár
55 Lövinger Emil	mérnök	Budapest
Leipnik Manó	technikus	Budapest
Lenner József	kereskedő	Temesvár
Mann Emil	kereskedő	Temesvár
Meissner Vilmos	kereskedő	Temesvár

N é v	Állás	Lakás
60 Mersztorf Mátyás	jegyző	Gilád
Mierka Ignác	tűzerhadnagy	Temesvár
Novák Béla	állomásfőnök	Zsebely
Német Arnold	bankpénztáros	Temesvár
Nagy Virgil	kir. mérnök	Budapest
65 Neuberger József	vasuti hivatalnok	Zágráb
Oesterreicher Ig.	számítség	Temesvár
Osztoics György	technikus	Budapest
Oravicz József	telekkönyvi hivatalnok	Rékas
Poppovits János	máv. ellenőr	Temesvár
70 Pálffy Dezső dr.	bíró	Temesvár
Pollák Béla	technikus	Budapest
Pálmay Károly	mérnök	Budapest
Popovits József	jegyző	Teregova
Pépa János	vasuti tiszt	Hódmező-Vásárhely
75 Ratkovszky Ödön	mérnök	Temesvár
Rupčić György	igazgató-mérnök	Orsova
Recht Henrik	kereskedő	Lugos
Rabong János	vasuti ellenőr	Temesvár
Riesz Antal	hivatalnok	Párdány
80 Rupčić László	mérnök	Arad
Ross Gyula	postatiszt	Temesvár
Rosenberg Antal	hivatalnok	Temesvár
Ross Nándor	gazdatiszt	Ikloda
Schwarz Henrik	hivatalnok	Temesvár
85 Schwarz János	mérnök	Temesvár
Schneider Sebestyén	adótsiszt	Temesvár
Schmidt Sándor	postatiszt	Resicza
Schiller Arthur	vámítség	Hatvan
Székely Lipót	állatorvos	Facset
90 Stolp Ödön	gazd. akad. hallgató	M.Óvár
Stoy György	mérnök	Budapest
Szegő F. Adolf	postafőtiszt	Ó-Becse
Schauer Béla	hivatalnok	Temesvár
Slein József	technikus	Budapest
95 Sziij Pál	vasuti tiszt	Arad
Stumpfoll Ede	ipariskolai igazgató	Temesvár
Streer Emil	máv. mérnök	Budapest
Strasser János	postatiszt	Ujvidék
Schreker Ferencz	vasuti tiszt	Budapest
100 Singer Lajos	bankhivatalnok	Budapest
Thanhoffer Antal	állom. főnök	Báziás
Tornya Arnold	kereskedő	Budapest
Themák Manó	postatiszt	Szabadka
Totis Mór	kereskedő	Temesvár
105 Taussig Armin	technikus	Budapest

N é v	Állás	Lakás
Tauber Tivadar	nagykereskedő	Versecz
Tauber Ottó	földbirtokos	Padé
Trebits Gyula	orvostanhallg.	Budapest
† Ulrich Béla	számtiszt	Temesvár
110 Vater József	kir. mérnök	Budapest
Weisz J. Frigyes	kereskedő	Csurog
Weisz Jakab	hivatalnok	Temesvár
Weisz Károly	üzletvezető	Eszék
115 Waldmann K.	technikus	Budapest
Willheim Gyula	keresk. akad. hallgató	Budapest
Weisz Richárd	kereskedő	Temesvár
Wrgovits Szilárd	adóellenőr	N.-Palánka
Zolnay Béla	mérnök	Békés

III. Pártolók.

Bleyer Izsó dr.	ügyvéd	Temesvár
Engel Dezső	mérnök	Sz.-Fehérvár
Freund Zsigmond	kereskedő	Temesvár
Heimann Oszkár	hivatalnok	Temesvár
5 Kovács Mór	ép. vállalkozó	Temesvár
Karner Ede	kereskedő	Temesvár
Kohn Sándor	kereskedő	Temesvár
Lévay Sándor	vezértitkár	Temesvár
Neubauer Vilmos	Lloyd-titkár	Temesvár
10 Stolp Ferencz	bankigazgató	Kolozsvár
Schneer Adolf	banktiszt	Temesvár
Szilágyi József	kereskedő	Budapest
Szilágyi Jenő	orvosnövendék	Budapest
Tauber Béla	hivatalnok	Temesvár
15 Weiner Arthur	kereskedő	Budapest

D) Markovits-gyorsírókör.

Irta **Perényi Adolf.**

A gyorsírás tanításának története. A kiváló készség, mely művelt emberek életében annyi szellemi és anyagi haszonnal jár, a gyorsírás művészete, intézetünkben *Doroghi* Ignác tanárban talált kitartó tanítójára, még pedig az 1877/78-ik év második felében. Volt ugyan egy tanfolyam az 1874/75-ik tanévben, ekkor ugyanis *Köller* Peregrin, törvényszéki aljegyző, *Hanthó* Lajos igazgatósága alatt hirdetett gyorsíró tanfolyamot, de e tanfolyam csak egy évig állott fenn, mert 1875/76-ban nincsen nyoma. *Köller* tanfolyamára 25 tanuló iratkozott be, és 20 maradt meg, mint a jelentés mondja, kielégítő eredménnyel. A tanfolyam 4 óra terjedt (a téli hónapokra), a díj 1 frt volt havonként.

Doroghi Ignác tanáré tehát az érdem, hogy némi megszokítással immár 18 év óta áll fenn a gyorsírás tanfolyama *Gabelberger-Markovits* rendszerével reáliskolánkban, vezetője is 16 éven át ő volt.

Ha a gyorsírás tanításán intézetünkben végigtekintünk, rögtön szembetűnik az a közöny, melylyel e tárgy a tanulók részéről fogadtatott; szembetűnik különösen, mert 5 tanéven át jelentkezők híján szünetelni volt kénytelen a tanfolyam. Ily viszonyok között csak a tanár buzgósága, ügyszeretete ébresztette fel újból és újból e művészetet; és ez a buzgóság annál méltóbb az elismerésre, a közöny a tanulók részéről annál feltűnőbb, mert a gyorsírásért tandíj 1877/78-tól 1882/83-ig, tehát 5 tanéven át egyáltalában nem szedettek.

Az intézetben a *Gabelberger-Markovits* rendszere taníttatott. Tankönyveink voltak eleinte *Markovits* 8., 9. kiadásai. Később *Forrai*, *Hegedűs* és legújabban *Bódogh* János tankönyvei.

A heti órák száma 1—2 között váltakozik, a két utolsó évfolyamban 2 a heti órák száma; 1895/96-ban 3, a kezdőknek 2, a haladóknak egy. — Az évi tandíj 6 frt, mely 1883-tól kezdve szedetik és részletekben is fizethető. — Tanítványait a gyorsírás régente csak a IV—VIII. osztályokból vehette, a III. osztály a magyar nyelvben való járatlanságánál fogva nem vehetett részt, sőt a felsőbb osztályokban is akadályát képezte ez a haladásnak. Ujabbán 1894/95-ben a III. osztály is felvétetett a tanulók közé, és a szép előmenetel, melyet tanusítanak, szintén egyik jele annak, hogy a tanuló ifjúság a magyar nyelvben évről évre jártasabb lesz.

1893-94-ig *Doroghi* Ignác tanár vezette a gyorsírás tanfolyamát, ez évben *Perényi* Adolf tanár vette át 19 tanulóval. Az év sikerei buzdítólag hatottak a jövőre. *Bak* Soma V. oszt. tanuló az országos correct-stenogramm-versenyen oklevelet nyert, ugyancsak ő nyerte dr. *Fáy* Ignác ügyvéd úr 10 frkos aranyát. A következő 1894/95. tanévben 26 a beirt tanulók száma. A gyorsírás erősebb lendületet mutat, melyet főképen a megalakult *Markovits-gyorsírókör* idézett elő.

Ez évben a kör működése folytán a tanulók szép sikert arattak. Megemlítjük e helyt az országos correct-stenogramm-versenyt, melyen 10 munkálat közül 5 nyert díjat és köztük *Bak* Soma VI. oszt. tanuló első díj gyanánt egy aranyat.

Az évközben tartott közgyűlések és versenyek ébren tartották a kör tagjainak buzgalmát úgy, hogy az évi záró-díszgyűlés a gyorsírók ünnepe lett. E díszgyűlésen vendégek jelenlétében előadások, látványos írások és versenyek tartattak.

Nagy mértékben előmozdította a gyorsírás sikerét intézetünkön nságos *Nátafalussy* Kornél, főigazgató úr, a ki 1895. május 17-én a kört meglátogatta és megelégedésének szép szavakban adván kifejezést, a

záró-díszgyűlés pályázatára a legügyesebb gyorsíró részére egy 10 frkos aranyat adott át. A figyelemnek és elismerésnek illetően való megnyilvánulása az ifjúságra valósággal lelkesítőleg hatott. Dr. *Fáy* Ignác ügyvéd úr, a gyorsírásnak nagy barátja, egy 20 frkos aranyat adott át. Ez aranyakat és a többi díjakat ünnepiesenadtuk át a nyerteseknek.

Az elismerésnek ilyen nyilvánulása folytán 1895/6-ban valósággal nekibuzdult az ifjúság, mert nem kevesebb, mint 49 kezdő jelentkezett és 14 haladó úgy, hogy 63 tagja van összesen a Markovits-körnek. Sikerei már ennek az évnek is méltók az említésre. Két tanuló, *Gaupp* Ferencz VIII. és *Bak* Soma VII. o. résztvett az őszi írásversenyen. Ott *Bak* Soma a perczenkinti 150 szótagos versenyen egy arany díjat nyert. A correct-stenogramm versenyen *Gaupp* Ferencz VIII. o. t. első díjat, *Dörner* István VI. o. t. oklevelet nyert. — A körnek van egy 30 kötetre menő könyvtára, mely a tagok rendelkezésére áll. — A kör életét az alapszabályok tüntetik fel, melyeket e helyt teljes szövegben közlünk.

A temesvári áll. főreáliskolai

„Markovits-Gyorsírókör“ alapszabályai.

1. §. *A kör címe.* Temesvári főreáliskolai „Markovits-kör.“
2. §. *A kör pecsétje.* Temesvári főreáliskolai Markovits-kör.
3. §. *A kör a Gabelsberger-Markovits-féle magyar gyorsírást használja.*

4. §. *Célja.* a) A tagok kiképzése a gyorsírásban gyakorlati téren. — b) A nevezett gyorsírás terjesztése és általánosítása az egység alapján. Ezen célok elérése végett 1. kéthetenként egyszer közös gyakorlatot tart, — 2. évnegyedenként versenyírásokat rendez, — 3. évenként pályázatokat hirdet correct-stenogramokra, — 4. az ezen rendszerben megjelenő szaklapokat saját könyvtára és részben tagjai számára járattja, — 5. szegény tanulók között használat végett tankönyveket oszt ki, — 6. gyorsírás-irodalmi könyvtárt alapít.

5. §. *A kör tagjai:* működő, rendes és rendkívüli tagok.

Működők a temesvári főreáliskola V.—VIII. osztályának azon tanulói, kik legalább a gyorsírás levelezési részében jártassággal bírnak.

Rendes tagok az V.—VIII. osztály azon tanulói, kik a gyorsírási tanfolyamra beiratkoztak.

Rendkívüli tagok pedig a főreáliskola III.—IV. osztályból beiratkozott tanulók.

Az elnök indítványára a kör tiszteletbeli tagokat is választhat.

6. §. *A körbe való beiratkozás és a tagok kötelezettségei.* a) A körbe való beiratkozás az alapszabályoknak a belépő tag saját-

kezüleg való aláírásával, illetve a gyorsírás-tanfolyamra való beiratkozás által történik, megjegyeztetvén, hogy tekintet nélkül a belépés idejére a tagoknak a kör iránti kötelezettsége mindig azon iskolai év tartamára terjed, melyben a beiratkozás történt.

b) A tagok 50 kr. beiratkozási és 20 kr. havi díjt fizetnek tagsági díj gyanánt. A beiratási díj az alakuló gyűlés előtt, a tagsági díj pedig havonként az iskolai év végeig fizetendő.

c) A díjak fizetése alól a tanulót az elnök részben vagy egészben felmentheti.

d) A tanulmányokban rossz előmenetelű tanuló a körnek tagja nem lehet.

7. §. *A tagok jogairól.* a) A működő tagok tagsági díjaik fejében részt vehetnek a kör által kéthetenként tartandó gyakorló órában, versenyírásban és kitűzött pályázatban; használják a kör birtokában levő gyorsírási műveket; a gyűléseken szavazati joggal bírnak és a tisztikarba választhatók.

b) A rendes tagok ugyanazon jogokkal bírnak, de a tiszti karba nem választhatók be.

c) A rendkívüli tagok a körnek mindennemű előnyében részesülnek, de nem választók és nem választhatók.

Ezenkívül minden tag a tagsági díj fejében kapja a megjelenő gyorsírási szaklapok egyikét és pedig a működők a „Gyakorló Gyorsíró“-t, a rendes tagok a „Gyorsírási Lapok“-at, a rendkívüli tagok pedig a „Fővárosi Gyorsíró“-t.

8. §. *A tisztikar* egy iskolaévre a következő 6 tagból áll:

1. a haladók előadója,
2. a kezdők előadója,
3. a titkár,
4. a jegyző,
5. a könyv- és pénztáros,
6. a levelező.

A kör pártfogója az intézet igazgatója; a kör vezetője és elnöke a gyorsírás tanára.

9. §. *A tisztikar teendői.*

Az elnök vezeti a kör mindennemű ügyeit; képviseli a kört külviszonyokban; az alapszabályok pontos megtartására és a rendre felügyel; összehívja a tagokat a gyűlésekre, melyeken elnököl; meghatározza azok idejét és tárgysorozatát; egyenlő szótöbbségnél szavazata döntő; a kör kiadásait mindig ő utalványozza ki; a választmányi tagok teendőit s munkakörét a viszonyokhoz képest meghatározza.

Az *első előadó* a haladóknál, a *második előadó* a kezdőknél vezeti a kéthetenként tartott közös gyakorlatokat az elnök által meghatározott módon és időben.

A *titkár* a gyűlések jegyzőkönyvét gyorsírással veszi fel; a kört érdeklő iratokat kiállítja; a körbe belépők neveit az elnökkel és a pénztárnokkal egyidejűleg közli.

A *jegyző* a titkár által felvett jegyzőkönyvet annak hitelesítése után közönséges irással a jegyzőkönyvbe vezeti, mely aláírva az elnöknek láttamozás végett bemutatatik; gyorsírással munkálatokat végez.

A szaklapok *levelezője* a gyorsírást illető szakbeli dolgokban esetleg szükségessé váló értesítéseket, valamint a tanfolyamok, írásversenyek, pályázatok eredményét a „Gyorsírással Lapok“-kal közli, továbbá a tagok által önkénytelen megrendelt szaklapokat kezeli, azon célból, hogy az ifjúságnak lehetővé és könnyen hozzáférhetővé tétessék a szakbeli folyóiratoknak számonként való megszerezhetése.

A lapok megrendelésének és kezelésének mikénti keresztülvitelét a körülmények és szükséghez képest az elnök határozza meg.

A levelező a reája bízott példányok hibátlan és pontos kezeléseért felelős.

A pénz- és könyvtárnok mint pénztárnok kezeli a körnek mindennemű pénzbeli ügyeit; a bevett összegeket nyugtázza, a bevételt és kiadást az e célra készült kimutatásokban nyilván tartja. A kiadásokat csakis az elnök előleges utalványozása alapján eszközölheti; mint könyvtárnok pedig kezeli a körnek minden egyéb vagyonát; a beszerzett és a tagok használatára kiadott művekről jegyzőkönyvet vezet.

Jegyzet: a) A tisztikar megalakítása az iskolaév elején az alakuló közgyűlésen a tagok legalább $\frac{2}{3}$ részének együttlétében történik és pedig a két előadó a 3 felsőbb osztályból, az e célra alkalmas gyorsírókból, mindenkor az elnök ajánlatára és pedig az első előadó a működő tagok szavazattöbbségével, a második előadó a rendes tagok szavazattöbbségével választatik. A titkár is a 3 felsőbb és a tisztikar többi tagjai a 4 felső osztályból a működő és rendes tagok szavazattöbbségével választatnak. Általános elvként kimondatik, hogy a választmányban, a mennyire alkalmas gyorsírók vannak, a főreáliskola minden osztálya képviselve legyen. Választói jogát csak az arra jogosított olyan tag gyakorolhatja, a ki a beiratási díjat az alakuló gyűlés kezdete előtt lefizeti.

b) A tisztikar a maga működéséről a közgyűlésnek, a titkár vagy helyette az első előadó a tisztikar évi működéséről a közgyűlésnek és az elnöknek kimerítő írásos jelentést tesz, mely a

zárógyűlés előtti közgyűlésen 3 tagú bizottság által felülvizsgálják. (Lásd 12. §.)

c) A tisztikar az alap- és a házilag megállapított szabályok be nem tartásából eredő hibákért felelős és az esetleg okozott kárt megtéríteni tartozik.

10. §. A kör bevételei: a tagoktól befolyó beiratási és tagsági díjak, esetleg felülfizetések és adományokból állanak; ezekből egyenlíttetik ki a tagok részére esedékes szaklapok ára, és ebből fedeztetnek a rendelkezésre álló összeg erejéig a kör céljainak érdekében szükségessé vált kiadások. (Lásd 4. §.)

11. §. *A szervező bizottságról.* A zárógyűlésen a választó joggal bíró tagok sorából, kik a jövő iskolai évben a székhelyen maradnak, még egy „szervező bizottság“ választatik, melynek feladata a következő iskolai év elején az új megalakuláshoz szükséges intézkedésekről gondoskodni. E bizottság az új alakuló gyűlés előtt saját kebeléből egy pénztárnokot választ, a ki a beiratási díjakat beszedi és a később megválasztott pénztárnoknak átadja.

12. §. *A gyűlésekről és gyakorló órákról.*

a) Az iskolai év elején tartatik meg az alakuló gyűlés.

b) Az iskolai év végén tartott zárógyűlésen, a nyilvános versenyírást megelőzőleg, a titkár a kör működésének eredményéről a tisztviselők évi jelentése alapján felolvasást tart és a tisztikar nevében lemond; 3 tag a szervező bizottságba választatik. (Lásd 9. §.)

c) A titkár felolvasásának alapjául szolgáló évi jelentések előleges megvizsgálására a megelőző havi közgyűlés az elnökkel élén egy 2 tagú bizottságot küld ki.

d) A közgyűlés kéthavonként tartatik, ideje és tárgysorozata legalább 3 nappal előbb az elnök által kitűzendő.

Itt (a közgyűlésen) a múlt ülés jegyzőkönyvének felolvasása és hitelesítése után a tisztviselők jelentéseket tesznek működéseikről, intézkedések tételnek az alapszabályok értelmében; indítványok, felolvasások a szakbavágó tárgyakról. Végül lehetőleg versenyírás tartatik, részint a gyakorló órákon előadott anyagból, részint szabadon választott szövegből.

e) Sürgős esetekben az elnök a tisztikarral értekezletet tart, melynek határozata a következő közgyűlés elé terjesztetik.

f) Közös gyakorlatok mind a kezdőknél, mind a haladóknál kéthetenként legalább is egyszer tartatnak az előadók által, mi a gyorsírás gyakorlati elsajátítása, az elméleti tanítás érvényesítése és így a kör tagjainak gyorsírókká kiképzettetése céljából történik. Az előadásokon a vezető tanár is megjelenik.

13. §. A tagok által írt csinos és hibátlan munkálatok a kör tulajdonába mennek át.

14. §. A kizárást súlyos okok alapján az elnök gyakorolja.

15. §. A tanév végén tartott zárógyűlésen a kör vagyonát megőrzés végett a tanintézet igazgatója veszi át.

16. §. A körnek végleges feloszlása alkalmával összes vagyona a temesvári áll. főreáliskola birtokába megy át, de a kör újból való megalakulása esetén ismét átveszi vagyonát.

Temesvárott, 1894. szeptemberhó 24.

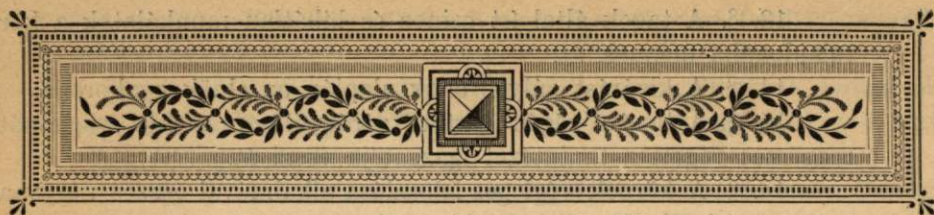
Perényi Adolf,
tanárelnök.

Dr. Lakó Mátyás,
igazgató.

A Markovits-kör a gyorsírás tanfolyamában mozgalmas életet teremtett; a tanulók buzgalma, munkakedve a tanfolyam sikerét biztosítja. A körnek és tanulóknak a következő folyóiratok jártak: Gyorsírászi Lapok 8, Budapesti Gyorsíró 6, Gyorsírászi Hírlap 8 példányban.

Óhajtandó, hogy a kedv, melylyel a tanulók e tárgyat felkarolták, állandó maradjon.

XIII.

INTÉZETÜNK KÖNYV- ÉS SZERTÁRAI.

A) Ifjúsági könyvtár. Irta Perényi Adolf. — B) Tanári könyvtár. Irta dr. Laky Mátvás. — C) Földrajz-történelmi szertár. Irta dr. L. M. — D) Mértani rajzszerár. Irta dr. L. M. — E) Természetráji szertár. Irta dr. L. M. — F) Természettani szertár. Irta dr. L. M. — G) Vegytani szertár. Irta dr. L. M. — H) Szabadkézi rajzszerár. Irta dr. L. M. — I) Csillagvizsgáló, meteorológiai és földdeljelességi intézet. Irta dr. Berkeszi István.

Iskolánknak megvannak mindazon gyűjteményei, melyek nélkül sikeres oktatás nem képzelhető. E gyűjtemények külön-külön megfelelő termekben helyezvük el és a középiskolai igényekhez mérten elég gazdagon fölszerelvük annyira, hogy láttukra hazánk egy magas állású államférfia azon hízeltgő nyilatkozatot tette, hogy a szomszéd Balkán-félsziget egyik királysága fővárosának nemzeti muzeumai nem igen jobban szerelvük föl. Gyarapodásuk bár lassú, de állandó és évről-évre a tanszerátalányból történik, mely czímen iskolánk fölállításától máig a következő javadalmakat élvezte. És pedig kapott iskolánk:

1.	1870—71-ben első fölszerelésre	1800	frtot
2.	1870—71-ben a fizikai muzeumra külön	1200	"
3.	4 évig, vagyis az 1871/2—1874. 5. tanévekben	à 900	3600 "
4.	7 " " az 1875/6 — 1881/2. "	à 600	4200 "
5.	1 " " az 1872/3. "	à 675	675 "
6.	2 " " az 1883/4—1884/5. "	à 750	1500 "
7.	3 " " az 1885/6—1887/8. "	à 1100	3300 "
8.	5 " " az 1888/9—1892/3. "	à 1150	5750 "
9.	2 " " az 1893/4—1894/5. "	à 1200	2400 "
10.	Rendkívüli utalványozás 1876/7-ben fizikai muzeumra	2000	"
11.	" " 1878/9-ben chemiai " "	1000	"
12.	" " 1880/1-ben fizikai " "	150	"

Tanszer-átalány czímen 25 év alatt összesen 27.575 frt.

Az iskola második javadalma, melynek egy része szintén beruházásaink gyarapítására jut, a hivatali irodai és házi átalány, mely czímen iskolánk 1870. októbertől 1895. december végeig az állampénztárból összesen 22.430, évenként tehát átlag 797 frtot kapott.

Az iskola 2 átalányán kívül mindjárt a megnyitás évétől fogva különféle czímeken gyűjtések történtek, melyek vagyona vagy az alapon megnevezett vagy azzal rokon gyűjtemény gyarapítására fordított, milyen volt péld. a csillagda-alap, mely a fizikai és az első díszterem-alap, mely a szabadkézi rajzmuzeumra fordított. A dr. Laky M. igazgatósága alatt létesült zászló-, díszterem- és fölszerelő-alapok az elnevezésben megjelölt célra fordítottak és az intézet leltári vagyonát tetemesen szaporították. Legtöbbje van azonban az iskolának az ifjúsági könyvtári és az ifjúsági segély-alapból, aminthogy ezek rendes évi jövedelemmel is bírnak. — Egyes gyűjteményeinkről különösen a következőket jegyezhetjük meg:

A) Az ifjúsági könyvtár.

1. **A könyvtár keletkezése.** Nem kell bizonyítanunk, hogy az ifjúsági könyvtárnak középiskolai oktatásunkban jelentős szerepe van. Hogy oly sokáig nem vetettek rá ügyet, onnan van, hogy közoktatásunk lényege, a tananyag és módszer fejlesztése, foglalta le hosszú időn át a figyelmet. Ujabb időben már az ifjúsági könyvtár sem gazdátlan jószág; méltó figyelem tárgya lett: költségvetése, zárszámadásai felterjesztendő; az évi értesítőbeli kimutatások nagyobb figyelem tárgyai; van immár könyvjegyzékünk, melynek alapján a kevésbé avatott könyvtáros is hasznos beszerzésekre fordíthatja a rendelkezésére álló összeget; végül maga az ifjúsági irodalom is örvendetesen fellendült, a mi bizonyára az ez irányban hangoztatott nézeteknek egyik legüdvösebb eredménye.

Intézetünk 7 éven át állott fenn a nélkül, hogy ifjúsági könyvtára lett volna. Volt ugyan ifjúsági iratok czímen a tanári könyvtárban egy csoport, de biz az az ifjúság számára nem tétetett hozzáférhetővé.

Az 1876. jul. 22-iki 12.287. sz. a. kiadott rendtartás 28. pontja, mely ifjúsági könyvtárak és önképzőkörök alakításáról szól, teremtette meg e főreáliskolán is mind a két üdvös intézményt.

1877. nov. 27-én könyvtári bizottság alakul, melynek tagjai *Tordai György*, igazgató, dr. *Benedek Albert*, *Doroghi Ignác*, dr. *Szalkay Gyula*, könyvtáros, dr. *Láng István*. E bizottság dolgozza ki az ifjúsági könyvtár alapszabályait és elhatározza, hogy a tanári könyvtárban levő ifjúsági iratok az egyik *osztályteremben* helyeztetnek el és a jövő tanévben mind az alsó, mind a felső osztályú ifjúságnak rendelkezésére bocsátatnak.

A könyvtár 665 kötetből állott, mely a könyvtári alapnak, 280 frtnak, beszerzésekre fordításával 823 kötetre szaporodott. Ez a jelenlegi ifjúsági könyvtárnak alapja.

Az alapszabályokat a vallás- és közoktatásügyi miniszterium 34.354/1878. sz. a. erősítette meg, mire a könyvtár 1879. január 19-én megnyitott.

Ifjúsági könyvtári alapszabályok.

1. A temesvári állami főreáltanodánál a „Rendtartás“ 28. §a értelmében ifjúsági könyvtár állítatik fel, melynek pénzalapját a beiratások alkalmával az egyes tanulóktól az igazgató által beszedendő 1 (egy) frtnyi könyvtárilleték s az alább 23. pontban említett kárpótlási alap képezik. — A teljesen vagyontalan tanulók a könyvtári illeték fizetése alól az igazgatóság által fölmenthetők.

2. Az ifjúsági könyvtár csak olvasás és illetőleg tanulmányozás végett ad ki könyveket.

3. Az ifjúsági könyvtár összes bútorait és egyéb kezelési szükségleteit a könyvtár-alap fedezi; az összes kiadásokról a könyvtárnok könyvet vezet, az egyes kiadási tételek rendes nyugtákkal és számlákkal igazolandók, melyekkel azután minden tanév végén az igazgató és illetve a könyvtárnok a könyvtári bizottságnak beszámol és erről az évi értesítőben jelentést tesz.

4. Az ifjúsági könyvtárnok a tanárok egyike, ki a könyvtári bizottság tudtával a tanulók közül *két könyvtári segédet* választ; egyet a felső- és egyet az alsó osztálybeli tanulók használatára külön szervezendő könyvtári osztály számára.

5. A könyvtári bizottság áll az igazgatóból, továbbá a könyvtárnokból és a háromtagú állandó könyvtári bizottságból, a kiket az igazgató a tanári testület által ajánlott tanárok közül nevez ki.

6. Az igazgató a könyvtárnokkal s illetőleg a könyvtári bizottsággal a felelősségből származó köteleket akként teljesítik, hogy a könyvtárt a számadásokkal egyetemben minden tanév elején és végén átvizsgálják és erről jegyzőkönyvet vesznek fel. A könyvtárnok által kiszemelendő könyvtári segédek csak a könyvtárnoknak felelősek, ez utóbbinak tisztében áll azok működését ellenőrizni.

7. A könyvtári bizottság összes eljárásáról a szülőknek az évi értesítőben számol el a könyvtárnok által szerkesztendő jelentés alakjában.

8. A pénzalapot az igazgató kezeli, ki a bizottság által helybenhagyott megrendeléseket ellátja és kifizetett számlákkal a bizottságnak beszámol. A számlák aztán megőrzés végett a könyvtárnoknak adatnak át.

9. A bizottság minden üléséről rendes jegyzőkönyv vezetetik, melynek egy példánya az igazgatósági irattárban őriztetik, másik példánya pedig a könyvtári irattárban marad.

10. A beszerzendő könyvek jegyzékét a könyvtárnok állítja össze, azt a bizottságnak helybenhagyás végett bemutatja és megrendelés végett az igazgatónak adja át.

11. Az intézeti ifjúság sajátos nyelvi viszonyai miatt a magyar nyelven írott könyvek szerzendők be. Később német és illetőleg francia nyelvű munkák gyűjtésére is kellő gond fog fordíttatni.

12. Az ifjúsági könyvtár a tanári könyvtártól elkülönített helyen rendeztetik be.

13. Minden egyes könyv vagy füzet az ifjúsági könyvtári bélyeggel látandó el.

14. Mind az alsó, mind a felső osztálybeli tanulók könyvtára külön leltárba foglaltatik, s a leltári könyvjegyzékek többszörösítve a tanulók használatára bocsáttatnak.

15. A felsőbb osztályúak az alsóbb osztályúaknak szánt munkákat is olvashatják.

16. Az igazgató a könyvtárnokkal egyetértőleg meghatározza az időt, melyben könyveket kivenni és visszaadni lehet.

17. Minden tanuló, ki a könyvtárt használni kívánja, az olvasandó munkák bejegyzése és illetőleg az olvasmányok irányának ellenőrizhetése végett egy könyvtári füzetet készít magának. Valamely könyv kivételekor pedig azonfelül egy külön lapra följegyzi a kiveendő könyv címét, a kivétel napját és saját nevét.

18. Az évközi ellenőrző tanácskozmányok alkalmával kijelölhetnek azon érdemetlen tanulók, kik gyökeres megjavulásukig a könyvtár használatától eltiltandók lesznek, mire nézve két tantárgyból kapott megrovás vagy egy elégtelen tanjegy elegendő okul fog szolgálni.

A tanév elején az ellenőrző tanácskozmányokig a múlt tanévi iskolai bizonyítvány a mérvadó, miért is az illető osztályfőnökök a tanév elején a könyvtár használati jogától megfosztott tanulók neveit a könyvtárnoknak adják át.

19. Egy-egy tanuló rendszeren több mint egy kötetet nem vehet ki, melyet legfőlebb egy hónap mulva visszaadni köteles. Terjedelmesebb munkánál a határidő meghosszabbítható.

20. Azon munkákat, melyek gyakrabban használtak, a könyvtár több példányban igyekszik megszerezni.

21. A könyvtár csak bekötött könyveket ad ki használatra.

22. Ha egyszerre többen kívánják ugyanazon munkát kivenni, akkor első sorban a felső osztálybeli tanulóknak, ugyanazon osztálybeliek közül az érdemesebbnek van előjoga.

23. A bepiszkolt vagy megrongált könyvnek kártérítése fejében begyülemző összegekből egy külön kárpótlási alap állítatik fel, mely a könyvtári alap kiegészítő részét képezi. — Valamely könyv megrongálása esetében az illető, a könyvtárnak által meghatározandó összeget fizet a kárpótlási alap javára, ha pedig a könyv használhatatlanná válik, a kárt okozó a könyv értékét megtéríteni köteles, a megrongált könyvet azonban visszakapja.

24. §. A tanév utolsó havának elején a könyvek okvetlenül beszédendők.

25. §. A nagy szünet alatt az ifj. könyvtár zárva marad.

26. §. A viszonyok által a fentebbi alapszabályokon — és azok szellemében — parancsolt módosításokat az igazgató a könyvtári bizottság tudtával eszközli.

Jóváhagyta 1879. jan. 8-án a miniszter úr meghagyásából

(P. h.)

Szász Károly,
min. tanácsos.

Az ezen alapszabályokon történt változtatások főleg a kezelésre vonatkoznak.

2. **A könyvtárosok.** A könyvtár *Tordai György* igazgatósága alatt létesült; első könyvtárosa dr. *Szalkay Gyula*, a ki 1878/9—1882/3-ig, tehát 5 éven át volt a könyvtár őre. Őt *Karnay Alajos* követte 1883/4—1885/6-ig azaz 3 éven át; 1886/7-ben *Áldor Imre*; 1887/8—1889/90-ig dr. *Barabás Ábel* a könyvtár őre, ez időben alakul át a könyvtár; a rendezés és leltározás egy évi szünetelést (1839/90) vett igénybe. Jelenleg 1890/1-től, 5 év óta *Perényi Adolf* a könyvtár őre.

Ifjúsági könyvtárunk tehát 17 éve áll fenn; egy évi fentjelzett szünetelését leszámítva 16 év óta teljesíti áldásos feladatát.

3. **Az ifjúsági könyvtár beosztása.** Az ifjúsági könyvtár fennállásának 17 éve alatt többszörös változást mutat. E változások főleg állományát érintették, mely időnkint selejtezést igényelt, míg egy gyökeres átalakítással a mai alakot nyerte; könyvtárunk ezen beosztása a gyakorlatban igen czélszerűnek bizonyult.

Fennállásának első szakában 1879—1890-ig *A* és *B* könyvtárra oszlik; egyik az alsó, másik a felső osztályok könyvtárát jelzi. Az átalakítás 1890-ben adja meg könyvtárunknak a következő, ma is fennálló alakot, mely szerint a könyvtár 3 részre, a 3-ik rész két alosztályra

szakad: A) ifjúsági iratok; B) szépirodalmi művek; C) tudományos könyvtár; ennek alosztályai Ca) tudományos humaniora, Cb) tudományos redlia. Az egyes osztályokban külön-külön folyószámok vannak. Az ifjúsági könyvtár maga az egyes osztályok részére válik ismét külön.

4. **A könyvtár állománya**, mint fent jeleztük, többször változott. Már 1880-ban a *tankönyvek* kiselejtezése van jelezve; 1884-ben új, betűsoros névjegyzék készül és jelenik meg nyomtatásban, míg végre 1889/90-ben gyökeres átalakítása válik szükségessé. Ekkor nyeri a könyvtár a bizottság megállapodása alapján a fenti alakot. A beosztást dr. *Barabás Ábel* és *Gyósz Jakab* tanárok hajtották végre nagy szorgalmmal. E beosztás körül a bizottságot is nagy elismerés illeti, mert nemcsak hogy napokon át üléseztek és évek mulasztásait pótlandó selejtezték ki a könyvtárba nem való silány műveket, hanem kétes esetekben az egyes tagok a vitás könyveket át is olvasták. A bizottság tagjai ez időben és jelenleg is: dr. *Laky Mátyás*, igazgató, dr. *Láng István*, *Doroghi Ignác*, dr. *Berkeszi István*, dr. *Barabás Ábel* és *Perényi Adolf*.

Hogy mennyire szükség volt e gyökeres átalakításra, kitűnik, ha egy pillantást vetünk az 1883-ban megjelent katalogusra. E katalogus A azaz alsó könyvtárában 599 szám van; ezek közül a bizottság kénytelen volt 300-nál többet kiküszöbölni. Ez nem is csoda, ha meggondoljuk, hogy csak *német nyelvű könyv 262 van* a kiküszöböltek közt. És ez a 262 német könyv éppen nem volt kincse a gazdag német irodalomnak; hitvány férczelmények nagyobbrészt, sem tartalmuknál, sem silány alakjuknál fogva nem alkalmasak az ifjúság kezébe. Közöttük a *Kottenkamp*-féle német tudományos tartalmú kötetké 100-on fölül, a *Hoffmann*-féle (németül) 100-on fölül vannak; mellettük pedig ilyenek: *Die Rebellen des Alligator*; *Die Indianerin*; *Der Sohn des Jacobiners*; *Nach dem Zapfenstreiche*; *Das fidele Haus*; *Der Scharfrichter von München* stb. még a *Lenz*-féle *Militärhumoresken* is ide tévedt.

Az átalakulást követő évben a könyvtári bizottság a hiányok pótlására és a könyvtárnak jeles magyar művekkel való ellátására 400 frtos kölcsönt vesz fel az ifjúsági segélyalapból; minek folytán könyvtárunk az ifjúság képzésére alkalmas művekkel egyszerre nagyobb mértékben szaporodott, úgy hogy a könyvtár forgalma is tetemesen növekedett, a mi az ifjúság olvasó kedvének emelkedését tünteti fel.

A könyvtár állományának kimutatásában — bár az előző évek összes adatai is rendelkezésünkre állanak — csak az utolsó 5 évre szorítkozunk és pedig azért, mert előzőleg a könyvtári állomány többször változik és így a számok nem következetesek, nem is tanulságosak; míg jelen alakjában könyvtárunk pontos adatai az érdeklődők figyelmét teljesen megérdemlik.

Könyvtári állomány 1890—1895-ig.

Év	A		B		Ca		Cb		Összesen	
	Mű	Kötet	Mű	Kötet	Mű	Kötet	Mű	Kötet	Mű	Kötet
1890/1	257	338	564	982	373	653	112	196	1306	2169
1891/2	268	349	570	995	413	701	117	207	1368	2252
1892/3	295	380	587	1018	435	758	122	212	1439	2368
1893/4	362	478	607	1081	463	860	125	224	1557	2643
1894/5	391	535	628	1140	498	909	129	232	1646	2816

Ifjúsági könyvtárunk tehát 1895. végén *1646 művet tartalmaz 2816 kötetben*, oly tekintélyes szám ez, mely maga elég nyomatékos tanúsága e könyvtár jelentőségének az intézetre nézve.

Az ifjúsági könyvtár jelentősége azonban nem a felhalmozott könyvek mennyiségétől függ, hanem azok minőségétől. Jól tudjuk, hogy az ifjúságnak könyv dolgában a legjobb is éppen csak elég jó; azért szükségesnek tartom néhány jellemző vonással utalnom tartalmára; ki kell emelnem, legalább általánosságban azt, a mi a könyvtár értékét, használhatóságát kiválólag jellemzi.

Az *A* könyvtárban minden jeles ifjúsági irat megvan; a *B* könyvtárban minden a középiskolai tanítás keretébe vágó szépirodalmi mű; a *Ca* philosophiai, történelmi és aesthetikai, a *Cb* pedig természet-tudományi munkákat tartalmaz.

Mind az ifjúsági iratok közt, mind a szépirodalmi könyvtárban jeles német és francia művek is vannak.

A kiváló jó munkák több példányban szereztettek meg.

Legbecsesebb része könyvtárunknak az utóbbi években szerzett, és eddig 100 kötetre menő *hungarica* gyűjtemény. E régi magyar könyvek a szaktanárnak tanulmányul, az irodalom tanításánál szemléltető eszköz gyanánt is szolgálhatnak. Ilyenek: Sz. Molnár Albert: *De Summo Bono*; Haller: *Hármas História*; Bod: *Magyar Áthénás*; Kassai: *Magyar Múzeum*; Kazinczy: *Orpheus*; *Mondolat* stb.

A könyvtár a következő *folyóiratokat* járhatja: 1. Akadémiai Értesítő; 2. Irodalmi Közlemények; 3. Erdélyi Múzeum; 4. Történelmi Életrajzok; 5. Magyar Szalon; 6. Természettudományi Közlöny; 7. Egészség; 8. Osztrák-Magyar Monarchia; 9. Délmagyarországi történelmi és régészeti társulat értesítője.

A könyvtár előfizetője a Természettudományi Társulat és az Akadémia könyvkiadó vállalatának; megszerezte Jókai műveinek nemzeti kiadását.

5. **A könyvtár kezelése.** Az ifjúság a könyvtárból a korábbi években, alsó és felső osztályú egyaránt, hetenkint egyszer kaphatott könyvet az alapszabályok jelezte módon. Jelenleg 5 év óta az eljárás a következő:

1. A könyvtárból a II., III., IV. oszt. *kéthetenkint*,
V., VI. oszt. *hetenkint*,
VII., VIII. oszt. *hetenkint kétszer* kap könyvet.

Az I. osztály, mely 1885/6 óta a nyelvben való járatlanság, általában gyenge készütség miatt a könyvtárból ki volt zárva, ezidén, 1895/6-ban, ismét felvétellett oly módon, hogy a jó tanulók időnkint egy-egy szép könyvet kapnak.

2. A könyvtárt az ifjúság az osztályonkint kifüggesztett falitáblák segítségével használja. Ezekre csak oly művek vannak feljegyezve, melyek az illető osztály érettségének megfelelnek. Minden ifjú köteles a könyvtári napon könyvét a *kérőlappal* az osztályban kirendelt 4 könyvtáros egyikének átadni; ezek a könyveket betűrendbe rakva a könyvtárba lehozzák. Itt a naplóban áthuzza a visszahozott könyvek számát a tanár és a kérőlap alapján az ifjúnak új könyvet ad.

A kiadott és naplóba jegyzett könyveket a megbízott tanulók az osztályba felviszik és ott társaiknak kiosztják. E kiosztást könnyíti meg a kérőlapnak a könyvből kiálló oldalszélére írott név. Miután csak az osztályonkint kifüggesztett tábláról kérheti az ifjú a könyvet és az ifjúsági iratok is osztályonkint külön polczokon vannak, a tanár némi ellenőrzés mellett a könyvek kiadását az alsó osztályokban egy-egy jobb tanulóra is bízhatja.

K é r ő l a p .

Szerző	A mű neve	Betű és szám	
<i>Verne</i>	<i>Utaz. a föld körül</i>	B	450
<i>Szterényi</i>	<i>Természettud. olv.</i>	A	269
<i>Duruy</i>	<i>Világtörténelem</i>	Ca	476
<i>Emmery</i>	<i>Növénység élete</i>	Cb	72
<i>N. N.</i>			
..... <i>V.</i> .....oszt. tanuló.			

V. oszt. tan.

N. N.

Kötet

1

A két felső osztály ifjúsága a kitűzött órákban személyesen jelenik meg a könyvtárban. Ezek a szépirodalomból csak egy művet, de tudományos munkát többet is kivehetnek egyszerre.

Könyvtárunk betűjelzésének gyakorlati fontossága abban áll, hogy a könytáros folyton és fáradság nélkül ellenőrizheti a tanulók olvasmányát. Csupán regényeket egyfolytában senki sem olvashat a könyvtárból; a regényt tudományossal köteles váltogatni. Másrészt az évvégi statisztikai kimutatás a könyvtár forgalmára teljesen világot derít; feltűnteti ugyanis azt, hogy a felső osztályú tanulók, miképpen használták a könyvtárt; milyen arányban olvastak regényt és tudományos munkákat. Álljon itt ennek megvilágítása kedvéért az 1894/5-ik évi jelentés a könyvtár forgalmáról.

Az ifjúsági könyvtár a tanulóknak egész éven át rendelkezésére állott oly formán, hogy a II., III., IV. osztály *kéthetenként*, az V., VI. osztály *hetenként*, a VII., VIII. osztály pedig *hetenként háromszor* kaphatott könyvet.

A könyvtárt az intézet ifjúsága ezidén is igen szorgalmasan használta, a mi a következő táblázatból tűnik ki:

Kapott	Osztály	A tanulók száma	Olvastott	Nem olvasott	Ifjúsági irat	Tudományos mű	Szépirodalmi mű	Összesen	Egy tanulóra esik	Maximum	Minimum
										egy-egy tanuló-nál	
Kéthetenként 1-szer	II. A.	34	29	5	252	—	—	252	8 7	16	0
	II. B.	35	32	3	244	—	—	244	7 6	15	0
	III.	63	58	5	356	—	—	356	6	19	0
	IV.	58	55	3	494	—	—	494	9	19	0
Hetenként 1-szer	V.	26	26	—	—	129	259	388	15	45	2
	VI.	21	21	—	—	176	230	406	19	45	2
Hetenként 3-szor	VII.	15	15	—	—	210	179	389	26	54	7
	VIII.	8	8	—	—	211	121	332	41 5	74	27
Összesen		260	244	16	1346	726	789	2861	12	—	—

E táblázatból a következők érdemelnek figyelmet:

1. 244 tanuló kezén 2861 mű forgott és így átlag egy tanulóra 12 mű esik.

2. A tanárok kezén volt 206 mű, tehát az összes könyvtári forgalom 3067 mű; ez a tanévre 36 hetet számítva napi 12 művet jelent.

3. A könyvtárt csak 16 alsó osztálybeli tanuló nem vette igénybe, ezek — egynek kivételével — tanulmányaikban is a leghanyagabbak voltak.

4. A táblázatból mint örvendetes jelenség állapítható meg az is, hogy a felsőbb osztályok ifjúsága már a tudományos olvasmányokra fekteti a súlyt; e tekintetben az átmenet fokozatossága is kitűnik. Míg az V., VI.-ban a szépirodalmi, a VII., VIII.-ban már a tudományos van túlsúlyban.

Természetes, hogy a felsőbb osztályokban a művek használata többnyire azt jelenti, hogy a tanuló a művek egy-egy részletét a szükség szerint elolvasta.

6. **A könyvtár forgalma.** Teljes és részletes kimutatás áll rendelkezésünkre a könyvtár forgalmát illetőleg *14 éven át*. Feleslegesnek tartom az összes évfolyamok forgalmának osztályonként való felsorolását. Elvégre is nem lehet tanulságos, hogy melyik osztály mennyit olvasott egy avagy más évben, mert a körülmények nem mérleghetők; e mellett az arány sem igen szembeötlő: a számok meg nem szólalnak. Csak a végösszegeket állítjuk itt egybe a belőlük vont átlagokkal egy táblázatba.

Az ifjúsági könyvtár forgalma.

Könyvtáros	Tanév	Tanulók	Könyvek	Átlag
Dr. Szalkay Gyula	1878/9	331*	1709	5.1
	1879/80	319	2511	7.8
	1880/1	293	2403	8.2
	1881/2	257	2481	9.6
	1882/3	226	2194	9.7
Karnay Alajos	1883/4	224	1594	7.1
	1884/5	194	1569	8
	1885/6	143**	1291	9
Áldor Imre	1886/7	207	1966	9.5
Dr. Barabás Ábel	1887/8	—	—	—
	1888/9	—	—	—
	1889/90	A könyvtár rendezés alatt áll		
Perényi Adólf	1890/1	189	2383	12.6
	1891/2	206	2638	12.8
	1892/3	198	2262	11.4
	1893/4	245	3072	12.5
	1894/5	244	2861	11.7

*) A könyvtár jan. 19-én nyílt meg.

***) Az I. osztály innentől ki volt zárva.

E táblázat mutatja, hogy az ifjúság mindig elég szorgalommal használta a könyvtárt; mutatja az egyes könyvtárosok alatt a forgalom fohozatos emelkedését, míg az utolsó öt évben az átlag a legmagasabb; e fokon csekély ingadozás mutatkozik.

A könyvtár fennállásának 16 évén át *3500 tanuló mintegy 35.000 könyvet olvasott*. Mind e szám maga, mind pedig és még inkább a táblázat egyéb adatai élénken bizonyítják, hogy az ifjúsági könyvtár az iskola szervezetében fontos tényező.

7. **Az ifjúsági könyvtár értéke.** Pontosán vezetett leltárak igazolják könyvtárunk nagy anyagi értékét, mely az 1894/5-iki számítás szerint *4238 frt 74 kr.* A könyvtár összes bevétele *a 18 éven*

át 6127 frt 38 kr. Ez összeg nem egyezik a könyvtár értékével, a minnek több oka van: 1. nem minden pénz fordított régente könyvek vásárlására, hanem esetleg egyéb iskolai beruházások is, melyet az általán meg nem birt, ez alpból fedeztettek; — 2. a gyakori selejtezés folytán a régi ifjúsági könyvtári könyvek kiküszöböltettek, ezeknek ára a leltárban nem szerepel; — 3. elkallott könyvek ujakkal pótolattak és az ár csak egyszer vétetett fel. A mellékelt táblázat az évi bevételek

és kiadások összegéről ad pontosan számot; egyszersmind mutatja, hogy iskolánkon az *ifjúsági könyvtár számadásai a könyvtár fennállása óta 18 éven át a legpontosabban vezették*; és végre látható, hogy az ifjúsági könyvtár évi bevételé oly tekintélyes összeg, a mely a legnagyobb körültekintést érdemli meg, hogy az intézetre teljes mértékben hasznossá váljék. És ha meggondoljuk, hogy Magyarország középiskoláin mindenütt hasonló, sőt a gimnáziumokon még nagyobb bevételé van az ifjúsági könyvtárnak, átlagos számítással (150 középiskola 200 frt mellett) is 30.000 frt azon összeg, melylyel a középiskolák könyvtárai rendelkeznek. Ez meg már elég nagy összeg arra, hogy nemzetgazdasági, de főképpen irodalmi szempontból fontosnak tartassék. Az ifjúsági könyvtár a bevételnek helyes, czéltudatos hovafoordításával a magyar irodalomnak általában, de különösen az ifjúsági irodalomnak válik támaszává.

Az ifjúsági könyvtár 17 évi mérlege.

Tanév	Bevétel		Túlkiadás		Kiadás		Maradvány	
	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.	frt	kr.
1878—79	665	70	—	—	466	66	199	04
1879—80	502	40	—	—	317	54	184	50
1880—81	500	96	—	—	480	93	20	03
1881—82	272	63	—	—	272	63	—	—
1882—83	232	48	—	—	231	02	1	46
1883—84	235	52	—	—	227	76	7	76
1884—85	203	61	—	—	102	41	101	20
1885—86	322	—	—	—	116	29	205	71
1886—87	408	86	—	—	352	98	55	88
1887—88	296	38	—	—	280	21	16	17
1888—89	280	97	—	—	268	60	12	37
1889—90	302	54	9	74	312	28	—	—
1890—91	583	10	—	—	581	83	1	27
1891—92	301	27	—	—	290	19	11	08
1892—93	338	08	—	—	333	48	4	60
1893—94	341	60	—	—	334	96	6	64
1894—95	339	64	4	23	343	87	—	—
Összeg	6127	38	13	97	5313	64	827	41
Főösszeg	—	—	6141	35	—	—	6141	35

8. **Befejezés.** Néhány tapasztalatomat csatolom e sorokhoz, talán hasznát veheti az ifjúsági könyvtár kezdő kezelője. 1. Az alsó

osztályú ifjúság legkedveltebb könyvei 5 év alatt elkallanak; ugyanez áll egyébként Jókai legkedveltebb regényeiről is. — 2. Sem a nagyon vaskos, sem a felette vékony kötetek nem használhatók; amazok hamar széthullanak, ezek pedig kevés olvasmányt nyújtanak. — 3. A díszes kötésű könyveket sokáig megóvja a gyermek. Nem árt, ha ilyeneket is adunk néha a kezébe, izlése fejlődik. — 4. A betű és számjelzés a könyv hátán fölül alkalmazandó, mert alul a kéztől hamar tönkre megy.

* * *

Végigtekintettünk az ifjúsági könyvtáron; láttuk, hogy nagy anyagi érték fekszik benne, de nagy a szellemi haszn is, mely belőle az iskolára hárul. A felhalmozott nagy könyvanyagot életre kelteni, ez életet szítani, fentartani: a könyvtáros hivatása. E hivatás teljesítése nagy fáradtsággal jár és e fáradtság gyümölcsöt nem az ő számára érlel. De kérdezi-e a csemetét ültető, ki fog pihenni majdan a fa árnyékában? A könyvtáros is teljesíti elvállalt kötelességét. És ha az utat a nagy kincshez, melyet őriz, megnyitja: áldást terjeszt; ha elzárja, a hozzáférést megnehezíti: kincse holt anyaggá válik.

Mint a méhek a kaptár körül, úgy zsi bong az olvasni vágyó ifjúság a könyvtár körül. A könyvtáros dolga, hogy a mit gyűjtenek színméz legyen. Biztatással, tanácscsal vezérli a felnőtt ifjúságot, ellenőrzi olvasmányait, kitanulja olvasmányaik alapján hajlamaikat, buzdít és javít.

Igy óvjuk meg az ifjúságot attól, hogy a tiltott olvasmányokat hajhászsa; így attól, hogy avatatlanok kezéből könyvet fogadjon el; és így válik az ifjúsági könyvtár az iskolai oktatás és nevelés üdvös támaszává. — Irta Perényi Adolf.

B) **Tanári könyvtár.** — Óre: Bergmann Ágost. — Helyisége a II. emelet nyugati szárnyán a 33. sz., 53 m² területű terem, melyben a könyvek kettős üveges szekrényben helyezvék el. A könyvtár a következő szakokra oszlik:

A) Magyar nyelv és irodalom.	I) Természettan.
B) Idegen nyelvek és irodalmuk.	K) Vegytan.
C) Bölcsészlet, encyclopädia.	L) Természetrajz.
D) Tanügy.	M) Szépművészetek.
E) Földrajz.	N) Folyóiratok.
F) Történelem.	O) Vegyesek.
G) Jog. Államtud. Stat.	P) Értesítők.
H) Mennyiségt. és Ábr. mértan.	Q) Könyvtári segédeszközök.

E szakok kívül leggazdagabb az idegen nyelvek, a történelem, a folyóiratok és az értesítők osztálya, mely utóbbi maga 3472 dbból áll. Hogy a magyar nyelvi és irodalmi osztály nem a leggazdagabb, ennek

az a magyarázata, hogy a magyar irodalom minden nevezetesebb termékét az ifjúsági könyvtár szerzi meg és szerez a legtöbbször másodpéldányokban is. A beszerzéseknél vezérelvül szolgál, hogy első sorban lehetőleg a magyar tudományos irodalom gyámolítására essék a könyvtárra szánt javadalomnak, mely évenként 3—400 frt között változik, jó része. A könyvtárban az 1895. év végén van: 1. 998 mű 2397 kötetben. — 2. Iskolai Értesítő 3472 db. — 3. Könyvtári segédeszköz 8 db. — Összesen 5877 db. — Dr. L. M.

C) **Földrajzi és történelmi tanszerek.** — Óre: Berky Gusztáv. — Helyisége a II. emelet keleti szárnyán a 39. számú és 37·70 m² területű terem, mely azonban csak a tanításnál nem használt térképeket tartalmazza. A Hölzel-féle földrajzi és a Langl-féle történelmi jellemképek, továbbá a Schaufusz-féle gyűjtemény: „A világrészek terményei“ a folyosókon, ez utóbbi 2 üveges szekrényben, helyezvék el, míg az Angyal-Vizy-féle fali képek a tantermekben függesztvék föl. — A gyűjtemény 2, a czímben megjelölt alosztályra oszlik és az 1895. év végén 258 dbot foglal magában. — Dr. L. M.

D) **Mértani rajzszerter.** — Óre: Doroghi Ignác. — Helyisége a II. emelet udvari, délnek néző szárnyán a 41. a. számú 69·68 m² területű terem, mely 1895/6-tól fogva egyszersmind mértani rajzterem is. Azon 16 év alatt, hogy iskolánknak saját otthona van, a mértani rajz tanítása mindig csak az illető osztály tantermében folyt, mely korlátozás csak az 1895. évi szeptemberhó elején szűnt meg, midőn a városi ipariskola kiköltözésével az összes helyiségek saját magunk rendelkezése alá jutottak. A gyűjtemény, mely üvegszekrényekben van elhelyezve, 310 dbból áll. — Dr. L. M.

E) **Természetrajzi gyűjtemények.** — Óre Themák Ede. — Helyisége a II. emelet utczai homlokzatán a 26. számú 117·75 m² területű terem, melyben a falak mentén és a terem közepén is fölállított igen csinos üveges szekrények és néhány rovar- és zárt szekrény foglalja a gyűjteményeket magában. E gyűjtemény őrének rendelkezésére áll a II. emeleten a 25. számú 28·50 m² területű dolgozó szoba is. Sajnos hogy a gyűjtemény főhelyiségével ajtóval összekötött és előadó teremnek szánt 40. számú helyiséget 1895. év előtt az épületünkben elhelyezett ipariskola, ennek kiköltözködése után pedig 3 párhuzamos osztályunk miatt rendeltetésétől el kellett vonnunk és tanteremnek fölhasználnunk. E gyűjtemény a következő 4 főcsoportra oszlik.

I. Állattani gyűjtemény A—G. alosztályokkal.

II. Növénytani „ A—B. „

III. Ásványtani „ A—H. „

IV. Tanszerek és egyéb eszközök.

A gyűjtemény az 1895. év végén 6092 dbból áll. — Dr. L. M.

F) **Természettani szertár.** — Őre dr. Láng István. — Helyisége az I. emelet délkeleti szögletén levő 23. számú 7987 m² területű 6 ablaku nagy terem, melyben a falak mentén elhelyezett díszes üveges szekrények foglalják magukban a készülékeket.

E szertárral közlekedő ajtóval van összekötve az épület keleti szárnyán a 25. számú 5577 m² területű előadó terem, melynek berendezése azonban hibás, mert az ülőpadok csak úgy, mint a többi tanterekben, mind egy vízszintes síkban fekszenek és így a kísérletezéskor a tanulók helyeik elhagyásával a kísérletező asztal köré kell, hogy gyülekezzenek, másként a kísérletek finomabb részleteit nem igen figyelhetik meg.

E gyűjtemény a következő csoportokra oszlik.

a) Általános erőműtan.	g) Fénytán.
b) Szilárd testek erőműtana.	h) Delejesség.
c) Folyékony testek erőműtana.	i) Villamosság.
d) Légnemű testek erőműtana.	j) Csillagászat.
e) Hőtán.	k) Eszközök és anyagok.
f) Rezgés- és hangtan.	

E gyűjtemény az 1895. év végén 668 darabból áll. — Dr. L. M.

G) **Vegyteni szertár.** — Őre dr. Gáspár János. — Helyisége az I. emelet északnyugati sarkán fekvő 16. számú, 10640 m² területű terem, mely egyúttal előadó és a tanulóknak, a rendkívüli vegytani gyakorlati órákon, gyakorló helyiségül is szolgál. A készülékek itt és a ve'le összekötött 15. számú, 4556 m² területű szobában zárt és üveges szekrényekben helyezvék el. Harmadik helyisége e szertárnak a 19a. számú, 3245 m² területű vegytani konyha, mely az előbbiekkal ugyanazon egy folyosón ugyan, de tőlök 16 méter távolságban fekszik. Ha még hozzáveszszük, hogy a vegytan tanításánál nélkülözhetetlen pincze a földszint van: az egybetartozó helyiségeknek e 3 felé szórtsága és az előadó teremnek ama fogyatkozása, hogy a padok itt sincsenek épúgy, mint a fizikai előadóban amphitheatraliter félkörben és fokkonkénti emelkedéssel felállítva, hanem valamennyi pad egy síkban és az előadó tanár talppontjánál alantabb van: mindebből világosan kitűnik, hogy a vegytan szolgálatában álló helyiségek nem valami szerencsésen helyezvék el. Az itt föl sorolt helyiségek csak az 1888/9. tanév óta tűzvék ki a vegytan számára, mikor t. i. a városi ipariskola foglalta volt el a vegytan azon helyiségeit, melyek földszint az épület keleti és udvari homlokzatán 11., 12., 14a. és 14b. alatt fordulnak elő. De az eredeti berendezés sem volt szerencsés, mert a chemiának 1888. előtt is csak egyetlen egy célszerű helyisége volt: a 11. 12. számú 2 helyiség, melyek némileg más beosztással a tanár szobáját és az előadót alkották. A 14a. számú vegytani muzeum udvari, tehát napfény és pinczenélküli helyiség levén, csak kevésbbé értékes szerek eltartására volt alkalmas, mivel a finomabbakat

a rozstda támadta meg. Így a szaktanár kénytelen volt azokat a különben sem elég tágas, de száraz előadóban és még kisebb dolgozó szobájában a rozstda és nedvesség pusztításától megóvni.

A chemiai szertár 2 alosztályra oszlik. Az első a készülékeké, a második a gyűjteményeké, melyet mint kiválólag tanulságos szemléltető eszközt iskolánk a szertár jelenlegi öre buzgó utánjárásának köszönhet.

A vegytani szertár összes felszerelése az 1895. év végén 2006 darabból áll. — Dr. L. M.

H) Szabadkézi rajzszeretár. — Öre Wälder János. — Helyisége a II. emelet udvari homlokzatán levő 28. számú, 51·59 m² területű terem, mely jóllehet a falak mentén köröskörül van zárt és üveges szekrényekkel rakva és bár a szekrények teteje is tömve mintákkal: szűk volta miatt rendeltetésének nem felelhet meg. Ez indítá az igazgatóságot arra, hogy e terem az ugyanazon udvari homlokzaton levő 41. sz. teremmel (mértani rajzszeretár) közlekedő ajtóval összekösse, hogy így az itt kínálkozó üres tért szabadkézi rajzminták elhelyezésére is föl lehessen használni. A rajzszeretár összeköttetésben van a szabadkézi rajzteremmel, mely a II. emelet északnyugati sarkán fekszik és 108·50 m² területű. — E gyűjtemény 3 alosztályra oszlik:

a) Lapminták és füzetek.

b) Dombormű-minták.

c) Egyéb eszközök.

E gyűjtemény állása az 1895. év végén 4246 darab. — Dr. L. M.

I) Csillagvizsgáló, meteorologiai és földdelejeségi intézet.

Az intézet első igazgatója, Fülepp Ferencz, ama szép, de hazánkban, fájdalom, szokatlan tervvel foglalkozott éveken át, hogy a temesvári áll. reáliskola épületében közadakozásból egy csillagvizsgáló, meteorologiai és földdelejeségi intézetet fog felállítani. Fülepp élt halt ez eszméért és élete főfeladatának tartotta ezt megvalósítani. Nagyobb arányú mozgalmat is indított ez ügyben; közvetlen érintkezésbe is lépett nemcsak a magyar országos meteorologiai intézettel, hanem több hirneves külföldi csillagászszal és csillagvizsgáló intézettel, tanácsukat és szives felvilágosításokat kérve tőlök. Azt hitte, hogy intézetünk új épülete a szerződésben kikötött három év alatt csakugyan felépül, s a díszes intézetben e tudományszaknak egy megfelelő helyiséget akart felszerelni. Oly biztosra vette ennek lehetőségét, hogy ismerőseihez és mindazokhoz, a kikről feltette, hogy az ügyet pártolni fogják, lelkes felszólító leveleket és aláírási íveket is intézett. A terv ugyan nem valósult meg; a csillagvizsgáló intézet iskolánknál fel nem állíttatott, de mivel úgy e lelkes férfúnak igyekezeteire, mint kulturális viszonyaink történetére némi

adatul szolgál, nem mulaszthatjuk el azt e helyen némileg bővebben is ismertetni.

Fülepp 1871. márcz. 27-én a következő levelet intézte Schenzl Guidóhoz, az orsz. meteor. intézet igazgatójához :

„Főtisztelendő Igazgató Úr! Temesvár fekvése egyrésről, a csillagászat, légtünet és földdelejesség hátramaradottsága hazánkban másrésről, arra indítottak, miszerint e főreáltanodához egy kis csillagdát és földdelejességi és légtüneti észleldét igyekezzem csatolni. A csillagdát adakozás útján szándékozom felszerelni, a légtüneti és földdelejességi részleteket főt. úr szívességéből, az e célra felállított országos intézettől remélem. Első teendőm nyilván: idevágó alkalmas intézetről gondoskodni. S minthogy e főreáltanoda terve épen most van készülöben, azon tervvel bátorodom főt. úrhoz járulni, szíveskedjék engem a szükséges utasításokkal általánosságban és részletesen is megismertetni, névszerint: 1. Tekintettel arra, hogy országos központi csillagdánk csak pár év múlva lesz, minő mérvben véli ezen csillagdát felállítandónak? — 2. A légtüneti és földdelejességi készletek elhelyezésénél mely szabályok veendőek figyelembe? Természetesen a tudomány jelenlegi fejlettségének megfelelő és minden irányban kiterjedő észleldét tartva szemügyben. — 3. Az épület mely részében állíthatók fel legcélszerűbben a delejességi készletek? tökéletesen száraz pinczében vagy földszint? — 4. Az egyes helyiségek, úgy mint toronyszoba, pincze legalkalmasabb méreteit is kérem velem tudatni. Végezetre megjegyzem, hogy a tervbe vett csillagda érdekében Bécsbe is irtam. Ki egyébiránt korai választ kérve, vagyok stb. . . .“

Schenzl Guidó hosszasan válaszolt e megkeresésre. Mindenek előtt nagy örömét fejezé ki, hogy Temesváron egy ilyen észlelde állítatik fel. „Ne hagyja magát igazgató úr — írja — visszatartani, ha nem is teljesülhetnének ez irányban minden kívánságai“, majd felsorolván a meteorologiai és földdelejességi intézet felszerelésére vonatkozó adatait és tanácsait, a felállítandó csillagvizsgáló intézetre tér át. „A mi a csillagászati észlelde berendezését illeti — úgymond — a felett legnehezebb positiv tanácsot adni, minthogy a helyiség egyedül a műszerek száma-, neme- és nagyságától függ, melyeket az illető beszerezni hajlandó vagy képes. Én láttam a híres Oppolzer csillagdáját. Ez egy négy méter átmérőjű, forgatható kúppal ellátott körből áll, s itt van elhelyezve a nagy refractor, melynek objectivja 6" lehet. Egy keskeny lépcsőn átmehetni egy kis négyszögű térbe, melynek oldala 1.5 méter, itt áll két oszlopon délkörköz és egy sarokban az inga óra. Egy kis mellék helyiségben láttam még egy „üstökös keresőt.“ És mily felfedezések tétettek már ezen parányi kis térben! A bécsi műegyetemen az új észlelde egy szobából áll két bemetszéssel a délkörben. Oktatási célból,

hol nem fölfedezésekről van szó, hanem arról, hogy a műszerek kezelését s az elméletnek gyakorlati példákali alkalmazását az illetők elsajátíthassák, ezen berendezés mindenestre a legczélszerűbb. A legolcsóbb berendezés volna egy Universal theodolit 600–700 frton, s azonkívül egy chronometer; az pótol minden más műszert . . . ehhez nem szükségös forgatható kúp s torony, hanem egy kis, szabad kilátású terrasse, sőt egy kertben felállított erős oszlop, mely mi által sincs fedve s szabadon áll az ég felé, szintén elégséges.“ Határozottan csak akkor nyilatkozhatik, ha tudva lesz, mily anyagi források állanak rendelkezésre. (Levéltár 1871. 38. sz.)

A Schenzlhez írt levéllel egyidejűleg írt Fülepp a csillagda ügyében a brünni reáliskola igazgatójához is, kérve hogy küldené meg a brünni reáliskola observatoriumának leírását; kiválóan érdekelnék őt abban a felszerelés, a tér nagysága, felállítása, a műszerek ára stb. Krasser Fridolin brünni igazgató erre azt válaszolja, hogy a vezetése alatti intézetnek ily csillagászati intézete nincs, hanem utalja Füleppet a brünni városi tanácshoz. — Márczius 31-én írt Bécsbe Oppolzer csillagászhoz és a bécsi csillagvizsgáló intézethez. E leveleiben kifejti, hogy neki nem czélja ugyan egy elsőrangú csillagvizsgáló intézetet felállítani, de mint-hogy a temesvári főreáliskola a jövő évben új épületet nyer, ehhez szeretne egy kisebbrendű csillagvizsgáló intézetet felállítani. Egyszerű játékszernek sem akarná, hanem olyannak, hogy a tudománynak is tehetne némi szolgálatot. Kér azért felvilágosítást az építendő toronyvagy tornyokra nézve, továbbá a felállítási módra és a költségekre.

E levélre Weiss Edmund, a bécsi cs. k. csillagvizsgáló intézet segédje felelt; 1871. ápr. 4-ki levelében azt írja, hogy mielőtt részletes tanácsokat adna, ismernie kellene és pedig körülményesen, a reáliskola helyi viszonyait épp úgy mint Temesvár városáét, a tér nagyságát s a költséget, mit e célra fordítani akarnak. A felszerelésre általános tanácsot ad; megjelöli a czéget és árakat, a hol és a mennyiért egyes felszerelési czikkek kaphatók. (U. o. 41. 42. szám.)

1871. június 21-én azt írja Schenzlnek, hogy a meteorologiai észleléseket még ez évi deczember hóban megkezdik; az észleléseket Szalkay tanár s az ő akadályoztatása esetében maga Fülepp fogja végezni. A földdelejességi észlelésekről azonban mindaddig nem lehet szó, mig az új épület el nem készül. „Aunyi azonban csaknem bizonyos — hogy valamint a földdelejességi és légtüneti észlelde teljes felszerelése, úgy egy kis kézi csillagda felállítása sikerülni fog. A kikkel eddig érintkeztem ez ügyben, áldozatra készek.“

Adakozásra felszólító lelkes felhívásait az 1871/2. tanév bevégeztével bocsátja ki. „ . . . olyanná szándékozom ezen kir. főtanodát szervezni — úgymond — hogy a természettudományok minden ágában

alapos oktatást nyújtson ifjainknak, szaktanárainknak pedig módot a tudományok önálló művelésére és fejlesztésére. E czél csakis kellőleg rendezett szertárak által eszközölhető. Az álladalom kezünkbe szolgáltatja a természettani, vegytani és természetrajzi szertárak bő felszerelésére szükséges pénzforrást. A természettudományoknak van azonban egy ága, mely habár testvérei közt a legmagasabb polczra emelkedett, habár „a tudományok királynéja“ címét vívta ki magának, hazánkban ez idő szerint épen nem ápoltatik. E tudomány a csillagászat. A csillagászatot hazánkban halottaiból feltámasztani, neki a temesvári m. k. állami főreáltanodában méltó, habár szerény helyet szentelni — ezt tűztem ki életem főfeladatának. Az álladalom, közelfekvő okokból, nem nyújthat e tekintetben segédkezet, és így a közadakozás módjához folyamodom. A magyar szellem tette ébreszt, ha művelődése, culturali missiója van szóban . . . legyen a temesvári m. k. áll. főreáliskola a magyar kulturának méltó képviselője Délmagyarországon.“ Egy másik, hasonczélú felhívásban írja: „Előttünk fekszik Amerika példája, hol a legszebb csillagdák közadakozás útján jöttek létre. Miért ne létesíthetnénk mi is ily úton egyet Délmagyarország középpontjában? A magyar elem erkölcsi fölényét csakis tudományos műveltség tarthatja meg és biztosíthatja hazánkban. Tervem valósításához azonban lelkes apostolok szükségesek. Kérem hazafias szeretettel, és vállaljon magára ily szerepet.“ (Igazg. iroda 1872. 93. sz.)

Ehhez hasonló hangon vannak szerkesztve a többi felhívások is. Az eredmény azonban nem felelt meg Fülepp Ferencz várakozásának. Az adományok gyéren és igen szűken folytak be; hozzájárult magának Füleppnek váratlan áthelyezése Nagyváradra, mely a csirájában levő csillagászati intézetet, mielőtt még életre kelt volna, máris elfojtotta. Füleppnek összes gyűjtése 1873. szeptember elejéig összesen is 102 frt 20 krt tett ki. Ehhez a Hanthó igazgatósága idejében (1873—1877.) még begyűlt 21 frt 82 kr., vagyis összesen 124 frt 02 kr., mely a kamatokkal együtt az 1876/7. tanév végén 158 frt 59 kr-ra nőtt. Kiadásai ugyanezen idő alatt voltak 70 frt 49 kr. A megmaradt készpénzt, 88 frt 10 krt, az igazgató a természettani szertár tanárórének adta át, később pedig más alapokhoz csatoltatott. A csillagvizsgáló intézetből egyszerű meteorologiai megfigyelő állomás lett; ez már 1872. decz. 15-én kezdte meg működését az intézet akkori helyiségében és pedig a természettani szertárban. A megfelelő eszközöket az országos meteor. intézet szolgáltatta és pedig 1181. számmal jelölt Kappeller-féle állomási légsúlymérőt, egy August-féle nedvhidegmérőt és egy ambrométert (erőmérő). A reáliskola ideigl. helyiségei azonban a megfigyelésre alkalmatlanok lévén, a meteorologiai megfigyelő állomást onnan 1875 elején kiköltöztették, s a megfigyeléseket zentúl dr. Parlagi Márton cs. k. főtorzsorvos a helybeli belvárosi

katonai kórház helyiségében teljesítette négy éven keresztül. Ekkor felépülvén a reáliskola új épülete, 1879-ben a meteorol. állomás ismét visszakerült a reáliskolához, s a műszerek a II. emeleti rajzteremben helyeztetek el. Az August-féle psychrometer a második emeleti északra néző ablakon kívül 11'92 méter magasságban a talaj felett állítatott fel. Az esőmérőt kénytelenek voltak a talajra állítani, miután a tornaudvarban nem lehetett számára helyet eszközölni. Meteorol. észleleteiről a vezető tanár, dr. Szalkay Gyula, egy érdekes tanulmányban számolt be, mely a magyar orvosok és természetvizsgálók Buziás-Temesvárott 1886-ban tartott XXIII. nagygyűlése alkalmából kiadott helyrajzi emlékmunkában jelent meg. (166—208. ll.)

A megfigyeléseket 1890-ig folytatták intézetünkben; ekkor a meteorologiai megfigyelő állomás Temesvárról más vidéki városba, Zombolyára, helyeztetvén át, a hivatalosan küldött tudományos eszközöket is elvitték intézetünkből.

XIV.

AZ INTÉZET KÖLTSÉGVETÉSE AZ 1894/5. TANÉVRŐL.

Iskolánk fokenkénti anyagi gyarapodása tanulságos összehasonlításokra és következtetésekre nyújthatna alkalmat, ha a megfelelő adatok rendelkezésünkre állnának. Sajnos, e tekintetben az orsz. statisztikai hivatal a 70-es évek elején nem kívánt oly pontos és világosan körvonalozott adatokat, melyeket ma bármely intézet a maga állapotáról évről évre elénk tárni képes. Így is, habár az iskola első évéből s azon tanévről, midőn iskolánk először lett teljessé, nincs is kellő anyag előttünk, az iskola megizmosodásáról tanuskodik az a kép, melyet az 1894/5. tanévi vagyoni kimutatás az alábbi pontokban tüntet föl.

A) Vagyoni állapot.

1. Becsértéke az intézeti saját ház azon részének, mely iskolai czélokra szolgál . . . . . 90.000 frt
2. Becsértéke az intézeti ház lakásul szolgáló részeinek.
Az igazgató és a három szolga természetbeni lakásának bére (420 + 240 frt) 5%-kal tőkésítve 13.200 „

Átvitel . . 103.200 frt

Áthozat . . . 103.200 frt

3. Az intézeti ösztöndíj-alapok tőkepénzeinek és érték-papírjainak becsértéke :		
a) A temesvári I. takarékpénztár-féle	12.000	frt
b) Temesvármegyei Ormós-féle	8.500	"
c) Lenau-féle	865	"
d) Buziási Eisenstädter Ignác-féle	500	"
e) Buziási Eisenstädter Árpád-féle	1.000	"
f) Baics Milos-féle	135	"
g) Eipel Mihály-féle	100	"
	23.100	"
4. A segélyalap tőkepénzeinek, értékpapírjainak (3050 frt), továbbá az évi rendes jövedelemnek (125 frt 5 ⁰ / ₀ -kal tőkésítve) becsértéke	5.550	"
5. Az intézeti fölszerelés becsértéke	42.873	"
	<hr/>	
	Összes vagyon	174.723 frt

B) Jövedelem.

1. Az intézeti saját ház béregyenértéke 5 ⁰ / ₀ -kal	5.400	frt
2. Az intézeti házban levő lakások bére	660	"
3. Az állampénztárból	26.587	"
4. A vallási országos alapból	400	"
5. Temesvár sz. kir. város rendes évi járuléka	5.500	"
6. Temesvár sz. kir. város rendkívüli járuléka tatarozásra	3.000	"
7. Bejáró hitoktatók intézeti jövedelme	338	"
8. Rendkívüli tanárok intézeti jövedelme	658	"
9. Felvételi díjakból	1.020	"
10. Tandíjakból	6.964	"
11. Ifj. könyvtári díjakból	333	"
12. Értesítő-díjakból	170	"
13. Fölszerelő-alap	467	"
14. Az ösztöndíj-alapítványi tőke 4 ⁰ / ₀ -os jövedelme	924	"
15. A segélyalap tőkepénzeinek, értékpapírjainak jövedelme	247	"
16. Másnemű idegen ösztöndíjak	745	"
17. Másnemű esetleges segélyekre és jutalmakra befolyt természetbeliekben (segélyalap könyvtára)	508	"
18. Másnemű segélyekre és jutalmakra készpénzben és pedig		
a) Az önképző és Markovits-kör jutalmaira és az évvégi jutalmazásokra	97	frt
b) Az 1894/5. tanévben elengedett tandíj	900	frt
	<hr/>	
A jövedelem összege az 1894/5. tanév végén	54.918	frt

C) Kiadások.

	Egyenk. frt	Összesen frt
<i>a) Személyi illetmények.</i>		
1. Igazgatónak és rendes tanároknak	28.112	
2. Helyettes tanárnak és helyettesítő díjakra . .	1.031	
3. Tornatanítónak	1.045	
4. Bejáró hitoktatóknak	738	
5. Rendkívüli tárgyat tanítóknak	658	
6. Iskolaorvosnak	200	
7. Szolgáknak	890	32.674
<i>b) Dologi szükségletek.</i>		
8. Fűtés, világítás, tisztogatás	1.644	
9. Kisebb javítások	267	
10. Taneszközök és szertári szükségletek	848	
11. Tanári és ifjúsági könyvtár	625	
12. Irodai kiadások, nyomtatványok, évvégi Értesítő	407	
13. Az intézeti helyiségek házbéregyenértéke címén a természetbeni lakások pénzértékének levo- nása után	3.840	
14. A tandíjból és a fölvételi díjából beszállított a temesvári adóhivatalba	7.725	15.356
<i>c) Átmenetiekre.</i>		
15. Tatarozásra	3.000	
16. A fölszerelő alapból tett kiadások (L. Jövedelem 12)	467	3.467
<i>d) Ösztöndíj és segély.</i>		
17. A saját ösztöndíjalapokból (L. Jövedelem 13)	924	
18. Másnemű idegen ösztöndíj (L. Jövedelem 15) .	745	
19. A saját segélyalapból (L. Jövedelem 16) . . .	508	
20. Másnemű segély (L. Jövedelem 14)	247	
21. Vegyes jutalom címén (L. Jövedelem 17) . . .	997	3.421
A kiadások összege az 1894/5. tanév végén . .	54.918	54.918

Dr. L. M.

XV.

AZ INTÉZET VAGYONI LEJTÁRA.

A vall. és közokt. miniszterium vezetése és rendelkezése alatt álló intézetek még a m. kir. helytartótanácsnak 11.623/1864. sz. rendelete alapján kötelesek 5—5 évenként vagyoni állapotukat fölvenni, vagyonuknak időközben történt gyarapodását és apadását kimutatni. Iskolánkra, mely az 1870/1. tanévben nyílt meg, a leltározó kötelezettség az 1874/5. tanév végével hárult. Az akkori igazgató, Hanthó Lajos, e feladatot megoldotta; tanúsága annak a levéltárban található „A temesvári m. kir. állami főreáltanoda *alapleltára*“ föliratos könyv, mely az első betűtől az utolsóig *Hanthó Lajos* vonásait tünteti elénk. Ez volt iskolánk első rendszeres alapleltára, mely I—XII-ig terjedő cím alatt iskolánk egész fölszerelését felöleli, és a melyet a VKM. számvevősége 1876. márcz. 4-én 532. sz. a. helybenhagyott.

A jó alap megvolt; sajnos! maga az alapító rongálta meg jó művét azáltal, hogy azt szakaszonként nem zárta le; és még inkább, hogy a második 5 éves cyclusban, az 1875/6. után történt új szerzeményeket folytatólag az alapleltárba jegyezte, anélkül, hogy egy-egy év szerzeményeit valamikép különválasztotta volna. Így van aztán, hogy a vonatkozó okmányok megtekintése nélkül nem állapítható meg, mi az 1870/1—1874/5-ig szerzett alapvagyon és mi az 1874/5. utáni újabb szerzemény.

A helyzet még rosszabbodott az 1877,8. tanév elején bekövetkezett igazgató-változással, mert *Tordai György* igazgató igen helyesen minden gyűjteményről új szakleltárt vétetett fel ugyan, de azokat nemcsak hogy nem állította egy egészszé össze, nemcsak hogy azokat a miniszteri számvevőséggel nem hagyatta helyben, hanem míg a szertárörök a gyűjteményeket és új szerzeményeket az ők fölvettek szakleltárak alapján

tartották nyilván: az igazgató a Hanthó-féle, 1874/5. után szintén hibásan folytatott alapleltár szerint vezette az iskola vagyonát és ennek következtében minden gyűjteményre nézve egy-egy tanév végén más-más számot és árt mutat az igazgatói és szertárőri nyilvántartás.

Az 1879/80. tanév bezártával, mikor a II. alapleltározást kellett volna végezni, *Tordai György* Pancsovára helyeztetvén át, nem volt módja e munkát végrehajtani, melyet aztán a min. számvevőség 1881. tavaszán az új igazgatótól, *dr. Laky Mátyástól* követelt, a rendelet vételétől (1881. márcz. 29.) 15 napot tűzvéen ki neki (1881. ápr. 12.) az alapleltár fölvételére és fölterjesztésére. (!?)

A ki valaha csak egyszer is végzett már alapleltározó munkát, tudja, hogy egy nagy intézetnél az egyes szakok teljesen kész leltári anyagának átnézése és összeállításra is nem egyszer, de legalább kétszer 15 napot igényel, s így a tanítással különben is elfoglalt könyv- és szertárőröktől a sok ezer darabból álló gyűjtemények átnézését, rendezését és összeírását s az igazgatótól az anyag rendezését és fölterjesztését 15 nap alatt kívánni: a lehetetlenséggel határos. Nem jutott, de nem is juthatott idő másra, mint az 1874/5. végén készített, de később hibásan folytatott alapleltár egyszerű lemásolására.

Közöljük e fölterjesztés egyes czímeinek záró számtételeit már csak azért is, mert az említettük Hanthó-féle alapleltár beosztásáról és az iskola első 10 évi (1870—1880.) fölszereléséről, ha nem is teljes, legalább hozzávető képet alkothatunk magunknak.

A temesvári állami főreáliskola alapleltárának kivonata az 1880. év végén.

Az osztály jegye	A gyűjtemény neve	Hány folyó szám alatt	Hány darab	Érték	
				frt	kr.
I.	A leltárak jegyzéke és tartalma	—	—	—	—
II.	Szabadkézi rajz	1— 63	1155	816	38
III.	Mértani rajz	1— 33	191	266	87
IV.	Természettan	1—269	325	4525	68
V.	Vegytan	1—234	742	1955	92
VI.	Természetrajz	1—145	1660	1276	—
VII.	Könyvtár	1—685	1560	2973	59
VIII.	Földrajz. Történet. Régészet . .	1— 64	151	638	17
IX.	Díszterem	1— 31	33	223	88
X.	Házi bútor és eszköz	1—103	352	994	46
XI.	Ifjúsági könyvtár	—	—	—	—
XII.	Ének- és zeneeszközök	1— 10	10	341	48
Összes fölszerelés 1880-ban			6179	14012	43

Az 1879/80. tanév végével nem történt tehát rendszeres alapleltározás, minek azon hátrányos következése lett, hogy *dr. Laky Máttyás* igazgató-sága első 5 évében is épúgy, mint elődje idejében, az iskola vagyonának nyilvántartása hibás alapon történt, bár a pótleltár az új szerzeményekről évről-évre rendszeresen fölvétetett és helybenhagyott.

Ez állapot azonban csak a legközelebbi szabályszerű alapleltározásig, melyet az 1884/5. tanév végén kellett végeznünk, tartott, sőt — joggal mondhatjuk — addig sem, mert a tanári kar s kivált ennek a könyv- és szertáraknál érdekelt tagjai már az új 5 éves időköz utolsó (1884/5.) évében serényen dologhoz láttak és egy évi szakadatlan munka árán létrehozták iskolánknak, mondhatjuk, első rendszeres, könnyen áttekinthető alapleltárát, mely az 1884/5. évi vagyoni status quo hí tükre, és mely teljesen új beosztással, új alapon I—XVII. cím alatt iskolánk mindennemű vagyonát fölöleli, és mint oly munkálat, melyet a tanári karnak a könyv- és szertárőrökből alakított bizottsága minden egyes gyűjteményre nézve hosszas és érett megfontolás után hozott létre: megbízható, szilárd alapja lett mai napig az új szerzeményekről fölvett pótleltáraknak és az azóta lefolyt 5—5 éves lustrumok végével fölvett újabb alapleltáraknak.

Bizonyosságul annak, iskolánk nemes földadata megoldásában mily eszközökkel rendelkezik és mily egyenletes és egészséges azok gyarapodása, álljanak itt tanúságu az 1884/5. és 1889/90. végén fölvett alapleltárnak és az az 1895. deczemberhó 31-én lezárt pótleltárnak főszámadatai.

A temesvári m. kir. állami főreáliskola vagyoni leltára az utolsó 10 év alatt 1885—1895.

A leltár jegye	A gyűjtemény neve	1885.	1890.	1895.	Besorolás 10 év alatt 1885-től napjant	Érték						Értéknöve- kedés 10 év alatt 1885—1895.	
		évben volt darab				évben érték volt							
		ft	kr	ft		kr	ft	kr	ft	kr	ft		kr
I.	Igazgatósági iroda és levéltár . .	227	274	408	181	211	06	203	36	275	51	64	45
II.	Tanári könyvtár .	3283	4199	5877	2594	4880	82	6294	24	8587	70	3706	88
III.	Ifjúsági könyvtár .	2689	2185	2835	146	2284	95	3219	25	4238	74	1953	79
IV.	Földr. tört. tansz.	142	167	258	116	749	20	822	28	1129	13	379	93
V.	Mértanirajzszerár	254	278	310	56	347	80	473	80	549	—	201	20
VI.	Természetr. gyűjt.	3044	5586	6092	3048	1943	18	2952	54	3504	01	1560	83
VII.	Természett. szert.	563	590	668	105	4488	10	5404	01	6024	35	1536	25
VIII.	Vegyteni szertár .	1619	1256	2006	387	2646	09	2584	15	3269	98	623	89
IX.	Szabadkézi rajzsz.	3569	4050	4246	737	1178	85	1375	26	1648	36	469	51
X.	Érnek	6	6	8	2	5	60	5	60	15	10	9	50
XI.	Petőfi-Önképzőkör	8	8	15	7	75	83	75	83	104	83	29	—
XII.	Enek- és zeneeszk.	5	50	70	65	307	—	362	10	380	40	73	40
XIII.	Ifjúsági segélyalap	898	541	936	38	1936	45	2944	88	3355	95	1419	50
XIV.	Alapítványok . .	9	10	12	3	900	—	1020	—	1074	50	174	50
XV.	Gáz- és vill. berend.	6	7	13	7	637	38	674	80	1731	99	1094	61
XVI.	Házi bútör. és eszk.	1031	1180	1525	494	7999	—	9989	52	11073	25	3074	25
XVII.	Torna-eszközök .	—	—	36	36	—	—	—	—	33	80	33	80
Az összes fölszerelés		17293	20375	25315	8022	30591	31	38431	62	46996	60	16405	29

Ha a figyelmes szemlélő a 3 leltár adataiból egy-egy 5 éves lustrum gyarapodását kutatja, tapasztalni fogja, hogy az utóbbi 10 évről kimutatott darab- vagy értékszaporodás egyik-másik czímnél nem egyenlő azon különbözetek összegével, melyet az 1885. és 1890., továbbá az 1890. és 1895. évi adatok kivonása által kaphatunk. Áll ez

1. az I. cím: Igazgatósági iroda értékére;
2. a III. „ Ifjúsági könyvtár darabszámára és értékére;
3. a VIII. „ Vegytani szertár darabszámára és értékére;
4. a XIII. „ Ifjúsági segélyalap darabszámára.

Ez eltérés magyarázata egyszerű: folyománya az azon változásnak, melynek egy-egy gyűjtemény fölszerelése 5—5 évi időközben a folytonos használat által ki van téve. A használhatatlanokká vált vagy megsemmisült darabok természetesen újabb alapleltározáskor darab és érték szerint nem szerepelhetnek többé, mely eset igen-igen gyakori különösen a vegytani szertárnál, melynek fölszerelésében igen sok üvegnemű van és a segélyalpnál, melynek könyvtári állaga a tankönyvek rongálódása vagy megváltoztatása által évről-évre is tetemesen ingadozik.

A fennebbi számadatok némelyikének magyarázatául, a mennyiben azok ilyenre szorulnak, álljanak itt még a következők.

1. *A tanári könyvtár* szaporodása 16 év alatt 2594 darab. E tekintélyes számból azonban csak 787 kötet esik rendes művekre (217 mű), a többi — 1807 darab — a különböző iskoláktól beérkezett Értesítő.

2. *Az ifjúsági könyvtárnak* 10 évi szaporodása — 146 darab — rendkívül kicsiny. Ennek magyarázata az, hogy a tanári kar felügyelő bizottsága 1890-ben e könyvtárt alaposan kiselejtezte, úgy, hogy állaga, mely az 1885. évi alapleltár szerint 2689 darabból állott és a következő 5 tanév alatt (1885/6—1888/90.) 397 kötet hozzájárulásával 3086 kötetre emelkedett, az 1890-iki revisió és alapleltározás után 2185 darabra vagyis 901 darabbal kevesebbre szállott alá. Az utóbbi 5 év alatt azonban nemcsak a kiselejtezett 901 darab pótoltatott, hanem még azon felül is 146 darabnyi emelkedés mutatkozik.

3. *A természetrajzi gyűjtemények* nagy szaporodását néhány gyűjtemény vásárlása magyarázza meg.

4. *Az ifjúsági segélyalap* csekély gyarapodása — 10 év alatt csak 38 drb — onnan van, hogy ez alap könyvtára minden alapleltározáskor a használatból kiment vagy elkopott tankönyvek selejtezésével nagyon megapad. Például a táblázatban szereplő 1885-iki 898 darab, az 1890-ben végzett alapleltározáskor 531-re csökkent és innen emelkedett föl ismét az 1895. év végeig 936 darabra.

5. *Torna-cszközeink* száma és értéke igen csekély: 36 drb 33:80 frt értékben; majdnem semmi 25 évi multunkhoz képest. A meg-

fejtés az, hogy *iskolánk és a temesvári torna-egyesület* 1879-től fogva szerződéses viszonyban állanak olyformán, hogy a torna-egyesület helyiségeinket, az iskola pedig az egyesület szereit kölcsönösen használja, és így e téren beruházásokat nem kell tennünk. A mi darabjaink vannak, azok a tornaversenyekhez 1893 óta szükségesekké váltak kellékek.

* * *

A táblázatnak hiteles, a miniszteri számvevőség helybenhagyta adatai alapján megelégedéssel szemlélhetjük, hogy iskolánk felszerelése a középiskolai igényeknek eléggé megfelel, és hogy e felszerelés, kivált a tanítás szempontjából legfontosabb II.—IX. számú gyűjteményeknél, évről-évre öröndetesen gyarapodik annyira, hogy az utóbb érintettük címek alatti értékgyarapodás évi átlaga több mint 1000 frtra, az I.—XVII. címek alatti összes felszerelésünké pedig — a táblázat végső adatai szerint — több mint 1600 frtra tehető.

Honnan vesszük évenként e nagy összeget?

1. Iskolánk tanszer-átalányából, mely címen az államkincstár évenként 1100 és a 3 párhuzamos osztály mindenikének címén 50—50, összesen tehát 1250 frtot bocsát rendelkezésünkre. Ez összegből túlnyomólag állandó beruházások történnek.

2. Iskolánk hivatali, irodai és házi átalányából, mely címen a VKM. évenként 800 frtot utalványoz. Ez összegből, mivel az házfentartásra van szánva, igen kevés jut állandó beruházókra.

3. Az ifjúsági könyvtár javadalmából, mely címen minden tanuló a beíráskor 1—1 frtot fizet, miből közel 350—400 frt áll évenként rendelkezésünkre.

4. Az ifjúsági segélyalap javadalmából, mely a tanulók díjaiból, a tőke kamataiból és ajándékokból alakul. (Körülbelül 300 frt évenként.)

5. A felszerelő alap javadalmából, mely a tanulók díjaiból és önkéntes adományaiból és más ajándékokból alakul. (Körülbelül 150 frt évenként.)

6. Nem hagyhatjuk megemlítés nélkül a legfontosabb tényezőt: a közönség áldozatkész érdeklődését és a tanárok buzgalmát, melynek évről-évre tekintélyes összeget képviselő tanszereket köszön iskolánk!

Dr. L. M.

XVI.

STATISZTIKAI ADATOK.

Midőn iskolánk első negyedszázadáról az ifjúság számára, vallására és anyanyelvére vonatkozó adatokat közöljük, kötelességünk tanulóink anyanyelvi viszonyairól, nehogy az erre vonatkozó számok félreértés forrásául szolgáljanak, az alábbiakban némi felvilágosítást nyújtani.

A lefolyt negyedszázad első felében, az 1—11. év ifjúságának nagyobb fele, 3520-ból 1882 vagyis 53·46%, magyarként, míg 1196 vagyis 33·98%, németként van föltüntetve.

Németnek híresztelt városunkról örvendetes adatként venné tudomásul az ország, hogy a szabadságharcz után az anyaország kebeléről elszakasztott német hivatalos nyelvű szerb vajdaság és temesi bánóság fővárosa kevéssel az 1867. évi kiegyezés után mintegy varázsütésre nyelvére nézve is megmagyarosodott, ha erős czáfolatul a negyedszázad 12—25. éveiről szóló adatok világosan azt nem mutatnák, hogy ez utóbbi évek alatt a magyar anyanyelvű ifjúság egyetlen egyszer sem érte el egy-egy év létszámának felét sem, sőt egészen fordítva áll a dolog, vagyis az utolsó 14 év 3445 főnyi létszámából csak 1255 vagyis 36·40% szerepel magyarként, míg a német ifjúság száma 1785 vagyis 51·81% volt.

Ez adatokból az, ki a viszonyokkal ismeretlen, a magyarság megdöböntő fogyatkozását volna hajlandó következtetni, mi nemcsak hogy nem történt, ellenkezőleg a magyarnyelv ép ez utóbbi 14 év alatt a magán- és közélet minden terén oly hódításokat tett, melyek iskoláink és így a mi szerény, csendes munkánk sikere miatt is minket is meglege-

déssel töltenek el, de egyszersmind azon édes-reménnyel is kecsegtetnek bennünket, hogy az a hódítás, melyet önrendelkező jogát súlyos küzdelmek árán visszanyert hazánk területe egyes részeinek nyelvi beolvasztásáért a magyar cultura békés és nemes fegyvereivel folytat, teljes sikerrel fog végződni.

E reményre jogosítanak föl a fönnebbi ellentéteseknek látszó adatok is. Ellentétéről szólottunk. Csak a beírt tanulók nyilvántartásában volt a régebbi és a közelebbi multban ellentét.

Ha iskolánk első 11 évében (1870/1—1880/1.) a németajkú Temesvárott 3520 tanuló között 1882 magyar tanuló igen soknak, 1196 németajkú tanuló igen kevésnek, ellenben az utolsó 14 év alatt (1881/2—1894/5) a magyarosodás terén öntudatosan nagy léptekkel haladó Temesvárott 3445 tanuló között 1255 magyar tanuló igen kevésnek, ellenben 1785 német tanuló igen soknak mutatkozik: ez ellentét kulcsa ott rejlik, hogy a hetvenes évek első, nagyobbik felében az iskolai hatóságok a tanulók nemzetiségét, míg onnantúl azok anyanyelvét vették számba.

Mily másként alakul az iskola tanulóinak magyarsága, arra nézve ép a tárgyalás alatt álló, ellentétesnek látszó két számadat nyújt fölvilágosítást. Hogy iskolánk első negyedszázada első decenniumában több volt a magyar, mint a német tanuló, ez úgy történt, hogy városunknak nem magyarajkú polgársága, melynek gyermekeiből kerül ki évenként az ifjúság túlnyomó része: 63—68°/_o-a, az elnyomatás szomorú éveiben is érzelmeire nézve megmaradt magyarnak, a magyar haza hí fiának, és így csak természetes, hogy gyermekeik is az iskolai hatóságok előtt, szüleik nemes példájára túlnyomólag magyar nemzetiségűeknek vallották és így is iratták be magukat.

Viszont ha a 80-as évektől fogva föltünőleg megcsökken a magyar ifjak száma, azt a fennálló rendeletek okozzák, mert a beiratásnál mindig az anyanyelv vétetik számba, tekintet nélkül a beiratkozó tanuló hazafias érzelmeire.

Az osztályok számára nézve a következőket jegyezzük meg: 1870—71-ben megnyílt az I. és IV., 1871—72-ben a II. és V., 1872—73-ban a III. és VI. osztály. Azonban az ifjúság nagy száma miatt már 1871—72-től fogva az I., 1873—74-től fogva az I. és II., majd pedig 1874—75-ben mind a négy alsó osztály mellé párhuzamos osztályokat kellett nyitni; midőn azonban az 1875—76. tanév folyamában a reáliskolák újjászervezése és 8 osztályúakká bővítése kimondatott, az ifjúság száma apadni kezdett és 1877—78-tól 1887—88-ig csak a normális 8 osztály állott fenn. Innentúl ismét tetemes növekedés mutatkozáván, 1888—89-től fogva az I., 1893—94-től fogva pedig a II. osztály is párhuzamos.

Ezek után álljanak itt az iskolánk 25 éves multjára vonatkozó főbb számadatok:

Kimutatás a temesvári m. kir. áll. főreáliskola tanulóiról 1870—1895.

Sorszám	Tanév	Az osztályok száma	A tanulók száma			Vallás szerint volt:							Anyanyelv szerint volt:							
			Beiratkozott	Évközben kimaradt	Maradt az év végén	Róm. kath.	Gör. kath.	Gör. keleti	Ágostai	Ev. ref.	Unitárius	Izraelita	Összesen	Magyar	Német	Rómán	Szerb-horvát	Cseh-tót	Más (különb.)	Összesen
1.	1870—71.	2	120	17	103	67	—	11	3	1	—	21	103	40	50	5	7	1	—	103
2.	1871—72.	5	246	28	218	136	—	28	7	2	—	45	218	124	61	10	20	2	—	218
3.	1872—73.	7	406	40	366	222	—	52	9	8	—	75	366	190	125	27	23	1	—	366
4.	1873—74.	8	510	61	449	264	2	58	16	7	—	102	449	222	171	27	29	—	—	449
5.	1874—75.	10	487	62	425	247	—	57	15	11	1	94	425	168	196	22	33	5	—	425
6.	1875—76.	9	457	42	415	247	—	55	14	11	1	87	415	151	209	18	35	2	—	415
7.	1876—77.	9	367	57	310	179	—	41	14	6	—	70	310	180	100	12	17	1	—	310
8.	1877—78.	8	318	33	285	154	1	33	16	3	—	78	285	160	101	11	13	—	—	285
9.	1878—79.	8	419	28	391	208	1	49	18	3	—	112	391	274	65	20	26	5	—	391
10.	1879—80.	8	319	15	304	147	1	38	15	3	—	100	304	211	58	18	15	2	—	304
11.	1880—81.	8	296	42	254	121	1	37	8	4	—	83	254	162	60	14	18	—	—	254
12.	1881—82.	8	259	22	237	99	1	39	11	5	—	82	237	94	103	15	22	—	—	237
13.	1882—83.	8	228	21	207	91	2	35	6	2	—	71	207	64	107	18	18	—	—	207
14.	1883—84.	8	227	30	197	90	2	23	9	3	—	70	197	58	115	16	7	1	—	197
15.	1884—85.	8	198	14	184	78	2	27	7	3	—	67	184	56	99	18	10	1	—	184
16.	1885—86.	8	220	14	206	84	—	27	5	3	—	87	206	60	117	15	13	1	—	206
17.	1886—87.	8	208	7	201	79	—	25	5	4	—	88	201	60	116	18	7	—	—	201
18.	1887—88.	8	246	22	224	81	1	31	8	2	—	101	224	73	117	18	16	—	—	224
19.	1888—89.	9	276	25	251	102	1	32	11	4	—	101	251	87	130	16	17	1	—	251
20.	1889—90.	9	280	28	252	100	1	36	11	6	—	98	252	93	123	20	16	—	—	252
21.	1890—91.	9	288	21	267	105	2	33	10	8	—	108	267	93	139	21	12	2	—	267
22.	1891—92.	9	306	17	289	119	3	32	12	8	—	115	289	113	145	18	13	—	—	289
23.	1892—93.	9	335	37	298	127	4	18	10	12	—	127	298	135	145	11	6	—	—	298
24.	1893—94.	10	347	31	316	140	3	18	13	10	—	132	316	130	168	11	6	—	—	316
25.	1894—95.	10	340	24	316	141	5	14	13	13	—	130	316	139	161	7	9	—	—	316
Összesen			7703	738	6965	3428	33	849	266	142	3	2244	6965	3137	2981	406	408	25	8	6965
%			-ban volt tehát			49.22	0.47	12.19	3.82	2.04	0.04	32.22		45.04	45.8	5.83	5.86	0.36	0.11	

XVII.

FÜGGELÉK.

—
OKMÁNYOK.

I. szám.

A m. k. vall. és közokt. miniszterium és Temesvár város közönsége között a reáliskola felállítására ügyében 1870. április 23-án kötött alapszerződés.

Szerződés,

mely egy állami főreáltanodának, ehhez kapcsolandó előkészítő tanfolyam és szakiskolának Temesvárott leendő felállítására irányt egyrészt a magy. kir. vall. és közokt. miniszterium, másrészt pedig Temesvár városa közönsége részéről a következő feltételek alatt kötött meg:

1. Temesvár város közönsége kötelezi magát a főreáltanodára, ehhez kapcsolandó előkészítő tanfolyam és szakiskolák számára a közoktatásügyi miniszterium által jóváhagyandó terv szerint a törvényes tanügyi szervezetnek megfelelő alkalmas épületet felállítani, ezt saját költségén jókarban fenntartani s az első belfelszerelési költségek fedezésére egyszer s mindenkorra 2000 frtot o. é., szóval kétezer frtot o. é. lefizetni. Az épületet telkével együtt Temesvár város közönsége a főreáltanodának alapítványképp adományozza és telekkönyvileg annak nevére saját költségén azon záradékkal bejegyezteti, hogy ha bármikor a város törvényes képviselőjének beleegyezése nélkül ezen épület fentebbi rendeltetése céljából elvonatnék, az a város tulajdonába és szabad rendelkezése alá visszaessék.

2. A tanoda fenntartásához szükségelt évi költségekhez a város évenként 4000 frttal o. é., szóval négyezer frttal o. é. fog járulni s ezen összeget félévi előleges részletekben a közoktatásügyi miniszterium által kijelölendő m. kir. állampénztárba pontosan befizetendi.

3. A felvételi s minden egyéb tanpénz a m. kir. államkincstárt illeti. Ezen díjak mennyiségére és kezelésére nézve a többi állami középtanodáknál érvényben levő szabályok fognak alkalmaztatni.

4. A tanoda helyiségeinek fűtésére szükségelt száraz kemény tűzifát, melynek mennyisége a tanoda helyiségeihez képest fog meghatározatni, évenként vagy természetben vagy a folyó piaci ár szerint a fuvarbérrel együtt készpénzben a város szolgáltatja ki.

5. Kötelezi magát a város, hogy az első pontban körülírt épületet az ott felmentett módzatok mellett f. évi októberhó elsejétől számítandó három év alatt

fogja felállítani — vagy egyébként a miniszterium jóváhagyása mellett alkalmas épület előállításáról gondoskodni. Minthogy pedig a tanoda fokozatonként már a legközelebbi 1870/71. tanévtől kezdve fog életbe léptetni, kötelezi magát Temesvár város közönsége, hogy addig is, míg az állandó épület felállítatik, a tanoda számára szükségelt helyiségekről s ezek ideiglenes belfelszereléséről gondoskodik s ezek költségeit sajátjából fedezi.

6. A város ezen hozzájárulása mellett a magy. kir. állam a főreáltanoda s ehhez kapcsolandó előkészítő tanfolyam és szakiskolák felállítási és fentartási mindennemű egyéb költségeit viseli s ezen m. kir. tanintézetet úgy, mint a többi hasonló m. kir. állami tanodákat, önállólag szervezi és berendezi.

7. Az igazgatót és a tanárokat a m. kir. miniszterium nevezi ki; a fentebbi segély fejében négy, majdan közelebről kijelölendő tanári állomás betöltésénél a hármaskijelölési jog a várost illeti.

8. A főreáltanoda az 1870/71. tanév kezdetén fog életbe léptetni, úgy hogy ezen tanévben az első és negyedik osztály nyitvatván meg, minden következő tanévben egy al- és egy fel-reáltanodai osztály fokozatonként léptetik életbe, míg ilyenképen a főreáltanoda teljesen ki nem egészítettik; magától értetvén, hogy mindaddig, míg a szorosán vett főreáltanoda teljesen ki nem egészítettik, a város a 2. pontban említett 4000 frtnyi járulékból csak azon részt fogja fizetni, a mely a m. kir. államkincstár által a tétlleg életbe léptetett osztályokra fordítandó költségekhez képest aránylag esik.

9. Minthogy pedig a közoktatásügyi miniszterium ez évi költségvetésében a kérdésben forgó főreáltanoda számára mi sincs felvéve, s ennél fogva az 1870/71. tanévben életbe léptetendő első és negyedik osztály számára az 1870. évre eső költségek fedezve nincsenek, kötelezi magát Temesvár város közönsége, hogy ezen költségeket előlegként és ha az 1871. évi államköltségvetésben pótlólólag felvéve a törvényhozás által nem engedélyeztetnének véglegesen, megtérítésre vagy leszámításra való igény nélkül, a fentebb említett kötelezettségen felül egészen sajátjából fedezendő.

10. Ezen szerződés mindaddig érvényben áll, míg a két szerződő fél közös megegyezése által meg nem szüntettetik.

11. E jelen szerződésből támadható minden néven nevezendő perek, biztosítási és végrehajtási intézkedések, szóval mindennemű peres lépések tekintetében Temesvár város közönsége magát a közalapítványi kir. ügyigazgatóság által tetszés szerint választandó bármely bíróságnak aláveti, egyúttal e szerződésből származó minden perekre nézve, nem tekintve a követelés mennyiségét, az 1868-iki 54. t. cz. 114. és következő szakaszaiban szabályozott vagy e helyett netán a törvényhozás által ezután meghatározandó más ily rövid útú eljárásban Temesvár város közönsége az államkincstár ellen bármi czímén pert indítana, keresetét csak az általános bírói illetékességi törvények megtartásával és csak azon bíróságok előtt nyújthatja be, a hol vagy a közalapítványi kir. ügyigazgatóság, vagy pedig azon közalapítványi rendes ügyész székel, kinek kerületében Temesvár városa fekszik. Ezen a közoktatásügyi miniszter úr jóváhagyásának fenntartása mellett ekkép létrejött s három egyenlő példányban kiállított szerződés alólírottak, mint egyrésztől a közoktatásügyi m. kir. miniszterium, másrésztől pedig Temesvár város közönségének e célra megbízottjai által aláíratott és a város pecsétjével ellátottat.

Kelt Temesvárott, 1870. április 23-ik napján.

Mészáros Ferencz s. k., oszt. tanácsos a m. kir. közokt. miniszteriumban, mint e szerződés megkötésére és aláírására kiküldött miniszteri biztos. — Temesvár szab. kir. közönsége nevében az 1870. évi áprilhó 19-én kelt 3224. sz. közgyűlési

határozattal a szerződés aláírásával megbizott küldöttségi tagok: Küttel Károly s. k., ez időben polgárnagy. — Vargics Imre s. k., városi képviselő. — Pavlovits Mihály s. k., tiszti főügyész. — Hönig Ferencz K. s. k., városi képviselő. — Heinrich Fricke s. k., städt. oecon. Verwalter. — Stiller Gyula s. k., városi főmérnök.

8950. szám. Jelen szerződést ezennel jóváhagyom és megerősítem. Budán, 1870. évi májushó 3-án. Br. Eötvös József s. k. (P. H.)

II. szám.

A reáliskolai épület átadása alkalmából 1879. évi szeptember hó 14-én felvett jegyzőkönyv.

Átadási jegyzőkönyv.

Felvétetett Temesvárott, 1879. évi szeptember hó 14-én d. e. 10 órakor az új magyar királyi reáliskolai épület ünnepélyes átadása tárgyában.

1. Temesvár szab. kir. város törvényhatósága részéről fent kitett napon tartott rendkívüli közgyűlése alkalmával a magas kormány, illetve a vallás és közoktatásügyi miniszter úr ő excellentiája képviselőjében a 18.469/1879. számú intévénynyel kiküldött miniszteri biztos, Szász Károly, miniszteri tanácsos úr ő méltósága, Mészáros Nándor, tankerületi m. kir. főigazgató, Tordai György, reáltanodai igazgató urak és a városi törvényhatóság közgyűlési jegyzőkönyvében feljegyzett bizott ági tagok együttesen.

A temesvári belvárosi szerb-utca 129. sz. beltelkén levő ujonnan épült reáliskolai épület helyiségébe elmenvén, ott Török János polgármester úr Temesvár sz. kir. város nevében és megbízásából Szász Károly m. k. miniszteri tanácsos és biztos ő méltóságának, mint a reáltanodai alapítvány képviselőjének, az 1870. április hó 23-án Temesvár sz. k. város és a m. k. vallás- és közokt. miniszterium között kötött szerződés 1. pontja értelmében a város közönsége által felépített és az ezen átadási okmányhoz /. alatt fűzött szakszerű átvételi jegyzékben (Collaudirungs-Protokoll) körülményesen megjelölt épületet jelképileg tényleg átadta és egyúttal az 1870. évi április 23-án kötött szerződés 1. és következő pontjaiban foglaltak nyomán jelenti, miszerint Temesvár szab. kir. város közönsége az épület tervszerű felépítésének eleget tevén, azt constatáltatni és e város közönségének ezután öszszes kötelezettségeit körülményesen, közösen megállapíttatni kéri.

Szász Károly miniszt. biztos úr ő méltósága ezennel ünnepélyesen kijelenti, miszerint Temesvár sz. kir. város lelkes közönsége által a fenntebb jelzettekben tételesen körülírt, tervszerűleg épített új reáliskolai épületet tényleg és jelképileg Temesvár sz. kir. város közönségétől Trefort Ágost m. k. vallás és közokt. miniszter úr ő excellentiája megbízásában a temesvári m. k. állami reáltanodai alapítvány képviselőjében ezen alapítvány részére átvette. Azonkívül következő, a szerződésben érintett eljárások lettek szabályozva:

2. Beismeri a miniszteri biztos ő méltósága, hogy Temesvár sz. k. város közönsége az 1870. április 23-án kötött szerződés 1. pontjában Temesvár szab. kir. város részéről a reáliskola alapherendezéséhez kötelezett 2000 frt, azaz kétezer forintot tevő járulék kifizettetett, és ezen kötelezettség teljesítése végleges clintézt nyert az 1879. évi május hó 4-én kelt 11.540. számú magas miniszteri intévénynyel.

Köteles a város közönsége az 1870. évi április 23-án kötött szerződés 1. pontjában általánosan megjelölt, ezáltal azonban véglegesen megállapított következő járulékokat vagyis kötelezettségeket jövőben is teljesíteni:

1. Évenként négyezer forintot, a szerződés 2. pontja értelmében előleges félévi részletekben, pénztárából a reáliskola fenntartásához fizetni.

2. A reáliskolai helyiségeket fűtőanyaggal ellátni.

3. Az épületet tűzkár ellen biztosítani.

4. Az ingatlan elválaszthatatlan állagának fenntartását, jókarban tartását és külső tatarozását eszközölni.

A m. kir. állami reáltanoda-alapítvány képviselőjében ellenben a m. kir. vall. és közokt. miniszteri biztos úr kötelezi magát s általa alárendelt közegeit, hogy ezen épületben az ingatlan elválasztható állagának (péld. ajtók, ablakok stb. alkatrészek) használati vagy szándékos rongálását és belső tatarozását fogja eszközölni.

5. Az 1870. április 23-án kötött szerződés 7. pontjában a város közönségét a földrajz s történelmi egy, a mennyiségteni egy, a szabadkézi rajzi egy és végre a mértani rajzi egy, összesen tehát 4 tanszékre a hármas kijelölési jog megilletvén, a város ebbeli joga továbbra is fennmarad.

6. Kötelezi magát Temesvár szab. kir. város közönsége, hogy az 18.0. évi április 23-án kötött szerződés értelmében az újonnan épült reáliskolai épületet, mint a reáltanoda javára tett alapítványt, úgy az ajándékozott használati szolgalmat saját költségén a 116. sz. temesvári belvárosi tj. könyvbe bekezeleteti.

7. Végre beleegyezik a miniszteri biztos ő méltósága, hogy az esetben, ha a város közönsége által alapított és ezen évben megnyílt ipariskola részére a miniszter úr ő excellentiája által már átengedett, tényleges birtok- és használatban levő I. emeleti két tanterem kívül még tanhelyiség szükségeltetnék, úgy az állam részéről a reáliskolai épületben már meglévő két tanteremhez hasonló nagyságú, ezekkel alkalmas összeköttetésű még egy tanterem fog a város közönsége részére átengedtetni.

Ezzel jelen jegyzőkönyv felolvastatott, teljes szövegében helybenhagyatott és alá is iratott. A vall. és közokt. miniszter úr utólagos jóváhagyásának fenntartásával, a miniszter úr megbízottja: Szász Károly s. k., miniszteri tanácsos. — Temesvár szab. kir. város nevében: Török János s. k., polgármester. — Tóth Sándor s. k., főügyész. — Nagy László s. k., főjegyző. — Barách József s. k., v. képviselő. — Buziási Eisenstädter I. S. s. k., városi képviselő. — (P. H.)

26.523. szám. Jóváhagyom és megerősítem azon kikötéssel, hogy a reáliskolának belső kifestést igénylő helyiségei, jelesen a díszterem, az igazgatói lakás és a hivatali helyiségek, a mennyeiben kifestetlenül adattak át, utólagosan a város által lesznek első ízben kifestendőek. Budapest, 1879. október 23-án. Trefort Ágoston s. k., vall. és közokt. miniszter. (P. H.)

III. szám.

A m. k. vallás és közokt. miniszterium és Temesvár város közönsége között 1894. évi április hó 30-án kötött egyezmény.

Egyezmény,

mely egyrészt a m. kir. államkincstár, másrészt pedig Temesvár sz. kir. város közönsége között a nagyméltóságú vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszterium 34.163/1893. sz. a. kelt intézvénye s illetőleg a város törvényhatósági bizottsága

7291. szám/167. kgy. 1894. sz. a. hozott határozata alapján a temesvári magy. kir. állami főreáliskola viszonyainak rendezése tárgyában az 1870. évi április hó 23-án létrejött szerződés és az 1879. évi szeptember hó 14-én felvett átadási jegyzőkönyvben foglalt megállapodások módosításával a következőképen köttetett meg u. m.:

1. A temesvári m. kir. állami főreáliskola és Temesvár sz. kir. város közönsége érdeke egyaránt azt kívánván, hogy az iskolai épület fenntartásának és a tanítás céljaihoz képest netán szükséges átalakításnak joga egészen és kizárólag a magas közoktatási kormányt illesse meg: a m. kir. államkincstár a vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszterium tárczája terhére ezennel átvállalja a temesvári m. kir. állami főreáliskolai épület állami kezelését, nevezetesen pedig:

- a) az épület teljes fenntartását és tatarozását;
- b) az épület összes helyiségeinek fűtőanyaggal ellátását;
- c) az iskolának vízzel való ellátása költségeit.

2. Temesvár sz. kir. város közönsége kötelezi magát a főreáliskolai épület eddigi hiányainak és fogyatkozásainak megszüntetése, illetőleg az épületnek jókarba helyezése közül felmerülendő költségek fedezése céljából a m. kir. kincstárnak egyszersmindenkorra (3000) háromezer forintnyi összeget fizetni.

3. Temesvár sz. kir. város közönsége kötelezi magát, hogy a temesvári m. kir. állami főreáliskolai épület állami kezelésével összekötött szolgálmányok megváltása fejében és pedig:

- a) az épület teljes fenntartása és tatarozása czímén . . . . . 180 frtot
- b) fűtőanyag czímén . . . . . 1200 frtot
- c) vizszivattyúzás czímén . . . . . 120 frtot

vagyis összesen . . 1500 frtot

azaz: Egyezeröttszáz forintot előleges évnegyedi s mindenkor 375 frt, szóval: háromszázhetvenöt forintot kitevő részletekben a temesvári m. kir. adóhivatal pénztáránál pontosan befizetend.

4. Minthogy az állami főreáliskolai épület Temesvár sz. kir. város közönségének telekkönyvi tulajdonát képezi: az épületnek tűzkár elleni biztosítása tovább is a város közönségét fogja terhelni.

5. Temesvár sz. kir. város közönsége lemond arról a hármas kijelölési jogról, melyet részére az állami reáliskola felállítása iránt kötött szerződés 7. és az épület átadása alkalmával 1879. évi szeptemberhó 14-én felvett jegyzőkönyv 5. pontja négy tanszék számára biztosított s illetőleg fenntartott.

6. Ugyancsak lemond Temesvár sz. kir. város közönsége arról a kedvezményről is, mely szerint a főreáliskolai épület három tantermét az 1879. évi szeptemberhó 14-én felvett jegyzőkönyv 7. pontja értelmében ipariskolai czélokra használhatta; mihez képest Temesvár sz. kir. város közönsége egyszersmind köteles ezt a három tantermet s illetőleg az 1888. évi májushó 15-én felvett jegyzőkönyv 1—6. pontjai alatt felsorolt összes helyiségeket azon időben, midőn a m. kir. állami tanítóképződe a városi iskolaépületben az ipariskolai czélokra fenntartott helyiségeket elhagyja, az állami főreáliskola kizárólagos használatába visszabocsájtani és azokat az 1888. év előtti állapotba helyezni, vonatkozólag pedig a hivatkozott jegyzőkönyvben elvállalt módon visszaalakítani.

A város közönsége egyúttal kötelezi magát, hogy mindaddig, míg az ipariskola a főreáliskolai épületben elhelyezve marad, ez egész épület fűtéséhez szükséges anyagot — úgy mint eddig — természetben fogja kiszolgáltatni, minélfogva kölcsönösen megállapítatik, hogy a városnak a jelen szerződés 3. b) pontja szerint elvállalt abbeli kötezettsége, hogy a fűtő anyagért évi 1200 frtnyi általány fizetendő,

csak azon időponttól kezdve lép hatályba, a mikor az ipariskola a főreáliskolai épületből már kiköltözött.

7. Ezek következtében az 1870. évi áprilishó 23-án kötött szerződés 1., 4. és 7.; továbbá az 1879. évi szeptemberhó 14-én felvett átadási jegyzőkönyv 2., 4., 5. és 7. pontjai, melyek az épület jókarbantartására általában, illetve az ingatlan elválaszthatlan állagának fentartására s tatarozására különösen, az iskolai helyiségek fűtésére és a négy tanszéki hármas kijelölés jogára vonatkoznak, valamint a városi tanács 1879. évi októberhó 7-én 10.769. sz. a. hozott végzése, mely szerint Temesvár sz. kir. közönsége a reáliskolai szivattyúkút kezeléseért a szolgának havi 10 frtos részletekben 120 frtot volt köteles évenként fizetni, — hatályon kívül helyeztetnek, ellenben a többször idézett alapszerződés és az átadási jegyzőkönyv többi pontjai, nemkülönben Temesvár sz. kir. város közönségének azok a kötelezettségei, melyeket az 1888. évi májushó 15-én felvett jegyzőkönyvben az ipariskolai czélokra használt helyiségek visszaalakítására nézve, magára vállalt — érintetlenül hagyatnak.

8. A jelen egyezmény jogérvénye egyrészt a vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszterium, másrészt pedig a m. kir. belügyminiszterium jóváhagyásától tétetik függővé, jóváhagyás esetén pedig 1895. évi januárhó 1-jén lépend hatályba.

9. A jelen egyezményből keletkezhető peres kérdések eldöntésére a sommás eljárás és a temesvári kir. járásbiróság illetékessége kölcsönösen kikötetik.

Temesvár sz. kir. város törvényhatósági bizottságának 1894. évi áprilishó 30-án tartott rendes közgyűléséből.

A vallás- és közoktatásügyi kormány részéről: Nátafalussy Kornél s. k., tanterületi kir. főigazgató. — Dr. Laky Mátyás s. k., főreáliskolai igazgató. — Temesvár sz. kir. város részéről: dr. Telbisz Károly s. k., polgármester. — Geml József s. k., főjegyző. — (P. H.)

26.596. szám. — Jóváhagyom. — Budapesten, 1894. évi júliushó 13-án. — Eötvös s. k. — (P. H.)

60.415. szám. Magy. kir. belügyminiszter. Jóváhagyom. Budapesten, 1894. évi júliushó 21-én. — A miniszter helyett: Jekelfalussy s. k., miniszteri tanácsos. — (P. H.)

IV. szám.

A reáliskola és a temesvári evang. ref. hitközség képviselői között az intézet dísztermének a nevezett hitközség által isteni tiszteleti czélokra történendő használata ügyében történt megállapodásokról 1891. évi április 3-án felvett jegyzőkönyv.

Jegyzőkönyv.

Felvétetett Temesvárott 1891. évi áprilishó 3-án.

Jelen voltak: dr. Laky Mátyás, állami főreáliskolai igazgató, az értekezlet elnöke, dr. Berkeszi István és Szecsődy József, állami főreáliskolai tanárok mint a főreáliskola képviselői; továbbá Futó Zoltán temesvári ev. ref. lelkész, Csurgai Soma ügyvéd és Kovács Sebestyén Aladár kir. főmérnök mint a temesvári ev. ref. egyházközség képviselői.

Tárgy: A nagym. m. kir. vallás- és közoktatási miniszteriumnak folyó évi márczius 20-án 8627. szám alatt kelt leirata következtében a temesvári ev. ref. egyházközségnek isteni tiszteleti czélokra átengedett főreáliskolai díszterem hasz-

nalátának s a miniszteri leirat értelmében ezzel egybefüggő mindennemű ügyeknek megbeszélése.

Elnök üdvözölvén a megjelenteket, felolvassa az említett miniszteri leiratot, melynek rendelkezése előtt a főreáliskolai tanári kar meghajlik; de egyúttal előterjeszti mindama feltételeket is, melyek alatt — az említett miniszteri rendelet értelmében — az iskola érdekei az ev. ref. egyházközséggel szemben teljesen megővandók lennének. Ennek értelmében

1. Az állami főreáliskola díszterme rendszeren minden vasárnap, továbbá a következő ünnepek: új év, nagy péntek, husvét első és második napja, áldozó csütörtök, pünkösd első és második napja, karácson első és második napja, Szt. István és Sylvester napja alkalmából az ev. ref. egyházközségnek isteni tiszteleti czélokra átengedtetik.

2. Az állami főreáliskolának megmarad ama joga, hogy iskolai ünnepélyeinek megtarthatása végett a díszterem esetleg vasárnaponként délelőtt is rendelkezésére álljon. A reáliskola igazgatója ez eseteket oly időben fogja az ev. ref. egyház lelkészének tudomására juttatni, hogy a hívek az isteni tisztelet elmaradásáról kellő időben értesülhessenek. — Az ev. ref. egyházközség képviselői ezt tudomásul veszik és elfogadják.

3. A mennyiben az említett miniszteri leiratban csak délelőtti isteni tiszteletről van szó, az ev. ref. egyházközség pedig a sátoros ünnepek mindkét napján délután is, sőt Sylveszter napjának estéjén is óhajt isteni tiszteletet tartatni: az ev. ref. egyházközség képviselői azon óhajtásukat nyilvánítják, hogy a reáliskola díszterme ez alkalmakra is átengedtesse az isteni tisztelet céljaira. — A reáliskola képviselői ez óhajtást teljesen méltányosnak tartják és — a miniszteri rendelet szelleméből kifolyóan ugyan, de — minthogy az említett miniszteri rendeletben ez nem foglaltatik, önmagukat pedig erre felhatalmazottaknak nem érzik, — csak azt ígérhetik, hogy a reáliskolai igazgatóság pártolól fogja e kérelmet a miniszteriumnak felterjeszteni.

4. Minthogy az említett miniszteri leirat a vasárnap délelőtti 9–11 órai időt tűzi ki az isteni tisztelet tartására: a reáliskola képviselői amaz óhajuknak adnak kifejezést, hajlandó volna-e az ev. ref. egyházközség az isteni tiszteleteket délelőttönként 10 órától kezdve tartani, mert ez az iskola érdekeinek jobban megfelel. — Az ev. ref. egyházközség lelkésze kijelenti, hogy ennek nagyobb akadály nem áll útjában és pár hét alatt a hívőket hozzáfogják szoktatni a tiz órakor kezdendő isteni tisztelethez.

5. A reáliskola díszterme az ev. ref. egyházközség által — a miniszteri rendelet értelmében — csakis az isteni tisztelet céljaira használható. — Az ev. ref. egyházközség képviselői által tudomásul vétetik.

6. Az isteni tiszteletek alkalmával a terem ajtaja csukva tartassék, mert az iskola épületében vasárnap délelőttönként is lévén előadások — izr. hitoktatás, önképzőkör, gyorsírás, ének stb. — azok esetleg zavartatnának. — Az ev. ref. egyházközség képviselői az okot méltányolják és a teremnek csukva tartását megigérik.

7. Elnök — mint a reáliskola igazgatója — tudatja az ev. ref. egyházközség képviselőivel, hogy a díszteremmel együtt a következő felszereléseket engedi át az isteni tisztelet céljaira, úgy mint: a) 20 darab padot. — b) 1 darab oldalpadot. — c) 30 darab fehér nádszéket. — d) Egy harmoniumot. — e) A díszterem ékesítésére ott maradt ő Felsége olajba festett álló képe, valamint az iskola jövevények szintén olajba festett mellképei díszes aranyozott keretekben, összesen 8 darab.

Figyelmébe ajánlja továbbá elnök az ev. ref. egyházközség képviselőinek,

hogy mivel a díszterem felszerelése és fenntartása az iskola nagy kiadásai miatt eddig sem az állami átalányból történt, hanem társadalmi úton az igazgató és a tanári kar által eszközölt gyűjtések és jótékony adományozások tették lehetővé annak úgy kifestését mint egyéb felszerelését, s még jelenleg is ily úton-módon tartatik fenn: méltányosnak tartaná azért, ha az átengedett terem és bútorok jókarban tartására az ev. ref. egyházközség a maga részéről is egy évenként fizetendő meghatározott összeget ajánlana meg, a melyről a reáliskola igazgatója, a díszterem alapot ellenőrző reáliskolai tanárokból álló bizottságnak mint eddig, úgy ezután is évenként fogna beszámolni. — Az egyházközség képviselői teljesen méltányolják ez okot, de mivel nincsenek ama helyzetben, hogy határozott összeget ígérjenek, ennek meghatározását az ev. ref. egyházközség presbyteriumának tartják fenn.

8. A díszterem ajtajának, ablakainak, függönyeinek és kályhájának jókarban tartásáról, valamint az isteni tisztelet ideje alatt a terem fűtéséről az egyházközség tartozik gondoskodni. — Az egyházközség képviselői az egyház nevében ezt elvállalják s egyúttal meghatározzák, hogy a terem fűtésére — öt havi fűtési időt véve fel — átalányképen 15 métermázsa szén és négy méter puha tüzelőfát fog az ev. ref. egyházközség a reáliskola tüzelő anyagának raktárába évenként beszállíttatni.

9. Az isteni tisztelet ideje alatt a folyosókon kellő csend és rend fenntartásáról is az ev. ref. egyházközség tartozik gondoskodni. Ezzel kapcsolatban elnök — mint az intézet igazgatója — kijelenti, hogy ezzel az intézet egyik szolgáját kívánná az egyházközség részéről megbízatni, mert egy idegen szolga sem az intézet beléletét, sem az iskolai ifjúságot nem ismeri. E szolgának az említett felügyeleteken kívül kötelessége volna még a teremnek az isteni tisztelet után való tisztogatása, téli időben fűtése, a teremnek majd isteni tiszteleti, majd iskolai célokra való átalakítása, valamint legalább is két hónaponként való kisűrolása és az ablakoknak havonkénti megtisztítása. — Az egyházközség képviselői mindezeket helyeselve, a reáliskola első emeleti szolgáját mind e teendővel megbízzák s egyúttal elhatározzák, hogy a teremnek majd isteni tiszteleti, majd iskolai célokra való átalakításánál mindannyiszor az egyházközség szolgálja is tartozik segíteni. Az intézet szolgájának jutalomdíját havi hat forintban állapítják meg, mely összeget utólagosan havonként fogja számára az ev. ref. egyházközség kiszolgáltatni. Ugyszintén az intézet kapusának ama fáradságáért, hogy minden egyes isteni tisztelet után a lépcsőket és a kapualjat kiséperni tartozik, félévenként utólagosan fizetendő 5-5 forintnyi jutalmat határoznak meg.

10. Jelen jegyzőkönyv három példányban állíttatik ki s azok közül egy a nm. m. kir. vallás- és közokt. miniszteriumhoz lesz felterjesztendő, egy a temesvári m. k. állami főreáliskola igazgatóságának irattárában, egy pedig a temesvári ev. ref. egyházközség lelkészi hivatalában lesz megőrizendő.

11. Mindezen megállapodások csak a temesvári ev. ref. egyházközség presbyteriumának és a nm. m. kir. vallás- és közokt. miniszteriumnak helybenhagyása után lesznek kötelező erejűekké.

Kelt Temesvárott, 1891. évi áprilishó 3-án.

A főreáliskolai tanári kar megbízásából: Dr. Laky Mátyás s. k., igazgató-elnök.
— Dr. Berkeszi István s. k., tanár-jegyző. — Szecsődy József s. k., tanár.

A temesvári ev. ref. egyház megbízásából: Futó Zoltán s. k., dr. Csurgai Soma, Kovách Sebestyén Aladár.

Kivonat a temesvári ev. ref. egyház presbyteriumának 1891. április 11-én tartott gyűlése jegyzőkönyvéből: 3. szám. — Végzés. A presbyteri gyűlés a lelkész

eljárásának helyeslése mellett egyhangúlag kimondja, hogy a jegyzőkönyvben foglalt feltételeket elfogadja s egyben elhatározza, hogy tekintettel ama körülményre, mely szerint a miniszteri rendelet csakis délelőtti isteni tiszteletek tartására jogosít: a lelkészi hivatal a teremnek ünnepnapokon és az év utolsó napján délutáni használatra tárgyában is kérelmezzen. — 4. szám. — Végzés. Egyhangúlag elhatározzatik, hogy a jegyzőkönyv 7. pontjában jelzett czélokra évenként 30 frt átalányösszeg fizettségék. — Kiirta Cseresnyés Jenő s. k., egyh. jegyző. — A kivonat hitelül Temesvár, 1891. május 31-én. Futó Zoltán s. k., lelkész. (P. H.)

A nm. vallás és közokt. miniszterium 1891. jun. 11-én 27.035. sz. a. e jegyzőkönyvet jóváhagyó tudomásul vette.

V. szám.

A temesvári első takarékpénztár által alapított ösztöndíjak alapszabályai.

Temesvár. am 6. April 1872.

Wohlgeboren Herrn Franz Fülepp!

Direktor der königl. ung. Staats-Oberrealschule

in Temesvár.

Die am 11. Februar l. J. abgehaltene General-Versammlung der Ersten Temesvárer Sparkassa hat zur Erinnerung ihres 25-jährigen Bestandes vier Stipendien zu je ö. W. 150 fl. jährlich für vorzügliche Schüler der hiesigen königl. ungarischen Staats-Oberrealschule gewidmet.

Es gereicht mir zur besonderen Ehre, Euer Wohlgeboren unter Beischluss der Normalien hievon zu verständigen, mit dem, dass dieselben mit dem heurigen Jahre ins Leben zu treten haben.

A. Eabusnik m. p.

Direktor.

Bestimmungen

für die Verleihung der zur Verewigung des 25-jährigen Bestandes unserer Anstalt am 5. Feber 1871 gegründeten vier Stipendien von je 150 fl., zusammen ö. W. 600 fl. Genchmigt in der General-Versammlung am 11. Feber 1872.

1. Zur Erlangung dieser Stipendien ist unbedingt erforderlich, dass der Bewerber in Temesvár geboren sei, oder wenigstens seine Eltern hier ansässig seien, sowie dass derselbe die hiesige kön. ung. Realschule besuche, sittliches Betragen bekunde, den Schulgesetzen gemäss sich betrage, und wenigstens die erste Fortgangsnote (prima) erziele; auf Religion oder Nationalität wird nicht gesehen. Wenn jedoch ein Stipendist nach beendigem hierortigen Kurse sich weiters in einer höheren Bildungs-Anstalt im Handel, Gewerbe, oder Kunstfache ausbilden wollte, die hiezu nöthigen Mittel aber nicht besitzt, kann ihm für die Dauer dieser höheren Ausbildung das an der hiesigen kön. ung. Realschule bereits erlangte Stipendium belassen werden.

2. Das Stipendium beginnt im Allgemeinen mit Anfang desjenigen Schuljahres, während welchem es ertheilt wird, und erlischt, wenn der damit Betheiligte seine Schulbildung vollendet hat, oder des Stipendiums verlustig erklärt wird.

3. Jeder Stipendist empfängt sein Stipendium in 10 gleichen Monatsraten anticipando.

4. Die Verleihung der Stipendien erfolgt seitens des Ausschusses der Ersten Temesvárer Sparkassa im Wege des Concurses, die Ausschreibung dieses Concurses

geschieht durch die Vereins-Direktion immer Mitte August und in der „Temesvarer Zeitung.“ Die Gesuche sämtlicher Competenten werden dem Ausschusse der Sparkassa zur Vertheilung des Stipendiums vorgelegt.

5. Von der Ertheilung des Stipendiums wird die Lehranstalt, welche der damit Betheiligte besucht, verständigt.

6. Jeder Competent hat seinem Gesuche beizulegen :

a) den Taufschein; — b) seine bisherigen Schulzeugnisse; — c) das durch die Ortsbehörde ausgestellte Zeugnis über die Vermögens- und sonstige Verhältnisse seiner Eltern; und d) das ärztliche Zeugnis, über geschehene Untersuchung seines Gesundheitszustandes

7. Die Quittungen der Stipendisten werden nur dann eingelöst, wenn selbe von der Direktion jener Lehranstalt, welche der Betheiligte besucht, contrasignirt sind, wenn aber der Stipendist seine Studien ausserhalb Temesvár fortsetzt, soll das Stipendium in $\frac{1}{2}$ -jährigen Raten anticipando ausgefolgt und die Quittungen nur $\frac{1}{2}$ -jährig durch die Schuldirektion contrasignirt werden und soll diese Contra-Signatur zugleich eine Bestätigung über die Fortschritte und das Verhalten des Betheiligten enthalten.

8. Sollte aus diesen Contrasignaturen ersichtlich werden, dass der Betheiligte im Lernen lässig, sein Betragen den Schulgesetzen nicht entsprechend ist, — so wird der Vereins-Direktor den solchen Stipendisten halbjährig dreimal zur Besserung ermahnen und wenn dieses fruchtlos sein würde, dem Vereins-Ausschusse den Antrag zur Einziehung dessen Stipendiums stellen; über welchen Antrag dann der Ausschuss endgiltig entscheidet.

9. Ebenso wird der Betheiligte seines Stipendiums durch den Ausschuss für verlustig erklärt werden müssen, wenn der Betheiligte in die zweite Fortgangsklasse (secunda) fällt und dies selbst in einer Nachtragsprüfung nicht verbessert.

10. Jeder Stipendist ist verpflichtet bei der Betheiligung mit dem Stipendium und auch sonst mit dem Beginne eines jeden Schuljahres sich dem Direktor des verleihenden Sparkassa-Vereines persönlich vorzustellen, mit dem Ablaufe eines jeden Schuljahres aber seine Zeugnisse vorzulegen.

11. Wenn ein Stipendium im Laufe des Schuljahres eingezogen wird, so wird dasselbe einem andern verliehen, welcher neue Stipendist aber sein Stipendium nur von jenem Monat an erhält, in welchem es im verliehen wurde.

12. Wenn ein Stipendium nicht verliehen wird, so wird aus selben Beträgen, sowie aus den Intercalar-Raten seitens des Vereines ein separater Fond für Stipendien, oder sonstige Schulzwecke gebildet und nach den Beschlüssen des Vereins-Ausschusses verwendet.

A. Babusnik m. p., Direktor. — J. Horváth m. p., Sekretär.

VI. szám.

Temesvármegye „Ormós-alapítványá“-nak alapszabályai.

586/1871. kjk. szám.

Temesvármegye közönsége által a temesvári reáltanodánál teendő Ormós-alapítványra vonatkozó szabályok :

1. §. Az alapítvány keletkezése : Temesvármegye közönsége méltóságos Ormós Zsigmond úrnak 1871. évi májushó 15-ik napján szab. kir. Temesvár városában

Temesvármegye főispáni székébe történt ünnepléses beiktatása megörökítéseül a temesvári reáltanodánál 2000 frtnyi jótékonycélú alapítványt tesz.

2. §. A alapítvány czíme: „Temesvármegye Ormós-alapítványa.“

3. §. Az alapítvány célja: Temesvármegyebeli bármely vallás és nemzetiségű, szegényebb sorsú s a temesvári reáltanintézetben kitűnő tehetségénél és szorgalmánál fogva kiváló növendéknek a temesvári reáltanodában ösztöndíjazás mellett való kiképzetése.

4. §. Az alapítvány kezelése feletti felügyelet és rendelkezés joga Temesvármegye mindenkori közönségét, mint alapító testületet illeti.

5. §. Az alapítványi tőke kezelése és gyümölcsöztetése. A 2000 frtnyi alapítványi összeg gyümölcsözés végett a helyben létező takarékpénztárak egyikébe egy takarékpénztári könyvecske mellett betétezik, s a betéti könyv a Temesvármegye tulajdonát képező úgynevezett összesített pénztárban okmányként kezeltezik, illetőleg elhelyeztetik.

6. §. A takarékpénztárban kezelt alapítvány kamatainak 10%-ka egy második 2000 frtos, s ugyancsak Ormós nevet viselendő ösztöndíj-alapítvány alapjaként mindaddig, míg az ekként tőkésített kamatok s a netalán egyesek által e célra teendő nagylelkű adakozások 2000 frtra felszaporodnak, tőkésítetik.

7. §. Ha az ezen módon felszaporodott összeg 2000 frtra növekedett, egy második alapítványnak tőkáját képezi s az 5. § értelmében kezeltezik.

8. §. A második alapítvány létesítése után úgy az első, mint a második alapítvány kamatainak 10%-a a 6. §-ban foglalt módozat szerint egy harmadik alapítványnak alapjaként tőkésítetik. Ekként tovább 2000 frtos hasonczélú alapítványokra a tőkésítési eljárás mindaddig folytattatik, míg az alapítványok száma hatra felszaporodott.

9. §. A 2000 frt alapítványi tőke kamataiból tőkésítésre évenként levonandó 10% leszámítása után fennmaradó esztendei kamat összege képezi az ösztöndíjat.

10. §. Mihelyest a tőkésítés után mind a hat alapítványok 2000—2000 frtos tőkéje eléretett, az ösztöndíjazásra az egyes alapítványok összes kamatai minden további levonás nélkül ösztöndíjúl kiadatnak.

11. §. Pályázat kihirdetése, az ösztöndíjban részesítés kellékei s az ösztöndíjak kiosztása. A pályázni óhajtó megyebeli szegényebb sorsú reáliskolai növendéknek a reáliskolai tanulmányokbani kitűnő előmenetele, ezen tudományok iránti hajlama, dicséretes szorgalma és feddhetetlen erkölcsi magaviselete lévén irányadó az ösztöndíjban való részesítésre nézve, e célból, hogy az imént érintett tulajdonosságok kimutatása s megbirálása lehetővé tétessék, a megyei állandó választmány, illetőleg a megyei közönség még az őszi tanfolyam kezdetével pályázatot hirdet arra nézve, hogy a temesvári reáliskolát látogató Temesvármegyebeli szegényebb sorsú s az ösztöndíj elnyerése iránt pályázni óhajtó bármely osztálybeli növendék a tavasszal bevégzett iskolai félév tanulmányaiból nyert iskolai, nemkülönbön erkölcsi bizonyítvánnyal, valamint szegényebb sorsát s Temesvármegyebeli illetőségét igazoló okmánnyal felszerelt pályázati kérvényét a temesvári reáliskolai tavaszi félév vizsgáinak megtörténte, illetőleg befejeztétől számított 15 nap alatt Temesvármegye mindenkori rendszerinti alispánjához vagy esetleg az állandó választmányhoz bemutassa.

12. §. Pályázni csak Temesvármegyebeli szegényebb sorsú s temesvári reáltanodabeli növendéknek lehet.

A pályázni kívánó tartozik kimutatni Temesvármegyebeli illetőségét, továbbá

vagyoni körülményeit, továbbá mellékelni tartozik a reáلتanodai folyam első félévi tantárgyaiból nyert érdemsorozatát s erkölcsi bizonyítványát.

13. §. A kitűzött határidőn túl beérkező pályázat csak rendkívüli figyelmet érdemlő körülmények esetében fogadható el.

14. §. A beérkezett pályázatok a vármegye állandó választmányához átteendők.

15. §. A rendszerinti alispán elnöklete alatt működő állandó választmány a hozzá beérkezett vagy áttett pályázatokat Temesvármegye mindenkori főispánja véleményének kikérése mellett bírálat alá veszi s tekintetbe véve a pályázónak a reáliskolai tantárgyakban tett előmenetelét, szorgalmát és erkölcsi magaviseletét, nemkülönb a pályázónak a reáltudományok iránt észlelhető hajlamát, a pályázatokkal beterjesztett bizonyítványok alapján a megyei közönségnek véleményes jelentést tesz s az ösztöndíjazásra legérdemesebb pályázót vagy egy második s esetleg több alapítvány létesülése esetén az ösztöndíjakra legérdemesebbeket kijelöli, illetőleg ajánlja.

16. §. A megyei közönség az állandó választmány által érdemdíjazásra ajánlott növendék kiváló tulajdonairól beterjesztett okmányokat a többi pályázók okmányaival egybehasonlítja s az általa érdemdíjazásra legméltóbbnak találandó növendék ösztöndíjaztatására nézve határoz.

17. §. Az ösztöndíjazásra érdemesített növendék ösztöndíját félévi részletben előre s Temesvármegye mindenkori alispánja által láttamozott nyugtán a megyei főpénztárnok fizeti ki.

18. §. Az ösztöndíjban részesített tanuló reáliskolai bizonyítványát s illetőleg érdemsorozatát minden iskolai félév végével a mindenkori alispán útján a megye közönségéhez bemutatni köteles.

19. §. Ha a megyei közönség az ösztöndíjban részesítettnek beterjesztett bizonyítványaiából annak hanyagsága vagy bármely úton annak az ösztöndíjaztatásra érdemtelensége felől meggyőződik, az illetőtől a további ösztöndíjazást azonnal megvonja és új pályázatot hirdet.

20. §. Óhajtható lévén, hogy az ösztöndíjazásra érdemesnek talált növendék kitűnő előmenetel s folytonos szorgalom kifejtése esetében ezen alapítványból ösztöndíjaztatás mellett nyerhesse teljes kiképeztetését, ezen czélból a 12. §-ban foglalt feltételek szem előtt tartása mellett a pályázóknál különös figyelem fordítandó azon kitűnő szorgalmú és tehetségű megyebeli szegényebb sorsú növendékekre, kik a reáliskola első vagy második osztályának hallgatói.

21. §. Az alapítványi tőke állásáról a megye mindenkori főpénztárnoka a tavaszi és őszi közgyűlésre kimutatást terjeszt be az állandó választmányhoz, mely utóbbi azt a takarékpénztári könyvecskében kimutatott összeg- és nyugdíjakkal történt egybehasonlítás után véleményes jelentés kapcsában a megyei közönséghez további intézkedés végett bemutatni tartozik.

22. §. Ha a vármegye közönsége politikai esélyek következtében vagy bármely ok miatt önkormányzati és szabad rendelkezési jogának gyakorlatától megfosztatnék, az alapítvány s esetleg alapítványok fölötti intézkedésnek jelen szabályok értelmében gyakorlandó joga a magyar tudományos akadémiára száll át.

23. §. A mennyiben pedig a temesvári reáliskola is bármily körülményeknél fogva létezni véglegesen megszűnnék, ez esetben a 2000 frtos jelen alapítvány, valamint a tőkésítési módozat útján netalán elért második s esetleg 6 alapítvány tőkéje a magyar tudományos akadémia tulajdonává válik azon kikötés mellett azonban, hogy az átszállandó összegek kamatai lehetőleg Temesvármegye szellemi fejlesztését célzó segélyezésre fordíttassanak.

Szerkesztő: Bessenyei Ferencz s. k., Temesvármegye főjegyzője.

VII. szám.

A buziási Eisenstädter S. Ignác alapítvány alapszabályai.

1. §. A temesvári belvárosi izraelita hitközség kebelében folyó év május havában élénk mozgalom indult meg a végből, hogy ezen hitközség közbecsülésben álló elnökét, buziási Eisenstädter S. Ignác urat, folyó 188. augusztus 15-én megüledő ezüst lakadalma alkalmából, közel másfél évtized óta viselt elnöki tisztében szerzett bokros érdemei elismerésében, ezen érdemekhez méltó kitüntetésben részesítse.

Az 1880. május 20-án a hitközség tanácstermében megtartott értekezlet e czélra pénzgyűjtések rendezését határozta el és saját kebeléből egy Weisz Sándor, Sternberg Adolf, Pick Ármin, Recht Ignác, Waldmann Sámuel, Klein Salamon, Totis Móricz, Salzberger Dávid és Kiss József urakból álló kilenczes bizottságot választott, hogy az a begyüledő összeg számbavételével a kitűzött czélt saját inteniói szerint keresztültvigye és foganatosítsa. A gyűjtések kerekszámban 500 (ötszáz) forintot eredményezvén, nevezett bizottság a közszeretetlen és köztiszteltben álló jubiláns tisztelői és barátai óhajának, valamint az ünnepelt férfiú hazafias jótékony szellemének legjobban vélt megfelelni, a midőn az értekezlet által reáruházott feltétlen rendelkezési jogával élve, folyó évi juliushó 4-én tartott ülésben buziási Eisenstädter S. Ignác és honleányi erényekben gazdag neje ezüst lakodalmuk emlékére a begyűlt összeget csonkítatlan épségben a temesvári m. kir. állami főreáltanodánál *»buziási Eisenstädter S. Ignác alapítvány«* czímen örök alapítvány gyanánt letenni határozta.

2. §. A buziási Eisenstädter S. Ignác alapítvány czélja: egy a temesvári m. kir. állami főreáltanoda felsőbb osztályait látogató (4—8. osztály) helybeli születésű vagy legalább illetőségű jómogaviseletű oly mózesvallású ifjút, ki a magyar nyelv és irodalom körében kiváló ismeretei és a magyar irályban nagyobb reményekre jogosító előmenetelei által különösen kitűnik, ösztöndíjazni.

3. §. A buziási Eisenstädter S. Ignác alapítványt a temesvári izr. hitközség kezeli és az esedékes évi kamatokat évenként áprilho elején a főreáltanoda igazgatójának átszolgáltatja.

4. §. Az ösztöndíj, tekintet nélkül a jutalmazandó ifjú anyagi viszonyaira, mindig a felsőbb osztálybelinek adatik ki, ha azonban *egyenlő minőségű* mellett jómódú és szegényebb sorsú ifjú pályázik, az ösztöndíj a szegényebb sorsúnak ítélendő oda.

5. §. A pályázatról. A pályázatot ezen ösztöndíjra a temesvári m. kir. állami főreáltanoda igazgatója hirdeti ki minden év februárho utolsó napjaiban, a pályázó folyamodványok beadására 15 napi záros határidőt tűzvén ki. — Az ösztöndíj a husvétii szünnapokat megelőző utolsó napok egyikén adatik ki a jutalmazottnak az intézet igazgatója által.

6. §. A pályázó folyamodványához legyen mellékelve: 1. a pályázó születési bizonyítványa; — 2. illetőségi bizonyítványa; — 3. esetleg szegénységi bizonyítvány; 4. a megelőző tanfolyamban nyert bizonyítvány, — vagy ha ilyen nem adatott volna ki, a pályázó addigi előmeneteléről és jó magaviseletéről szóló igazgatói és osztályfőnöki jelentés; — 5. a pályázónak valamely az utolsó tanszak folyamában a szaktanár által elismerésre méltatott írásbeli dolgozata.

7. §. A folyamodványok a m. kir. főreáltanoda igazgatójához nyujtandók be, ki a pályázat letelte utáni két hét alatt tartandó tanári értekezleten, a tanári testület meghallgatásával és kétharmadának szavazatára ítéli oda az ösztöndíjat,

azon világos kikötéssel azonban, hogy ezen értekezletnél az alapítványra felügyelő hitközség két kiküldendő tagja által szintén képviselve legyen és szavazatát érvényesíthesse. Ha az intézet bármily okoknál fogva ezen utóbbi feltételt mellőzendőnek találná, az esetben az intézet a pályázó folyamodványokat a három legérdemesebb pályázó kijelölésével a temesvári izraelita hitközséghez teendi át és a hitközség fogja az odaítélés jogát gyakorolni.

8. §. Egyugyanazon tanuló az ösztöndíjat két egymást követő évben is élvezheti. Többször azonban nem.

9. §. Az ösztöndíjat nyert ifjú tartozik magát az izraelita hitközség mindenkori elnökének bemutatni.

10. §. A temesvári m. kir. állami főreáltanoda igazgatósága az ösztöndíj kiszolgáltatása alkalmával mindenkor figyelmezteti a jutalmazottat azon körülményre, hogy az alapítvány a temesvári izraelita hitközség ez időszertini elnöke, buziási Eisenstädter S. Ignác és neje 1880. augusztus 15-én megtartott ezüst lakodalmuk örök emlékezetére alapítottat.

11. §. Azon esetben, ha sem temesvári születésű, sem pedig illetőségű ifjú, ki ezen ösztöndíjra magát érdemesítené, a pályázók között nem akadna, a pályázat a reáliskola alsóbb osztályaiban utólag szintén kihirdetendő, mely esetben az ösztöndíj egy hónappal későbbben fog kiadatni.

12. §. Ha a temesvári m. kir. állami főreáltanoda bármilyen okoknál fogva létezni megszűnnék, a buziási Eisenstädter S. Ignác alapítvány fölötti rendelkezési jog a temesvári izr. hitközségre száll át, illetőleg az fogja meghatározni, hogy ezen örök időkre elidegeníthetlen alap kamatai mily jótékony célra fordíttassanak.

13. §. Ezen alapító levél négy egyenlően hiteles példánya közül egy a nm. m. k. vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz; egy a temesvári m. kir. állami főreáltanoda igazgatóságához és egy buziási Eisenstädter S. Ignác úrhoz tétetnek át; a negyedik példány pedig a temesvári izr. hitközség levéltárában fog őriztetni.

Kelt Temesvárott, 1880. évi augusztushó 1-én.

A kilenczes bizottság: Weisz Sándor s. k. — Salzberger Dávid s. k. — Pick Hermann s. k. — Waldmann Sámuel s. k. — Recht Ignác s. k. — Klein Salamon s. k. — Sternberg Adolf s. k. — Totis Mór s. k. mint alapítók.

Jelen alapszabály a temesvári izr. hitközség 1880. évi szeptemberhó 1-én megtartott teljes ülésében bemutatattván és felolvasattván, a temesvári izr. hitközség az alapítvány fölötti felügyeletet elfogadni, illetőleg a hitközségi pénztárba letéteményezett 500 forintnyi alapítvány kezelését elfogadni és annak ötös kamatait ezen szabályzat 3. §-a értelmében évenként kiadni és mindenben az alapítók célzatai szerint cselekedni határozta. Minek hitelül ezen alapítvány-levél a temesvári izr. hitközség előjárósága által aláíratott és pecsétjével ellátattott.

Kelt a temesvári izr. hitközség 1880. évi szeptemberhó 1-én tartott teljes üléséből: Weisz Sándor s. k. az egyházi szakosztály elnöke, mint elnökhelyettes. — Kiss József s. k. hitközségi jegyző.

VIII. szám.

A Buziási Eisenstädter Árpád-alapítvány alapszabályai.

1. §. Az alapítvány czíme.

„Buziási Eisenstädter Árpád-alapítvány“.

2. §. Az alapítvány czélja.

A korán elhunyt buziási Eisenstädter Árpád emlékének megőrzése és iránta a kegyeletnek kettős módon kifejezése és pedig

a) vallásos téren,

b) kulturális téren végrehajtandó jótékony cselekedetek által.

3. §. *Az alapítvány fölhasználása vallásos célra.*

a) Az alapítvány vallásos célzatának elérésére a 2000 forintnyi alapítványi tőke évi kamatjának fele fog fordítatni.

b) Ez összeg évenként február hó 19-én, mint b. Eisenstädter Árpád halálának évfordulóján, a Temesvár sz. kir. város területén lakó izraelita vallású szegények között osztatik szét, és e tekintetben az intézkedés a hitközséget illeti.

c) Az elhunyt ifjú családjának fenntartatik azon jog, hogy évenként javaslatba hozza azon szegényeket, kik között az alapítvány kamatainak felét szét kell osztani, és ezért a család egyik tagját a szétosztás végett tartandó gyűlésre mindig meg kell hívni.

d) A segély szétosztását az izraelita hitközség elnöksége a boldogult ifjú nevére való utalással végzi.

4. §. *Az alapítvány fölhasználása kulturális célra.*

a) A 2000 forintos alapítvány kamatainak másik egyenlő felét a *temesvári állami főreálgimnázium* oly tanulójának jutalmazására kell fordítani, ki a felső osztályok (IV. V. VI. VII. VIII.) valamelyikébe jár, vagyontalan, példás magaviseletű, és őt a tanári kar vallásra és nemzetiségre való tekintet nélkül kiváló tehetsége, szorgalma és jeles előmenetele miatt a jutalomra érdemesnek tartja

b) Egyenlő minősítés mellett a jutalmat mindig fölsőbb osztálybeli tanulónak kell adni.

c) Azon ifjú, ki a jutalmat a VII. osztályban kapta meg először, azt, ha az a) alatt említett föltételek nála még mindig megvannak, a VIII. osztályban is megnyerheti; azonban, hogy az alapítvány jótéteményében minél több ifjú részesülhessen, a jutalmat kétszernél többször egy tanuló sem kaphatja meg.

d) A jutalmat az iskola igazgatója minden év február hó 19-én hirdeti ki a jutalmazott tanulónak tanulótársai jelenlétében. Az átadás pedig a február hó 19-dikét követő valamelyik iskolai ünnepélyen nyilvánosan történik. Az alapítók óhajtása, hogy a jutalom ezen ünnepélyes átadásakor a boldogult b. Eisenstädter Árpád neve kegyelettel említették meg.

e) Azon esetre, ha a 4. §. a) pontjában említett föltételeknek megfelelő ifjú nem találkoznék, az alapítványnak azon évi, a főreálgimnáziumra eső kamata nem adatik ki, hanem az a következő iskolai évre marad, a mikor 2 tanuló fog jutalomban részesülni.

f) Az egyik évben ki nem adott jutalomdíjnak a fölhasználásig gyümölcsöző elhelyezéséről az iskolai igazgatóság fog gondoskodni. A jutalomdíjnak a gyümölcsöző elhelyezésből származó egy évi kamata jutalomkönyv vásárlására fordítandó, melyet, mint a „b. Eisenstädter Árpád-alapítványból“ származót, a tanári kar a február hó 19-dike után tartandó valamelyik iskolai ünnepélyen egy jó tanuló kitüntetésére fog az adomány eredetének megemlékezésével fordítani.

g) Hogy az izraelita hitközségnek kellő tudomása legyen arról, a jutalomdíj az alapítók szellemében és az alapítólevél értelmében fordítatik-e kitűzött céljára, az alapítók kívánsága, hogy a temesvári állami főreálgimnázium igazgatóság az izraelita hitközséget a tanári gyűlés napjáról, mely a jutalomra jelölni fog, értesítse a végre, hogy a hitközség magát e gyűlésen képviseltethesse.

5. §. *Az alapítvány kezelése és gyümölcsösztetése.*

Habár a 2000 frtnyi alapítvány kamatai két külön célra fordítatnak, az

alapítás körülményei és az alapítók intentiói az alapítvány egységének megtartását követelik. Ezért az alapítók az egész alapítványi tőke kezelésére egyértelműleg a temesvári izraelita hitközséget kérték és nyerték meg, mint a mely az alapítványok kezelésében lelkiismeretessége- és szolgálatkésztségének oly sok fényes jelét adta már, és neki az „*Első Temesvári Takarékpénztári záloglevelekben*“ elhelyezett kétezer (2000) forintnyi egész alapítványi tőkét ezúttal át is adták. — Azonban a hitközség tartozik az alapítványi tőke kamatainak fentjelzett egyik felét a temesvári állami főreáliskolai igazgatóságnak februárhó folyamában megküldeni.

6. §. *Az alapítvány és az állami főreáliskola kölcsönös viszonya.*

Míg az állami főreáliskola Temesvár szab. kir. város területén a mai vagy a viszonyok változtával más néven fennáll, az alapítványra a fönnebbi határozatok értelmében szerzett jogai fenmaradnak. Ha a főreáliskola megszűnik és helyébe új tanintézet jön, ha ez utóbbi intézet a mai főreáliskola jogutódja lesz, akkor az alapítvány élvezésének joga is rászáll. De ha az állami főreáliskola teljesen megszűnnék anélkül, hogy helyébe más tanintézet jönnék, a rendelkezés joga a kulturális cél szemmel tartása mellett a temesvári izraelita hitközségre és a buziási Eisenstädter családra száll vissza. E két tényező fogja együttesen meghatározni, a „buziási Eisenstädter Árpád-alapítvány“ kamatainak iskolai célokra szánt felét melyik középiskola és mily célokra fogja megkapni.

7. §. *Az alapítvány életbelépése.*

A „buziási Eisenstädter Árpád-alapítvány kamatai a 2. § a) pontjában megjelölt célra az 1893. polgára évában lépnek életbe, és az egész tőkének az 1892. év végeig esedékes kamatai az 1893. évi februárhó 19-én a 3. § értelmében teljesen a szegények között fognak szétosztatni. Az alapítványnak alapszabályai a 2. §-ban megjelölt mindkét vonatkozásban az 1894. polgári évben lépnek életbe.

8. §. *Az alapítólevelek elhelyezése.*

Ezen alapítólevél négy, egyenlően hiteles példánya közül egy a nagyméltóságú vallás- és közoktatási miniszteriumhoz, egy a temesvári m. kir. állami főreáliskolai igazgatósághoz, egy buziási Eisenstädter Ig. S. kir. kereskedelmi tanácsos úrhoz tétetik át; a negyedik példányt pedig a temesvári izraelita hitközség levéltára fogja őrizni.

9. §. *Az alapítók névsora.*

Megörökítésül ide iktatjuk mindazok nevét, kik nemeslelkű adományukkal az alapítvány létesüléséhez járultak :

Abelsberg Leo	Temesvár	Deutsch Andor	Temesvár
Augenfeld József	Temesvár	Deutsch Sándor	Temesvár
Ausländer Sándor	Temesvár	B. Eisenstädter Ig. S.	Temesvár
Csángóhétfalussy Baronyi Benedek	Budapest	B. Eisenstädter Károly	Bécs
Bloch Leontin	Prága	B. Eisenstädter Hermann	Bécs
Bloch Hermina	Brünn	B. Eisenstädter Rezső	Bécs
Bloch Hermann	Brünn	B. Eisenstädter Fülöp	Bécs
Barát Ármin	Temesvár	B. Eisenstädter Alfréd	Bécs
Dr. Braun Adolf	Temesvár	B. Eisenstädter Emil	Bécs
Brück Vilmos	Temesvár	B. Eisenstädter Viktor	Bécs
Biach Hermann	Temesvár	B. Eisenstädter Antal	Bécs
Baruch Miksa	Temesvár	B. Eisenstädter Nándor	Bécs
Hatvani Deutsch Károly	Bupapest	B. Eisenstädter Róbert	Bécs
Derera Izrael	Temesvár	B. Eisenstädter Richárd	Szeged
Deutsch-testvérek	Temesvár	Eisenstädter Adolf	Bécs
		Eisenstädter Károly	Temesvár

Frommer Miksa	Temesvár	Mannheim Julia	Bécs
Freund Zsigmond	Temesvár	Nirnstein Elisa	Bécs
Dr. Fay Ignác	Temesvár	Nasitz Árpád	Temesvár
Fischer Dániel	Temesvár	Perényi Adolf	Temesvár
Fleischer Frigyes	Bécs	Palotay Rezső	Budapest
Frisch Jaques	Bécs	Róth Károly	Temesvár
Frisch J. P.	Bécs	Rózsa József	T.-Szákos
Gombó Béla	Temesvár	Recht Manó	Temesvár
Miskolczy Gotthilf Ferencz	Temesvár	Recht Henrik	Temesvár
Miskolczy Gotthilf Aladár	Temesvár	Steiner Julia	Szeged
Herzl Dávid	Temesvár	Szegvári Ernő	Budapest
Herzl József	Temesvár	Schwarz Zsigmond	Arad
Hirschler Dezső	Temesvár	Scheinberger és Popper	Szeged
Haller Antal	Temesvár	Sternthal Samú	Temesvár
Klein Salamon	Temesvár	Spitzer Jakab	Temesvár
Klein Jakab	Temesvár	Dr. Szidon Miksa	Temesvár
Klein Zsigmond	Temesvár	Schäffer Adolf	Temesvár
Klein Manó	Temesvár	Uhrmann Henrik	Temesvár
Klein Dávid	Temesvár	Vest Ede lovag	Temesvár
Kohn Sándor	Temesvár	Weisz Sándor-család	Temesvár
Kempfner Béla	Temesvár	Weisz Hermann	Temesvár
Kostyál Árpád	Temesvár	Weisz Lipót	Temesvár
Kriehaber Károly	Budapest	Windholz Ignác	Temesvár
Landsinger Géza	Temesvár	Winkler Manó	Temesvár
Maskil-el-Dol-egylet	Temesvár	Zsivkovits Svetolik	Temesvár
May Adolf	Temesvár		

Kelt Temesvárott, 1892. évi novemberhó 10-én.

Az alapítók nevében és megbízásából: Buziási Eisenstädter Ignác s. k. — Dr. Manowill Miksa s. k. — Deutsch Andor s. k. — Perényi Adolf s. k., főreálisk. tanár. — Dr. Fáy Ignác s. k. — Miskolczy Gotthilf Aladár s. k. — (P. H.)

Éz alapítólevél 4. fejezetében az igazgatóságra háruló köteleességeket elvállalom. — Temesvárott, 1893. májushó 3-án. Állami főreáliskolai igazgatóság: Dr. Laky Mátyás s. k., igazgató. — (P. H.)

IX. szám.

A temesvári m. kir. állami főreáliskolai Lenau-ösztöndíj alapítvány alapszabályai.

Alapító levél

több temesvári polgár (névszerint Fischer János kereskedő, Hissinger Nándor kereskedő, Járay I. kereskedő, Karnay Alajos reáliskolai tanár, Rauch Ferencz pénzügyi hivatalnok, Szedlmayer Ferencz iparos és háztulajdonos, Szabady Frigyes gyárnok és háztulajdonos) által 1875. évi június hó 30-án a torontálmegyei csatádi születésű *Lenau Miklós* elsőrangú német költő és író emlékének megörökítése céljából a temesvári m. kir. állami főreáliskola javára rendelt s időközi kamataival együtt a jelenben 811 frt azaz: nyolczszáztizenegy frtot kitevő alapítványról.

1. §. Az alapítvány neve: „A temesvári m. kir. állami főreáliskola Lenau-ösztöndij alapítványa.“

2. §. Az alapítvány célja: Vallás- és nemzetiségre való tekintet nélkül egy csatádi vagy temesvári születésű vagy illetőségű, jó erkölcsű, jeles előmenetelű, legalább is a reáliskola III. osztályát végzett szegény tanuló segélyzése, ki ezen segély- mint ösztöndij élvezetében mindaddig megmarad, míg iskoláit a temesvári állami főreáliskolában folytatja és jó erkölcsi viselete mellett tanulmányai mind-egyikében legalább is jó előmenetelt tanúsít.

3. §. Az adományozás jogát a temesvári állami főreáliskola tanári testülete szavazategységgel, esetleg szavazat-többséggel gyakorolja. Szavazategyenlőség esetén az igazgató szavazata dönt. Az adományozás érvényességéhez a tanári testület legalább $\frac{2}{3}$ részének jelenléte szükséges.

4. §. Az adományos az ösztöndíjat kellően bélyegelt nyugtatványra a reáliskolai igazgatóságtól félévenkinti utólagos részletekben veszi föl.

5. §. Ha az adományos évközben viselet vagy előmenetel tekintetében nem felelne meg, ösztöndíja a tanév végéig fölfüggesztetik; ha pedig bizonyítványában a tanév végén sem mutatná föl a 2. §-ban megkívánt előmenetelt, ösztöndíját elveszti. Az így ki nem adott kamatok a temesvári I. takarékpénztárban az alap javára tőkésítettnek, (8. §.) az ösztöndíjra pedig a következő tanév elején pályázat nyitattik.

6. §. Az ösztöndíjat megnyerő és élvező tanulóról az igazgató az előirt kimutatást a nagyméltóságú vallás- és közoktatási miniszteriumhoz évenként fölterjeszti.

7. §. Az alapítványi tőke az alapítvány nevére lekötendő 5%-os magyar papíráradék kötvényekbe fektetetik. A vétel után fenmaradó összeg, továbbá a tőke évi kamatjának ki nem adott részlete (8. §.) a temesvári I. takarékpénztárban gyümölcsözők mindaddig, míg ismét egy 100 frtos magyar papíráradék-kötvény vásárolható. Az új kötvény szintén az alapítvány nevére lekötendő; az 5. §-ban említett eset beálltával visszamaradó ösztöndíj szintén tőkésítendő. (8. §.)

8. §. Az ösztöndíj évi összege egyelőre 30 frt. — Hogy az ösztöndíj összege az alapítók nemes szándékához képest idővel 50 frtig emelkedhessék, a 300 frtnyi alaptőkének csak 600 frtja után esedékes kamat adatik ki, 200 frt után pedig a kamat mindaddig tőkésítettik, míg ebből a kamat-összegeből és az 5. és 7. §-ban említett forrásokból oly összeg áll elő, melyből 1 darab 5%-os magyar papíráradék kötvény vásárolható. E vásárlás után az ösztöndíj 100 frtnak kamatjával növekszik, míg 200 frt tőkének kamatja újabb kötvény beszerzéseig ismét tőkésítettik. Ez eljárás mindaddig követendő, míg az ösztöndíj 50 frtra emelkedik. Az utolsó kötvény bevásárlása után fenmaradó összeg, valamint az első 50 forintos ösztöndíj megalakulása után az ösztöndíj elvesztésével visszamaradó kamatok egy második 50 forintos ösztöndíj megalakulásáig tőkésítendőek és így tovább.

9. §. Az alapítvány nevére szóló kötvény és a tőkemaradékot s a tőkésített kamatokat képviselő takarékpénztári könyvecske is a temesvári m. kir. állami főreáliskola mindenkorai igazgatójának őrizete és kezelése alatt áll. Az veszi föl a temesvári m. kir. adóhivatalnál a kötvények kamatait, ő fizeti ki az adományosnak az ösztöndíjat és minden tanév végén a nm. vallás- és közoktatási m. kir. miniszteriumhoz okmányokkal igazolt számadást terjeszt föl.

10. §. Ezen alapító levélnek 3 egyenlően hiteles példány közül egy a nm. vallás- és közokt. m. kir. miniszteriumnál, egy Temesvár szab. kir. város és egy a temesvári m. kir. állami főreáliskola levéltárában helyeztetik el.

11. §. Ezen alapító levélnek a nm. vallás- és közoktatási m. kir. miniszterium

által való jóváhagyása után a temesvári I. takarékpénztárnak 39.879. számú, a Lenau-alap tőkéjét képviselő és Temesvár szab. kir. város ideigl. betéti pénztáránál levő takarékpénztári könyvecskéje a temesvári állami főreáliskolai igazgatóságnak végrehajtás végett s ennek megtörténte után e törvényhatóságnak is teendő jelentés kötelezettsége mellett kiadatik.

Temesvár szab. kir. város törvényhatósági bizottságának 1890. évi november-hó 24-én tartott rendes közgyűléséből.

Telbisz Károly s. k. polgármester. (P. H.)

Nyilatkozat: Melynél fogva a temesvári m. kir. állami főreáliskola igazgatósága részéről az őt jelen alapítólevél szerint a benne nevezett alapítvány megőrzése, kezelése és javadalmának adományozása körül megillető jogokat és kötelezettségeket mindenkor hív és lelkiismeretes gyakorlás és illetőleg teljesítés ígérese és lekötése mellett ezennel elfogadom.

Temesvár 1890. évi októberhó 23-án. — Dr. Laky Mátyás s. k. kir. főreáliskolai igazgató. (P. H.) Előttünk! Nagy Béla s. k. Banovits Sándor s. k. 19.409/1892. sz.

Záradék. A nm. vallás- és közoktatásügyi m. kir. miniszter úrnak 1892. évi 39.841. sz. intézvényével elrendelt tőke-elhelyezés következtében a 7. §. első mondata oda módosíttatik, hogy „az alapítványi tőke áll egy 800 frt névértékű, 12.125. számú a temesvári m. kir. állami főreáliskola Lenau-öszöndij alapítványa névre szóló $4\frac{1}{2}\%$ -os magyar regale kötvényből és az I. temesvári takarékpénztár 84.353. számú könyvecskéjébe elhelyezett 11 frt 17 krnyi készpénzből.“ Továbbá ugyanezen §-nak magyar papíráradék vásárlására vonatkozó rendelkezése oda módosíttatik, hogy a pénzmaradványból és a ki nem adott kamatokból is magyar regale kártalanítási kötvények vásárolandók.

Temesvárott, 1892. évi decemberhó 21-én. — Telbisz Károly s. k., polgármester. (P. H.)

560. szám. „Jóváhagyom.“ Budapest, 1893. májushó 28-án. Gróf Csáky s. k. (P. H.)

X. szám.

Az Eipel Mihály-féle 100 frtos alapítványra vonatkozó hivatalos értesítés.

Tekintetes Igazgatóság!

Néhai Eipel Mihály volt Temesvár-Gyárvárosi lakos végrendeletében a reáliskolának 100 frtot, szóval egyszáz forintot hagyományozott.

Midőn ezen 100 frtnyi összeget ezennel ide mellékelve átteszem, kérem, miszerint annak átvétele elismerésében azt nekem nyugtatni méltóztassék.

Temesvár, 1895. január 26. — Tisztelettel Eipel Antal örökös nevében és helyett: Rieger Nándor m. p., ügyvéd, mint megbízottja.

XI. szám.

A temesvári reáliskolai igazgatóság és a temesvári tornaclubb között kötött szerződés. 1879. jul. 1.

Szerződés,

mely egyrészt a nm. vallás és közoktatásügyi m. kir. miniszterium, illetőleg annak meghatalmazottja, Tordai György úr, mint a temesvári állami főreáltanoda igaz-

gatója s másrészt a temesvári tornaegylet, illetőleg annak meghatalmazottjai Subarič Zsigmond úr az osztrák-magyar bank hivatalnoka s főtornász és Láng István ügyvéd úr s egyleti titkár között alóliirt napon s helyen következőleg jött létre.

1. A temesvári állami főreáltanoda épületében létező tornahelyiség a hozzá tartozó ruhatárral és torna udvarral együtt a temesvári tornaegyletnek esti 6–9 óráig és szükség esetén reggeli $\frac{1}{2}$ 7– $\frac{1}{8}$ óráig minden napra átengedtetnek.

2. A temesvári tornaegylet kötelezi magát összes már birtokában létező s f. é. szeptemberhó 1-ig valamint jövőten beszerzendő tornaszereit a temesvári főreáltanoda ifjúságának, valamennyi helybeli tanintézet ifjúságának teljes kizárásával, tornászati célokra illetőleg használatra átengedni.

3. A tornaszerek szándékos megrongálása, a mennyiben azt a tornaegylet tagjai nem okozták volna, a főreáltanoda igazgatósága által s viszont minden a tornaegylet tagjai által az épületben okozott kár a tornaegylet által leendő helyreállítandó.

4. A tornahelyiség fűtéséről és világításáról az egylet tornászati órái alatt az utóbbinak kell gondoskodnia.

5. Az összes tornahelyiségek fenntartása a főreáltanodai, az összes tornaszerek fenntartása pedig, mi alatt a szükségessé vált időnkénti beszerzések és kijavítások is értetnek, a tornaegyletet illetik.

6. Az esetre, ha a tornaegylet feloszlásakor még a főreáltanoda összes tornahelyiségei használatában van, az ott található összes tornaszerek a főreáltanoda birtokába mennek át.

7. Az esetre, ha a tornaegylet más helyiségbe akarna költözni, nehogy a főreáltanodai ifjúság tornaoktatásában fennakadás okoztassék, az nem az illető iskolai év folyamában, hanem csak egy teljes iskolaévet megelőző felmondás után törtéhetnek meg, és ez esetben is a tornaudvarban és a tornateremben a tornaegylet által felállítandó és a földbe erősített állványgerendák a főreáltanoda tulajdonában maradnak.

8. Jelen szerződés a tornaegylet közgyűlési jóváhagyása, illetőleg a nm. vallás-és közokt. m. kir. miniszterium megerősítése napjától lép hatályba.

9. E szerződésből eredő pereskedések esetére a felek a sommás eljárásnak és a temesvári kir. járásbírósnak vetik alá magukat.

Temesvárott, 1879. évi juniushó 1-én.

Subarič Zsiga s. k.,
főtornász.

Tordai György s. k.,
főreáliskolai igazgató.

Láng István s. k.,
tornaegyleti titkár.

